

ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายในการดำเนินกิจการสหกรณ์ :

ศึกษากรณี การดำเนินกิจการของสหกรณ์การเกษตร

ธนวิทย์ งามวงศ์น้อย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2556

The Legal issues and obstacles in the Operation of Cooperatives

Code: The operation of Agricultural Cooperative

Thanawin Ngarmwongnoi

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law , Dhurakij Pundit University

2013

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายในการดำเนินกิจการสหกรณ์ ศึกษากรณี การดำเนินกิจการของสหกรณ์การเกษตร
ชื่อผู้เขียน	ธนวิทย์ งามวงศ์น้อย
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2555

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายในการดำเนินกิจการสหกรณ์ โดยเฉพาะขบวนการสหกรณ์การเกษตร ซึ่งถือเป็นสหกรณ์ที่มีความสำคัญและมีจำนวนสหกรณ์มากที่สุดในประเทศไทย รวมทั้งโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ประชากรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมเป็นสำคัญ

ผลจากการศึกษาพบว่า การดำเนินกิจการของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยนั้น จะมีพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน แต่บทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวยังมีข้อบกพร่องบางประการ ทำให้การดำเนินกิจการของสหกรณ์การเกษตรไม่สามารถดำเนินกิจการไปได้ตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ ทำให้สมาชิกสหกรณ์ไม่ได้รับบริการและประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างที่ต้องการได้ โดยสามารถแยกวิเคราะห์ปัญหาได้ 2 ประการ คือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับการช่วยเหลือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร จะประกอบด้วย (1) ปัญหาการจัดสรรทุนเรือนหุ้นให้กับสมาชิกสหกรณ์การเกษตร (2) ปัญหาการเชื่อมโยงเครือข่ายสหกรณ์การเกษตร และ
2. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดตั้งและการบริหารกิจการสหกรณ์การเกษตร ประกอบด้วย (1) ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ (2) ปัญหาเกี่ยวกับองค์ประกอบของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ (3) ปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างของกฎหมายสหกรณ์ (4) ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจกระทำการของสหกรณ์ (5) ปัญหาการบริหารงานสหกรณ์การเกษตร

วิทยานิพนธ์นี้จึงเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังนี้ 1. ปัญหาเกี่ยวกับการช่วยเหลือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร คือ (1) แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายโดยให้มีข้อกำหนดในเรื่องของการจัดสรรเป็นทุนเรือนหุ้นให้กับสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมื่อสหกรณ์มีกำไร (2) กำหนดให้มีการจัดตั้งหน่วยงานกลางของสหกรณ์การเกษตรประจำขึ้นในแต่ละจังหวัดเพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสหกรณ์การเกษตรระดับขึ้นปฐมภูมิและกับชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัดเข้าด้วยกัน และ

2. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดตั้งและการบริหารกิจการสหกรณ์การเกษตร คือ (1) กำหนดให้มีการจัดตั้ง

เป็นกลุ่มเตรียมสหกรณ์ขึ้นเพื่อทดลองดำเนินการสหกรณ์ให้มีความพร้อม แล้วจึงสามารถขอต
ทะเบียนเป็นสหกรณ์ได้ (2) แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติให้สหกรณ์มีคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ไม่
เกิน 15 คน ซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิก และให้ที่ประชุมใหญ่แต่งตั้งประธานกรรมการขึ้น
หนึ่งคน โดยคัดเลือกจากคณะกรรมการที่ได้รับเลือกตั้ง (3) แก้ไขปรับปรุงการจัดหมวดหมู่แห่ง
บทบัญญัติตามโครงสร้างกฎหมายสหกรณ์ ให้มีความเป็นระบบ และเพิ่มเติมบทบัญญัติที่เป็นหลักการ
พื้นฐานของสหกรณ์ต่างๆ ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ (4) แก้ไขบทบัญญัติมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติ
สหกรณ์ พ.ศ. 2542 โดยมีสาระสำคัญกำหนดให้สหกรณ์มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ทำนิติกรรม
ดำเนินคดีและกระทำการทุกสิ่งจำเป็นเพื่อให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ โดยการพิจารณา
ให้ความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

Thesis Title	The Legal issues and obstacles in the Operation of Cooperatives Code: The operation of Agricultural Cooperative
Author	Thanawin Ngarmwongnoi
Thesis Advisor	Associate Professor Pinit Tipmanee
Department	Law
Academic Year	2012

ABSTRACT

This thesis aims to study the legal issues and obstacles in the operation of cooperatives, especially the procedure of agricultural cooperative which is an important cooperative and has the most cooperatives in Thailand. The thesis also includes the economic structure where most of the populations are engaged in agriculture.

Studies have found that the operation of agricultural cooperatives in Thailand has been operated under the Cooperative Act B.E. 2542 (1999) as the applicable law until present. But such provisions have some drawbacks making the agricultural cooperatives operation cannot achieve their objectives. The cooperative members thus have not received the services and the socio-economic benefits. The problems can be categorized into 2 aspects: 1. Problem about helping the members of agricultural cooperatives comprising (1) on allocating capital stock to the members of agricultural cooperatives. (2) on connecting the agricultural cooperatives' networks; and 2. Problem about establishing and operating the agricultural cooperatives (1) on the establishment of cooperatives (2) issues regarding the composition of the board of the cooperative (3) the structure of the cooperatives (4) problems with cooperative authority (5) the administration of agricultural cooperatives.

This thesis, therefore, proposes the solutions as follows: 1. Problem about helping the members of agricultural cooperatives comprising (1) amendment of the provisions of law by issuing the requirements of capital stock be allocated to members when the agricultural cooperatives are profitable. (2) requiring the establishment of a central unit of agricultural cooperatives in the province for network connectivity between the primary level agricultural cooperatives and the provincial level agricultural cooperatives; and 2. Problem about establishing

and operating the agricultural cooperatives (1) a trial cooperative should be set up , if it has been proven successful then it can be registered as cooperative. (2) the provisions should be amended that the cooperative to have its Board of Directors which shall not exceed 15 people elected by the general meeting of the members as well as appointing a chairman be the elected directors. (3) the classification provisions of the cooperative law structure should be improved to be systematic, the provisions of the basic principles of the cooperatives should also be added and completed. (4) the provisions of Section 46 of the Cooperative Act BE 2542 (1999) should be amended with the key message specifying the cooperatives to hold ownership over the properties, do the legal matters and legal proceedings, as well as any necessary things to achieve the objectives of the cooperatives under the consideration and with the approval of the Registrar of the Cooperatives.

กิตติกรรมประกาศ

ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อท่านรองศาสตราจารย์พินิจ ทิพย์มณี ที่ได้กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และสละเวลาอันมีค่าในการให้คำอธิบาย ให้คำปรึกษา และแนะนำในการค้นคว้า ตลอดจนตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในวิทยานิพนธ์นี้ และขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อท่านศาสตราจารย์ ดร. ชีระ ศรีธรรมรักษ์ รองศาสตราจารย์ ดร. วิจิตรา วิเชียรชม และรองศาสตราจารย์ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์ ซึ่งได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าในการเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้คำวิจารณ์ และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอขอบพระคุณนายจักรพล ประจางการ และนางสาวรัตนาพร งามวงศ์น้อย บิดาและมารดาของผู้เขียนที่ให้กำลังใจ ความปรารถนาดีแก่ผู้เขียนเสมอมา ครอบครัวงามวงศ์น้อยทุกคนที่คอยให้การสนับสนุน นางสาววรรณภา ประจางการ และนางศิริพร เลหาะกุล ที่ให้โอกาสในการศึกษาเล่าเรียน รวมถึงตลอดถึงบุคคลผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่ผู้เขียนมิได้เอ่ยนามมา ณ ที่นี้

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะมีประโยชน์ต่อการศึกษาและการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ผู้เขียนขอมอบความดีให้แก่บุคคลสำคัญที่ผู้เขียน ได้กล่าวถึง ตลอดจนนักวิชาการเจ้าของผลงานทุกเรื่องที่ผู้เขียนได้อาศัยเป็นข้อมูลอ้างอิง รวมทั้งแก่มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต หากมีข้อผิดพลาดประการใดในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขออภัยและน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

ธนวินท์ งามวงศ์น้อย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๖
กิตติกรรมประกาศ	๗
บทที่	
1. บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
1.3 สมมติฐานของการศึกษา	3
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	3
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
2. หลักการ วิวัฒนาการ ความหมาย และความเป็นมาของสหกรณ์การเกษตร	5
2.1 วิวัฒนาการ ความเป็นมาของสหกรณ์	5
2.1.1 ความหมายของสหกรณ์	5
2.1.2 วิวัฒนาการกฎหมายสหกรณ์ในประเทศไทย	7
2.1.3 แนวความคิดเกี่ยวกับสหกรณ์	12
2.1.4 หลักการ อุดมการณ์ และวิธีการสหกรณ์	13
2.1.5 ประเภทของสหกรณ์ในประเทศไทย	17
2.1.6 เปรียบเทียบระหว่างสหกรณ์กับองค์กรธุรกิจรูปแบบอื่น	18
2.2 สหกรณ์การเกษตร	20
2.2.1 ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์การเกษตร	20
2.2.2 ความเป็นมาของสหกรณ์การเกษตร	24
2.2.3 ประเภท และโครงสร้างสหกรณ์การเกษตร	26
2.2.4 การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย	29

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3. มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินกิจการสหกรณ์การเกษตรของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ	32
3.1 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินกิจการสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย	32
3.1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550	32
3.1.2 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542	33
3.1.3 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	45
3.1.4 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง	61
3.2 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินกิจการสหกรณ์ในต่างประเทศ	65
3.2.1 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี	65
3.2.2 ประเทศเกาหลี	69
3.2.3 ประเทศสิงคโปร์	72
3.2.4 ประเทศจีน	73
3.2.5 ประเทศญี่ปุ่น	79
4. วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินกิจการของสหกรณ์การเกษตร	87
4.1 ปัญหาเกี่ยวกับการช่วยเหลือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร	87
1) การจัดสรรทุนเรือนหุ้นของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร	87
2) การเชื่อมโยงเครือข่ายสหกรณ์การเกษตร	90
4.2 ปัญหาเกี่ยวกับการจัดตั้งและการบริหารกิจการสหกรณ์การเกษตร	95
1) การดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์	95
2) องค์ประกอบของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์	99
3) การกำหนดโครงสร้างของกฎหมายสหกรณ์	101
4) อำนาจกระทำการของสหกรณ์	103
5) การบริหารงานสหกรณ์การเกษตร	103

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	109
5.1 บทสรุป	109
5.2 ข้อเสนอแนะ	115
บรรณานุกรม	117
ประวัติผู้เขียน	122

DPU

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ระบบสหกรณ์เป็นการดำเนินการของกลุ่มหรือชุมชนผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ เพื่อช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการที่จะแก้ไขปัญหาความยากจน ความเดือดร้อน ในการดำรงชีพและการประกอบอาชีพ ด้วยความประหยัด ซึ่งเป็นวิธีการที่ดีที่สุดวิธีการหนึ่งในการพัฒนาชนบทและชุมชน โดยระบบสหกรณ์ได้รับการสถาปนาขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2459 และมีวิวัฒนาการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบันนั้นสหกรณ์ในประเทศไทยมีทั้งหมด 7 ประเภท ตามลักษณะอาชีพหรือกิจการร่วมกันของสมาชิก ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง สหกรณ์นิคม สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์บริการ สหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์เครดิตยูเนียน และตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 กำหนดให้ “สหกรณ์” หมายถึง คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ เพราะฉะนั้น สหกรณ์จึงเป็นนิติบุคคลซึ่งมีขึ้นด้วยอาศัยอำนาจแห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

โดยการศึกษาวิจัยนี้ จะศึกษาเฉพาะปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินกิจการเฉพาะสหกรณ์ภาคการเกษตร เท่านั้น เนื่องจากสหกรณ์การเกษตรเป็นองค์การที่ผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตรรวมกันจัดตั้งขึ้นและจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลต่อนายทะเบียนสหกรณ์ตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของสมาชิกให้ดีขึ้น และถือว่าเป็นประเภทสหกรณ์ที่มีความสำคัญและมีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย โดยโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทยประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมเป็นสำคัญ แต่จากการศึกษาพบว่า การดำเนินกิจการของสหกรณ์การเกษตร ยังมีปัญหาทางกฎหมายที่อาจทำให้การดำเนินกิจการของสหกรณ์การเกษตรไม่สามารถดำเนินกิจการไปได้ตามวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจการของสหกรณ์นั้นๆ และสมาชิกสหกรณ์ไม่ได้รับบริการ และประโยชน์เท่าที่ควร ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับการช่วยเหลือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร คือ

(1) ปัญหาการจัดสรรทุนเรือนหุ้นให้กับสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ที่กฎหมายไม่มีข้อกำหนดในเรื่องของการจัดสรรเป็นทุนเรือนหุ้นให้กับสมาชิกเมื่อสหกรณ์มีการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี

(2) ปัญหาการเชื่อมโยงเครือข่ายสหกรณ์การเกษตร ที่ปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานกลางทำหน้าที่คอยให้คำแนะนำอบรมทางวิชาการ อำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานระหว่างสหกรณ์การเกษตร โดยเฉพาะเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน

2. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดตั้งและการบริหารกิจการสหกรณ์การเกษตร คือ

(1) ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ โดยกฎหมายมิได้มีบทบัญญัติกำหนดให้มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มเตรียมสหกรณ์ขึ้นก่อนเพื่อทดลองดำเนินการสหกรณ์ให้มีความพร้อม ความชำนาญแล้วจึงขอจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ขึ้นในภายหลัง

(2) ปัญหาเกี่ยวกับองค์ประกอบของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ โดยจากกรณีที่พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 50 วรรค 1 กำหนดให้สหกรณ์มีคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ประกอบด้วยประธานกรรมการหนึ่งคนและกรรมการอื่นอีกไม่เกินสิบสี่คนซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิก จากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว องค์ประกอบของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์มีสองส่วน ส่วนที่หนึ่งคือ “ประธานกรรมการ” ซึ่งมีเพียงหนึ่งคน ส่วนที่สองคือ “กรรมการอื่น” ซึ่งมีได้ไม่เกินสิบสี่คน ดังนั้น เมื่อใดที่ตำแหน่งประธานกรรมการว่างลง ไม่ว่าจะเพราะเหตุใดๆ จะส่งผลทำให้ความเป็นคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์หมดสิ้นไป ไม่สามารถดำเนินการของสหกรณ์ได้ตามวัตถุประสงค์ เพราะขาดองค์ประกอบในความเป็นคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ และส่งผลกระทบต่อ การดำเนินกิจการของสหกรณ์โดยตรง

(3) ปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างของกฎหมายสหกรณ์ โดยการจัดหมวดหมู่แห่งบทบัญญัติของกฎหมายสหกรณ์ในประเทศไทยนั้น ยังไม่เป็นระบบ และไม่เรียงลำดับหมวดหมู่ ทำให้เป็นเรื่องที่ยากแก่การศึกษา และทำความเข้าใจสำหรับสมาชิกสหกรณ์การเกษตร รวมทั้งยังไม่มียกเว้นที่ถือเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของสหกรณ์ เช่น เรื่องของ การศึกษาอบรม และสารสนเทศ เป็นต้น

(4) ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจกระทำการของสหกรณ์ ที่กฎหมายกำหนดให้สหกรณ์มีอำนาจกระทำการไว้ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 46 (1) – (9) แต่การที่ได้กำหนดอำนาจกระทำการของสหกรณ์ไว้ในลักษณะเป็นรายละเอียดเช่นนี้จะมีผลเสียมากกว่าที่จะเป็นผลดี เพราะจะถือเป็นการจำกัดอำนาจในการดำเนินกิจการของสหกรณ์

(5) ปัญหาการบริหารงานสหกรณ์การเกษตร ที่เกิดจากการขาดประสิทธิภาพในการบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาหลักการ วิวัฒนาการ และความเป็นมาของกฎหมายสหกรณ์
2. เพื่อศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการของกระบวนการสหกรณ์การเกษตรของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินกิจการของสหกรณ์การเกษตร
4. เพื่อศึกษาหาแนวทางและมาตรการทางกฎหมายในการดำเนินกิจการของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยได้อย่างเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

การศึกษาวิจัยเพื่อทำวิทยานิพนธ์นี้ มีสมมติฐาน ดังนี้คือ การดำเนินกิจการของกระบวนการสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยมีการพัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับจากในอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่เนื่องด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการของสหกรณ์นั้น มีบทบัญญัติทางกฎหมายที่ยังมีปัญหาทิ้งในเรื่องของการช่วยเหลือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร การจัดตั้งและการบริหารกิจการของสหกรณ์การเกษตร เป็นเหตุให้การดำเนินกิจการของสหกรณ์นั้นไม่สามารถดำเนินกิจการได้ตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์การเกษตรนั้นๆ อย่างแท้จริง ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องหาแนวทาง หรือมาตรการทางกฎหมาย ในการแก้ไข ปรับปรุง เพื่อให้สหกรณ์การเกษตรมีความเข้มแข็ง มั่นคง ก้าวหน้า อย่างมีประสิทธิภาพ และให้เกิดประโยชน์สูงสุดกลับคืนสู่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินกิจการของกระบวนการสหกรณ์การเกษตร ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง รวมทั้งตามกฎหมายในต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

ดำเนินการศึกษาวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) กล่าวคือศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์ข้อมูลจากตำราบทกฎหมาย หนังสือคำอธิบายกฎหมายคำพิพากษา ของศาลฎีกา หลักกฎหมายของต่างประเทศ วิทยานิพนธ์บทความทางวิชาการจากสิ่งพิมพ์ ข่าว อินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้อง โดยนำมาศึกษาวิเคราะห์และเรียบเรียงอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะเป็นแนวทางในการค้นคว้า

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงหลักการ และวิวัฒนาการ ความเป็นมาของกฎหมายสหกรณ์
2. ทำให้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการของกระบวนการสหกรณ์การเกษตรของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ
3. ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินกิจการของสหกรณ์การเกษตร
4. ทำให้สามารถเสนอแนะแนวทางและมาตรการทางกฎหมายในการดำเนินกิจการของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยได้อย่างเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ

บทที่ 2

หลักการ วัฒนาการ ความหมาย และความป็นมาของ สหกรณ์การเกษตร

ในบทนี้จะได้อธิบายถึงความหมาย แนวคิด หลักการ อุดมการณ์ วิธีการ และประเภทของสหกรณ์ วัฒนาการของกฎหมายสหกรณ์ในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงความป็นมาและความสำคัญของสหกรณ์การเกษตร ตลอดจนโครงสร้างสหกรณ์การเกษตร และการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย

2.1 วัฒนาการ ความป็นมาของสหกรณ์

2.1.1 ความหมายของสหกรณ์ (Cooperatives)

ความหมายของคำว่า “สหกรณ์” นั้น ได้มีนักวิชาการมากมาย ให้ความหมาย หรือคำนิยามต่างๆกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากในแต่ละชุมชน หรือแต่ละประเทศ จะส่งเสริมเน้นหนักให้มีสหกรณ์รูปหนึ่งรูปใด ตามสภาพปัญหาและความจำเป็นหรือความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ

คำว่า “สหกรณ์” มาจากคำภาษาสันสกฤต 2 คำ คือ “สห” ซึ่งแปลว่า “ร่วมกัน” และ “กรณ์” ซึ่งแปลว่า “การกระทำ” เมื่อรวมศัพท์ทั้งสองเข้าด้วยกัน จึงแปลว่า “การกระทำร่วมกัน” หรือ “การร่วมมือกันทำงาน”

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของสหกรณ์ หมายถึง องค์การทางเศรษฐกิจและสังคมที่สมาชิกร่วมกันจัดตั้งขึ้น ด้วยการลงหุ้นร่วมกัน จัดการร่วมกันในการผลิต การจำหน่ายสินค้า หรือบริการตามความต้องการ หรือผลประโยชน์อย่างเดียวกันของบรรดาสมาชิก สมาชิกแต่ละคนมีสิทธิออกเสียงได้หนึ่งเสียง ในการบริหารสหกรณ์ โดยไม่ขึ้นกับจำนวนหุ้นที่ถืออยู่

สำหรับผู้เชี่ยวชาญทางด้านสหกรณ์ของต่างประเทศและประเทศไทย ได้พยายามอธิบาย คำว่าสหกรณ์ในรูปลักษณะต่างๆ กัน ซึ่งคำนิยามเหล่านี้ อาจช่วยเพิ่มความเข้าใจและทำให้มีแนวคิด กว้างขวางยิ่งขึ้น¹

เปอร์ซี เรดเฟอร์น (Perey Redfern) นักสหกรณ์ชาวอังกฤษ “สมาคมสหกรณ์ก็คือชุมนุมชนซึ่งร่วมงานกันโดยใจสมัคร และโดยยึดวิธีการประชาธิปไตยเป็นหลัก เพื่อเสนอสิ่งของและการรับใช้ให้แก่สมาชิกหรือเพื่อให้สมาชิกผลิตสิ่งของไว้ขาย หรือเพื่อขายสิ่งของที่สมาชิกผลิตขึ้น หรือเพื่อจะหาทุนให้สมาชิก หรือเพื่อรวมวัตถุประสงค์ทั้งปวงให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และในขณะเดียวกันนั้นเพื่อเฉลี่ยผลได้ตามวิธีซึ่งสมาชิกได้ตกลงกันว่าเป็นวิธีที่ยุติธรรมสำหรับต่างคนและคนทั้งหมด”

1) ชาร์ลส์ จีดี (Charles Gide) นักสหกรณ์และนักเศรษฐศาสตร์ของฝรั่งเศสเป็นผู้หนึ่งที่ให้ความช่วยเหลือการสหกรณ์ในด้านวิชาการเป็นอันมาก ให้ความหมายไว้สั้นๆ ว่า “สหกรณ์ คือสมาคมที่มุ่งกำจัดเสียซึ่งกำไร” ทั้งนี้ เพราะท่านเห็นว่าความยุ่งยากทั้งหลายที่บังเกิดขึ้นในโลกนี้มีผลสืบเนื่องมาจากการแสวงหาผลกำไรด้วยข้อหนึ่ง และสหกรณ์สามารถจัดข้อยุ่ยากนั้นได้

2) ตาลมาคิ (SS. Talmaki) นักสหกรณ์ชาวอินเดีย “สหกรณ์ คือ วิธีการจัดงานชนิดหนึ่ง ซึ่งบุคคลหลายคนร่วมกันโดยใจสมัครตามหลักแห่งความเสมอภาค เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจโดยวิธีสุจริต”

3) ดร.เฟย์ (G. R. Fay) ให้คำจำกัดความไว้ในหนังสือ Co-operation at home and abroad โดยกล่าวถึงวิธีการในแง่เศรษฐกิจและสังคมว่า “สมาคมสหกรณ์เป็นผู้ที่รวมคนด้วยความมุ่งหมายในลักษณะหุ้นส่วนการค้า ซึ่งจัดในหมู่ผู้มีทรัพย์สินน้อย และวางวิธีการโน้มไปในทางมิให้บังเกิดความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว โดยวางเงื่อนไขไว้ว่า สมาชิกจะได้รับประโยชน์แบ่งตามส่วนแห่งกิจการงานที่กระทำกับสมาคม”²

4) กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ผู้ก่อตั้งสหกรณ์และทรงดำรงตำแหน่งนายทะเบียนสหกรณ์คนแรกของไทย ประทานคำแปลคำอธิบายว่า “สหกรณ์” ของนายฮิวเบิร์ต คัลเวอร์ต (Hubert Calvert) ผู้เคยดำรงตำแหน่งนายทะเบียนสหกรณ์ของประเทศอินเดียว่า “สหกรณ์เป็นวิธีจัดการรูปหนึ่ง ซึ่งบุคคลหลายคนเข้าร่วมกันด้วยความสมัครใจของตนเองในฐานะที่เป็นมนุษย์ โดยความมีสิทธิเสมอหน้ากันหมดเพื่อบำรุงตนเองให้เกิดความจำเริญในทางทรัพย์”

¹ สุริยะ เจริญประชนารากร. (2533). *การสหกรณ์*. หน้า 14-15.

² เริงศักดิ์ สุททวาทีน. (2528). *คู่มือการสอนวิชาการสหกรณ์ในโรงเรียน*. หน้า 3-4.

5) พระประกาศสหกรณ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “หลักของสหกรณ์และการจัดการสหกรณ์ในประเทศไทย” ดังนี้ “การสหกรณ์เป็นวิธีการประกอบเศรษฐกิจแบบหนึ่งที่บุคคลผู้อ่อนแอในทางเศรษฐกิจรวมแรง รวมปัญหาและรวมทุนกัน จัดตั้งขึ้น โดยความสมัครใจ ตามหลักการช่วยตัวเอง การช่วยซึ่งกันและกัน และการประหยัด เพื่อให้เกิดความเจริญในทางเศรษฐกิจและสังคม”

ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของสหกรณ์ หมายความว่า คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้³

ความหมายโดยสรุป จากนิยามและคำจำกัดความดังกล่าวข้างต้นทั้งหมดพอที่จะสรุปความหมายของคำว่า “สหกรณ์” ได้ว่า “สหกรณ์” คือ องค์การธุรกิจแบบหนึ่งที่ตั้งและดำเนินการโดยกลุ่มบุคคลผู้มีความประสงค์อย่างเดียวกัน ในอันที่จะขจัดปัญหาความเดือดร้อนทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในหมู่สมาชิก หรือดำเนินธุรกิจร่วมกันโดยถือความสมัครใจ หลักประชาธิปไตย หลักความยุติธรรม หลักการศึกษา และหลักการช่วยเหลือตัวเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.1.2 วิวัฒนาการกฎหมายสหกรณ์ในประเทศไทย

2.1.2.1 พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459

รัฐบาลมีความคิดริเริ่มจะนำวิธีการสหกรณ์มาใช้แก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจของชนยากจน โดยจะจัดตั้งสหกรณ์หาทุนแบบไร้พรมแดน และประสงค์จะให้สหกรณ์ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล จึงได้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสมาคม พ.ศ. 2457 เพื่อใช้จดทะเบียนสหกรณ์เป็นนิติบุคคลแบบไม่จำกัดสินใช้ คือสมาชิกทุกคนต้องรับผิดชอบหนี้สินของสหกรณ์ร่วมกัน รัฐบาลได้ทดลองจัดตั้งสหกรณ์หาทุนรูปนี้อยู่เป็นระยะเวลา 12 ปี และเห็นว่าสหกรณ์ดำเนินงานได้ผลควรขยายการจัดตั้งให้กว้างขวาง แต่พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 มีสาระสำคัญเพียงรับจดทะเบียนเท่านั้นไม่มีบทบัญญัติที่จะส่งเสริม ควบคุม ตรวจสอบการดำเนินงานของสหกรณ์ จึงควรจะมีกฎหมายเฉพาะสำหรับสหกรณ์เพื่อพัฒนาการสหกรณ์ให้เจริญก้าวหน้าและเกิดประโยชน์กับสมาชิกต่อไป⁴

ตามพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 นั้น จะมีบทบัญญัติเพียงเท่าที่จำเป็นสำหรับบังคับใช้แก่สหกรณ์หาทุนเป็นการชั่วคราวในระหว่างทดลองซึ่งมีลักษณะทั่วไปโดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

1) มีบทบัญญัติให้สภาพนิติบุคคลแก่สหกรณ์โดยกำหนดให้กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ในการจดทะเบียน ตลอดจนให้อำนาจกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์

³ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542, มาตรา 4.

⁴ มานิตย์ กมลเวชช. (2546). *ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์* หน่วยที่ 8-15. หน้า

ในการตรวจตราควบคุมสหกรณ์ที่จดทะเบียนไว้ โดยเฉพาะมีบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบของสมาชิก ที่ออกจากสหกรณ์ว่า ต้องรับผิดชอบหนี้สินของสหกรณ์ต่อไปอีกสองปีนับแต่วันออก ส่วนการจัดการ เลิกสหกรณ์นั้น ให้นำบทบัญญัติตามความในพระราชบัญญัติสมาคม พ.ศ. 2547 มาใช้โดยอนุโลม

2) มิได้มีบทบัญญัติเรื่องลักษณะสมาคมที่จะจดทะเบียนสหกรณ์ แต่ในพระราชปรารภมี ข้อความว่า “ทรงพระราชดำริว่า สหกรณ์ คือ สมาคมชนิดที่ราษฎรผู้ทำการเพาะปลูกและหากินด้วยการทำ ของขายรวมกันตั้งขึ้น เพื่อยังความจำเป็นให้เกิดแก่หมู่ด้วยวิธีรวมกำลังกันทำการบำรุงตนเอง และ ประหยัดค่าใช้จ่ายแต่ที่พอควร มิใช่ตั้งขึ้นเพื่อจะหากำไรมาจำแนกในหมู่สมาชิกนั้น สมาคมชนิดนี้ สมควรจะอยู่ในความตรวจตราของกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ ในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ”

3) ไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยการกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมเกี่ยวกับการจดทะเบียนสหกรณ์ แสดงว่าสหกรณ์ได้รับเอกสิทธิ์พิเศษกว่าสมาคมทั่วไป ซึ่งต้องเสียค่าธรรมเนียมเกี่ยวกับการจดทะเบียน ดังกล่าว โดยพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 นั้น มุ่งหมายใช้สำหรับสหกรณ์หาทุนแบบ ไรฟไฟเซน ในระยะทดลองเท่านั้น ข้อความยังไม่พอแก่การขยายการจัดสหกรณ์ให้แผ่กว้างออกไป เมื่อการสหกรณ์ในระยะทดลองได้ผลน่าพอใจ สมควรจะขยาย การจัดสหกรณ์ให้กว้างขวางและ ก้าวหน้า จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายสหกรณ์โดยเฉพาะ

2.1.2.2 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471

พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติที่ค่อนข้างสมบูรณ์และเปิดโอกาสให้จัดตั้งสหกรณ์ประเภท ต่างๆ ทั้งชนิดจำกัดสินใช้ และไม่จำกัดสินใช้ รวมทั้งการจัดตั้งชุมนุมสหกรณ์ อีกทั้งมีการกำหนด อำนาจนายทะเบียนสหกรณ์การตรวจบัญชี การตรวจตราควบคุมการดำเนินงาน และการเลิกสหกรณ์ จึงเป็นกฎหมายสหกรณ์ที่เหมาะสมกับการสหกรณ์ในยุคแรก โดยเฉพาะพระราชบัญญัติแก้ไข เพิ่มเติมอีก 3 ฉบับ การแก้ไขเมื่อปี พ.ศ. 2476 รัฐบาลได้ยกเว้นค่าธรรมเนียมเกี่ยวกับการจดทะเบียน ที่ดิน และการแก้ไขเมื่อปี พ.ศ. 2477 ได้วางรากฐานความมั่นคงทางการเงินให้กับสหกรณ์ คือ กำหนดการ จัดสรรกำไรสุทธิร้อยละเก้าสิบเพื่อเป็นทุนสำรองและเงินสำรองนี้เพื่อใช้ไถ่ถอนหนี้ที่ถึงกำหนดชำระ เงินเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ ร้อยละห้าสมทบเป็นทุนสหกรณ์กลาง และ ส่วนที่เหลืออีกร้อยละห้าสมทบทุนสาธารณะของสหกรณ์เพื่อเป็นสาธารณูปโภคของท้องถิ่น

กฎหมายฉบับนี้บังคับใช้อยู่เป็นระยะเวลานาน จำนวน 34 ปี ตั้งแต่ก่อนสมัยสงครามโลก ครั้งที่ 1 จนกระทั่งสิ้นสงครามโลกในครั้งที่ 2 จุดอ่อนของการจัดตั้งสหกรณ์ในยุคนี้คือ สหกรณ์มี ขนาดเล็ก ส่วนใหญ่จัดตั้งในระดับตำบล ดำเนินธุรกิจแบบเอกประสงค์และปริมาณธุรกิจมีน้อย เมื่อ

ภาวะเศรษฐกิจของประเทศเปลี่ยนแปลงไปตามภาวะเศรษฐกิจของโลก สหกรณ์มีความจำเป็นต้องปรับปรุงการดำเนินงานให้สามารถแข่งขันกับองค์กรธุรกิจอื่น

พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2476 โดยรัฐบาลในยุคสมัยนั้นได้พิจารณาเห็นว่าสหกรณ์เท่าที่จัดตั้งมาแล้วทั้งหมดยังคงเป็นสหกรณ์หาทุน จึงควรได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมการโอน แก่ทะเบียนที่ดิน รวมทั้งค่าธรรมเนียมการทำนิติกรรมสัญญาเกี่ยวกับที่ดิน เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดหลักประกันเงินกู้ของสมาชิกสหกรณ์

พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2477 ได้กำหนดให้สหกรณ์จำหน่ายกำไรสุทธิตามกฎหมายดังต่อไปนี้

(1) หักเงินกำไรสุทธิไว้ร้อยละเก้าสิบเพื่อเป็นทุนสำรอง และเงินทุนสำรองนี้จะจำหน่ายเพื่อประโยชน์อย่างใด ๆ ไม่ได้ นอกจากได้ถอนเงินกู้ซึ่งจะถึงกำหนดชำระเงินสำรองนี้ให้อยู่ในความควบคุมดูแลของกรมสหกรณ์

(2) หักเงินกำไรสุทธิไว้ร้อยละห้าเพื่อจ่ายเข้าสมทบเป็นทุนสหกรณ์กลางของกรมสหกรณ์ และให้กรมสหกรณ์เป็นผู้รักษาเพื่อถอนชำระหนี้สินส่วนตัวของสหกรณ์นั้นๆ แก่เจ้าหนี้ได้ โดยได้รับอนุญาตจากกระทรวงการคลังก่อน

(3) หักเงินกำไรสุทธิไว้ร้อยละห้าเพื่อสมทบทุนสาธารณะของสหกรณ์ เพื่อใช้ในกิจการอันเป็นสาธารณูปโภคในท้องที่ การเบิกจ่ายเงินนี้จะต้องได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนเป็นรายๆ ไป และในปี พ.ศ. 2477 ได้มีการใช้บังคับพระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2477 (ฉบับที่ 2) ยกเลิกความในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2476 ที่ว่า “ถ้ามีการโอนแก่ทะเบียนซึ่งสหกรณ์เป็นผู้ถอนกดี หรือเป็นผู้รับโอนกดี ท่านให้วันการเรียกค่าธรรมเนียมประทับตราประจำตำแหน่ง

ถ้าการ โอนเช่นว่านี้ทำที่อำเภอ ก็ให้งดเว้นการเรียกค่าธรรมเนียมการทำนิติกรรมสัญญา และค่าธรรมเนียมสลักหลัง เปลี่ยนแก้ไขข้อความในสัญญา” และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน คือ ถ้าสหกรณ์เกี่ยวข้องในกิจการใดซึ่งกฎหมายกำหนดให้ลงทะเบียนสำหรับการได้มา การจำหน่าย การยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้หรือการยึดหน่วงซึ่งกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ การลงทะเบียนเช่นว่านั้นให้ได้รับการยกเว้น ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมถ้าไม่มีทะเบียนบรรดาพิธิการซึ่งกฎหมายกำหนดให้ทำที่ว่าการอำเภอเพื่อประโยชน์อย่างเดียวกันนั้นได้ให้รับยกเว้นจากการเสียค่าธรรมเนียมเช่นกัน

นอกจากนี้ มีกฎกระทรวงเกษตรราชการ ประกาศเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2489 อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471 กำหนดให้สหกรณ์จัดการเงินของสหกรณ์ได้ดังนี้

- (ก) ฝากในสหกรณ์อื่น หรือในธนาคารเพื่อการสหกรณ์
- (ข) ฝากในธนาคารใดโดยได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์
- (ค) ชื่อหลักทรัพย์ของรัฐบาลไทย
- (ง) ชื่อหุ้นหรือหลักทรัพย์ของสหกรณ์อื่นหรือของธนาคารเพื่อการสหกรณ์
- (จ) ชื่อหุ้นในบริษัทจำกัดที่ประกอบธุรกิจอันยังความสะดวกหรือส่งเสริมความเจริญให้บังเกิดแก่กิจการของสหกรณ์หรือสมาชิกแห่งสหกรณ์นั้น โดยได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

2.1.2.3 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511

รัฐบาลได้ดำเนินการทดลองจัดสหกรณ์แบบอเนกประสงค์ดำเนินธุรกิจครบวงจร คือ ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจการซื้อ ธุรกิจการขาย และธุรกิจบริการ และให้สหกรณ์มีแผนดำเนินงานทั้งอำเภอ การทดลองปรากฏว่าได้ผลดีควรมีการส่งเสริมและแก้ไขปรับปรุงสหกรณ์ที่ดำเนินงานแบบเอกประสงค์ให้สามารถดำเนินธุรกิจแบบอเนกประสงค์ จึงมีการตราบทบัญญัติใหม่ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 และบทบัญญัติใหม่ของกฎหมายนี้ คือ ส่วนที่ 4 การควบสหกรณ์เข้ากัน ได้แก่ การที่สหกรณ์ตั้งแต่สองสหกรณ์ควบเข้าเป็นสหกรณ์เดียวกันได้ และมีการกำหนดวิธีการควบเข้าด้วยกัน และหมวด 6 สันติवादสหกรณ์แห่งประเทศไทย

การควบสหกรณ์ได้เริ่มดำเนินการระหว่างปี พ.ศ. 2511 ถึง พ.ศ. 2514 โดยการรวมสหกรณ์หาทุนไม่จำกัดสินใช้ที่อยู่ในอำเภอเดียวกันจัดตั้งใหม่เป็นสหกรณ์การเกษตร จำกัด มีการดำเนินงานทั้งหมดของอำเภอและดำเนินธุรกิจอเนกประสงค์ จำนวนสหกรณ์หาทุนประมาณ 10,000 แห่ง ได้รวมเป็นสหกรณ์การเกษตร 400 สหกรณ์ หรือในอัตราส่วน 25 ต่อ 1 และต่อมาได้มีการขยายการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรจนครบทุกอำเภอ หรืออย่างน้อยอำเภอละหนึ่งสหกรณ์

โดยพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป (มาตรา 2) เมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ.2511 จึงมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2511 เป็นต้นมา

เมื่อได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 แล้ว จึงมีผลยกเลิกกฎหมายต่างๆ (มาตรา 3) ดังต่อไปนี้

- 1) พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471
- 2) พระราชบัญญัติสหกรณ์ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2476
- 3) พระราชบัญญัติสหกรณ์ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2477
- 4) พระราชบัญญัติสหกรณ์ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2477 (ฉบับที่ 2)

การยกเลิกพระราชบัญญัติดังกล่าวไม่กระทบกระเทือนต่อสภาพนิติบุคคลของสหกรณ์ ชุมชมสหกรณ์หรือสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ซึ่งได้จดทะเบียนอยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัติ สหกรณ์พุทธศักราช 2511 ใช้บังคับ เพราะมีบทเฉพาะกาลมาตรา 119 (1) (3) และ (7) ให้สหกรณ์ เหล่านี้เป็นสหกรณ์ตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย

2.1.2.4 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

กฎหมายนี้ได้มีบทบัญญัติใหม่หลายประการ คือ คณะกรรมการดำเนินการ ซึ่งตาม โครงสร้างการบริหารงานของสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการคือหัวใจสำคัญและการกำหนด จำนวนไม่เกิน 15 คน อยู่ในวาระครั้งละ 2 ปี ไม่เกิน 2 วาระติดต่อกัน และกำหนดคุณสมบัติต้องห้ามของ กรรมการ อาจนับว่าเป็นจุดเริ่มที่จะพัฒนากรรมการให้มีคุณภาพเพื่อจะได้รับเลือกใหม่หลังเว้นวรรค 1 ปี และการเว้นวรรคเปิดโอกาสสร้างผู้นำใหม่ในขบวนการสหกรณ์ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา และการเจริญอย่างมั่นคงอย่างต่อเนื่องของสหกรณ์

ประเด็นที่น่าสนใจ คือ การเพิ่มโอกาสในการฝากหรือลงทุนของสหกรณ์ได้กว้างขวาง โดยเฉพาะข้อบัญญัติที่กำหนดว่า “เงินของสหกรณ์อาจฝากหรือลงทุนอย่างอื่นตามที่คณะกรรมการ พัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติกำหนด” ช่วยให้สหกรณ์สามารถบริหารการเงินทันกับการเปลี่ยนแปลง ได้ตลอดเวลา

สรุปได้ว่ากฎหมายสหกรณ์เป็นกฎหมายส่งเสริมและมีฉบับเดียวใช้กับสหกรณ์ทุก ประเภท บทบัญญัติต่างๆ จึงกำหนดหลักการใหญ่ตามแนวทางสหกรณ์ ส่วนรายละเอียดให้กำหนด ในข้อบังคับตามความเหมาะสมกับแต่ละสหกรณ์ หรือตามคำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์หรือ กฎกระทรวง กฎหมายได้กำหนดอำนาจนายทะเบียนไว้ค่อนข้างกว้างขวาง ซึ่งมีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน ขึ้นอยู่กับผู้ใช้อำนาจนายทะเบียนสหกรณ์ ถ้าผู้ใช้เป็นคนดีมีคุณธรรมและเข้าใจการส่งเสริมสหกรณ์ก็ เป็นจุดแข็ง ถ้าผู้ใช้หลงในอำนาจและยึดความคิดเห็นของตนเองก็เป็นจุดอ่อน อย่างไรก็ตามกฎหมาย สหกรณ์แต่ละฉบับมีความเหมาะสมกับการจัดและส่งเสริมสหกรณ์ตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม ของแต่ละยุค เมื่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงรัฐบาลได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมหรือปรับปรุง กฎหมายสหกรณ์ใหม่ให้เหมาะสมทันกับเหตุการณ์เสมอ จึงกล่าวได้ว่าความเป็นมา และวิวัฒนาการ ของกฎหมายสหกรณ์ตั้งแต่ในอดีตเป็นต้นมานั้น ได้มีการพัฒนาคู่ขนานไปพร้อมๆ กับการพัฒนา สหกรณ์ในประเทศไทย⁵

⁵ แหล่งเดิม. หน้า 279.

2.1.3 แนวความคิดเกี่ยวกับสหกรณ์

แนวคิดเกี่ยวกับสหกรณ์ อาจแบ่งออกได้เป็น 4 แนวคิดด้วยกัน ได้แก่⁶

1) สหกรณ์มีฐานะเป็นขบวนการสหกรณ์ (Cooperative Movement) แนวคิดเช่นนี้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกก่อนมีแนวคิดอื่นๆ ขบวนการสหกรณ์ต้องการนำมาสู่การปฏิบัติในสังคมอย่างสันติ ผู้นำขบวนการสหกรณ์ตามแนวคิดนี้คนแรก คือ โรเบิร์ต โอเวน (Robert Owen) ปรัชญาทางสังคมของโรเบิร์ต โอเวน มีสาระสำคัญว่า มนุษย์จะดีหรือเลว อยู่ที่สิ่งแวดล้อม (Environmental Determinism) ปัจจัยที่ทำให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่เลวคือ การแข่งขัน (Competition) ถ้าเราสามารถจัดการแข่งขันในสังคมได้ และให้ทุกคนยึดหลัก ความร่วมมือกัน (Cooperation) แทน จะทำให้สังคมมนุษย์เกิดความผาสุกอย่างแน่นอน

นักสหกรณ์ที่มีแนวคิดนี้ ได้แก่ ชาลส์ ฟูริเออร์ (Charles Fourier) เป็นชาวฝรั่งเศส และยังมีคนอื่น ๆ อีกมาก สังคมที่มีลักษณะที่เป็นยูโทเปีย (Utopia) ดังกล่าวนี้ บัดนี้ได้พิสูจน์ตนเองแล้วว่า ไม่มีทางเป็นไปได้เลย ถ้าประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ เฉพาะแนวคิดเท่านั้นที่ยังคงอยู่ ถ้ากล่าวถึงสหกรณ์ในลักษณะของอุดมการณ์อย่างหนึ่งแล้ว จะเห็นว่าได้รับการเผยแพร่ออกไปมากพอสมควร เช่น การหว่านพืชสหกรณ์ในบังคลาเทศ และศรีลังกา เป็นต้น เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะประเทศในโลกที่สามนั้น เห็นว่าการจัดตั้งสหกรณ์เป็นทางสายกลางระหว่างลัทธิทุนนิยม และลัทธิคอมมิวนิสต์นั่นเอง

2) สหกรณ์มีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชน

แนวคิดเช่นนี้เกิดมาจากความคิดที่ว่า การร่วมกันทำงานนั้นจะต้องคิดทำให้ต่างคนต่างทำ สหกรณ์ตามแนวความคิดในข้อนี้ต้องการสร้างความรู้สึกร่วมกันของชุมชนเพื่อผลในด้านการพัฒนา เพื่อจะสามารถเป็นสหกรณ์ได้ นั้น กิจกรรมของชุมชนจะต้องมีเนื้อหาหลักในเชิงธุรกิจ และสามารถรวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการได้ในที่สุด รูปแบบทางธุรกิจอาจมีได้หลายอย่าง แล้วแต่ว่าประชาชนในชุมชนนั้นต้องการอะไร เช่น ธนาคารออมสินของหมู่บ้าน ซึ่งอาจเทียบได้กับเครดิตยูเนียน (Credit Union) สมาคมผู้ใช้น้ำชลประทาน (Water Users' Association) ศูนย์แลกเปลี่ยนเครื่องจักรกลในทางเกษตร (Farm Machinery Center) หรือ การร่วมกันขายพืชผลเกษตร เป็นต้น หรืออาจกล่าวได้ว่า กิจกรรมอะไรก็ได้ที่ประชาชนมาร่วมมือกัน เพื่อผลประโยชน์ของทุกคน สหกรณ์ตามแนวคิดนี้ริเริ่มโดยผู้ปกครอง อาณานิคมของอังกฤษ โดยเฉพาะในอินเดีย เอกสารของอินเดียในสมัยก่อนกล่าวถึง "Better Living Cooperatives" ไว้เป็นอย่างมาก

3) สหกรณ์ในฐานะที่เป็นองค์การธุรกิจ (Business Enterprise)

ขบวนการสหกรณ์ส่วนใหญ่มักจบลงด้วยการเป็น องค์การธุรกิจ ประเภทหนึ่งที่ไม่มีความสำคัญอะไรในทางการเมือง ขบวนการสหกรณ์ไม่สามารถสร้างความใฝ่ฝันให้เป็นจริงได้ ได้แก่

⁶ ประพันธ์ เสวตนันท์. (2538). *เศรษฐศาสตร์สหกรณ์*. หน้า 5 - 8.

การมีโลกสหกรณ์ ซึ่งประชาชนทุกคนอยู่ในกลไกเศรษฐกิจที่ต่างคนต่างช่วยเหลือกัน ไม่มีการแข่งขันอย่างเอาเป็นเอาตายเหมือนเช่นทุกวันนี้ ที่สำคัญไม่มีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างเช่นทุกวันนี้ ทำให้ไม่จึงทำให้ความฝันเป็นจริงไปไม่ได้ เป็นเพราะรัฐบาลไม่ให้ความร่วมมือหรืออย่างไร จากตัวอย่างที่เราจะได้ศึกษาต่อไปจะเห็นว่าขบวนการสหกรณ์ล้มเหลวจากความโลกความมักได้ของสมาชิกเป็นส่วนใหญ่ ในเมื่อสมาชิกสหกรณ์ไม่มีวิญญาณสหกรณ์ จึงไม่อาจหนีพ้นจากอิทธิพลของพ่อค้าเอกชนได้ ในฐานะที่เป็นองค์การธุรกิจ ในเศรษฐกิจที่อาศัยการตลาดเป็นตัวจัดสรรทรัพยากรการผลิต สมาชิกสหกรณ์มีภาระต้องร่วมมือกันทำธุรกิจ ครั้งแรกอาจเริ่มจากกิจกรรมเดียว และเมื่อประสบความสำเร็จจึงค่อยๆ ดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ต่อไป น่าเสียดายที่ว่า แม้ในฐานะที่เป็นองค์การธุรกิจประเภทหนึ่งนั้น ในบางครั้งก็ยังคงถูกอิทธิพลของนายทุนเข้าครอบครองกิจการได้โดยการแอบแฝงใช้ชื่อสหกรณ์ และทำให้ได้รับผลประโยชน์ทางธุรกิจยิ่งกว่าเดิมด้วยซ้ำไป ธุรกิจสหกรณ์ที่เอกชนนิยมเข้ามาแอบแฝงมักเป็นสหกรณ์ในเมือง เช่น สหกรณ์บริการต่างๆ ในรูปต่างๆ อาทิเช่น สหกรณ์รถแท็กซี่ เป็นต้น

4) สหกรณ์มีฐานะเป็นเครื่องมือของนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล

สหกรณ์ในแนวทางนี้ แตกต่างไปจาก 3 แนวทางแรก นั้น คือ องค์การสหกรณ์ทำหน้าที่ในการแก้ปัญหาให้แก่คนอื่น ไม่ได้ทำหน้าที่แก้ปัญหาให้แก่สมาชิกสหกรณ์ ตัวอย่างเช่น รัฐบาลมีความคิดว่า การเพิ่มผลผลิตการเกษตรจะเป็นไปได้ จะต้องเพิ่มวงเงินกู้ให้แก่เกษตรกร แต่การให้เงินกู้แก่เกษตรกรจำนวนมากๆ นั้น ย่อมเป็นการเสี่ยงภัยมากเกินไป และธนาคารพาณิชย์ไม่อาจดำเนินการได้ อีกทั้งยังเป็นไปไม่ได้ที่จะทำให้น่วยราชการดำเนินการติดต่อกับเกษตรกรโดยตรง การกำหนดให้สหกรณ์เป็นองค์การรองรับนโยบายจึงมีความเหมาะสมมากกว่า ในประเด็นนี้ การจัดตั้งสหกรณ์จึงไม่ใช่ความต้องการของเกษตรกรโดยตรง เพราะเกษตรกรอาจต้องการเงินกู้มากกว่าการเป็นสมาชิกสหกรณ์ หรือแม้เกษตรกรไม่ต้องการเงินกู้ รัฐบาลก็ต้องพยายามชักจูงแกมบังคับให้เกษตรกรเป็นสมาชิกให้มากที่สุด เพื่อทำให้นโยบายทางเศรษฐกิจในระยะสั้นบรรลุเป้าหมายให้ได้นั่นเอง

2.1.4 หลักการ อุดมการณ์ และวิธีการสหกรณ์

1) หลักการสหกรณ์⁷

หลักการสหกรณ์ คือ แนวทางที่สหกรณ์ยึดถือปฏิบัติเพื่อให้คุณค่าของสหกรณ์เกิดผลเป็นรูปธรรม ซึ่งประกอบด้วยหลักการที่สำคัญรวม 7 ประการ กล่าวคือ

⁷ กรมส่งเสริมสหกรณ์ สำนักนายทะเบียนและกฎหมาย. หลักการ อุดมการณ์ วิธีการสหกรณ์. สืบค้นเมื่อ 26 มกราคม 2555, จาก <http://webhost.cpd.go.th/rlo/principles.html>

หลักการที่ 1 การเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง

สหกรณ์เป็นองค์กรแห่งความสมัครใจ เปิดรับบุคคลทั่วไปที่สามารถใช้บริการสหกรณ์ได้ และเต็มใจจะรับผิดชอบในฐานะสมาชิก เข้าเป็นสมาชิกโดยปราศจากการกีดกันทางเพศ ฐานะทางสังคม เชื้อชาติ การเมือง หรือศาสนา

หลักการที่ 2 การควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย

สหกรณ์เป็นองค์กรประชาธิปไตยที่มีการควบคุมโดยสมาชิก ซึ่งมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน ในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจ บุรุษและสตรีที่ได้รับการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ให้เป็นผู้แทนสมาชิก ต้องรับผิดชอบต่อสมาชิก ในสหกรณ์ขั้นปฐมสมาชิกมีสิทธิ์ในการออกเสียงเท่าเทียมกัน (สมาชิกหนึ่งคนหนึ่งเสียง)

หลักการที่ 3 การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก

สมาชิกมีส่วนร่วมในการลงทุน (ซื้อหุ้น) ในสหกรณ์ของตนเองอย่างเสมอภาคกัน และมีส่วนในการควบคุมการใช้เงินทุนของสหกรณ์ตามแนวทางประชาธิปไตย ทุนของสหกรณ์อย่างน้อยๆ ส่วนหนึ่งต้องเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของสหกรณ์ โดยปกติสมาชิกจะได้รับผลตอบแทน (ถ้ามี) ในอัตราที่จำกัดตามเงินลงทุน (หุ้น) ที่กำหนดเป็นเงื่อนไขของการเข้าเป็นสมาชิก สมาชิกสามารถจัดสรรเงินส่วนเกินของสหกรณ์เพื่อวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งหรือทุกอย่างตามข้อบังคับ ดังนี้

- (1) เพื่อการพัฒนาสหกรณ์โดยอาจกันไว้เป็นทุนสำรองซึ่งอย่างน้อยๆ จะต้องมีส่วนหนึ่งที่นำมาแบ่งปันกันไม่ได้
- (2) เพื่อตอบแทนแก่สมาชิกตามสัดส่วนของปริมาณธุรกิจที่สมาชิกได้ทำกับสหกรณ์
- (3) เพื่อสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่มวลสมาชิกเห็นชอบ

หลักการที่ 4 การปกครองตนเองและความเป็นอิสระ

สหกรณ์เป็นองค์กรที่พึ่งพาตนเองและปกครองตนเอง โดยการควบคุมของมวลสมาชิก หากสหกรณ์จะต้องมีข้อตกลงผูกพันกับองค์กรอื่นใด ซึ่งรวมถึงหน่วยงานของรัฐบาลด้วย หรือจะต้องเพิ่มเงินลงทุน โดยอาศัยแหล่งเงินทุนจากภายนอกสหกรณ์ สหกรณ์จะต้องกระทำการดังกล่าวภายใต้เงื่อนไขที่มั่นใจได้ว่ามวลสมาชิกจะยังคงธำรงไว้ซึ่งอำนาจในการควบคุมสหกรณ์ตามแนวทางประชาธิปไตย และสหกรณ์ยังคงดำรงความเป็นอิสระ

หลักการที่ 5 การศึกษา ฝึกอบรม และสารสนเทศ

สหกรณ์พึงให้การศึกษและการฝึกอบรมแก่สมาชิก ผู้แทนสมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้ง ผู้จัดการและเจ้าหน้าที่สหกรณ์ เพื่อให้บุคลากรเหล่านี้สามารถมีส่วนช่วยพัฒนาสหกรณ์ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพึงให้ข่าวสารแก่สาธารณชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนและบรรดาผู้นำทางความคิดในเรื่องคุณลักษณะและคุณประโยชน์ของสหกรณ์

หลักการที่ 6 การร่วมมือระหว่างสหกรณ์

สหกรณ์จะสามารถให้บริการแก่สมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ขบวนการสหกรณ์ได้ โดยร่วมมือกันในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ

หลักการที่ 7 การเอื้ออาทรต่อชุมชน (Concern for Community)

สหกรณ์พึงดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญยั่งยืนตามนโยบายที่มวลสมาชิกเห็นชอบ

2) อุดมการณ์สหกรณ์

การสหกรณ์นั้น ได้ถือกำเนิดมาจากความเดือดร้อนทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของมนุษย์อันเนื่องจากการขาดความรู้ และขาดแคลนทุนทรัพย์ในการประกอบอาชีพ ตลอดจนถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งต่อมาได้มีผู้ค้นพบว่าการสหกรณ์เป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะแก้ปัญหาค่าทุกข์ยาก และสร้างความอยู่ดีกินดีให้แก่มนุษย์ในสังคมได้ โดยอาศัยการร่วมมือกัน การช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นหลักในการดำเนินงาน⁸

ดังนั้น อุดมการณ์ของสหกรณ์ คือ ความเชื่อมั่นร่วมกันที่ว่า จะให้สหกรณ์ไปสู่ความกินดีอยู่ดี มีความเป็นธรรม และเกิดสันติสุขในสังคม

อุดมการณ์ของสหกรณ์ และหลักการของสหกรณ์ จะมีความหมายแตกต่างกัน กล่าวคือ หลักการสหกรณ์จะใช้กับองค์การสหกรณ์ แต่ถ้าต้องการให้องค์การสหกรณ์นั้นดำเนินกิจการให้ประสบความสำเร็จ ก็จะต้องปฏิบัติตามหลักการสหกรณ์ ส่วนอุดมการณ์สหกรณ์นั้นจะใช้กับทั้งตัวสมาชิกสหกรณ์ และองค์การสหกรณ์ แม้องค์การสหกรณ์จะมีผู้บริหารที่มีประสบการณ์น้อย แต่อาจประสบความสำเร็จได้ ถ้าบรรดาสมาชิกเป็นคนดี มีอุดมการณ์สหกรณ์ สหกรณ์จะสามารถเข้มแข็ง และมีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง

อุดมการณ์สหกรณ์ มีดังต่อไปนี้⁹

(1) การเป็นผู้ให้ หมายถึงการที่จะทำให้สหกรณ์นั้นสามารถพัฒนาขึ้นได้อย่างประสบความสำเร็จนั้น สมาชิกจะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว

(2) น้ำใจทางสหกรณ์ กล่าวคือ การที่สมาชิกสหกรณ์เกิดความรู้สึกว่าถ้าสมาชิกต้องการช่วยเหลือตัวเองให้มีฐานะที่ดียิ่งขึ้น จำเป็นต้องเข้าไปร่วมมือกับสมาชิกอื่นๆ เพื่อให้เกิดพลังทางเศรษฐกิจ ดังนั้น น้ำใจทางสหกรณ์ คือ การช่วยเหลือตนเอง โดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะลำพัง

⁸ สมัย รื่นสุข. (2528). *การสหกรณ์*. หน้า 35.

⁹ ประพันธ์ เสวตนันท์. เล่มเดิม. หน้า 57 – 61.

คนเดียวนั้นย่อมไม่สามารถแก้ปัญหา ทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมได้ ความมีน้ำใจทางสหกรณ์จึงถือเป็นอุดมการณ์ขั้นพื้นฐาน อันสำคัญยิ่งของขบวนการสหกรณ์

(3) ความซื่อสัตย์ และความจงรักภักดี คือ เมื่อมีการจัดตั้งสหกรณ์แล้ว สมาชิกทั้งหมดจะต้องมีภาระผูกพันที่จะต้องติดต่อธุรกิจกับสหกรณ์ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในกรณีที่สหกรณ์เครดิต สมาชิกต้องไม่เป็นคนหนียหาหนี้โดยไม่จำเป็น ต้องเข้าใจว่า ถ้าตนไม่ยอมรับชำระเงินกู้คืนให้แก่สหกรณ์แล้ว สมาชิกคนอื่นๆ ที่กำลังเดือดร้อนจะเสียโอกาสที่จะได้รับเงินกู้ไปหมุนเวียนต่อไป

(4) การให้บริการแก่สมาชิกสหกรณ์ ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของสหกรณ์ เพราะสหกรณ์เป็นของสมาชิก ดำเนินการ โดยสมาชิก และเพื่อสมาชิก

(5) การไม่แสวงหากำไรสูงสุด คือ การดำเนินการสหกรณ์ จะต้องไม่มุ่งแสวงหากำไรสูงสุดเป็นหลักในการบริหารงานสหกรณ์ ดังนั้น หน้าที่ของสหกรณ์ คือ การจัดหาสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคมาจำหน่ายแก่สมาชิกในราคาขอมเขา หรือ ถ้าเป็นการให้กู้ ก็ควรกำหนดอัตรดอกเบี้ยเงินกู้ให้ต่ำที่สุด เป็นต้น

(6) สมาชิกสหกรณ์มีจิตใจที่เป็นประชาธิปไตย คือ สหกรณ์ถือเป็นสถาบันที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดแห่งหนึ่ง จะเห็นได้ว่า หลักสหกรณ์อนุญาตให้สมาชิกแต่ละคนมีสิทธิออกเสียงได้เพียงเสียงเดียว ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีทุนเรือนหุ้นในสหกรณ์มากหรือน้อยเพียงใดก็ตาม ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้สหกรณ์ตกเป็นเครื่องมือแสวงหาประโยชน์ของนายทุนคนใดคนหนึ่ง ที่แฝงตัวเข้ามาเป็นสมาชิกสหกรณ์ และสำหรับสมาชิกสหกรณ์เองจำเป็นต้องเป็นบุคคลที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตยยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิก ทำใจให้เปิดกว้าง ขอมเสียดสละ ผลประโยชน์ส่วนตนให้แก่เพื่อนสมาชิกอื่นๆด้วยความเต็มใจ

(7) สมาชิกมีภาระผูกพันต้องรับรู้ปัญหาของสหกรณ์ กล่าวคือ เมื่อสหกรณ์มีการประชุมใหญ่ สมาชิกทุกคนจะต้องเข้าประชุม เพื่อพิจารณาปัญหาสหกรณ์ และรับรู้ในกิจการต่างๆ ของสหกรณ์ด้วยตนเอง จะมอบหมายให้สมาชิกคนอื่นออกเสียงแทนไม่ได้ การรับรู้ปัญหาในสหกรณ์จะทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับเพื่อนสมาชิก เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน การได้รับรู้ปัญหาของเพื่อนสมาชิกเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการร่วมมือกัน โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอก ความเป็นอิสระในการปกครองตนเองจึงเกิดขึ้นในที่สุด

3) วิธีการสหกรณ์

วิธีการสหกรณ์หรือวิธีปฏิบัติของสหกรณ์ (Cooperative Practices) ได้แก่ เทคนิคในการนำหลักการสหกรณ์มาประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ดีกินดี ความเป็นธรรมทางสังคมและสันติสุขของมนุษย์ตามอุดมการณ์สหกรณ์

หลักการสหกรณ์ย่อมสะท้อนออกมาในรูปของกฎหมายสหกรณ์ กฎ ระเบียบ และข้อบังคับสหกรณ์ ซึ่งสหกรณ์ใช้เป็นกรอบหรือแนวทางในการดำเนินงาน

2.1.5 ประเภทของสหกรณ์ในประเทศไทย

ปัจจุบันมีการแบ่งประเภทสหกรณ์ในประเทศไทยออกเป็น 7 ประเภท ตามที่กฎกระทรวงได้กำหนดประเภทของสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียนพ.ศ. 2548 ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ดังนี้¹⁰

1) สหกรณ์การเกษตร ได้แก่ สหกรณ์ที่มีหน้าที่ในการจัดหา และให้บริการแก่สมาชิกในด้านการผลิตการเกษตร เช่น การจัดหาเงินทุน วัสดุ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ มาจำหน่ายให้สมาชิก ในราคาถูกลง การรวบรวมผลผลิตออกจำหน่าย และการแปรรูปผลผลิตออกจำหน่ายให้ได้ราคาดีด้วย

2) สหกรณ์การประมง ได้แก่ สหกรณ์ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริม และประกอบอาชีพด้านการประมง ซึ่งรวมถึงการจัดหาเงินทุน และอุปกรณ์เกี่ยวกับการประมงมาจำหน่ายให้แก่สมาชิก และการจัดการด้านการตลาดเพื่อให้สามารถจำหน่ายปลา หรือผลผลิตให้ได้ราคาดีด้วย

3) สหกรณ์นิคม ได้แก่ สหกรณ์ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดหาหรือจัดสรรที่ดินให้แก่สมาชิกในการประกอบอาชีพ และอำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพให้แก่สมาชิก เช่น การจัดหาเงินทุน อุปกรณ์การผลิต และเครื่องมือการผลิตมาจำหน่าย ตลอดจนการจัดหาน้ำ และการจัดการด้านการตลาดให้อีกด้วย

4) สหกรณ์ร้านค้า หรือสหกรณ์ผู้บริโภคนี้มีหน้าที่ในการจัดหาสินค้าหรือเครื่องอุปโภคบริโภคมาจำหน่ายให้แก่สมาชิก ส่วนมากหรือเกือบจะทั้งหมดเป็นสหกรณ์ที่ตั้งอยู่ในเมือง หรือในย่านชุมชน

5) สหกรณ์บริการ ได้แก่ สหกรณ์ที่มีหน้าที่ในการจัดหาและให้บริการแก่สมาชิกในด้านต่างๆ นอกเหนือไปจากสหกรณ์ในรูปแบบอื่นๆ เช่น สหกรณ์การไฟฟ้า สหกรณ์เคหสถาน สหกรณ์บริการขายผลิตภัณฑ์ และสหกรณ์บริการเดินรถแท็กซี่

6) สหกรณ์ออมทรัพย์ ได้แก่ สหกรณ์ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการรับฝากเงิน และจัดหาเงินทุนให้สมาชิกกู้ยืมไปใช้จ่ายในเวลาจำเป็น ซึ่งเกือบจะทั้งหมดเป็นสหกรณ์ที่ตั้งอยู่ในหมู่ผู้มีรายได้ประจำ โดยเฉพาะในวงการราชการ ได้แก่ สหกรณ์ออมทรัพย์ครู สหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจ สหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการ และสหกรณ์ออมทรัพย์อื่นๆ

7) สหกรณ์เครดิตยูเนียน ได้แก่ สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ประชาชนทุกสาขาอาชีพ ซึ่งมีภูมิลำเนาหรือประกอบอาชีพหลักหรือมีวงสัมพันธ์อย่างหนึ่งอย่างใดอยู่ในเขตท้องที่ดำเนินงานของสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้น และบุคคลเหล่านั้น มีความปรารถนาจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยวิธีการนำเงิน

¹⁰ เรียงศักดิ์ สุทกาวาทิน. เล่มเดิม. หน้า 68.

ของตนเองมาสะสมไว้เป็นกองทุน สมาชิกทุกๆ คนจะต้องสะสมเงินตามความสามารถของตนเองเป็นประจำและสม่ำเสมอตามที่สหกรณ์กำหนด กองทุนที่สมาชิกช่วยกันสะสมนี้ก็จะจะมีเงินมากขึ้น สามารถจะให้สมาชิกที่มีความจำเป็นและเดือดร้อนทางด้านการเงิน กู้ยืมไปบำบัดปัญหาและความเดือดร้อนเหล่านั้น พร้อมกับการชำระคืนเงินกู้ของสมาชิกแต่ละคน ก็จะสะสมเงินของตนไปในคราวเดียวกันด้วย เงินกู้ก็จะหมดไป ในขณะที่เงินสะสมก็มีมากขึ้น สหกรณ์เครดิตยูเนียนจึงเป็นสหกรณ์ที่มุ่งหวังในการให้สมาชิกช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน บริหารโดยสมาชิกและการทำกิจการทุกอย่าง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับสมาชิก¹¹

2.1.6 เปรียบเทียบระหว่างสหกรณ์กับองค์กรธุรกิจรูปแบบอื่น

สหกรณ์กับองค์กรธุรกิจรูปแบบอื่น มีลักษณะคล้ายกันในเรื่องที่มีการรวมทุนและมีการประกอบธุรกิจซื้อ – ขาย โดยมีหลักการที่แตกต่างกันหลายประการ ดังต่อไปนี้

1) สหกรณ์กับห้างหุ้นส่วน บริษัทจำกัด

(1) วัตถุประสงค์

การรวมกันเป็นสหกรณ์มีความมุ่งหมายเพื่อต้องการให้บริการแก่สมาชิกสหกรณ์เป็นสำคัญ ส่วนบริษัทจำกัดและห้างหุ้นส่วนรวบรวมผู้ถือหุ้นจัดตั้งขึ้น เพื่อทำการค้ากับบุคคลภายนอก

(2) ลักษณะการรวม

สหกรณ์เป็นองค์กรของผู้มีกำลังทรัพย์น้อย ไม่อาจถือเอาทุนเป็นหลักในการรวมได้ สหกรณ์ถือว่าการรวมกันเป็นหลักสำคัญ และเพื่อให้กลุ่มคนที่รวมกันมีกำลังเข้มแข็ง สหกรณ์จึงต้องมีการกำหนดและคัดเลือกลักษณะตลอดจนคุณสมบัติของสมาชิกที่จะเข้าร่วมในสหกรณ์ ส่วนในบริษัทจำกัดและห้างหุ้นส่วนนั้นถือหลักการรวมทุนเป็นสำคัญ บุคคลที่มีเงินสามารถเข้าถือหุ้นของบริษัทได้ ไม่เลือกว่าบุคคลนั้นจะมีลักษณะนิสัยอย่างไรหรืออยู่ใกล้ไกลเพียงใด การรวมกันในสหกรณ์เป็นการรวมของผู้ที่อ่อนแอในทางทรัพย์ให้มีกำลังเข้มแข็งขึ้น เพื่อมิให้ถูกเอารัดเอาเปรียบ ส่วนการรวมกันของบริษัทจำกัด หรือห้างหุ้นส่วนเป็นการรวมผู้ที่มีกำลังทรัพย์อยู่แล้ว ให้มีกำลังเข้มแข็งยิ่งขึ้น เพื่อทำการค้าหากำไร

(3) หุ้นและมูลค่าหุ้น

หุ้นของสหกรณ์ไม่มีกฎหมายบังคับว่าจะต้องกำหนดจำนวนทุนเรือนหุ้นไว้ก่อนที่จะจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ ดังนั้น สหกรณ์จึงมีหุ้นที่จะจำหน่ายให้แก่สมาชิกใหม่อยู่เสมอ ราคาหุ้นของสหกรณ์จะคงที่ มูลค่าหุ้นของสหกรณ์ จะกำหนดไว้ค่อนข้างต่ำเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีกำลังทรัพย์น้อยเข้าเป็นสมาชิกได้ สำหรับหุ้นของบริษัทจำกัด กฎหมายบังคับให้ต้องกำหนดจำนวนทุนเรือนหุ้น และ

¹¹ กรมส่งเสริมสหกรณ์ สำนักนายทะเบียนและกฎหมาย. *ประเภทสหกรณ์*. สืบค้นเมื่อ 26 มกราคม 2555, จาก <http://webhost.cpd.go.th/rlo/creditunion.html>

ต้องมีผู้จองหุ้นไว้ครบจำนวนก่อนขอจดทะเบียนตั้งขึ้นเป็นบริษัทด้วยเหตุนี้ถ้ากิจกรรมของบริษัทสามารถจ่ายเงินปันผลได้สูง ก็มีผู้ต้องการซื้อหุ้นของบริษัทจึงอาจขึ้นลงได้เหมือนสินค้าอย่างหนึ่ง นอกจากนี้มูลค่าหุ้นของบริษัทมักกำหนดไว้สูงเพื่อให้เงินทุนตามจำนวนที่ต้องการ โดยคนถือหุ้นจะมีจำนวนมากหรือน้อยไม่ถือเป็นข้อสำคัญ

(4) การควบคุมและการออกเสียง

สหกรณ์ถือหลักการรวมคนจึงให้ความเคารพต่อสิทธิของบุคคลเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้สมาชิกของสหกรณ์ทุกคนไม่ว่าจะถือหุ้นมากหรือน้อยย่อมมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนให้สหกรณ์ได้คนละหนึ่งเสียงเหมือนกันหมดยกเว้นผู้แทนสหกรณ์ในระดับชุมนุมสหกรณ์อาจให้มีเสียงเพิ่มขึ้นตามระบบสัดส่วน ตามที่กำหนดในข้อบังคับของชุมนุมสหกรณ์นั้นก็ได้ (มาตรา 106) และสมาชิกต้องมาใช้สิทธิออกเสียงด้วยตนเอง จะมอบให้บุคคลอื่นมาออกเสียงแทนไม่ได้ ดังนั้นอำนาจในสหกรณ์จึงตกอยู่กับเสียงข้างมากของสมาชิก ส่วนบริษัทจำกัด และห้างหุ้นส่วน ซึ่งถือหลักการรวมทุนจึงให้ความเคารพในเงินทุนค่าหุ้นเป็นสำคัญ โดยการให้สิทธิออกเสียงตามจำนวนหุ้นที่ถือ และยังสามารถมอบให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดมาออกเสียงแทนได้ อำนาจในบริษัทจึงตกอยู่กับผู้ถือหุ้นมาก กล่าวคือทุนมีบทบาทในการประชุมด้วยนั่นเอง

(5) การแบ่งกำไร

จากการที่สมาชิกทำธุรกิจซื้อขายกับสหกรณ์จึงทำให้เกิดกำไรหรือเงินส่วนเกินขึ้น ดังนั้นการแบ่งกำไรของสหกรณ์จึงเท่ากับการจ่ายคือส่วนที่สหกรณ์รับเกินให้สมาชิกในรูปการจ่ายเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนแห่งปริมาณธุรกิจที่สมาชิกทำกับสหกรณ์และจำนวนหุ้นที่ถือ สำหรับบริษัทจำกัดจะทำการติดต่อซื้อขายกับบุคคลภายนอกสมาชิกบริษัทลงทุนถือหุ้นในบริษัทจำกัด หรือห้างหุ้นส่วนจำกัด จึงถือหลักการแบ่งเงินปันผลตามหุ้นที่ถือ ไม่ได้คำนึงถึงว่าผู้ถือหุ้นจะมีการติดต่อซื้อขายกับบริษัทหรือไม่

2) สหกรณ์กับรัฐวิสาหกิจ

การดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจ จะดำเนินการโดยรัฐบาลหรือในนามของรัฐบาลไม่ใช่กิจกรรมของเอกชน งานของรัฐวิสาหกิจส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับเรื่องสาธารณูปโภค เช่น การรถไฟ การสื่อสารไปรษณีย์โทรเลข โทรศัพท์ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้มุ่งในด้านให้สวัสดิการแก่ประชาชน ส่วนสหกรณ์นั้นเป็นของสมาชิกดำเนินธุรกิจ เพื่อต้องการจะช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแก่สมาชิก

3) สหกรณ์กับองค์กรการกุศล

องค์กรการกุศลมีจุดมุ่งหมายเพื่อสงเคราะห์ผู้ยากจนหรือทุพพลภาพให้พ้นจากความยากลำบาก เป็นการช่วยเหลือจากภายนอก ไม่ใช่เป็นการส่งเสริมให้ช่วยตนเอง จึงอาจจะทำให้ผู้ได้รับการ

สงเคราะห์มีลักษณะนิสัยอ่อนแอลงไปอีก ส่วนสหกรณ์นั้นจะส่งเสริมให้สมาชิกมีลักษณะนิสัยเข้มแข็ง นอกจากนี้ประโยชน์ที่ได้รับจากสหกรณ์ย่อมถาวรกว่าการช่วยเหลือขององค์กรการกุศล

4) สหกรณ์กับสหภาพแรงงาน

ในสหภาพแรงงานบรรดาลูกจ้างจะรวมกันโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้เกิดกำลังเป็นปีกแผ่นเพื่อต่อกรกับนายจ้างในเรื่องผลประโยชน์ของการทำงานหรือสวัสดิการของลูกจ้าง บางครั้งอาจใช้วิธีการรุนแรงเพื่อบังคับให้นายจ้างปฏิบัติตามที่ลูกจ้างเรียกร้อง สำหรับการร่วมมือกันแบบสหกรณ์นั้นสมาชิกจะร่วมมือกันจัดการประกอบการขึ้น แล้วสมาชิกก็อาศัยบริการนั้นให้เป็นประโยชน์แก่อาชีพหรือการครองชีพของสมาชิกร่วมกัน การทำงานของสหกรณ์เป็นวิธีการที่ไม่ก่อความเดือดร้อนหรือเรียกร้องให้ใครช่วยแต่จะติดต่อกับบุคคลภายนอกเกี่ยวกับธุรกิจซื้อขายตามปกติ

5) สหกรณ์กับสโมสร

สหกรณ์เป็นธุรกิจที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้การรับใช้สมาชิก สมาชิกทุกคนจะต้องช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของตนเองและของหมู่สมาชิกให้ดีขึ้น ส่วนสโมสรไม่ใช่ธุรกิจ แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อความบันเทิงเรีงรมย์หรือให้ความหย่อนใจแก่สมาชิก การประกอบธุรกิจจะเป็นวัตถุประสงค์ลำดับรอง เช่นอาจจะจำหน่ายสินค้าแก่สมาชิกในราคาไม่แพงได้ เป็นต้น

6) สหกรณ์กับสมาคม

สหกรณ์กับสมาคมมีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก แต่สมาคมจะมีลักษณะที่เป็นเรื่องของ การกุศล โดยสมาคมส่วนใหญ่จะหารายได้เพื่อบริจาคเป็นการกุศล เช่น การสร้างโรงพยาบาล หรือสร้างถนน เป็นต้น ส่วนสหกรณ์เป็นธุรกิจที่ไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อหารายได้มาบริจาคเป็นการกุศล แต่เป็นธุรกิจที่ต้องช่วยเหลือ และให้บริการแก่สมาชิกด้วยกัน¹²

2.2 สหกรณ์การเกษตร

2.2.1 ความหมายและความสำคัญของสหกรณ์การเกษตร

สหกรณ์การเกษตร คือ องค์กรที่ผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตรรวมกันจัดตั้งขึ้นและจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลต่อนายทะเบียนสหกรณ์ตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของสมาชิกให้ดีขึ้น¹³ โดยมีหลักเกณฑ์ที่นายทะเบียนสหกรณ์จะรับจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์

¹² นรินทร์พร จุลมนต์. (2531). เอกสารการสอน ชุดวิชา 92116 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสหกรณ์ เล่มที่ 1 หน่วยที่ 1-7. หน้า 132.

¹³ สมเกียรติ ฉายโชน. (2540). การสหกรณ์. หน้า 67.

การเกษตรโดยทั่วไป ประกอบด้วยเหตุผลสามประการ ดังนี้ ประการที่หนึ่ง คือเกษตรกรมีความเดือดร้อน และต้องการรวมกันจัดตั้งสหกรณ์เพื่อช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ประการที่สอง มีจำนวนเกษตรกรมากเพียงพอที่จะดำเนินธุรกิจได้ และมีแนวโน้มที่จะขยายธุรกิจเมื่อได้ดำเนินการจัดตั้งไปแล้ว และประการที่สาม สหกรณ์จะต้องดำเนินงานอย่างจริงจัง และดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ เพื่อผลประโยชน์ของมวลสมาชิก¹⁴

ความสำคัญของสหกรณ์การเกษตร

1) สหกรณ์การเกษตรกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

ความสำคัญของสหกรณ์การเกษตร ซึ่งเป็นองค์กรช่วยดำเนินธุรกรรมทางด้านเศรษฐกิจแทนสมาชิก มีหน้าที่และบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งชุมชนและประเทศชาติ ดังนี้¹⁵

(1) สหกรณ์การเกษตรเป็นสถาบันการเงินของเกษตรกร โดยจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการจัดหาปัจจัยการผลิตต่างๆ และที่สำคัญคือปัจจัยด้านเงินทุน สหกรณ์จะจัดหาเงินทุนโดยการรับออมเงินฝากจากสมาชิกและกู้ยืมเงินหรือสินเชื่อจากสถาบันการเงินและเพื่อให้สมาชิกได้กู้ยืมไปลงทุนในการประกอบอาชีพทางเกษตร เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ของสหกรณ์การเกษตรในประเทศกำลังพัฒนามีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี มีรายได้น้อยกว่ารายจ่าย และมีหนี้สินมาก ทำให้ขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการผลิต ทำให้ไม่สามารถขยายการผลิตและเพิ่มผลผลิตของเกษตรกร เมื่อสมาชิกได้สินเชื่อการเกษตรจากสหกรณ์ จึงเป็นการช่วยให้เกษตรกรมีเงินทุนในการผลิต ได้กู้ยืมเงินในอัตราดอกเบี้ยที่ถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ต้องไปกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ภายนอก ระบบ เช่น พ่อค้าคนกลาง เจ้าของที่ดิน นายทุนเงินกู้ ซึ่งคิดดอกเบี้ยในอัตราที่สูง นอกจากนี้ยังช่วยให้สมาชิกได้ปลดหนี้สินเดิมให้กับเกษตรกรด้วย และยังเป็นสถาบันส่งเสริมการออมเงินของสมาชิกในรูปของการถือหุ้นกับสหกรณ์ ยังทำหน้าที่เป็นสถาบันรับฝากเงินจากสมาชิก ทั้งเงินฝากออมทรัพย์และเงินฝากประจำ

สำหรับประเทศที่พัฒนาแล้วสหกรณ์การเกษตรจะเป็นแหล่งเงินทุนหรือเป็นสถาบันการเงินของสมาชิกที่เข้มแข็ง ทำหน้าที่เป็นสถาบันการเงินเต็มรูปแบบ เป็นสถาบันการออมเงินของสมาชิก เป็นแหล่งเงินทุนของเกษตรกรได้เป็นอย่างดี และสามารถทำธุรกรรมทางการเงิน มีการดำเนินงานและมีฐานะมั่นคงเทียบเท่าธนาคารพาณิชย์ทั่วไป เช่น ธนาคารของสหกรณ์ในประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น

¹⁴ แหล่งเดิม, หน้า 70.

¹⁵ ส่งเสริม หอมกลิ่น. (2546). *ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์* หน่วยที่ 8-15. หน้า 9-10.

(2) สหกรณ์การเกษตรจะทำหน้าที่ด้านการตลาด คือ ทำหน้าที่ด้านการขายและการซื้อ ทั้งปัจจัยการผลิตและผลผลิต โดยจะเป็นตัวกลางในการรวบรวมผลิตผลทางการเกษตรจากสมาชิกหรือ การให้สมาชิกมาขายผลิตผลกับสหกรณ์ หรือเรียกว่าการรวมการขาย และสหกรณ์จะจัดหาตลาด ให้แก่สมาชิกได้ขายผลผลิตในราคาที่ยุติธรรม การรวบรวมผลิตผลของสมาชิกเป็นจำนวนมากนี้จะ ช่วยทำให้มีอำนาจต่อรองทางการตลาดมากขึ้น การซื้อครั้งละจำนวนมากๆจะสะดวกต่อการขนส่ง และประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานและค่าขนส่ง และจะเป็นผลดีต่อสมาชิกที่มีผลผลิตแล้วได้มี ตลาดขายแน่นอน นอกจากการจัดหาตลาดท้องถิ่นให้แก่สมาชิกแล้ว สหกรณ์การเกษตรยังมีโอกาสใน การจัดหาตลาดในเมืองหรือในระดับชาติหรือตลาดกลางสินค้าทางการเกษตรให้แก่สมาชิกอีกด้วย จึงทำให้ช่วยแก้ปัญหาในการที่สมาชิกถูกกดราคาผลิตผลจากพ่อค้าท้องถิ่นได้

นอกจากนั้นสหกรณ์การเกษตรประเภทสหกรณ์อเนกประสงค์ที่ทำหน้าที่หลายด้าน จะทำหน้าที่ การตลาดด้านการซื้อหรือการรวมซื้อ สหกรณ์การเกษตรจะจัดซื้อปัจจัยการผลิต เช่น วัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช หรือสินค้าอุปโภคที่จำเป็นจำนวนมากมาจำหน่าย ให้แก่ สมาชิกหรือการรวมซื้อ ทำให้ซื้อได้ในราคาต่ำกว่าที่สมาชิกเคยซื้อด้วยตนเอง จึงช่วยลดต้นทุน การผลิต ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

(3) สหกรณ์การเกษตรมีหน้าที่ด้านบริการแก่สมาชิกเกษตรกรได้ในหลายๆ ด้าน เช่น การแนะนำส่งเสริมการผลิตที่เหมาะสมกับท้องถิ่นหรือฤดูกาล การให้บริการสูบน้ำแก่สมาชิก การ ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร หรือทำการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรของสมาชิกเพื่อเพิ่มมูลค่า ของสินค้าที่เกษตรกรมากขึ้น เป็นต้น สำหรับประเทศที่พัฒนาแล้วสหกรณ์การเกษตรสามารถขยาย บริการการเกษตรสมาชิกได้อย่างกว้างขวาง นอกจากที่กล่าวข้างต้น ยังมีธุรกิจประกันภัย และธุรกิจ บริการอื่นๆ

บทบาทของสหกรณ์การเกษตรที่ทำหน้าที่ทั้งการทำหน้าที่เป็นสถาบันการเงิน หน้าที่ การตลาด และหน้าที่บริการ เพื่อให้สมาชิกเกษตรกรมีแหล่งเงินทุน มีแหล่งเงินออม มีตลาดผลิตผลที่ ผลิต การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร และการบริการอื่นๆ เพื่อให้สมาชิกสหกรณ์และครอบครัวมี รายได้เพิ่มมากขึ้น และยังเป็นการกระจายรายได้ ซึ่งเป็นผลทำให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจและพัฒนา ประเทศชาติ

2) สหกรณ์การเกษตรกับการพัฒนาสังคมและชุมชน

สหกรณ์การเกษตรมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมที่จะสร้างความ กินดีอยู่ดีให้แก่สมาชิก ทำให้สมาชิกช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันละกัน ซึ่งเป็นทางหนึ่ง ใน การพัฒนาสังคมและชุมชนของประเทศชาติ เพราะนอกจากสหกรณ์การเกษตรจะสร้างความเจริญ ทางด้านวัสดุเพื่ออำนวยความสะดวกทางการเกษตร เช่น ถนน คลองส่งน้ำ สหกรณ์การเกษตรยังมุ่งสร้าง

ความเจริญทางด้านวัฒนธรรม และศีลธรรมอันดีในหมู่สมาชิกอีกด้วย กล่าวได้ว่าสหกรณ์การเกษตร เป็นสถาบันชุมชนที่มีดำเนินการมานานแล้วสถาบันหนึ่ง และมีขอบเขตของการดำเนินงานกว้างขวาง เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนและเผยแพร่ข่าวสารทางการเกษตรและข่าวสารอื่นๆ เป็นศูนย์กลาง ในการพบปะสังสรรค์ รวมถึงแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันในหมู่สมาชิกสหกรณ์ ตลอดจนเป็นศูนย์กลาง ในการให้การศึกษา อภิปรายเพื่อแก้ปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในด้านเศรษฐกิจและด้าน สังคมอื่นๆ ดังนี้

(1) ด้านการพัฒนาการปกครองในชุมชน สหกรณ์การเกษตรเป็นองค์การธุรกิจรูปหนึ่งที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกซึ่งประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยความเสมอภาค เป็นธรรมและความสมมูลทางสังคม ซึ่งการรวมตัวกันนั้นเพื่อให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ สร้างสมาชิกให้เกิดความมีระเบียบวินัย ความมีประชาธิปไตยในการปกครองตนเอง คือการดำเนินการในลักษณะประชาธิปไตย มีการประชุมอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและให้มีการออกเสียงได้หนึ่งคนหนึ่งเสียง เพราะสหกรณ์การเกษตรมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาให้สมาชิกมีความอยู่ดีกินดีให้ประชาชนหรือสมาชิกได้รับการพัฒนาสามารถรวมกลุ่มช่วยเหลือบ้านเมืองได้ สามารถช่วยลดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน มีส่วนช่วยให้ประเทศชาติมีความมั่นคง ทำให้เศรษฐกิจดีขึ้นทำให้สังคมมีความร่วมมือและมีความสามารถที่จะสร้างความสุขให้กับตนเองและชุมชนได้โดยการประกอบอาชีพที่สุจริต มีความเป็นอยู่ที่ดีและปลอดภัย ซึ่งเป็นผลดีต่อการปกครอง

(2) ด้านการพัฒนาการศึกษาในชุมชน หน้าที่โดยตรงอย่างหนึ่งของสหกรณ์การเกษตร คือ การให้การศึกษาอบรมแก่สมาชิกของสหกรณ์และประชาชน โดยทั่วไป การให้การศึกษาถือว่าเป็นงานที่สำคัญมากของการพัฒนางานสหกรณ์ การรวมคนมีความสำคัญยิ่งกว่าการรวมทุน ดังนั้นการที่จะทำให้สหกรณ์เจริญก้าวหน้าจึงจำเป็นต้องพัฒนาคน โดยการให้การศึกษา และมีการพัฒนาอาชีพ อันจะทำให้สมาชิกมีรายได้สูงขึ้น มีความอยู่ดีกินดี สามารถดำเนินธุรกิจกับสหกรณ์ได้มากขึ้น ทำให้สหกรณ์เจริญเติบโตอันจะมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนได้ทางหนึ่ง

(3) ด้านการพัฒนาอาชีพและความเป็นอยู่ของสมาชิก นอกจากสหกรณ์การเกษตรจะมีส่วนในการพัฒนาการปกครองพัฒนาการศึกษาดังกล่าวข้างต้นแล้ว สหกรณ์การเกษตรยังทำหน้าที่ในการพัฒนาอาชีพส่งเสริมอาชีพของสมาชิกเพื่อให้การประกอบอาชีพของสมาชิกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น แนะนำส่งเสริมอาชีพ จัดหาแหล่งน้ำ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกในการผลิตผลทางการเกษตรของสมาชิกด้วย

2.2.2 ความเป็นมาของสหกรณ์การเกษตร

1) ความเป็นมาของสหกรณ์การเกษตรในต่างประเทศ

สหกรณ์การเกษตรแห่งแรกของโลก ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของขบวนการสหกรณ์การเกษตรในปัจจุบัน คือ สหกรณ์เครดิตแบบไรฟ์ไฟเซน ซึ่งจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1862 ที่เมืองอันเฮาเซน (Anhausen) ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ต่อมาสหกรณ์ประเภทนี้ได้ขยายตัวในกลุ่มเกษตรกรออกไปเรื่อยๆ จนถึงระหว่างปี ค.ศ.1872-1876 ได้มีการจัดตั้งสถาบันกองทุนกลางในภูมิภาคต่างๆ ซึ่งต่อมาได้ก่อตั้งสถาบันกลางระดับชาติขึ้นแต่อยู่ในรูปของบริษัทรวมทุน (Joint-Stock Company) ซึ่งภายหลังเรียกว่า ธนาคารไรฟ์ไฟเซนเยอรมนี (Raiffeisen German Bank) ส่วนในกลุ่มของสหกรณ์เองในปี ค.ศ. 1877 ได้ร่วมกันตั้งสหภาพชนบทขึ้น และในปี ค.ศ. 1833 ได้ก่อตั้งสหภาพสหกรณ์การเกษตรแห่งเยอรมนีขึ้น ถึงกระนั้น ในระยะต่อมาทั้งสองสหภาพสหกรณ์ได้ควบหรือรวมเข้าด้วยกัน สำหรับสหกรณ์การเกษตรรูปแบบอื่นๆ ได้ก่อตั้งขึ้นหลังจากสหกรณ์เครดิตในประเทศเยอรมนี เช่น สหกรณ์การตลาด สหกรณ์การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์การเกษตร เป็นต้น โดยสหกรณ์การตลาดและสหกรณ์การจัดซื้อวัสดุการเกษตร เป็นที่แพร่หลายในประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา และในทวีปยุโรป สำหรับในประเทศเยอรมนี ในปี ค.ศ. 1872 ได้จัดตั้งสหกรณ์การจัดซื้อวัสดุการเกษตรที่เมืองฟรีด์เบิร์ก (Friedberg) ในมณฑลเฮสส์ (Hesse) ต่อมาสหกรณ์ประเภทนี้ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และมีองค์กลางของสหกรณ์ทั้งในภูมิภาคและระดับชาติซึ่งในปี ค.ศ. 1897 ได้ก่อตั้งเป็นสหภาพการซื้อวัสดุการเกษตรเยอรมนี (Supply Union of German Agriculturists) และได้ขยายไปทั่วโลก

ในปัจจุบัน ประเทศที่มีสหกรณ์การเกษตรเจริญก้าวหน้า และแพร่หลายได้แก่ ประเทศเดนมาร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น แต่ความก้าวหน้าสหกรณ์การเกษตรในประเทศต่างๆ ดังกล่าวมีลักษณะแตกต่างกัน ในประเทศเดนมาร์ก สหกรณ์การเกษตรที่เจริญก้าวหน้าจะอยู่ในรูปของสหกรณ์แปรรูปผลิตผลการเกษตรที่สำคัญคือ สหกรณ์นมเนยและสหกรณ์ทำหมูเบคอน ส่วนสหกรณ์ในประเทศสหรัฐอเมริกานั้น สหกรณ์ภาคการเกษตรที่มีความเจริญก้าวหน้า เช่น สหกรณ์การตลาด และสหกรณ์การซื้อวัสดุอุปกรณ์การเกษตร สำหรับในประเทศญี่ปุ่น สหกรณ์การเกษตรจะดำเนินธุรกิจแบบอนกประสงค์หรือทำธุรกิจหลายๆ ด้าน ซึ่งจัดได้ว่าเป็นสหกรณ์อีกรูปแบบหนึ่งที่สำคัญและเป็นที่แพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนารวมถึงประเทศไทย

2) ความเป็นมาของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย

โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทยประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมเป็นหลัก แต่เดิมนั้นเศรษฐกิจของประเทศเป็นลักษณะพึ่งตัวเอง ประชาชนบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก ข้าวจึงเป็นพืชหลักของประเทศที่ปลูกกันอย่างแพร่หลายทุกภาคของประเทศ ชาวนาไทยปลูกข้าวเพื่อการบริโภคภายในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ จะมีส่วนเหลือหรือส่วนเกินไว้สำหรับ

แลกเปลี่ยนสิ่งของที่ตนเองผลิตไม่ได้ เมื่อประเทศมีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ นับแต่มีสนธิสัญญาเบาว์ริงในปี พ.ศ. 2398 เป็นต้นมาโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศได้เปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น ทำให้เกษตรกรมีความต้องการเงินทุนสำหรับการผลิตข้าวให้ได้จำนวนมากเพื่อค้าขายสร้างฐานะและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นแต่สถาบันการเงินที่จะให้เงินทุนในสมัยนั้นยังไม่มีแพร่หลาย เกษตรกรจำเป็นต้องอาศัยเงินทุนจากพ่อค้า คหบดี หรือเจ้าของที่ดิน ด้วยการกู้ยืมเงิน ซึ่งต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราที่สูง เสียเปรียบเจ้าหน้าที่ในการทำสัญญา กู้และการส่งคืนเงินกู้ เนื่องจากเกษตรกรมีการศึกษาน้อย ประกอบการทำงานในบางปีประสบภัยธรรมชาติ ได้ผลผลิตไม่เพียงพอกับเงินลงทุนหรือราคาต่ำ จึงทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวตกต่ำ มีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น บางรายถึงกับถูกเจ้าหนี้ยึดกรรมสิทธิ์ที่ดิน เกษตรกรชาวนาส่วนใหญ่ตกอยู่ในฐานะลำบากเพราะไม่สามารถแก้ไขฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น รัฐบาลตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 จึงคิดจะแก้ไขภาวะทางเศรษฐกิจของชาวนาให้ดีขึ้นหลายวิธี จนกระทั่ง นายเบอร์นาร์ด์ ฮันเตอร์ (Bernard Hunter) หัวหน้าธนาคารแห่งเมืองมัทราส ประเทศอินเดียเข้ามาสำรวจแนะนำแนวคิดให้จัดตั้งสมาคมโดยมีประชาชนรวมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อทำการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเรียกว่า Cooperative โดยพระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ทรงบัญญัติศัพท์ภาษาไทยสำหรับใช้กับการจัดตั้งชื่อองค์กรลักษณะดังกล่าวว่า “สหกรณ์” เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงที่จะค้าประกันการกู้ยืมเงินจากบริษัท เบงกัลสยามกัมมาจลทุน จำกัด มาให้สมาชิกกู้ยืมต่อไป จึงเป็นมูลเหตุที่สำคัญทำให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติเกิดความคิดที่จะนำวิธีการสหกรณ์เข้ามาใช้ในประเทศไทย เพื่อแก้ไขภาวะความเป็นอยู่ของชาวนาที่ได้รับความเดือดร้อนและได้เลือกสหกรณ์แบบไรฟ์ไฟเซน (Raiffeisen) ของประเทศเยอรมนี ซึ่งเหมาะสมต่อการช่วยเหลือชาวนาขนาดเล็กอย่างยิ่ง สหกรณ์แบบนี้มีลักษณะการดำเนินงานในท้องที่จำกัด สมาชิกมีบ้านเรือนใกล้เคียงกัน มีความสนิทสนมกลมเกลียว และควบคุมซึ่งกันและกันได้เป็นการขจัดปัญหาที่ว่าชาวนาที่กู้ยืมแล้วจะทิ้งที่ดินหรือหลบหนี เพราะสมาชิกทุกคนจะรับผิดชอบในหนี้สินของสหกรณ์ร่วมกันและแทนกันได้โดยไม่จำกัด และรัฐบาลได้ทดลองจัดตั้งสหกรณ์ประเภทหาทุนไรฟ์ไฟเซน ในประเทศไทยเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2459 กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ โดยมีพระราชวรวงศ์กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์เป็นอธิบดีและดำรงตำแหน่งนายทะเบียนสหกรณ์ได้รับจดทะเบียนสหกรณ์ชื่อ “สหกรณ์วัดจันทร์ ไม่จำกัดสินใช้” ตั้งอยู่ที่ตำบลวัดจันทร์ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก¹⁶ เป็นสหกรณ์การเกษตรชนิดไม่จำกัด มีขนาดเล็กในระดับหมู่บ้านตั้งขึ้นในหมู่เกษตรกรที่มีรายได้ต่ำและมีหนี้สินมาก ในการจัดตั้งครั้งแรกมีสมาชิกจำนวน 16 คน มีทุนดำเนินงานจำนวน 3,080 บาท จากค่าธรรมเนียมแรกเข้า 80 บาท และเป็นทุนจากการกู้ธนาคารสยามกัมมาจล หรือ ธนาคารไทยพาณิชย์ในปัจจุบัน เป็นจำนวน 3,000 บาท

¹⁶ แหล่งเดิม . หน้า 13

2.2.3 ประเภท และโครงสร้างสหกรณ์การเกษตร

1) ประเภทของสหกรณ์การเกษตร

การแบ่งประเภทของสหกรณ์ ซึ่งรวมถึงสหกรณ์การเกษตรอาจแบ่งได้หลายวิธีตามแนวคิดของนักวิชาการสหกรณ์หลายท่าน เช่น แบ่งตามกลุ่มบุคคลที่สหกรณ์บริการ แบ่งตามอาณาเขตการให้บริการ แบ่งตามหน้าที่ให้บริการ แบ่งตามขนาดของสหกรณ์ แบ่งตามหน้าที่หลักหรือกิจกรรมทางธุรกิจ เป็นต้น แต่เพื่อความสะดวกในการศึกษาและสอดคล้องกับวิวัฒนาการของขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย จะแบ่งสหกรณ์การเกษตรออกเป็น 2 ประเภท คือ สหกรณ์การเกษตรเอกประสงค์ และสหกรณ์การเกษตรอเนกประสงค์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(1) สหกรณ์การเกษตรเอกประสงค์ โดยสหกรณ์ประเภทนี้คือสหกรณ์รูปต่างๆ ที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง เท่านั้น ได้แก่สหกรณ์รูปต่างๆ ดังนี้

(ก) สหกรณ์เครดิตเพื่อผลิตการเกษตร เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการสินเชื่อแก่สมาชิกที่เป็นเกษตรกร สหกรณ์ประเภทนี้นักวิชาการหลายคนจัดอยู่ในประเภทสหกรณ์บริการ

(ข) สหกรณ์การตลาด หรือที่เรียกว่า สหกรณ์การขาย คือ สหกรณ์ที่ดำเนินกิจกรรมการตลาดผลิตผลทางการเกษตรให้กับเกษตรกรที่เป็นสมาชิกในฐานะผู้ผลิต

(ค) สหกรณ์การจัดซื้อวัสดุการเกษตร คือสหกรณ์ที่ทำหน้าที่จัดหาวัสดุหรือปัจจัยการผลิตทางการเกษตรให้กับเกษตรกรที่เป็นสมาชิก

(ง) สหกรณ์บริการการเกษตร คือสหกรณ์ที่ทำหน้าที่เพียงอย่างเดียวหนึ่งเพื่อให้บริการในการผลิตและการตลาดผลิตผลการเกษตรแก่เกษตรกรที่เป็นสมาชิกโดยสหกรณ์นี้อาจอยู่ในรูปต่างๆ เช่น สหกรณ์บำรุงที่ดิน สหกรณ์เช่าที่ดิน และสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดิน เป็นต้น

(2) สหกรณ์การเกษตรอเนกประสงค์ โดยสหกรณ์ประเภทนี้เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายในการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมให้กับเกษตรกรที่เป็นสมาชิกในฐานะผู้ผลิต โดยการจัดการบริการเพื่อสนองความต้องการของสมาชิกในหลายๆด้าน เช่น ด้านสินเชื่อ ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านบริการและสวัสดิการอื่นๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สหกรณ์อเนกประสงค์ ที่จัดตั้งอยู่ในประเทศต่างๆ อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

(ก) สหกรณ์การเกษตรอเนกประสงค์ทั่วไป เป็นสหกรณ์การเกษตรที่จะทำหน้าที่อเนกประสงค์และในข้อบังคับของสหกรณ์ประเภทนี้ส่วนใหญ่จะอนุญาตให้เฉพาะเกษตรกรเท่านั้นที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์ได้ สหกรณ์ลักษณะนี้มีการดำเนินงานอยู่ในประเทศ ญี่ปุ่น ประเทศเกาหลี และประเทศไทย เป็นต้น

(ข) สหกรณ์อเนกประสงค์ของชุมชน เป็นสหกรณ์ที่จะทำหน้าที่อเนกประสงค์ของชุมชน โดยในข้อบังคับอนุญาตให้ทุกครอบครัวในชุมชนที่จัดตั้งสหกรณ์ไม่ว่ามีอาชีพใด ยกเว้น พ่อค้าหรือ บุคคลอาชีพอื่นที่มีผลประโยชน์ขัดแย้งกับสหกรณ์ สมัครเข้าเป็นสมาชิก สหกรณ์ลักษณะนี้เป็นไปตามแนวความคิดของ ไรฟ์ไฟเฟเชน ที่มีความต้องการให้สหกรณ์ในหมู่บ้านหนึ่งๆ เป็นศูนย์กลางในการดำรงชีวิตของชุมชน และสหกรณ์ควรเน้นการดำเนินกิจกรรมหลายด้าน เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของบุคคลต่างๆ ในชุมชน สหกรณ์อเนกประสงค์ของชุมชนมีการดำเนินงานอยู่ในประเทศอินเดีย และประเทศศรีลังกา เป็นต้น

สหกรณ์อเนกประสงค์ทั้งสองประเภท ถึงแม้ในเรื่องคุณสมบัติของสมาชิกจะแตกต่างกัน แต่หน้าที่ให้บริการแก่สมาชิกจะมีลักษณะเหมือนกัน คือ การให้สินเชื่อ การตลาดผลิตผลการเกษตร การจัดหาวัสดุ ปัจจัยการผลิตทางการเกษตรที่จำเป็น การจัดหาสินค้าอุปโภค บริโภค การแนะนำ ส่งเสริมทางการเกษตร การแนะนำเพื่อปรับปรุงบ้านเรือน การประกันภัย การจัดสันตนาการและ ส่งเสริมวัฒนธรรมในหมู่สมาชิก เป็นต้น การจัดการบริการเพื่อสนองความต้องการของสมาชิกในหลายๆ ด้านทำให้สมาชิกสหกรณ์มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และในบางประเทศที่ขบวนการสหกรณ์มีความเข้มแข็งพอ สหกรณ์ประเภทนี้ได้ขยายขอบเขตการให้บริการแก่สมาชิกครอบคลุมด้านต่างๆ กว้างขวางยิ่งขึ้น เช่น ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น

สหกรณ์การเกษตรในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และประเทศในแถบยุโรปตะวันตก ขบวนการสหกรณ์การเกษตรเน้นการดำเนินธุรกิจแบบเอก ประสงค์ ทั้งนี้เนื่องจากประเทศดังกล่าว การผลิตทางการเกษตรมีขนาดใหญ่ในลักษณะของ อุตสาหกรรมการเกษตร และประกอบกับโครงสร้างตลาดผลิตผล ตลาดปัจจัยการผลิต และตลาด การเงิน ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศแยกออกจากกัน สหกรณ์ดำเนินงานเฉพาะอย่างจึงมีความได้เปรียบ ลักษณะดังกล่าวจึงทำให้สหกรณ์การเกษตรในประเทศพัฒนาแล้วเน้นการดำเนินงาน เฉพาะอย่าง และจัด โครงสร้างสหกรณ์ให้เอื้ออำนวยต่อการตัดสินใจดำเนินงานของฝ่ายจัดการ เพื่อให้สามารถแข่งขันกับธุรกิจประเภทอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สหกรณ์การเกษตรในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งโครงสร้างทางเศรษฐกิจยังไม่สมบูรณ์ลักษณะ โครงสร้างของตลาดโดยเฉพาะอย่างยิ่งตลาดในระดับท้องถิ่นจะพบว่า การประกอบธุรกิจของเอกชน ทั่วไปส่วนใหญ่มุ่งทำธุรกิจหลายด้าน ทั้งด้านสินเชื่อเกษตร การขายปัจจัยการผลิต การขายสินค้า อุปโภคบริโภค และการรับซื้อผลิตผลจากเกษตรกรเพื่อเพิ่มปริมาณของธุรกิจ ตลอดจนการสร้าง ความผูกพันกับเกษตรกร ทั้งนี้เพราะเกษตรกรในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่การศึกษาต่ำ ธุรกิจ ฟาร์มมีขนาดเล็ก มีรายได้ต่ำ และมีหนี้สินมากลักษณะดังกล่าวทำให้เกษตรกรมีปัญหาหลายด้าน เกษตรกรจึงมีความต้องการที่จะได้รับบริการหลายๆด้านให้ครบวงจร ดังนั้นในประเทศที่กำลัง

พัฒนาส่วนใหญ่จึงเน้นการจัดตั้งสหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจแบบอเนกประสงค์เป็นหลัก แนวความคิดนี้ในสมัยของไรฟ์ไฟเซิน ได้มีการผสมผสานหน้าที่การจัดหาปัจจัยการผลิตและการตลาดผลิตผลเข้าไปในการดำเนินงานของสหกรณ์เครดิต ทำให้สหกรณ์การเกษตรที่ดำเนินธุรกิจแบบอเนกประสงค์จะกล่าวว่าเป็น สหกรณ์แบบไรฟ์ไฟเซิน (Raiffeisen Type)

สหกรณ์ในประเทศที่กำลังพัฒนาหลายประเทศแม้สหกรณ์การเกษตรอเนกประสงค์มีความเหมาะสมที่จะแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่สหกรณ์ประเภทนี้ไม่ได้เป็นหลักประกันที่แน่นอนว่า ถ้าจัดตั้งและดำเนินงานแล้วจะประสบความสำเร็จเสมอไป การที่สังคมใดสังคมหนึ่ง หรือ ประเทศใดประเทศหนึ่ง จะเลือกใช้สหกรณ์ประเภทใดควรจะคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ประกอบด้วย เช่น ความจำเป็นของสมาชิกหรือธุรกิจของสมาชิกว่ามีความต้องการอย่างไรและมีปัญหาในเรื่องใดบ้าง ความจำเป็นด้านความชำนาญเฉพาะอย่าง โครงสร้างทางเศรษฐกิจและขั้นตอนการพัฒนาในส่วนที่เกี่ยวข้องกัน ความสามารถด้านการบริหารจัดการที่มีอยู่ และข้อกำหนดของกฎหมายขนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งเงื่อนไขต่างๆ ในสังคม เป็นต้น

2) โครงสร้างสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย

โครงสร้างสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยจะมี 2 โครงสร้าง ดังนี้¹⁷

(1) โครงสร้างการจัดองค์กรและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรไทย เป็นโครงสร้างการบริหารและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ โครงสร้างการจัดองค์กรและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรไทย ซึ่งโครงสร้างองค์กรและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรไทย เริ่มจากสมาชิกรวมตัวกันเป็นกลุ่มสมาชิกระดับตำบล หรือหมู่บ้าน หรือสมาชิกรายบุคคลรวมตัวกันประชุมใหญ่จัดตั้งเป็นสหกรณ์ มีการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการเพื่อเป็นผู้แทนสมาชิกในการบริหารจัดการธุรกิจของสหกรณ์ และเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการมาตรวจสอบแนะนำการดำเนินงานของคณะกรรมการ และในคณะกรรมการดำเนินการ จะประกอบด้วยคณะกรรมการอำนวยการ คณะอนุกรรมการเงินกู้ คณะอนุกรรมการศึกษาหรือคณะอนุกรรมการอื่นๆ เพื่อแบ่งภาระหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการทั้งชุด และให้การดำเนินงานสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และคณะกรรมการดำเนินการจะมอบหมายหน้าที่การปฏิบัติงานหน้าที่ประจำวันให้ผู้จัดการ และเจ้าหน้าที่สหกรณ์เป็นผู้ดำเนินธุรกิจกับสมาชิกและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรไทย ได้แก่ ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจการตลาด ธุรกิจบริการ ธุรกิจส่งเสริมการเกษตร ธุรกิจการแปรรูป ธุรกิจสวัสดิการอื่นๆ ซึ่งในแต่ละธุรกิจจะมีหน้าที่ผู้รับผิดชอบการดำเนินธุรกิจนั้น นอกจากนั้นสหกรณ์การเกษตรยังจะต้องมีเจ้าหน้าที่การเงินและบัญชีของสหกรณ์ควบคุมดูแลการเงินและจัดทำรายงานของสหกรณ์ด้วย

¹⁷ แหล่งเดิม . หน้า 23 -25

(2) โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรสหกรณ์การเกษตรไทย เป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรสหกรณ์การเกษตรไทยหรือโครงสร้างของขบวนการสหกรณ์การเกษตรไทย ซึ่งจะเริ่มต้นจากสมาชิกรายบุคคลระดับหมู่บ้านหรือระดับตำบล รวมตัวกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตรระดับอำเภอ เช่น สหกรณ์การเกษตรอำเภอต่างๆ ทั่วประเทศ สหกรณ์การเกษตรในระดับอำเภอจะรวมตัวกันจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด และชุมนุมสหกรณ์ระดับจังหวัด รวมตัวกันจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับประเทศ หรือสหกรณ์ในระดับอำเภออาจเป็นสมาชิกโดยตรงชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศได้ ทั้งนี้เพื่อให้การรวมตัวการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์มีความเข้มแข็งขึ้น และโดยมีสัจนิยมสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นองค์กรที่ส่งเสริมกิจการสหกรณ์ทุกประเภททั่วประเทศในด้านการศึกษาอบรมทางด้านสหกรณ์และการทำธุรกิจของสหกรณ์ทั่วไปให้มีความเจริญก้าวหน้าซึ่งไม่ใช่รูปแบบองค์กรธุรกิจ แต่สัจนิยมสหกรณ์นั้นจะไม่ใช่องค์กรที่ทำธุรกิจเหมือนธุรกิจของสหกรณ์

2.2.4 การดำเนินธุรกิจสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย

การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรเพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพ และช่วยยกฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีกว่าเดิม สหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยมีการดำเนินธุรกิจเช่นเดียวกับสหกรณ์การเกษตรทั่วไปตามที่กล่าวแล้วในตอนต้นแต่จะเรียกธุรกิจที่แตกต่างกันไป โดยสหกรณ์การเกษตรไทยยังแบ่งเป็นสหกรณ์การเกษตรย่อยตามลักษณะและวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานแต่ละสหกรณ์ ดังนี้

1) ธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรไทยทั่วไป

ธุรกิจที่สำคัญของสหกรณ์การเกษตรไทยทั่วไปที่สำคัญ ได้แก่ ธุรกิจด้านการเงิน ธุรกิจด้านการซื้อ ธุรกิจด้านการตลาด ธุรกิจด้านการบริการ ธุรกิจด้านการส่งเสริมการเกษตรและธุรกิจด้านอื่นๆ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

(1) ธุรกิจด้านการเงิน สหกรณ์การเกษตรทั่วไปจะดำเนินธุรกิจด้านการเงินทั้งในด้านการจัดหาเงินทุนให้กับสมาชิกกู้ยืม และการส่งเสริมการออมเงิน ธุรกิจด้านการเงินจึงแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ธุรกิจด้านสินเชื่อและธุรกิจด้านการรับเงินฝาก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ธุรกิจด้านสินเชื่อ ธุรกิจด้านสินเชื่อหรือธุรกิจด้านการให้กู้ยืมเงินเพื่อใช้ในการเกษตรของสมาชิก ความมุ่งหมายของการให้เงินกู้ยืมหรือให้สินเชื่อทางการเกษตรแต่เดิมนั้นเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรขนาดเล็กให้นำไปชำระหนี้สินเดิม และการไถ่ถอนที่ดินที่หลุดเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าหน้าที่ แต่ในปัจจุบันเป็นการให้สินเชื่อที่สนับสนุนและแก้ไขปัญหาการเกษตรและเพิ่มผลผลิตและรายได้ของเกษตรกร ความจำเป็นต้องการใช้เงินทุนเพื่อจัดหาทรัพย์สิน เช่น ที่ดิน โรงเรือน ฉาง โรงสี หรืออุปกรณ์

เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องจักรกล เป็นต้น และต้องการเงินทุนเพื่อใช้ในการดำเนินการผลิตตามฤดูกาล เช่น ค่าซื้อพันธุ์พืช ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช ค่าแรงงาน เป็นต้น

ธุรกิจการรับเงินฝาก สหกรณ์การเกษตรจะรับเงินฝากจากสมาชิกทั้งในรูปแบบของเงินฝากออมทรัพย์ เงินฝากประจำ และเงินฝากรูปอื่น เช่นเดียวกับสถาบันการเงินทั่วไป โดยสหกรณ์จะจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากให้กับสมาชิกในอัตราที่เป็นธรรม เพื่อเป็นการส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออมทรัพย์ และเป็นการระดมเงินทุนของสหกรณ์อีกทางหนึ่งด้วย ตัวอย่างเช่น เงินฝากออมทรัพย์ สหกรณ์จะรับเงินฝากจากสมาชิกอย่างน้อยครั้งไม่ต่ำกว่า 10 บาท หรือตามที่สหกรณ์จะกำหนด ฝาก หรือ ถอนเงินเมื่อไรก็ได้ สหกรณ์คิดดอกเบี้ยให้เป็นรายวัน เงินฝากประจำ 12 เดือน สหกรณ์จะรับเงินฝากจากสมาชิกอย่างน้อยครั้งไม่ต่ำกว่า 100 บาท ตามที่สหกรณ์จะกำหนดจะถอนเงินได้เมื่อครบกำหนด สหกรณ์คิดดอกเบี้ยให้เมื่อครบกำหนด ถ้าถอนก่อนกำหนดอาจจะคิดดอกเบี้ยในอัตราที่ต่ำกว่าที่กำหนดให้ เป็นต้น

(2) ธุรกิจการซื้อ ธุรกิจการซื้อหรือการจัดหาสิ่งของที่จำเป็นมาจำหน่ายแก่สมาชิก เป็นหน้าที่สำคัญหนึ่งในการเพิ่มรายได้ของสมาชิก เนื่องจากราคาสินค้าในชนบท ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยการผลิตหรือสินค้าอุปโภคบริโภค รวมทั้งบริการต่างๆ มักจะมีราคาสูงกว่าในเมือง การที่สหกรณ์การเกษตรจัดหาสินค้าและสิ่งของจำเป็นมาจำหน่ายให้แก่สมาชิก ทำให้ลดต้นทุนการผลิตให้แก่สมาชิก และเมื่อสหกรณ์มีกำไรจากการจัดหาสินค้ามาหรือปัจจัยการผลิตจำหน่ายเฉลี่ยคืนให้กับสมาชิกอย่างเป็นธรรม การทำธุรกิจการซื้อของสหกรณ์นี้ส่วนใหญ่มิได้ดำเนินการแบบร้านค้าทั่วไป เพียงแต่หน้าที่จัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำการเกษตร เช่น เครื่องสูบน้ำ รถไถขนาดเล็ก ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช ฯลฯ

(3) ธุรกิจการตลาด ธุรกิจการตลาดหรือธุรกิจการขายหรือการรวบรวมผลิตผลของสมาชิก ไปจัดการขายวัตถุประสงค์ของธุรกิจนี้ต้องการเพิ่มรายได้ของสมาชิกโดยวิธีรวมกันขายผลิตผล การเกษตรที่สมาชิกผลิตได้เป็นเพิ่มอำนาจต่อรอง สหกรณ์สามารถขายผลิตผลได้ในราคายุติธรรม และทำให้ผลิตผลมีราคาเพิ่มขึ้นเป็นการสร้างระบบการตลาดอย่างมีเหตุผล สหกรณ์การเกษตรจะทำหน้าที่ดำเนินการตลาดที่สำคัญ 3 ประการ คือ ทำหน้าที่ต่อรองด้านตลาดให้แก่สมาชิก ทำหน้าที่ดำเนินการตลาดที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสม และทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลเพื่อให้สมาชิกสามารถตัดสินใจว่าจะผลิตอะไร ปริมาณเท่าใดและขายในเวลาใดจึงจะให้ผลตอบแทนสูง

ธุรกิจการตลาดเป็นปัญหาสำคัญของสหกรณ์การเกษตรเช่นกัน เนื่องจากสมาชิกอยู่กระจัดกระจาย และยากต่อการรวบรวมผลิตผล นอกจากนั้นสมาชิกแต่ละรายยังมีผลิตผลจำนวนน้อย อย่างไรก็ตามสหกรณ์การเกษตรจำเป็นต้องทำหน้าที่การตลาด เพราะจะช่วยให้เกษตรกรผู้เป็นสมาชิก

สามารถรักษามูลค่าส่วนเกินไว้ได้และยังได้รับผลประโยชน์จากเงินเฉลี่ยคืนด้วย เป็นการเพิ่มรายได้ของสมาชิกสหกรณ์ทางหนึ่ง

(4) ธุรกิจบริการและการปรับปรุงบำรุงที่ดิน ธุรกิจบริการและปรับปรุงบำรุงที่ดิน เป็นธุรกิจที่สำคัญที่ต้องจัดบริการแก่สมาชิกเพื่อประโยชน์แก่สมาชิก การบริการสหกรณ์มีวัตถุประสงค์ที่จะจัดให้มีเครื่องมือ เครื่องจักรกล เกี่ยวกับผลิตทางการเกษตร หรือเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมในครอบครัว หรือจัดให้มีโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อการแปรรูปผลิตผล หรือผลิตสินค้าที่มีคุณภาพที่ตลาดต้องการ สำหรับไว้บริการหรืออำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกในการประกอบอาชีพการเกษตร

(5) การให้การศึกษาอบรม การให้การศึกษาอบรมไม่ได้เป็นธุรกิจของสหกรณ์ แต่เป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุดของสหกรณ์ เพราะการให้การศึกษาอบรมอย่างสม่ำเสมอแก่บุคคลในขบวนการสหกรณ์ ได้แก่ สมาชิก คณะกรรมการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ของสหกรณ์จะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นๆ ทราบถึงอำนาจ หน้าที่ และความรับผิดชอบของตนตามหลักและวิธีการของสหกรณ์ และวิธีการบริหารจัดการและการดำเนินธุรกิจ ซึ่งจะช่วยในการประกอบธุรกิจของสหกรณ์ให้เป็นไปด้วยดีและมีประสิทธิภาพ ซึ่งถือเป็นการพัฒนาคนในสหกรณ์และบำรุงรักษาคนที่ดีมีคุณภาพในสหกรณ์ เพื่อให้สามารถดำเนินธุรกิจสหกรณ์ได้ประสบความสำเร็จ¹⁸

โดยที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่าสหกรณ์การเกษตร เป็นนิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 โดยเป็นการรวมตัวของผู้ประกอบการอาชีพทางการเกษตร เพื่อดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิกอื่นที่จะแก้ไขปัญหาความยากจน ความเดือดร้อน ในการดำรงชีพและการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นวิธีการที่ดีที่สุดวิธีการหนึ่งในการพัฒนาชนบทและชุมชน ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทย โดยโครงสร้างของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย จะเริ่มต้นจากสมาชิกรายบุคคลระดับหมู่บ้าน หรือระดับตำบล รวมตัวกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตรระดับอำเภอ และสหกรณ์การเกษตรในระดับอำเภอจะรวมตัวกันจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด และชุมนุมสหกรณ์การเกษตรในระดับจังหวัดจะรวมตัวกันจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับประเทศ

¹⁸ แหล่งเดิม . หน้า 45

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินกิจการสหกรณ์การเกษตร ของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

ในการดำเนินกิจการต่างๆ ของสหกรณ์การเกษตรนั้น สหกรณ์จะต้องดำเนินงานโดยปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้กำหนดไว้ เพื่อเป็นหลักเกณฑ์ และแนวทางให้สหกรณ์การเกษตรและสมาชิกสหกรณ์ได้ยึดถือปฏิบัติ เพราะฉะนั้นในบทนี้จะกล่าวถึงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินกิจการสหกรณ์การเกษตรของประเทศไทยเปรียบเทียบกับมาตรการทางกฎหมายในการดำเนินกิจการสหกรณ์ในต่างประเทศที่มีขบวนการสหกรณ์เป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในการแก้ไขปัญหาในการประกอบอาชีพ และช่วยเพิ่มระดับความเป็นอยู่ของสมาชิกสหกรณ์ให้ดีขึ้นได้แก่ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศเกาหลี ประเทศสิงคโปร์ ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น

3.1 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินกิจการสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย

3.1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด ว่าด้วย การจัดระเบียบการปกครองราชอาณาจักรไทย โดยได้มีบทบัญญัติกำหนดให้การสหกรณ์เป็นแนวทางหนึ่งในการให้เสรีภาพในการรวมกลุ่ม ที่มีความเป็นอิสระในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ ตามความในมาตรา 64 ที่กำหนดว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์กรเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน หรือหมู่คณะอื่น

ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐย่อมมีเสรีภาพในการรวมกลุ่มเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป แต่ทั้งนี้ต้องไม่กระทบประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดินและความต่อเนื่องในการจัดทำบริการสาธารณะ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งและวรรคสองจะกระทำมิได้ เว้นแต่ โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน หรือเพื่อรักษาความสงบ

เรียบง่าย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือเพื่อป้องกันมิให้เกิดมีการผูกขาดและตัดตอนในทางเศรษฐกิจ”¹⁹

จากบทบัญญัติดังกล่าวแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดให้สิทธิแก่บุคคลในการรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นด้วยความสมัครใจ เพื่อการบรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมร่วมกัน และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ยังบัญญัติให้รัฐจะต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านเศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้²⁰ คือ มาตรา 84 (8) โดยกำหนดให้รัฐต้องคุ้มครองและรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกรในการผลิต และการตลาด ส่งเสริมให้สินค้าเกษตรกรได้รับผลตอบแทนสูงสุด รวมทั้งส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรในรูปของสภาเกษตรกรเพื่อวางแผนการเกษตรและรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของเกษตรกรและ มาตรา 84 (9) ส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองระบบสหกรณ์ให้เป็นอิสระ และการรวมกลุ่มการประกอบอาชีพ หรือวิชาชีพตลอดทั้งการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อดำเนินกิจการด้านเศรษฐกิจ ดังนั้น การกำหนดนโยบายต่างๆ ด้านเศรษฐกิจของรัฐจะต้องสนับสนุนให้สถาบันสหกรณ์ รวมทั้งการรวมกลุ่มของเกษตรกรมีการแพร่ขยาย มีความมั่นคง มีความก้าวหน้า และดำเนินกิจกรรมภายใต้ระบบและวิธีการสหกรณ์ เพื่อเป็นองค์กรหลักของหมู่สมาชิก และสร้างความมั่นคงในการกินดี อยู่ดี และมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ ภายใต้การดำรงชีวิตในวิถีสหกรณ์ และเป็นแนวทางที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ

3.1.2 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

1) การจัดตั้งสหกรณ์

การจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์จะต้องปฏิบัติเป็นไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 ประกอบระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการดำเนินการจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ พ.ศ.2552 กล่าวคือ เป็นการรวบรวมบุคคลที่มีกิจการร่วมกันหรือมีความเดือดร้อนเหมือนกัน รวมตัวกันเพื่อจัดตั้งสหกรณ์มาดำเนินธุรกิจเพื่อให้บริการแก่สมาชิกหรือเป็นตัวแทนของสมาชิก อันมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิก โดยวิธีช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์ การจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นมาจึงต้องพิจารณาถึงความเป็นไปได้ทางธุรกิจ และจะต้องเป็นกิจการร่วมกันที่มุ่งกระทำธุรกิจกับสมาชิกเป็นหลัก มิใช่จะพิจารณาแต่เฉพาะการปฏิบัติตามขั้นตอนและเอกสารประกอบการพิจารณาถูกต้องหรือไม่ ความพร้อมและความร่วมมือ

¹⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 64

²⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 84

ร่วมใจของสมาชิกถือเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จเบื้องต้น ที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินงานของสหกรณ์ต่อไป²¹ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมการเบื้องต้น

1.1 รวบรวมกลุ่มบุคคลที่มีกิจการร่วมกันจำนวนไม่น้อยกว่าสิบคน บุคคลที่รวมกันนี้ต้องเป็นบุคคลธรรมดา และบรรลุนิติภาวะ

1.2 กำหนดวัตถุประสงค์และกิจกรรมของสหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้น เพื่อให้บริการและส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิก ทั้งนี้ จะต้องเป็นไปตามหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการสหกรณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดประเภทสหกรณ์

1.3 จัดทำร่างแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้นอย่างคร่าวๆ อย่างน้อย 1-3 ปี ประกอบด้วย ธุรกิจที่จะให้บริการแก่สมาชิก การจัดจ้างเจ้าหน้าที่แหล่งที่มาของเงินทุน รายได้และค่าใช้จ่ายต่างๆ เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ และความเหมาะสมในการจัดตั้งสหกรณ์

ขั้นตอนที่ 2 ประสานงาน

คณะบุคคลซึ่งประสงค์จะจัดตั้งสหกรณ์แต่งตั้งตัวแทนในการประสานงานกับเจ้าหน้าที่กลุ่มจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ ณ สำนักงานสหกรณ์ในพื้นที่ที่จะจัดตั้งสหกรณ์

2.1 เพื่อดำเนินการประชุมและจัดให้มีการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการสหกรณ์ ไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง จากผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้ที่มีประสบการณ์ด้านสหกรณ์

2.2 ขอคำแนะนำในการจัดทำแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์และอื่นๆ

2.3 กำหนดวันประชุมในแต่ละครั้ง เพื่อให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์เข้าร่วมประชุมชี้แจง และแนะนำการดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 จัดประชุมผู้ซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกสหกรณ์

3.1 กำหนดชื่อสหกรณ์ที่จะขอจัดตั้งอย่างน้อย 3 ชื่อ เรียงลำดับตามความต้องการ

3.2 คัดเลือกบุคคลในที่ประชุม จำนวนไม่น้อยกว่า 10 คน เป็นผู้แทนเพื่อดำเนินการ ขอจดทะเบียนสหกรณ์ เรียกว่า “คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์” แล้วให้คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์เลือกในระหว่างกันเอง เป็นประธาน รองประธาน เลขานุการ และเหรัญญิก

²¹ กรมส่งเสริมสหกรณ์ สำนักงานทะเบียนและกฎหมาย. การจัดตั้งสหกรณ์. สืบค้นเมื่อ 26 มกราคม 2555, จาก <http://webhost.cpd.go.th/rlo/coopestab.html>

3.3 เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดวัตถุประสงค์ ประเภทของสหกรณ์ กำหนดแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์ และร่างข้อบังคับเฉพาะส่วนที่สำคัญเพื่อให้คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ใช้ประกอบการพิจารณาต่อไป

3.4 คณะผู้จัดตั้งจะต้องดำเนินการยื่นเรื่องขอจองชื่อสหกรณ์ ซึ่งสามารถดำเนินการได้ 2 วิธี คือ จองชื่อสหกรณ์ผ่านเว็บไซต์ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ หรือแจ้งชื่อสหกรณ์ให้สำนักงานสหกรณ์จังหวัด

ขั้นตอนที่ 4 ประชุมคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ เพื่อพิจารณา

4.1 เลือกประเภทสหกรณ์ และกำหนดวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่จะจัดตั้ง

4.2 จัดทำแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์

4.3 จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกสหกรณ์ตามใบสมัครที่รวบรวมได้ พร้อมทั้งกำหนดรูปแบบการจัดทำทะเบียนสมาชิกและทะเบียนหุ้น

4.4 จัดทำร่างข้อบังคับสหกรณ์

ขั้นตอนที่ 5 ประชุมผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิก เพื่อพิจารณา

5.1 รับทราบชื่อ การกำหนดประเภท และวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ ที่คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์เสนอ

5.2 แผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์

5.3 ดำเนินการร่างข้อบังคับของสหกรณ์ และเสนอให้ที่ประชุมผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกพิจารณากำหนดเป็นข้อบังคับของสหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้น²²

ขั้นตอนที่ 6 คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ลงลายมือชื่อในคำขอจดทะเบียนตามแบบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด ยื่นต่อนายทะเบียนสหกรณ์พร้อมเอกสาร ดังต่อไปนี้²³

6.1 สำเนารายงานการประชุมผู้ซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกสหกรณ์ จำนวน 2 ชุด

6.2 สำเนารายงานการประชุมผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกสหกรณ์ จำนวน 2 ชุด

6.3 บัญชีรายชื่อผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกพร้อมลายมือชื่อและจำนวนหุ้นที่แต่ละคนจะถือเมื่อจัดตั้งสหกรณ์แล้ว จำนวน 2 ชุด

6.4 แผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจของสหกรณ์ จำนวน 2 ชุด

6.5 ข้อบังคับสหกรณ์ จำนวน 4 ชุด

²² พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542, มาตรา 34.

²³ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542, มาตรา 35.

นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ หรือ พนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย มีอำนาจออกคำสั่ง เป็นหนังสือให้บุคคลใดๆ ซึ่งเกี่ยวข้องมาชี้แจงข้อเท็จจริงหรือให้ส่งเอกสาร มาเพื่อประกอบการพิจารณาเกี่ยวกับการรับจดทะเบียนสหกรณ์ได้ในการพิจารณารายการที่เกี่ยวกับ คำขอหรือรายการในข้อบังคับของสหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้น ถ้านายทะเบียนสหกรณ์เห็นว่า รายการดังกล่าวไม่ถูกต้อง นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งให้คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์แก้ไข หรือดำเนินการให้ถูกต้องได้²⁴

เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์พิจารณาแล้วเห็นว่า สหกรณ์ตามที่ขอจดทะเบียนมีวัตถุประสงค์ถูกต้อง คำขอจดทะเบียนมีเอกสารครบถ้วน และการจัดตั้งสหกรณ์ตามที่ขอจดทะเบียนจะไม่เสียหายแก่ระบบสหกรณ์ให้นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนและออกใบสำคัญรับจดทะเบียนให้แก่สหกรณ์นั้น²⁵

สำหรับผลของการที่สหกรณ์ได้รับการจดทะเบียนนั้น สหกรณ์จะมีฐานะเป็นนิติบุคคล²⁶ ซึ่งเป็นผลให้สหกรณ์มีฐานะเป็นบุคคลแยกต่างหากจากสมาชิกผู้ถือหุ้น และย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายสหกรณ์ภายในขอบเขตของวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ รวมทั้งย่อมมีอำนาจในการถือครองทรัพย์สิน การก่อหนี้ และการฟ้องคดี รวมทั้งกระทำการต่างๆ ที่จำเป็นแก่การดำเนินงานตามความมุ่งหมายของการจัดตั้งสหกรณ์ ซึ่งในการดำเนินงานของสหกรณ์จะมีคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เป็นผู้กระทำการแทนสหกรณ์ในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอกตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 51 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 สำหรับในส่วน of สมาชิกย่อมมีความผูกพันกับสหกรณ์ในฐานะผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นเจ้าของสหกรณ์ แต่สมาชิกมีความรับผิดชอบแยกจากสหกรณ์ กล่าวคือ สมาชิกไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้สินที่สหกรณ์ก่อขึ้น เจ้าหนี้ของสหกรณ์จะมาบังคับหนี้เอาจากสมาชิกไม่ได้ เว้นแต่สมาชิกรายใดยังส่งชำระค่าหุ้นไม่ครบ เจ้าหนี้อาจใช้สิทธิเรียกร้องของสหกรณ์เรียกให้สมาชิกส่งชำระเงินค่าหุ้นที่ค้างชำระอยู่เอามาชำระหนี้ได้²⁷

ภารกิจสำคัญเมื่อนายทะเบียนสหกรณ์ได้รับการจดทะเบียนแล้ว คือ การประชุมใหญ่สามัญครั้งแรกตามมาตรา 40 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ต้องนัดสมาชิกมาประชุมกัน โดยการประชุมดังกล่าวถือเป็นการประชุมใหญ่สามัญครั้งแรกซึ่งต้องกระทำภายใน 90 วัน นับแต่วันที่จดทะเบียนสหกรณ์เพื่อพิจารณาในเรื่อง การเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการของ

²⁴ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542, มาตรา 36.

²⁵ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542, มาตรา 37 วรรค 1.

²⁶ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542, มาตรา 37 วรรค 2.

²⁷ ปรีชา สุวรรณทัต , ทรงพล พนาวงศ์. (2542). *คำอธิบายกฎหมายสหกรณ์*. หน้า 27.

สหกรณ์ทำหน้าที่บริหารงานและ การมอบหมายการงานทั้งปวงให้แก่คณะกรรมการดำเนินการของ สหกรณ์

2) สิทธิและหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์

(1) สิทธิของสมาชิกสหกรณ์

ผู้สมัครเป็นสมาชิกสหกรณ์จะได้สิทธิเป็นสมาชิกเมื่อได้ชำระค่าหุ้นตามจำนวนที่ถือ ครบถ้วน และเป็นสมาชิกถูกต้องตามข้อบังคับของสหกรณ์ สมาชิกสหกรณ์ย่อมมีสิทธิตาม พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ดังต่อไปนี้

- 1.1 ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการ ตามมาตรา 50
- 1.2 ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการ ตามมาตรา 53
- 1.3 พิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ ตามมาตรา 44
- 1.4 พิจารณานุมัติบังคับดูแล ตามมาตรา 66 และ มาตรา 80
- 1.5 พิจารณาจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี ตามมาตรา 60
- 1.6 รับทราบรายงานประจำปีและแสดงผลการดำเนินงานของสหกรณ์ ตามมาตรา 67
- 1.7 ตรวจสอบรายงานประจำปีแสดงผลการดำเนินงานของสหกรณ์และงบดุล พร้อมทั้ง ข้อบังคับ และกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ ณ สำนักงานสหกรณ์ ตามมาตรา 68
- 1.8 พิจารณาเลิกสหกรณ์ ควบสหกรณ์เข้ากัน แยกสหกรณ์ และจัดตั้งชุมนุมสหกรณ์ ตาม มาตรา 70 (3) มาตรา 90 มาตรา 96 และ มาตรา 102
- 1.9 พิจารณาร้องขอให้เรียกประชุมใหญ่วิสามัญ ตามมาตรา 55
- 1.10 พิจารณาเลือกตั้งผู้ชำระบัญชี และจำหน่ายทรัพย์สินเหลือจากการชำระบัญชี ตาม มาตรา 75
- 1.11 สิทธิที่จะได้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นคณะกรรมการดำเนินการ เป็นผู้ตรวจสอบกิจการ และเป็นผู้แทนสมาชิก ตามมาตรา 50 มาตรา 53 และ มาตรา 56
- 1.12 สิทธิขายผลิตผลทางการเกษตรให้สหกรณ์ก่อนผู้อื่นตามมาตรา 63
- 1.13 สิทธิถือหุ้นของสหกรณ์อย่างน้อย 1 หุ้น แต่ไม่เกิน 1 ใน 5 ของหุ้นที่ชำระแล้วทั้งหมด ตามมาตรา 33 (3)
- 1.14 สิทธิโต้แย้งเจ้าหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์ ในกรณีเจ้าหน้าที่ใช้สิทธิเรียกร้องในค่าหุ้นของ สมาชิก ตามมาตรา 42 วรรคสอง
- 1.15 สิทธิที่จะกระทำธุรกิจ ขอรับบริการ หรือขอความช่วยเหลือทางวิชาการหรือด้าน สวัสดิการจากสหกรณ์ ตามมาตรา 46 (1) (2) (3) (5) และ (6)

1.16 สิทธิที่จะได้รับเงินปันผลและเงินเฉลี่ยคืนตามที่ได้กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ ตามมาตรา 60 (1) และ (2)

1.17 สิทธิที่จะได้รับเงินค่าหุ้น เงินปันผล เงินเฉลี่ยคืน จากทรัพย์สินที่เหลือจากการชำระบัญชี ตามมาตรา 86 (1) (2) และ (3)

(2) หน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์

สมาชิกสหกรณ์นอกจากจะมีหน้าที่โดยทั่วไปในฐานะผู้ถือหุ้น ซึ่งมีส่วนเป็นเจ้าของสหกรณ์แล้ว ยังต้องปฏิบัติตามข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์ รวมทั้งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ดังต่อไปนี้

2.1 ช่วยเหลือตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์ และต้องมีกิจการร่วมกัน ตามประเภทของสหกรณ์ที่ขอตระเบียน ตามมาตรา 33 (1)

2.2 ในการชำระค่าหุ้น สมาชิกจะนำค่าหุ้นหักกลบลบหนี้กับสหกรณ์ไม่ได้ ตามมาตรา 42

2.3 ในการประชุมใหญ่ สมาชิกหรือผู้แทนสมาชิกจะมอบอำนาจให้ผู้อื่นมาประชุมแทนตนไม่ได้ ตามมาตรา 57

2.4 ให้ความร่วมมือในการชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์ตามคำสั่งการของ นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ที่นายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย ตามมาตรา 17

(3) ความรับผิดชอบของสมาชิกสหกรณ์

สมาชิกสหกรณ์มีความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกตามกฎหมายสหกรณ์ ดังนี้

3.1 สมาชิกมีความรับผิดชอบเพียงไม่เกินจำนวนเงินค่าหุ้นที่ยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าที่ตนถือ ตามมาตรา 42 และมาตรา 81 (6)

3.2 ในคดีฟ้องร้องเรียกหนี้สินที่สมาชิกเป็นลูกหนี้ ห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนด 2 ปี นับแต่วันที่นายทะเบียนสหกรณ์ถอนชื่อสหกรณ์ออกจากทะเบียน ตามมาตรา 89

3) องค์กรของสหกรณ์

โครงสร้างการดำเนินงานของสหกรณ์โดยทั่วไป จะประกอบด้วยองค์กรที่สำคัญ คือ ที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ และผู้ตรวจสอบกิจการ ดังมีรายละเอียดดังนี้

(1) ที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์

ที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์เป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดในการบริหารงานของสหกรณ์ ประกอบด้วยสมาชิกที่มาร่วมประชุมกันตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในข้อบังคับ การพิจารณาวินิจฉัยเรื่อง

ใดๆ ของที่ประชุมใหญ่จะต้องเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย กล่าวคือ จะต้องถือเอามติเสียงส่วนใหญ่เป็นหลัก

การประชุมใหญ่ของสหกรณ์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การประชุมใหญ่สามัญ และการประชุมใหญ่วิสามัญ ดังนี้

1.1 การประชุมใหญ่สามัญ คือ การประชุมใหญ่ประจำปีของสหกรณ์ ซึ่งจะดำเนินการประชุมปีละ 1 ครั้ง ภายในกำหนด 150 วัน นับแต่สิ้นปีทางบัญชีของสหกรณ์ โดยคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์มีหน้าที่เรียกประชุมตามมาตรา 54 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 อนึ่งการประชุมใหญ่ครั้งแรกภายใน 90 วันนับแต่วันจัดตั้งสหกรณ์ ตามมาตรา 40 ถือว่าเป็นการประชุมใหญ่สามัญเช่นกัน

1.2 การประชุมใหญ่วิสามัญ คือ การประชุมใหญ่ของสหกรณ์ด้วยเหตุผลพิเศษ ซึ่งมาตรา 55 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ ดังนี้

(ก) เมื่อมีเหตุอันสมควร คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์จะเรียกประชุมใหญ่วิสามัญเมื่อใดก็ได้

(ข) เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์มีหนังสือแจ้งให้เรียกประชุมใหญ่วิสามัญ

(ค) เมื่อสหกรณ์ขาดทุนเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนทุนเรือนหุ้นที่ชำระแล้ว จะต้องเรียกประชุมใหญ่วิสามัญโดยมิชักช้า แต่ไม่เกินสามสิบวันนับแต่วันที่สหกรณ์ทราบ

(ง) เมื่อสมาชิกซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมด หรือไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยคน หรือผู้แทนสมาชิกในกรณีที่มีผู้แทนสมาชิกตามมาตรา 56 ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนผู้แทนสมาชิกทั้งหมด หรือไม่น้อยกว่าห้าสิบคนลงลายมือชื่อทำหนังสือร้องขอต่อคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ให้เรียกประชุมใหญ่วิสามัญก็ได้ และให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เรียกประชุมใหญ่วิสามัญภายในสามสิบวันนับแต่วันที่รับคำร้องขอ ถ้าคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ไม่เรียกประชุมใหญ่วิสามัญภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าว ให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจเรียกประชุมใหญ่วิสามัญภายในระยะเวลาตามที่เห็นสมควรก็ได้

สำหรับอำนาจหน้าที่ของที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ นอกจากจะมีอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับกิจการสหกรณ์แล้ว ยังมีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ดังนี้

1. การเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ตามมาตรา 50
2. เลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการ ตามมาตรา 53
3. พิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ ตามมาตรา 44
4. พิจารณานุมัติงบดุล ตามมาตรา 66 และมาตรา 80

5. พิจารณาจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี ตามมาตรา 60
6. รับทราบรายงานประจำปีแสดงการดำเนินงานของสหกรณ์ และรายงานของผู้ตรวจสอบกิจการ ตามมาตรา 67 และ มาตรา 53
7. พิจารณาเลิกสหกรณ์ ควบสหกรณ์เข้ากัน แยกสหกรณ์ และจัดตั้งชุมนุมสหกรณ์ ตามมาตรา 70 (3) มาตรา 90 มาตรา 96 และ มาตรา 102
8. พิจารณาเลือกตั้งผู้ชำระบัญชี และจำหน่ายทรัพย์สินเหลือจากการชำระบัญชี ตามมาตรา 75 และ มาตรา 86 วรรคสาม

(2) คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ คือ คณะบุคคลผู้ได้รับเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ เพื่อทำหน้าที่บริหารงานสหกรณ์ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ ซึ่งตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ดังนี้

2.1 จำนวนคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

ตามมาตรา 50 วรรคแรก กำหนดให้สหกรณ์มีคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์จำนวน 15 คน ประกอบด้วยประธานกรรมการ 1 คน และกรรมการอื่นอีก 14 คน ซึ่งทั้งประธานกรรมการและกรรมการดังกล่าว ต้องได้รับการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์

2.2 วาระการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

มาตรา 50 วรรคสอง กำหนดให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ มีวาระการดำรงตำแหน่ง ดังนี้

1. คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ มีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละ 2 ปี นับแต่วันเลือกตั้ง ในวาระเริ่มแรกเมื่อครบ 1 ปี นับแต่วันเลือกตั้ง ให้กรรมการดำเนินการสหกรณ์ออกจากตำแหน่งเป็นจำนวน 1 ใน 2 ของกรรมการดำเนินการสหกรณ์ทั้งหมด โดยวิธีจับฉลาก และให้ถือว่าเป็นการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ

2. กรรมการดำเนินการสหกรณ์ซึ่งพ้นจากตำแหน่งอาจได้รับเลือกตั้งได้อีกครั้ง แต่ต้องไม่เกิน 2 วาระติดต่อกัน

3. ในกรณีที่มีการเลือกตั้งกรรมการดำเนินการสหกรณ์แทนตำแหน่งที่ว่าง ให้กรรมการดำเนินการสหกรณ์ที่ได้รับเลือกตั้งอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของผู้ที่ตนแทน

2.3 ฐานะของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

เนื่องจากสหกรณ์เป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย จึงต้องมีผู้แทนเป็นผู้ดำเนินการของสหกรณ์ตามวัตถุประสงค์ ดังนั้น ตามมาตรา 51 จึงบัญญัติว่า “ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เป็น

ผู้ดำเนินกิจการและเป็นผู้แทนสหกรณ์ในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก เพื่อการนี้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์จะมอบหมายให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนหรือผู้จัดการทำการแทนก็ได้”

2.4 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ จะมีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการของสหกรณ์ทั้งปวงให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ ข้อบังคับ มติที่ประชุมใหญ่ ระเบียบของสหกรณ์ และในทางที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อการดำเนินงานของสหกรณ์และสมาชิก รวมทั้งในเรื่องที่สำคัญ ดังนี้

1. ดำเนินการเรียกประชุมใหญ่สามัญปีละ 1 ครั้ง ภายใน 150 วัน นับแต่วันสิ้นปีทางบัญชี รวมทั้งเรียกประชุมใหญ่วิสามัญตามที่กฎหมายกำหนด ตามมาตรา 54 และ 55
2. จัดให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ตามมาตรา 50
3. เสนอแผนงานและงบประมาณรายจ่ายประจำปีให้ที่ประชุมใหญ่รับทราบหรือพิจารณา
4. พิจารณาดำเนินการเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจ การกระทำการต่างๆ และการเงิน การลงทุนของสหกรณ์ ตามมาตรา 46 และมาตรา 62
5. จัดให้มีการดูแลให้เรียบร้อยซึ่งบรรดาทะเบียน สมุดบัญชี เอกสารต่างๆ และบรรดาทรัพย์สินของสหกรณ์

6. พิจารณาแต่งตั้งหรือจัดจ้าง และกำหนดค่าตอบแทนผู้จัดการและพนักงานสหกรณ์
7. กำหนดระเบียบปฏิบัติงานต่างๆ ของสหกรณ์
8. เสนองบดุลกับรายงานประจำปีแสดงผลการดำเนินงานของสหกรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ รวมทั้งเสนอการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีต่อที่ประชุมใหญ่ ตามมาตรา 66 มาตรา 67 และมาตรา 60

2.5 บทบาทของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ เป็นผู้ที่มาจากการเลือกตั้งโดยที่ประชุมใหญ่ของสมาชิก และเข้ามาทำงานร่วมกันเป็นองค์คณะบุคคล จึงควรเข้าใจบทบาทของตนเองซึ่งเป็นบทบาทเฉพาะคน และบทบาทขององค์คณะบุคคลในฐานะที่ต้องร่วมกันเป็นคณะกรรมการดำเนินการซึ่งอาจกล่าวถึงบทบาทของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ได้ดังนี้

1. บทบาทในฐานะเป็นผู้แทนของสมาชิก โดยจะต้องรับทราบความเดือดร้อน ปัญหาและความต้องการของสมาชิกที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือ ในฐานะกรรมการที่เขาเลือกมา กรรมการต้องเข้าใจปัญหาความเดือดร้อนและพิจารณาความต้องการของสมาชิกอย่างรอบคอบและตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม
2. บทบาทในฐานะผู้บริหารสหกรณ์ กรรมการต้องมีความเข้าใจก่อนในเบื้องต้นว่าการบริหารงานในรูปขององค์คณะบุคคลนั้น อำนาจต้องมาจากมติ ในการพิจารณาของกรรมการทุกคนในกรอบของกฎหมาย ข้อบังคับระเบียบ ฯลฯ ที่ใช้ในการดำเนินการของสหกรณ์

3. บทบาทในฐานะผู้แทนของสหกรณ์ กรรมการต้องกระทำการทุกอย่างในฐานะของผู้แทน ระมัดระวังและรักษาผลประโยชน์ของสหกรณ์โดยเต็มที่ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์และความถูกต้อง เพราะการกระทำของท่านในฐานะผู้แทนของสหกรณ์ย่อมผูกพันต่อสหกรณ์ซึ่งเป็นตัวการที่ตั้ง กรรมการไปเป็นผู้แทนในการดำเนินการในเรื่องนั้นๆ

4. บทบาทในฐานะเป็นตัวการ โดยกรรมการดำเนินการสหกรณ์นั้นจะเป็นผู้ใช้อำนาจตาม ตำแหน่งหน้าที่ที่มีอยู่ตามกฎหมายหรือข้อบังคับ กรรมการย่อมกระทำให้ไปในฐานะของตัวการ กรรมการ อาจต้องรับผิดชอบเป็นการเฉพาะตัวของท่านก็ได้

5. บทบาทในฐานะตัวแทน กรรมการจะต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตัวแทนสหกรณ์ให้มีความ สมบูรณ์ หากกรรมการทำไปเกินอำนาจที่รับมอบหมาย กรรมการจะต้อง รับผิดชอบต่อการกระทำของ กรรมการและต้องรับผิดชอบต่อคณะกรรมการดำเนินการด้วย

6. บทบาทในฐานะผู้ให้บริการ เนื่องจากสหกรณ์นั้นถือว่าเป็นของสมาชิกทุกคน บริหาร โดย สมาชิก และให้บริการแก่สมาชิก เมื่อกรรมการได้รับเลือกเข้ามาเป็นคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ นอกจากมี บทบาทในการดำเนินงานด้านต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วท่านจะต้องดูแลเรื่องของการให้บริการ ที่ดีแก่สมาชิก ในการให้ได้รับบริการด้านต่างๆ จากสหกรณ์ตามความเหมาะสม

(3) ผู้จัดการ และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์

ผู้จัดการสหกรณ์ คือ บุคคลผู้ได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เพื่อ ทำหน้าที่จัดการทั่วไปและรับผิดชอบเกี่ยวกับกิจการประจำของสหกรณ์นอกจากผู้จัดการแล้ว สหกรณ์อาจจัดจ้างเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ตามความจำเป็น เพื่อปฏิบัติงานของสหกรณ์ภายใต้การ บังคับบัญชาของผู้จัดการสหกรณ์ สำหรับคุณสมบัติและอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการสหกรณ์ มีดังนี้

ทั้งนี้ ผู้จัดการสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 คือ

3.1 ตามมาตรา 43 (10) กำหนดให้การแต่งตั้ง การดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง การกำหนดอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้จัดการเป็นไปตามข้อบังคับของสหกรณ์

3.2 ตามมาตรา 51 กำหนดให้ผู้จัดการสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการและเป็น ผู้แทนสหกรณ์ในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอกตามที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์มอบหมาย

(4) ผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์

ผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ เป็นตัวแทนของที่ประชุมใหญ่ในการทำหน้าที่ตรวจสอบการ ดำเนินงานของสหกรณ์ ซึ่งมาตรา 53 บัญญัติเกี่ยวกับผู้ตรวจสอบกิจการ ดังนี้

4.1 กำหนดให้สหกรณ์มีผู้ตรวจสอบกิจการ ซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิกหรือบุคคลภายนอก เพื่อดำเนินการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ แล้วทำรายงานเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ และ

4.2 ให้นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดจำนวนผู้ตรวจสอบกิจการ

การกำหนดให้สหกรณ์มีผู้ตรวจสอบกิจการ เป็นเรื่องที่กฎหมายมีเจตนาบังคับให้ทุกสหกรณ์ต้องมีระบบการควบคุมภายในด้านการบริหารและการจัดการของสหกรณ์โดยการตรวจสอบกิจการ สำหรับขอบเขตอำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจสอบกิจการมีเพียงใดนั้นจะกำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

(ก) ตรวจสอบด้านการเงินการบัญชี ได้แก่ การตรวจสอบความถูกต้องของการบันทึกบัญชี ตลอดจนทรัพย์สิน หนี้สินทั้งปวงของสหกรณ์เพื่อทราบฐานะและข้อเท็จจริงของสหกรณ์ที่เป็นความจริง

(ข) การตรวจสอบด้านการดำเนินงาน ได้แก่ การตรวจสอบด้านการบริหารและการจัดการของสหกรณ์ ตรวจสอบการดำเนินธุรกิจ การปฏิบัติตามแผนงาน การใช้จ่ายเงินงบประมาณ การปฏิบัติงานตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ ข้อบังคับ ระเบียบและมติของที่ประชุมต่างๆ ของสหกรณ์ รวมทั้งติดตามผลการดำเนินงานของสหกรณ์เพื่อเสนอแนะการปรับปรุงการดำเนินงานของสหกรณ์ได้ดียิ่งขึ้น

4) อำนาจกระทำการของสหกรณ์

การดำเนินงานของสหกรณ์ นอกจากจะเป็นไปตามข้อบังคับของสหกรณ์ในแต่ละประเภทแล้ว จะต้องอยู่ในขอบเขตตามที่พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 46 ได้บัญญัติไว้ ดังนี้

เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ให้สหกรณ์มีอำนาจกระทำการ ดังต่อไปนี้ได้

- (1) ดำเนินธุรกิจ การผลิต การค้า การบริการ และอุตสาหกรรมเพื่อประโยชน์ของสมาชิก
- (2) ให้สวัสดิการหรือการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกและครอบครัว
- (3) ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่สมาชิก
- (4) ขอหรือรับความช่วยเหลือทางวิชาการจากทางราชการ หน่วยงานของต่างประเทศหรือบุคคลอื่นใด

(5) รับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือประเภทประจำจากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่นได้ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

(6) ให้กู้ ให้สินเชื่อ ให้ยืม ให้เช่า ให้เช่าซื้อ โอน รับ จำนองหรือจำนำ ซึ่งทรัพย์สินแก่สมาชิกหรือของสมาชิก

(7) จัดให้ได้มา ซื้อ ถูกรวมสิทธิ์หรือทรัพย์สินสิทธิ ครอบครอง กู้ ยืม เช่า เช่าซื้อ รับโอนสิทธิ การเช่าหรือสิทธิการเช่าซื้อ จำนองหรือจำนำ ขายหรือจำหน่ายด้วยวิธีอื่นใดซึ่งทรัพย์สิน

(8) ให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงินได้ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

(9) ดำเนินกิจการอย่างอื่นบรรดาที่เกี่ยวกับ หรือเนื่องในการจัดให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์

ตามบทบัญญัตินี้ ได้กำหนดอำนาจกระทำการของสหกรณ์ไว้ว่ามีขอบเขตเพียงใด ซึ่งสหกรณ์จะดำเนินงานนอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ได้ และมีข้อสังเกตว่าอำนาจกระทำการของสหกรณ์ดังกล่าวข้างต้นบางกรณีทำได้ทันที แต่บางกรณีสหกรณ์จะกระทำได้อต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ก่อน ได้แก่ การกำหนดระเบียบเกี่ยวกับการรับฝากเงิน ประเภทออมทรัพย์และประจำ และการกำหนดระเบียบให้สหกรณ์อื่นกู้เงิน²⁸

1) ทุนของสหกรณ์

(1) ทุนเรือนหุ้น

ทุนเรือนหุ้นหรือหุ้นของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ถือเป็นทุนของสหกรณ์การเกษตรส่วนหนึ่งที่ใช้หมุนเวียนดำเนินงานของสหกรณ์ ซึ่งตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 33 (3) กำหนดให้การจัดตั้งสหกรณ์จะตั้งขึ้นได้โดยการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และจะต้องมีทุนซึ่งแบ่งเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่าๆกัน โดยสมาชิกแต่ละคนจะต้องถือหุ้นอย่างน้อย 1 หุ้น แต่ต้องไม่เกิน 1 ใน 5 ของหุ้นที่ชำระแล้วทั้งหมด และมาตรา 43 (5) ยังกำหนดให้ข้อบังคับของสหกรณ์อย่างน้อยจะต้องมีรายการทุนซึ่งแบ่งเป็นหุ้น มูลค่าของหุ้น การชำระค่าหุ้นด้วยเงินหรือทรัพย์สินอื่น การขายและโอนหุ้น ตลอดจนการจ่ายคืนค่าหุ้นด้วย ส่วนหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการชำระค่าหุ้นนั้น มาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 กำหนดให้สมาชิกจะนำค่าหุ้นหักกลบลบหนี้กับสหกรณ์ไม่ได้

(2) ทุนสำรองของสหกรณ์

ทุนสำรอง ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของทุนของสหกรณ์ ซึ่งทุนสำรองมีที่มา ดังนี้

(ก) ในการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ ให้จัดสรรเป็นทุนสำรองไม่น้อยกว่าร้อยละสิบของกำไรสุทธิ และเป็นค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยไม่เกินร้อยละห้าของกำไรสุทธิ แต่ต้องไม่เกินอัตราที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติกำหนด ตามมาตรา 60 วรรคแรก

(ข) การรับเงินอุดหนุนหรือทรัพย์สินจากทางราชการ หน่วยงานของต่างประเทศ หรือบุคคลอื่นใด ถ้าการให้เงินอุดหนุนหรือทรัพย์สินนั้นกำหนดไว้เพื่อการใดให้ใช้เพื่อการนั้น แต่ถ้ามิได้กำหนดไว้ให้จัดสรรเงินอุดหนุนหรือทรัพย์สินนั้นเป็นทุนสำรองของสหกรณ์ ตามมาตรา 49

²⁸ แหล่งเดิม. หน้า 42.

นอกจากนี้ มาตรา 61 บัญญัติว่า “ทุนสำรองตามมาตรา 60 วรรคหนึ่ง จะถอนออกจากบัญชีทุนสำรองได้เพื่อชดเชยการขาดทุนหรือเพื่อจัดสรรเข้าบัญชีทุนสำรองให้แก่สหกรณ์ใหม่ที่ได้จดทะเบียนแบ่งแยกจากสหกรณ์เดิมตามมาตรา 100”

(3) ทุนสะสม

ทุนสะสม เป็นส่วนหนึ่งของทุนสหกรณ์ ซึ่งที่มาของทุนสะสมโดยปกติได้มาจากการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ กล่าวคือ มาตรา 60 กำหนดไว้ว่า กำไรสุทธิประจำปีที่เหลือจากการจัดสรรเป็นทุนสำรอง และค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ที่ประชุมใหญ่อาจจัดสรรเป็นทุนสะสมได้ เพื่อดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดของสหกรณ์ตามที่กำหนดในข้อบังคับ

อนึ่ง ข้อบังคับของสหกรณ์โดยทั่วไปกำหนดให้มีการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีเป็นทุนสะสม เช่น ทุนรักษาระดับอัตราเงินปันผล ทุนสาธารณประโยชน์ ทุนสวัสดิการสมาชิก ทุนเพื่อจัดตั้งสำนักงานหรือกองทุนต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สหกรณ์²⁹

3.1.3 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

1) หลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญากู้ยืมเงิน

สัญญากู้ยืมเงินเป็นสัญญาที่สหกรณ์ทุกประเภทต้องเกี่ยวข้อง และถือใช้อยู่ในการดำเนินกิจการเป็นประจำ ในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์มีความจำเป็นต้องมีการกู้ยืม ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่สหกรณ์เป็นผู้กู้ยืมหรือเป็นผู้ให้กู้ยืมก็ตาม จึงมีความจำเป็นที่คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ตลอดจนเจ้าหน้าที่สหกรณ์ พึงทำความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการกู้ยืม เพื่อจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องเมื่อมีกรณีต้องทำสัญญา สัญญากู้ยืมเงินเป็นสัญญาที่มีลักษณะเป็นสัญญาชนิดหนึ่ง ฉะนั้น สัญญากู้ยืมเงินนี้ย่อมสมบูรณ์ต่อเมื่อมีการส่งมอบเงินที่ยืม³⁰ โดยการกู้ยืมเงินนั้น เมื่อมีการตกลงกันที่จะให้กู้ยืมและส่งมอบเงินยืมให้แก่ผู้ยืมเงินนั้น การกู้ยืมก็สมบูรณ์แล้ว หากการกู้ยืมนั้น ไม่มีข้อพิพาทโต้แย้งหรือผิดสัญญาอันจำเป็นต้องฟ้องร้องคดีต่อกัน ก็ไม่มีความจำเป็นต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือแต่อย่างใด แต่เมื่อใดที่มีการผิดสัญญากู้ยืมและจำเป็นต้องฟ้องคดีต่อศาล ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 วรรคแรก กำหนดหลักเกณฑ์ในการฟ้องคดีไว้ว่า การกู้ยืมเงินกว่าสองพันบาทขึ้นไปถ้ามิได้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่ง ลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญจะฟ้องร้องบังคับคดีมิได้³¹ ด้วยกฎหมายประสงฆ์หลักฐานการฟ้องคดีโดยต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อ

²⁹ แหล่งเดิม, หน้า 46.

³⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 650 วรรค 2.

³¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 653 วรรค 1.

ผู้รับผิดชอบเป็นสำคัญไม่ใช่แบบของนิติกรรมเพียงผู้ยืมลงลายมือชื่อในเอกสารที่มีข้อความแสดงการกู้ยืมเงินฝ่ายเดียวก็เพียงพอที่จะเป็นหลักฐานแล้ว ส่วนผู้ให้ยืมจะลงชื่อหรือไม่ก็ได้ กฎหมายมิได้บังคับ³²

ด้วยเหตุนี้หลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญากู้ยืมเงินจึงมีสาระสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

(1) เมื่อคู่สัญญาตกลงกู้ยืมเงินกัน และส่งมอบเงินยืมให้กันเรียบร้อยแล้ว สัญญากู้ยืมนั้นย่อมสมบูรณ์ตามกฎหมาย

(2) เมื่อมีการผิดสัญญาผู้ยืมถ้าจะฟ้องบังคับคดีตามสัญญาผู้ยืม หากการกู้ยืมเงินเกินสองพันบาทขึ้นไป ถ้าไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ยืมแล้ว ไม่อาจฟ้องคดีต่อศาลได้

หลักฐานเป็นหนังสืออาจเกิดขึ้น โดยเจตนาของคู่สัญญาที่ต้องการทำหลักฐานดังกล่าว ขึ้นมาเป็นการเฉพาะเพื่อจะใช้เป็นหลักฐานในการฟ้องร้องคดีกันได้ หรืออาจจะเกิดขึ้นโดยบังเอิญ โดยไม่ได้เจตนาจะใช้เป็นหลักฐานในการกู้ยืมเงินนี้ตั้งแต่แรก แต่มีข้อความเกี่ยวกับการกู้ยืมเงินและมีการลงลายมือชื่อของผู้ยืมไว้³³

ในส่วนของสหกรณ์เมื่อมีการกู้ยืมเงินกัน เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายกับสหกรณ์ หากมีการผิดสัญญาผู้ยืมเงิน สหกรณ์ต้องทำสัญญาให้มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายผู้ยืม โดยถูกต้อง เพราะมีเจตนาแล้ว เมื่อมีการผิดสัญญาสหกรณ์ก็ไม่อาจฟ้องศาลให้บังคับคดีได้เพราะเป็นการต้องห้ามตามมาตรา 653 วรรคแรกดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสหกรณ์ให้นิติบุคคลอื่นกู้ยืมเงิน นอกจากการกู้ยืมเงินนั้นจะต้องอยู่ในวัตถุประสงค์ของสหกรณ์แล้ว สหกรณ์ยังจะต้องตรวจสอบว่า ผู้ลงลายมือชื่อผู้ยืมเงินในนามนิติบุคคลนั้น เป็นผู้แทนของนิติบุคคลโดยชอบหรือไม่ โดยเฉพาะผู้ลงลายมือชื่อนั้นถ้ามิใช่ผู้แทนโดยชอบของนิติบุคคล เมื่อมีการผิดสัญญาสหกรณ์ก็ไม่อาจฟ้องคดีเอากับนิติบุคคลนั้นได้ การตรวจสอบการเป็นผู้แทนนิติบุคคลอาจต้องตรวจสอบหนังสือรับรองการจดทะเบียนของนิติบุคคลนั้นว่า บุคคลใดทำการแทนนิติบุคคลนั้นได้หรือไม่ และต้องมีตราประทับของนิติบุคคลด้วยหรือไม่ หรือผู้แทนต้องลงชื่อจำนวนกี่คนจึงจะผูกพันนิติบุคคลนั้น นอกจากนี้สหกรณ์ยังต้องตรวจสอบด้วยว่า การกู้ยืมเงินนั้นอยู่ในขอบเขตวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้นหรือไม่ เพราะหากไม่อยู่ในวัตถุประสงค์แล้ว นิติบุคคลนั้น อาจจะปฏิเสธความรับผิดชอบ เมื่อเกิดกรณีผิดสัญญาขึ้นในภายหลังได้

ปัญหาสำคัญที่จะต้องทำความเข้าใจอีกประเด็นหนึ่งคือ การชำระหนี้เงินกู้ยืม การกู้ยืมเงินที่มีหลักฐานเป็นหนังสือนั้น การที่ผู้กู้ยืมจะอ้างว่าตนได้ชำระหนี้ตามสัญญานั้นเสร็จสิ้นแล้วหรือไม่ประการใด ผู้ชำระหนี้จะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ให้ยืมมาแสดง

³² มหาชัย ศรีทองกลาง. (2545). คำอธิบายกฎหมายกู้ยืมเงิน. หน้า 57.

³³ ไพทิจิต เอกจริยกร. (2546). คำอธิบายกฎหมาย ยืม ฝากทรัพย์. หน้า 74.

หรือผู้ให้กู้ยืมได้ส่งคืนสัญญากู้ยืมนั้นให้แก่ผู้ยืมแล้ว หรือได้ขีดฆ่าหรือระบุข้อความใดๆ ลงในเอกสารสัญญากู้ยืมว่าชำระหนี้แล้วตามมาตรา 652 วรรค 2 เพราะหากมีกรณีที่สหกรณ์กู้ยืมเงินจากบุคคลภายนอกโดยที่ทำสัญญากู้ยืมกันเป็นหนังสือ เมื่อสหกรณ์ชำระหนี้ สหกรณ์จะต้องเรียกร้องเอาใบเสร็จรับเงิน หรือเอกสารหลักฐานดังกล่าวแล้ว สหกรณ์ก็ต้องรับคืนสัญญากู้ยืมจากผู้ให้กู้ยืมมา หรือได้มีการแทงเพิกถอนจำนวนเงินที่ยืมนั้นในสัญญาแล้ว หรือในกรณีที่สหกรณ์ให้ผู้อื่นกู้ยืมเงินมีหลักฐานเป็นหนังสือ หากบุคคลอื่นอ้างว่าได้ดำเนินการชำระหนี้แล้ว สหกรณ์ก็อาจยกข้อต่อสู้ว่าไม่มีหลักฐาน หรือไม่มีการส่งคืนสัญญา หรือแทงเพิกถอนแก้ไขสัญญาขึ้นต่อสู้ลูกหนี้ผู้กู้ยืมได้ เช่นเดียวกัน สำหรับเรื่องอายุความฟ้องเรียกคืนเงินกู้ยืม ต้องใช้อายุความทั่วไปซึ่งจะมีกำหนด 10 ปี ตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193 / 30³⁴

การติดดอกเบี้ยในการให้กู้ยืมเงินนั้น ตามมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น กำหนดห้ามมิให้เรียกเกินร้อยละ 15 ต่อปี ประกอบกับพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรากำหนดไว้โดยจะให้เรียกดอกเบี้ยได้ไม่เกินร้อยละ 15 ต่อปีเช่นเดียวกัน และหากมีการฝ่าฝืนดอกเบี้ยที่เรียกนั้นทั้งหมดตกเป็นโมฆะ เพราะเป็นการฝ่าฝืนต่อพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 อันเป็นความผิดทางอาญา ไม่อาจเรียกดอกเบี้ยได้ แต่อย่างไรก็ตามหากมีการผิดนัดผู้ผิดนัดก็ต้องชำระดอกเบี้ยกรณีผิดนัดในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี ตามมาตรา 225 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ สำหรับสหกรณ์นั้นเฉพาะสหกรณ์ออมทรัพย์ ตามประกาศกระทรวงการคลัง ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2526 เรื่องการกำหนดสถาบันการเงินและอัตราสูงสุดของดอกเบี้ยที่สถาบันการเงินอาจเรียกได้จากผู้กู้ยืม ข้อ 2 กำหนดให้อัตราสูงสุดของดอกเบี้ยที่สหกรณ์ออมทรัพย์ ชุมชนสหกรณ์ออมทรัพย์ อาจเรียกจากผู้กู้ยืมได้ไม่เกินร้อยละ 19 ต่อปี เพราะฉะนั้น เฉพาะสหกรณ์ออมทรัพย์อาจเรียกดอกเบี้ยได้เกินร้อยละ 15 ต่อปี ตามประกาศกระทรวงการคลังได้ แต่ทั้งนี้ต้องตกลงกันในสัญญากู้ยืมด้วย³⁵

2) หลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาซื้อขาย

สัญญาซื้อขาย คือ สัญญาซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่ง เรียกว่า ผู้ขายโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่า ผู้ซื้อ และผู้ซื้อตกลงจะชำระราคาแห่งทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย³⁶ ดังนั้น สัญญาซื้อขายจึงเป็นสัญญาต่างตอบแทนประเภทหนึ่ง โดยผู้ขายต้องโอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อ และผู้ซื้อจะต้องชำระราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขายเป็นการตอบแทน และการทำสัญญาซื้อขาย จะต้อง

³⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 22 / 2479

³⁵ สุพจน์ หนูเกลี้ยง. (2553). การแก้ปัญหาทางกฎหมายของสหกรณ์. หน้า 14 – 15.

³⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 453.

พิจารณาในเรื่องความสามารถของคู่สัญญา คำเสนอ คำสนอง วัตถุประสงค์ของสัญญาและการแสดงเจตนา จะต้องไม่เกิดจากความสำคัญผิด กลั่นแกล้ง ช่มชู้ หรือเจตนาลวง³⁷

โดยสัญญาซื้อขายนั้น แยกออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. สัญญาซื้อขายสังหาริมทรัพย์ และ 2. สัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์

(1) สัญญาซื้อขายสังหาริมทรัพย์

สัญญาซื้อขายสังหาริมทรัพย์นั้น เมื่อมีการตกลงซื้อขายกันแล้วกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ขายนั้นก็โอนไปยังผู้ซื้อทันที แม้ผู้ซื้อจะยังไม่ชำระราคาก็ตาม ตามความในมาตรา 458 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เว้นแต่ในการซื้อขายนั้นคู่สัญญาจะตกลงให้มีเงื่อนไขกันว่า กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินยังไม่โอนไปจนกว่าจะเป็นไปตามเงื่อนไข ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 459 ทั้งนี้ สัญญาซื้อขายสังหาริมทรัพย์ หากมีกรณีฟ้องร้องบังคับคดีจะต้องบังคับตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 456 วรรคท้ายประกอบกับในวรรคสอง ที่บัญญัติไว้ว่า สัญญาซื้อขายสังหาริมทรัพย์ราคาสองหมื่นบาทขึ้นไป ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อฝ่ายผู้ที่ต้องรับผิดชอบสำคัญหรือได้วางประจำไว้ หรือได้ชำระหนี้บางส่วนแล้วจะฟ้องร้องบังคับคดีมิได้ หมายความว่า ในการซื้อขายสังหาริมทรัพย์นั้น เมื่อมีการตกลงซื้อขายกัน สัญญานั้นก็สมบูรณ์ตามกฎหมายแล้ว แม้ยังไม่ได้ทำเป็นหนังสือหรือมีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีการวางมัดจำ หรือได้ชำระหนี้แล้วบางส่วน ยกตัวอย่างเช่น สหกรณ์ทำสัญญาซื้อขายคอมพิวเตอร์จากบริษัท จ. หนึ่งเครื่องราคา 25,000 บาท เมื่อตกลงกันแล้ว แต่ยังไม่ได้มีหลักฐานเป็นหนังสือ กรณีนี้หากมีการผิดสัญญาจะไม่อาจฟ้องคดีต่อศาลได้ แต่หากมีการส่งมอบคอมพิวเตอร์ไปให้สหกรณ์แล้ว หรือสหกรณ์ได้ชำระราคาให้บางส่วนแล้ว กรณีนี้หากมีการผิดสัญญาก็สามารถฟ้องคดีต่อศาลได้ เพราะถือว่าได้มีการชำระหนี้บางส่วนแล้ว หรือแม้ยังมีได้ส่งมอบเครื่องคอมพิวเตอร์ให้กันแต่สหกรณ์ได้วางมัดจำแล้วขณะตกลงซื้อขายกัน กรณีนี้ก็ฟ้องร้องบังคับคดีได้เช่นเดียวกัน เพราะถือว่าเป็นการวางประจำได้ตามกฎหมายแล้ว

(2) การซื้อขายอสังหาริมทรัพย์

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 456 วรรคแรก บัญญัติไว้มีใจความว่าการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์นั้น ถ้ามิได้ทำเป็นหนังสือ และจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตกเป็นโมฆะ หมายความว่า สัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ ถ้าเพียงแต่ตกลงซื้อขายกันด้วยวาจาโดยมิได้ทำเป็นหนังสือ และจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แล้วย่อมตกเป็นโมฆะ โดยทันที ส่วนคำว่าทำเป็นหนังสือนั้น หมายความว่า คู่สัญญาทุกฝ่ายจะต้องลงลายมือชื่อด้วยกัน ซึ่งแตกต่างจากการมีหลักฐานเป็นหนังสือที่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซึ่งจะต้องรับผิดชอบเท่านั้นต้องลงลายมือชื่อ

³⁷ สมยศ เชื้อไทย. (2552). *หลักกฎหมาย ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้*. หน้า 17.

การซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ที่ตกเป็นโมฆะตามมาตรา 456 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น แม้คู่สัญญาจะอ้างเอาสิทธิใดตามสัญญาที่เป็นโมฆะนั้นมาเรียกร้องให้อีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติตามสัญญาไม่ได้ก็ตาม แต่หากมีการส่งมอบการครอบครองให้แก่กันแล้ว ผู้ซื้อยอมได้ไปซึ่งสิทธิครอบครองโดยสมบูรณ์ตามมาตรา 1367 และเป็นการโอนการครอบครองตามมาตรา 1378 ไม่ต้องทำเป็นหนังสือจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ก็เป็นการสมบูรณ์ตามกฎหมายว่าด้วยการโอนสิทธิครอบครองโดยเจตนาเป็นเจ้าของ หากเป็นการครอบครองโดยสงบเปิดเผย ด้วยเจตนาเป็นเจ้าของและได้ครอบครองติดต่อกันครบ 10 ปี ผู้ครอบครองย่อมได้กรรมสิทธิ์โดยการครอบครองเช่นนั้น ซึ่งเรียกว่าการครอบครองปรปักษ์ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1382 เมื่อครอบครองปรปักษ์จนได้สิทธิสมบูรณ์แล้ว ก็อาจร้องขอต่อศาลให้แสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น แล้วนำคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลไปให้เจ้าพนักงานที่ดินจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงเป็นชื่อ “คนได้” ยกตัวอย่างเช่น สหกรณ์ทำสัญญาซื้อขายที่ดินมีโฉนดแปลงหนึ่งจากนายทองดี เมื่อชำระราคาครบถ้วนแล้ว แต่มิได้ทำเป็นหนังสือ และมิได้ไปจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ สัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์จึงถือเป็นโมฆะ เมื่อนายทองดีส่งมอบการครอบครองที่ดินแปลงนั้นให้แก่สหกรณ์ และสหกรณ์เข้าไปครอบครองปลูกสร้างสำนักงานลงในที่ดินแปลงนั้นแล้ว เป็นการครอบครองโดยสงบเปิดเผย และด้วยเจตนาเป็นเจ้าของ เมื่อครบ 10 ปี สหกรณ์ก็ย่อมได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น โดยการครอบครองปรปักษ์และมีสิทธิไปร้องขอให้ศาลพิพากษาแสดงกรรมสิทธิ์ และนำคำพิพากษาไปจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงชื่อสหกรณ์เป็นเจ้าของที่ดินได้ กรณีนี้มีใช่เป็นการได้มาจากการซื้อขาย แต่ได้มาจากการครอบครองปรปักษ์

(3) สัญญาเช่าทรัพย์

การเช่าทรัพย์เป็นสัญญาที่ผู้ให้เช่าตกลงให้ผู้เช่าได้ใช้ หรือได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินอย่างใดอย่างหนึ่งชั่วคราวเวลาอันจำกัด และผู้เช่าตกลงจะให้ค่าเช่าเพื่อการนั้น³⁸ ดังนั้น กรณีที่สหกรณ์ต้องการเช่าทรัพย์สินผู้อื่นมาใช้ในการประกอบกิจการ หรือลักษณะในการประกอบกิจการของสหกรณ์ให้ผู้อื่นเช่าทรัพย์สิน ลักษณะของการเช่าเป็นสัญญาต่างตอบแทนชนิดหนึ่ง และยอมสมบูรณ์เมื่อมีการเสนอสอนงถูกต้องตรงกันระหว่างผู้เช่ากับผู้ให้เช่า โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีหลักฐานเป็นหนังสือหรือไม่

ลักษณะของการเช่าทรัพย์นั้น หากเป็นกรณีเช่าอสังหาริมทรัพย์ไม่ว่าจะมีหลักฐานเป็นหนังสือหรือไม่ และไม่ว่าจะเช่ากันมีกำหนดกี่ปี หากมีกรณีผิดสัญญากัน สามารถฟ้องคดีต่อศาลได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือหรือจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แต่อย่างใด ทั้งนี้ หากเป็นกรณีการเช่าอสังหาริมทรัพย์ต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 538 จึงจะฟ้องให้บังคับคดีได้ กล่าวคือ การเช่าอสังหาริมทรัพย์นั้น ไม่ว่าจะเช่ากันมีกำหนดเวลาเท่าใด หากการ

³⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 537.

เช่นนั้นไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ ก็ไม่อาจฟ้องให้บังคับคดีได้และยิ่งกว่านั้น หากการเช่ามีกำหนดเกินสามปีขึ้นไป หรือตลอดอายุผู้เช่าหรือผู้ให้เช่า หากมิได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่จะฟ้องให้บังคับคดีตามสัญญาได้เพียงสามปีเท่านั้น ตัวอย่างเช่น สหกรณ์ทำสัญญาเช่าให้นายเขียวเช่าอาคารเพื่อทำเป็นสำนักงานของนายเขียว โดยเช่ากันมีกำหนด 1 ปี แต่มิได้ทำสัญญาเช่าให้มีหลักฐานเป็นหนังสือ หากต่อมานายเขียวผิดสัญญาไม่ชำระค่าเช่า สหกรณ์จะฟ้องเรียกค่าเช่าจากนายเขียวไม่ได้เพราะไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือหากเป็นกรณีที่มีหลักฐานเป็นหนังสือ แต่ตกลงเช่ากันเกิน 3 ปี แม้จะมีหลักฐานเป็นหนังสือก็ฟ้องเรียกค่าเช่าได้เพียง 3 ปี เพราะมิได้ทำสัญญาเช่ากันเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เพราะฉะนั้นเมื่อมีกรณีที่สหกรณ์เข้าไปทำสัญญาเช่าอสังหาริมทรัพย์ ไม่ว่าจะเป็นผู้เช่าหรือผู้ให้เช่า สหกรณ์ต้องปฏิบัติตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการเช่าทรัพย์ด้วย มิเช่นนั้นอาจเกิดความเสียหายขึ้นได้ การฟ้องบังคับคดีที่ไม่อาจฟ้องได้ตามที่กล่าวมานั้นหมายถึง ฟ้องให้ปฏิบัติตามสัญญาเช่า แต่หากเป็นการฟ้องขับไล่ในฐานะเจ้าของกรรมสิทธิ์ก็ย่อมฟ้องได้ เพราะไม่ได้อาศัยสิทธิตามสัญญาเช่าแต่อย่างใด

สัญญาเช่าอสังหาริมทรัพย์นั้น จะทำสัญญาเช่ากันเกินกำหนด 30 ปี มิได้ แต่หากครบกำหนดสัญญาเช่าแล้วจะทำสัญญาเช่ากันอีกก็ได้ แต่ต้องไม่เกิน 30 ปี นับแต่วันต่อสัญญาอย่างไรก็ตามคู่สัญญาอาจตกลงทำสัญญาเช่ากัน มีกำหนดตลอดอายุของผู้ให้เช่าหรือตลอดอายุของผู้เช่าก็ได้ หลักสำคัญของสัญญาเช่า ผู้เช่าจะให้เช่าช่วงต่อหรือโอนสิทธิการเช่าให้แก่บุคคลภายนอกไม่ได้ เว้นแต่จะได้มีการตกลงกันไว้ในสัญญาว่าให้เช่าช่วงได้ หรือได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่า ในระหว่างที่เช่าทรัพย์นั้นหากมีการชำระคบกพร่องแก่ทรัพย์ที่เช่า ผู้ให้เช่าต้องจัดการซ่อมแซม เว้นแต่เป็นการซ่อมแซมตามกฎหมาย หรือตามประเพณีผู้เช่าพึงต้องทำเอง เช่น ซ่อมแซมเล็กน้อย ผู้เช่าจะใช้ทรัพย์สินที่เช่าเพื่อการอย่างอื่นนอกจากที่กำหนดเอาไว้ในสัญญาหรือตามประเพณีนิยมมิได้ ทั้งผู้เช่ายังต้องสงวนทรัพย์สินที่เช่าเสมือนทรัพย์สินของตนเอง ถ้าผู้เช่าไม่ชำระค่าเช่าผู้ให้เช่าบอกเลิกสัญญาได้ แต่หากมีการชำระค่าเช่าเป็นรายเดือนหรือมีระยะยาวกว่ารายเดือน ผู้ให้เช่าจะบอกเลิกสัญญาทันทีมิได้ จะต้องบอกกล่าวให้ผู้เช่าชำระค่าเช่าก่อนในช่วงเวลาที่กำหนด ไม่น้อยกว่า 15 วัน และในระหว่างที่เช่านี้ผู้เช่าต้องรับผิดชอบในความเสียหายบุบสลายอย่างใดๆ อันเกิดแก่ทรัพย์สินที่เช่า เพราะความผิดของผู้เช่าเอง หรือบุคคลที่อยู่กับผู้เช่าหรือผู้เช่าช่วง แต่หากความเสียหายหรือบุบสลายอย่างใดๆ อันเกิดแก่ทรัพย์สินที่เช่า เพราะความผิดของผู้เช่าเองหรือบุคคลที่อยู่กับผู้เช่าหรือผู้เช่าช่วง แต่หากความเสียหายหรือบุบสลายนั้น เกิดจากการใช้ทรัพย์สิน โดยชอบ ผู้เช่าไม่ต้องรับผิดชอบ

ความระงับไปของสัญญาเช่า เมื่อมีการเช่ากันแล้ว สัญญานั้นจะต้องมีการสิ้นสุดลง ซึ่งอาจเป็นการสิ้นสุดลงโดยกำหนดเวลาที่ตกลงกันไว้ หรือสิ้นสุดลงเมื่อทรัพย์สินที่เช่าสูญหายไปทั้งหมด สำหรับการเช่าอสังหาริมทรัพย์สัญญาเช่าย่อมไม่ระงับไป แม้จะมีการโอนทรัพย์สินซึ่งให้ตาม

ความหมายนี้ ต้องเป็นกรณีที่ทำสัญญากัน โดยชอบด้วยกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 538 กล่าวคือ ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือต้องทำเป็นหนังสือหรือจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ในการเช่าที่ กำหนดเวลาเช่าไว้โดยชัดเจน เมื่อครบกำหนดเวลาเช่าแล้ว ถ้าผู้เช่ายังอยู่ในที่เช่า หรือครอบครองทรัพย์สินที่เช่า และผู้ให้เช่ารู้แล้วแต่ไม่ทักท้วง ให้ถือว่าสัญญานั้นได้ทำขึ้นใหม่ไม่มีกำหนดเวลาเช่า

(4) หลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาเช่าซื้อ

สัญญาเช่าซื้อนั้น คือ สัญญาซึ่งเจ้าของเอาทรัพย์สินออกให้เช่า และให้คำมั่นว่าจะขายทรัพย์สินนั้นแก่ผู้เช่า หรือจะให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นสิทธิแก่ผู้เช่าโดยมีเงื่อนไขที่ผู้เช่าได้ใช้เงินเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านั้นคราว³⁹ จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของสัญญาคือการทำสัญญาเช่าได้ใช้หรือได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินและคู่สัญญาฝ่ายผู้ให้เช่าได้รับค่าเช่าเป็นการตอบแทน ดังนั้นในส่วนของสัญญาเช่าทรัพย์สินจึงก่อให้เกิดหนี้ซึ่งเป็นบุคคลสิทธิระหว่างผู้เช่าและผู้ให้เช่า สิทธิและหน้าที่ของผู้เช่าก็คือการชำระค่าเช่า และการใช้สอยทรัพย์สินที่เช่าโดยชอบตลอดจนการดูแลรักษาทรัพย์สินนั้นให้อยู่ในสภาพเดียวกับที่ได้รับมา ส่วนผู้ให้เช่าหน้าที่จะต้องทำให้ผู้เช่าได้ใช้หรือได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินนั้น โดยเริ่มตั้งแต่การส่งมอบ การบำรุงรักษา การซ่อมแซมใหญ่⁴⁰ สำหรับความแตกต่างระหว่างสัญญาเช่าซื้อกับสัญญาเช่าทรัพย์สิน คือ สัญญาเช่าทรัพย์สินนั้นมีเพียงความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ให้ผู้เช่าได้ใช้หรือได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินที่เช่าโดยผู้ให้เช่าได้ค่าเช่าตอบแทน ในขณะที่ในสัญญาเช่าซื้อนั้นนอกจากวัตถุประสงค์ในการเช่าเช่นเดียวกับสัญญาเช่าทรัพย์สินแล้วยังมีวัตถุประสงค์ในการโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่ผู้เช่าซื้อเมื่อได้ชำระเงินครบตามงวด และสัญญาเช่าทรัพย์สินนั้นไม่ว่าจะมีอะไรเป็นวัตถุประสงค์แห่งสัญญาเช่าก็ตาม กฎหมายมิได้กำหนดแบบเพื่อความสมบูรณ์ของสัญญาไว้ สัญญาเช่าทรัพย์สินจึงสามารถกระทำกันด้วยวิธีการใดๆ ก็ได้ และมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมายทุกประการ ในขณะที่ในสัญญาเช่าซื้อนั้นไม่ว่าวัตถุประสงค์แห่งสัญญาจะเป็นอสังหาริมทรัพย์ อสังหาริมทรัพย์ชนิดพิเศษ หรือสังหาริมทรัพย์ธรรมดาก็ตามจะต้องทำตามแบบที่กฎหมายบังคับไว้คือทำเป็นหนังสือเสมอ มิฉะนั้นแล้วสัญญาเช่าซื้อย่อมตกเป็นโมฆะไป⁴¹

ฉะนั้นเมื่อสหกรณ์จะทำสัญญาเช่าซื้อทรัพย์สินใดๆ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ในฐานะผู้แทนของสหกรณ์ที่ได้รับมอบหมายจากที่ประชุมของคณะกรรมการจะต้องไปทำสัญญาเป็นหนังสือลงลายมือชื่อแทนสหกรณ์ ฝ่ายผู้เช่าซื้อและฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อจะต้องลงลายมือชื่อด้วย จึงจะเป็นไปตามแบบของสัญญาเช่าซื้อที่สมบูรณ์ และสัญญาเช่าซื้อนี้ไม่ว่าทรัพย์สินที่เช่าซื้อนั้นจะเป็นอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ กฎหมายกำหนดเอาไว้แต่เพียงว่าให้ทำเป็นหนังสือเท่านั้น สิทธิ

³⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 572 วรรค 1.

⁴⁰ จำปี โสทธิพันธุ์, (2546). คำอธิบายกฎหมายลักษณะ เช่าทรัพย์สิน เช่าซื้อ. หน้า 175.

⁴¹ แหล่งเดิม. หน้า 218 – 219.

ของผู้เช่าซื้อจะบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อเวลาใดก็ได้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินคืนให้แก่เจ้าของตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 และผู้ให้เช่าซื้อหรือเจ้าของทรัพย์สินจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้ ถ้าผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ใช้เงินค่าเช่าซื้อสองคราวติดกัน ตามมาตรา 574

อนึ่ง สำหรับสหกรณ์ที่จะทำสัญญาเช่าซื้อทรัพย์สินใด การเช่าซื้อดังกล่าวจะต้องอยู่ในวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ด้วย เพราะหากนิติกรรมใดที่คณะกรรมการสหกรณ์ทำไปโดยไม่อยู่ในวัตถุประสงค์ นิติกรรมสัญญานั้นก็อาจไม่ผูกพันสหกรณ์ และที่สำคัญคณะกรรมการที่ลงชื่อแทนสหกรณ์นั้นจะต้องมีอำนาจตามกฎหมายและข้อบังคับของสหกรณ์ด้วย

(5) หลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาจ้างทำของ

สัญญาจ้างทำของเป็นนิติกรรมสัญญาแบบหนึ่งที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ หรือผู้เกี่ยวข้องมีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจ เพราะเหตุว่าในกิจการของสหกรณ์นั้นย่อมจำเป็นต้องมีกรรมการจัดจ้างต่างๆ เช่น สหกรณ์จะจัดจ้างให้บุคคลใดสร้างอาคาร สถานที่ หรือจ้างให้บุคคลใดกระทำการใดๆ ให้แล้ว สัญญานั้นก็คือ สัญญาจ้างทำของ แม้แต่สหกรณ์มีคหกรรมที่จะต้องจ้างทนายความเพื่อดำเนินคดีให้ สัญญาจ้างว่าความนี้ก็เป็สัญญาจ้างทำของชนิดหนึ่งเช่นกัน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวถึงสัญญาจ้างทำของว่าหมายถึงสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้รับจ้างตกลงรับจะทำการงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเสร็จให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่าผู้จ้าง และผู้ว่าจ้างตกลงจะให้สินจ้างเพื่อความสำเร็จแห่งการงานที่ทำนั้น⁴² ดังนั้นจะเห็นว่าสัญญาจ้างทำของเป็นสัญญาต่างตอบแทน โดยผู้รับจ้างจะต้องทำงานอย่างหนึ่งอย่างใดจนสำเร็จให้แก่ผู้ว่าจ้างและผู้ว่าจ้างต้องให้สินจ้างเพื่อผลงานนั้น ทั้งนี้สินจ้างดังกล่าวอาจเป็นเงินตราหรือทรัพย์สินอย่างอื่นก็ได้ ตามแต่จะตกลงกัน และวัตถุประสงค์ของสัญญาจ้างทำของ คือ ความสำเร็จของงาน ไม่ใช่ต้องการเฉพาะแต่แรงงานของผู้รับจ้างเท่านั้น⁴³

สัญญาจ้างทำของเกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาตกลงกัน แม้ด้วยวาจาก็สามารถฟ้องร้องบังคับคดีกันได้โดยไม่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือแต่อย่างใด⁴⁴ ทั้งนี้ ถึงแม้ว่าสัญญาจ้างทำของตามกฎหมายไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือก็มีผลสมบูรณ์ แต่หากมีกรณีที่สหกรณ์จะจัดจ้างหรือทำสัญญาจ้าง ก็ควรที่จะทำสัญญาเป็นหนังสือเพื่อความสะดวกในการตรวจสอบให้ผู้รับจ้างปฏิบัติตามสัญญาตลอดจนหากมีกรณีผิดสัญญาจ้างต้องนำคดีไปฟ้องต่อศาล และหากเป็นการจ้างทำของกรณีที่มีการจ้างด้วยจำนวนเงินมากๆ สหกรณ์ควรที่จะนำระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุมาใช้โดยอนุโลม

⁴² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 587.

⁴³ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2544). *กฎหมายเบื้องต้นทางธุรกิจ*. หน้า 149.

⁴⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 2186 / 2517

(6) หลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาจ้างแรงงาน

เมื่อสหกรณ์มีการดำเนินกิจการ สหกรณ์จะต้องมีการจ้างพนักงานเพื่อทำหน้าที่ต่างๆ อันเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจนั้นๆ เช่น จัดจ้างผู้จัดการสหกรณ์ พนักงานสินเชื่อ พนักงานการเงิน พนักงานบัญชี เป็นต้น โดยสัญญาจ้างพนักงานดังกล่าวคือสัญญาจ้างแรงงาน ซึ่งสัญญาจ้างแรงงานนั้นหมายถึง สัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าลูกจ้างตกลงทำงานให้บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่านายจ้าง และนายจ้างตกลงจะให้สินจ้างตลอดเวลาที่ทำงานให้⁴⁵ โดยสัญญาจ้างแรงงานเป็นสัญญาต่างตอบแทนอย่างหนึ่ง กล่าวคือ ลูกจ้างมีหน้าที่ต้องทำงานให้นายจ้างตามที่นายจ้างสั่ง นายจ้างก็มีหน้าที่ให้สินจ้างหรือค่าจ้าง ซึ่งอาจจะเป็นเงินตราหรือทรัพย์สินอย่างอื่นก็ได้ เพื่อตอบแทนการทำงานของลูกจ้าง ถ้าไม่มีการจ่ายค่าจ้าง ก็มีใช้สัญญาจ้างแรงงาน⁴⁶

สำหรับแบบของสัญญาจ้างแรงงานจะไม่มีแบบ เพราะกฎหมายไม่ได้บัญญัติให้ต้องทำตามแบบแต่อย่างใด สัญญาจ้างแรงงานสามารถมีผลบังคับอย่างสมบูรณ์โดยเพียงแต่มีการตกลงแสดงเจตนาจ้างแรงงานกัน แม้จะเป็นเพียงด้วยวาจาก็ตาม⁴⁷

การตกลงจ้างแรงงานในระบบสหกรณ์นั้น โดยทั่วไปแล้วในกิจการของสหกรณ์จะต้องมีการจ้างพนักงาน ไม่ว่าจะเป็นสหกรณ์ประเภทใด ในสัญญาจ้างแรงงานนั้น นอกจากจะต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ยังต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ซึ่งถือเป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองการทำงานและสิทธิประโยชน์เกี่ยวกับการทำงานของลูกจ้างโดยตรง จึงเป็นกฎหมายว่าด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน นายจ้างและลูกจ้างไม่สามารถทำข้อตกลงแตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมายคุ้มครองแรงงานได้ เว้นแต่จะเป็นคุณแก่ลูกจ้างยิ่งกว่า ข้อตกลงที่เป็นการขัดแย้งกับบทบัญญัติของกฎหมายคุ้มครองแรงงานต้องตกเป็นโมฆะ⁴⁸ ดังตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา ดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 504/2525 ทำสัญญาว่าถ้าลูกจ้างทำงานไม่ได้เป่าหมายนายจ้างมีสิทธิเลิกจ้างได้ โดยไม่ต้องจ่ายค่าชดเชย สัญญานี้เป็นโมฆะ เพราะการที่นายจ้างจะเลิกจ้างลูกจ้าง โดยไม่ต้องจ่ายค่าชดเชยได้ก็ต่อเมื่อลูกจ้างกระทำผิดตามข้อยกเว้นที่ไม่ต้องจ่ายเงินชดเชยตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานเท่านั้น

⁴⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 575.

⁴⁶ ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ์. เล่มเดิม. หน้า 145.

⁴⁷ วิจิตร (ทุ่งลาดดา) วิเชียรชม. (2544). *ย่อหลักกฎหมายแรงงาน*. หน้า 10.

⁴⁸ วิชัย โสสุวรรณจินดา. (2544). *คำอธิบายพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541*. หน้า 3.

คำพิพากษาฎีกาที่ 1225-1235/2530 โจทก์เป็นลูกจ้างได้ร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่สำนักงานแรงงานจังหวัด ขอให้จำเลยซึ่งเป็นนายจ้างจ่ายค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา สิ้นจ้างแทนการบอกกล่าวล่วงหน้า และค่าชดเชย ต่อมาโจทก์และจำเลยได้ทำเป็นที่ตกลงกันว่าโจทก์ขอรับเพียงค่าจ้างและไม่คิดใจเอาความแต่อย่างใดอีกนั้น ข้อตกลงนี้มีผลบังคับเพียงว่าโจทก์ไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าจ้างค้างจ่าย สิ้นจ้างแทนการบอกกล่าวล่วงหน้า ค่าล่วงเวลาเท่านั้น ส่วนค่าชดเชยเป็นส่วนของที่เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองแรงงาน ซึ่งเป็นกฎหมายว่าด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชนจึงไม่อาจตกลงกันให้เป็นประการอื่นได้ ข้อตกลงที่กำหนดให้โจทก์ไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าชดเชยจากจำเลยจึงเป็นโมฆะ

กรณีที่สหกรณ์มีลูกจ้างรวมกันตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป สหกรณ์ต้องจัดให้มีข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานเป็นภาษาไทย โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับ วันเวลาทำงาน เวลาพัก วันหยุด หลักเกณฑ์การหยุด การทำงานล่วงเวลา การทำงานในวันหยุด วินัย และโทษทางวินัย การร้องทุกข์ การเลิกจ้าง ค่าชดเชย เป็นต้น โดยนายจ้างต้องประกาศใช้ข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานภายใน 15 วัน นับแต่วันที่นายจ้างมีลูกจ้างรวมกันตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป และกำหนดให้นายจ้างเผยแพร่และปิดประกาศข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน โดยเปิดเผย ในสถานที่ทำงานของลูกจ้าง เพื่อให้ลูกจ้างได้ทราบและดูได้โดยสะดวก ตามความที่กำหนดในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 108 และหากนายจ้างผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามระวางโทษปรับไม่เกิน 20,000 บาท ตามมาตรา 146

(7) หลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาฝากทรัพย์

การฝากทรัพย์นั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 657 หมายความว่า สัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่ง เรียกว่าผู้ฝากส่งมอบทรัพย์ให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่า ผู้รับฝากและผู้รับฝากตกลงว่าจะเก็บรักษาทรัพย์สินนั้น ไว้ในอารักขาแห่งตนแล้วจะคืนให้ ที่กล่าวนี้เป็นกรณีการฝากทรัพย์ โดยทั่วไปมิใช่การฝากเงิน เพราะการฝากเงินกับการฝากทรัพย์โดยทั่วไปนั้นจะแตกต่างกัน กล่าวคือ การฝากทรัพย์อย่างอื่นนั้น ผู้รับฝากจะเอาทรัพย์สินที่รับฝากนั้นออกใช้มิได้ เว้นแต่จะได้ออกให้ หรือได้รับอนุญาตจากผู้ฝาก แต่การฝากเงินผู้รับฝากเอาเงินนั้นออกใช้ก็ได้แต่ต้องคืนเงินเป็นจำนวนดังกล่าวให้แก่ผู้ฝาก ทั้งนี้เป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 672 คือถ้าฝากเงินให้ สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้รับฝากไม่พึงต้องส่งคืนเป็นเงินตราอันเดียวกันกับที่ฝาก แต่ต้องคืนให้ครบจำนวน อนึ่ง ผู้รับฝากจะเอาเงินซึ่งฝากนั้นออกใช้ก็ได้ แต่หากจำต้องคืนให้ครบจำนวนเท่านั้น แม้ว่าเงินซึ่งฝากนั้นจะได้สูญหายไปด้วยเหตุสุดวิสัยก็ตามผู้รับฝากก็จำต้องคืนเงินเป็นจำนวนดังกล่าวนั้น เมื่อพิจารณาถึงหลักกฎหมายเกี่ยวกับการฝากทรัพย์ตามที่ยกมาข้างต้น จึงทำให้เกิดหลักกฎหมายเกี่ยวกับการรับฝากเงิน ดังนี้

(ก) สัญญาฝากทรัพย์ไม่มีกฎหมายกำหนดให้มีหลักฐานเป็นหนังสือ จึงจะฟ้องร้องให้บังคับคดีได้ต่างจากการกู้ยืมเงินต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือจึงจะฟ้องบังคับคดีได้

(ข) ทรัพย์สินหรือเงินที่ฝากนั้นตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้รับฝาก โดยผู้รับฝากจะต้องคืนเงินหรือทรัพย์สินเพียงจำนวนและปริมาณเดียวกันเท่านั้น

(ค) ผู้รับฝากสามารถเอาเงินที่ฝากไว้นั้นออกใช้ได้ และหากเงินที่ฝากนั้นสูญหายไปแม้ด้วยเหตุสุดวิสัย ผู้รับฝากก็ต้องรับผิดชอบใช้คืน

สัญญาฝากทรัพย์ย่อมระงับลงเมื่อสิ้นกำหนดเวลาที่ตกลงกันไว้ หรือตามเงื่อนไขที่ตกลงกันไว้ หรือเมื่อผู้รับฝากตาย หรือเมื่อส่งคืนทรัพย์ที่ฝาก หรือเมื่อทรัพย์สูญหายหรือถูกทำลายไปหมด หรือถูกบุคคลภายนอกยึดทรัพย์ไปโดยชอบ⁴⁹

สำหรับสหกรณ์ นอกจากจะสามารถรับฝากเงินจากสมาชิกสหกรณ์ได้ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 46 ยังกำหนดกรอบวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ให้สหกรณ์สามารถรับฝากเงินจากสหกรณ์อื่นๆ ได้ด้วย แต่เมื่อสหกรณ์เป็นนิติบุคคลแขนงหนึ่งจึงต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 66 ที่บัญญัติเอาไว้ว่ามีเนื้อความว่านิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติของกฎหมาย ภายในขอบแห่งอำนาจหน้าที่ หรือวัตถุประสงค์ซึ่งได้กำหนดเอาไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง หมายความว่า สหกรณ์ซึ่งเป็นนิติบุคคล เมื่อกฎหมายอนุญาตให้สหกรณ์มีสิทธิรับฝากเงินจากสหกรณ์อื่นได้ หากสหกรณ์ต้องรับฝากเงินจากสหกรณ์อื่น สหกรณ์นั้นต้องกำหนด เอาไว้ในข้อบังคับ แม้จะมีกฎหมายสหกรณ์บัญญัติไว้ให้สหกรณ์รับฝากเงินจากสหกรณ์อื่นได้ก็ตาม แต่หากสหกรณ์ไม่กำหนดเอาไว้ในวัตถุประสงค์ของสหกรณ์แล้ว ถือว่าสหกรณ์นั้นไม่มีวัตถุประสงค์รับฝากเงินจากสหกรณ์อื่นเพราะบทบัญญัติของกฎหมายนั้น กำหนดไว้ว่าสหกรณ์สามารถทำอะไรได้บ้าง โดยจะมี 10 หรือ 20 ประการ แต่สหกรณ์อาจดำเนินการได้เพียง 3 หรือ 4 ประการก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ และวัตถุประสงค์นี้สหกรณ์ต้องกำหนดเอาไว้โดยชัดแจ้งในข้อบังคับของสหกรณ์ เพราะสหกรณ์มีความจำเป็นต้องมีนิติสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก หากไม่กำหนดเอาไว้โดยชัดแจ้งอาจเกิดความสับสนต่อบุคคลภายนอกได้

นอกจากพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 46 จะอนุญาตให้สหกรณ์รับฝากเงินจากสหกรณ์อื่นได้แล้ว ในมาตรา 62 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ยังอนุญาตให้สหกรณ์สามารถฝากเงินกับสหกรณ์อื่นได้ด้วย นั่นก็หมายความว่า สหกรณ์ที่มีวัตถุประสงค์ในการรับฝากหรือฝากเงินย่อมเป็นได้ทั้งผู้ฝากและผู้รับฝาก ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการฝากทรัพย์ เมื่อสหกรณ์รับฝากเงินจากสหกรณ์อื่นมา ก็สามารถเอาเงินนั้นออกใช้หรือดำเนินธุรกิจของ

⁴⁹ มานิตย์ จุ่มปา. (2545). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย ยืม ฝากทรัพย์. หน้า 206-207.

สหกรณ์ได้เพียงแต่ต้องคืนให้กับผู้ฝากเมื่อครบกำหนดตามจำนวนเงินที่รับฝากมาเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามการมีข้อตกลงให้ดอกเบี้ยแก่กันก็สามารถที่จะเรียกดอกเบี้ยกันได้ ตามที่ตกลงกันนั้น⁵⁰

(8) หลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาค้ำประกัน

สัญญาค้ำประกันตามกฎหมายคือ สัญญาซึ่งบุคคลภายนอกคนหนึ่งเรียกว่าผู้ค้ำประกันผูกพันตนต่อเจ้าหนี้ เพื่อชำระหนี้ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้⁵¹ ดังนั้น สัญญาค้ำประกันนั้นผู้ที่จะเป็นคนค้ำประกันจะต้องเป็นบุคคลภายนอก คือ มิใช่ตัวลูกหนี้หรือตัวเจ้าหนี้ ในกรณีที่หนี้รายใดมีลูกหนี้หลายคน หรือมีเจ้าหนี้หลายคน ก็ต้องมิใช่บุคคลที่เป็นลูกหนี้หรือเจ้าหนี้เหล่านั้น โดยบุคคลที่จะเป็นผู้ค้ำประกันจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือจะเป็นนิติบุคคลก็ได้ แต่หากนิติบุคคลเป็นผู้ค้ำประกันก็ต้องพิจารณาถึงขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้นด้วยว่ามีอำนาจในการทำสัญญาค้ำประกันหรือไม่⁵² และบุคคลภายนอกที่จะเป็นผู้ค้ำประกันนั้นต้องสัญญาผูกพันตนต่อเจ้าหนี้ หากผูกพันตนต่อบุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่เจ้าหนี้ในมูลหนี้ก็มีใช้สัญญาค้ำประกัน และการค้ำประกันนั้น เป็นการทำสัญญาระหว่างเจ้าหนี้กับบุคคลภายนอกผู้ค้ำประกัน ดังนี้ลูกหนี้จึงไม่ต้องรู้เห็นยินยอมด้วย สัญญาค้ำประกันก็มีผลสมบูรณ์ ผู้ค้ำประกันจะยกเอาการที่ลูกหนี้ไม่ได้ยินยอมนี้มาเป็นข้อต่อสู้ไม่ได้ หรือหากผู้ค้ำประกันชำระหนี้ไปตามสัญญาค้ำประกันแล้ว มาใช้สิทธิไล่เบี้ยเอาที่ลูกหนี้ ลูกหนี้จะอ้างการที่ตนไม่ได้ยินยอมด้วยในการเข้าทำสัญญาค้ำประกันนั้น ไม่ยอมให้ผู้ค้ำประกันใช้สิทธิไล่เบี้ยไม่ได้⁵³

สัญญาค้ำประกันนั้น กฎหมายมิได้กำหนดรูปแบบของสัญญาค้ำประกันไว้ เมื่อตกลงทำสัญญาค้ำประกันแล้วสัญญานั้นก็สมบูรณ์ โดยไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือ เพียงแต่ถ้าจะมีการฟ้องคดีตามสัญญาดังกล่าว จะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ค้ำประกันเท่านั้นตามที่กำหนดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 680 วรรค 2 มีใจความว่า “สัญญาค้ำประกันนั้นถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ค้ำประกันเป็นสำคัญ ท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่” เพราะฉะนั้นหากสหกรณ์รับการค้าประกันจากผู้ใด สัญญาค้ำประกันก็ควรทำให้มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ค้ำประกันด้วยจึงจะฟ้องบังคับคดีให้ปฏิบัติตามสัญญาค้ำประกันได้

⁵⁰ สุพจน์ หนูเกลี้ยง. เล่มเดิม. หน้า 29.

⁵¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 680 วรรค 1.

⁵² คำพิพากษาฎีกาที่ 41 / 2509

⁵³ สุดา (วัชร วัฒนากุล) วิสฤตพิชญ์. (2540). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ค้ำประกัน* จำนวน จำนวน. หน้า 17.

คำพิพากษาฎีกาที่ 5283/2531 สัญญาค้ำประกันต้องการเพียงหลักฐานเป็นหนังสือที่ผู้ค้ำประกันลงชื่อฝ่ายเดียวก็ใช้ฟ้องร้องบังคับคดีได้แล้ว เจ้าหนี้หาจำต้องลงลายมือชื่อในสัญญาค้ำประกันด้วยไม่⁵⁴

แต่อย่างไรก็ตามการที่จะมีสัญญาค้ำประกันได้ จะต้องมิหนั้นอันเป็นหนี้ประธานหรือหนี้เดิมอยู่โดยสมบูรณ์ เพราะเหตุว่าสัญญาค้ำประกันเป็นสัญญาอุปกรรมมีขึ้นมาเพื่อเป็นการปฏิบัติตามสัญญาประธานเท่านั้น โดยมาตรา 657 วรรคแรก กำหนดว่าค้ำประกันนั้นจะมีได้แต่เฉพาะเพื่อหนี้อันสมบูรณ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ได้ชัดเจนแล้วว่า เมื่อไม่มีหนี้ประธาน แล้วจะมีการค้ำประกันการชำระหนี้อันใดกัน เพราะการค้ำประกันมีขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันการชำระหนี้ประธานดังที่กล่าวมาข้างต้น การทำสัญญาค้ำประกันหนี้เป็นการสร้างความมั่นใจให้กับเจ้าหนี้ว่าหากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ผู้ค้ำประกันจะชำระหนี้แทน

ความรับผิดชอบของผู้ค้ำประกัน กฎหมายกำหนดเอาไว้ว่าหากลูกหนี้ผิดนัดลงเมื่อใด เจ้าหนี้ออมที่จะเรียกให้ผู้ค้ำประกันชำระหนี้ได้นับแต่นั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 686 ฉะนั้นเมื่อทำสัญญาค้ำประกันโดยสมบูรณ์แล้วหากต่อมาลูกหนี้ผิดนัดลงเมื่อใดผู้ค้ำประกันก็อาจถูกเจ้าหนี้เรียกให้รับผิดชอบได้ทันที ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว

ผู้ค้ำประกันยอมหลุดพ้นจากความรับผิดชอบ เมื่อหนี้ของลูกหนี้นั้นระงับสิ้นไปไม่ว่าเพราะเหตุใดๆ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 698 ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าสัญญาค้ำประกันนั้น คือ สัญญาอุปกรรมที่เป็นหลักประกันการชำระหนี้ตามสัญญาเดิมเท่านั้น เมื่อหนี้ตามสัญญาเดิมระงับสิ้นไปสัญญาค้ำประกันก็ระงับไปด้วย อันเป็นเหตุให้ผู้ค้ำประกันหลุดพ้นจากหนี้ตนเอง นอกจากนี้ผู้ค้ำประกันยังมีสิทธิยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ได้อีกด้วย เช่น เมื่อหนี้ของลูกหนี้ขาดอายุความ ซึ่งลูกหนี้สามารถยกขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้แต่มิได้ยกขึ้นต่อสู้ผู้ค้ำประกันก็สามารถยกขึ้นต่อสู้เองได้ ตามมาตรา 694 หากผู้ค้ำประกันยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ เจ้าหนี้ก็เรียกให้ผู้ค้ำประกันชำระหนี้ไม่ได้เช่นกัน เช่น สัญญาค้ำประกันการกู้ยืมเงิน เมื่อสัญญากู้ยืมเงินนั้นขาดอายุความเรียกร้องฟ้องคดีแล้ว แม้ว่าสัญญาค้ำประกันไม่ขาดอายุความก็ตาม แต่ผู้ค้ำประกันก็อาจยกเอาการขาดอายุความของลูกหนี้ผู้กู้ขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ได้

สำหรับสหกรณ์นั้นในทางปฏิบัติได้เกี่ยวข้องกับสัญญาค้ำประกันอยู่เป็นประจำ เพราะเมื่อสมาชิกกู้ยืมเงินสหกรณ์ ก็ต้องมีผู้ค้ำประกันด้วยเสมอ สิ่งสำคัญที่สุดก็คือ ต้องมีหลักฐานเกี่ยวกับการค้ำประกันลงชื่อผู้ค้ำประกันด้วยทุกครั้งที่ทำสัญญาค้ำประกัน ส่วนสหกรณ์ในฐานะเจ้าหนี้แม้จะมีได้ลงลายมือชื่อในสัญญาค้ำประกัน สัญญานั้นก็สมบูรณ์ และสามารถฟ้องบังคับคดีต่อศาลได้

⁵⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 5238 / 2531

(9) หลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาจ้าง

สัญญาจ้างเป็นสัญญาอุปกรณ์อีกอย่างหนึ่ง เช่นเดียวกับสัญญาค้ำประกัน กล่าวคือ จะต้องมิหนึ่ประธานอยู่ก่อนแล้ว จึงมีการจดทะเบียนจ้างเป็นประกันการชำระหนี้ของลูกหนี้ สัญญาจ้างจึงหมายถึง สัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้จ้าง เอาทรัพย์สินตราไว้ แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่าผู้รับจ้าง เพื่อเป็นการประกันการชำระหนี้โดยไม่ส่งมอบทรัพย์สิน⁵⁵ ซึ่งหมายความว่า เมื่อมีหนี้ระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้แล้ว บุคคลใดๆ ไม่ว่าจะเป็นลูกหนี้หรือบุคคลภายนอก ได้นำเอาทรัพย์สินมาจดทะเบียนไว้เป็นการประกันการชำระหนี้ประธานนั่นเอง สัญญาจ้างมีสาระสำคัญ ดังนี้

- 1) ผู้รับจ้างมีสิทธิได้รับชำระหนี้ จากทรัพย์สินที่จ้างโดยไม่ต้องคำนึงว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นจะโอนไปยังบุคคลใดหรือไม่ เช่น สมาชิกเอาที่ดินมาจ้างเป็นประกันการชำระหนี้เงินกู้ยืมไว้กับสหกรณ์ต่อมาสมาชิกนั้นขายที่ดินดังกล่าวให้ผู้อื่นไป สหกรณ์ก็ยังมีสิทธิบังคับจ้างในที่ดินแปลงนั้นเช่นเดิม แม้ขณะนั้นสมาชิกไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดินแล้วแต่ผู้อื่นเป็นเจ้าของก็ตาม
- 2) สัญญาจ้างต้องระบุทรัพย์สินซึ่งจ้างว่าทรัพย์สินที่นำมาจดทะเบียนจ้างนั้นคือทรัพย์สินอะไร เช่น ที่ดินตามโฉนด เลขที่อะไร เนื้อที่มีจำนวนเท่าไร ตั้งอยู่ตำบล อำเภอจังหวัด เป็นต้น
- 3) สัญญาจ้างนั้นนอกจากเจ้าของแล้วบุคคลอื่นมีอาจจ้างได้
- 4) สัญญาจ้างนั้นต้องระบุจำนวนเงินเป็นจำนวนแน่ตรงตัวหรือจำนวนขั้นสูงสุดที่เอาทรัพย์สินจ้างไว้เป็นประกัน กล่าวคือ คู่สัญญาจ้างจะตกลงกันให้อาทรัพย์สินเป็นจ้างในวงเงินเท่าใดต้องระบุไว้อย่างชัดเจน
- 5) เจ้าของทรัพย์สินที่จ้างจะจ้างทรัพย์สินนั้นเป็นประกันหนี้ของตนเอง หรือหนี้ของบุคคลอื่นก็ได้
- 6) สัญญาจ้างนั้นต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ มิฉะนั้นจะเป็นโมฆะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 152
- 7) ผู้รับจ้างไม่มีสิทธิในดอกผลของทรัพย์สินที่จ้าง เว้นแต่ผู้รับจ้างได้บอกกล่าวบังคับจ้างแล้ว
- 8) เมื่อจะบังคับจ้างผู้รับจ้างต้องมีจดหมายบอกกล่าวบังคับจ้างไปยังลูกหนี้ให้ชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาที่กำหนดไว้ในคำบอกกล่าวนั้น
- 9) ถ้าทรัพย์สินที่จ้างนั้น โอนไปยังบุคคลอื่น เมื่อผู้รับจ้างจะบังคับจ้างก็จะต้องมีจดหมายบอกกล่าวบังคับจ้างให้ผู้รับโอนทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าหนึ่งเดือน

⁵⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 702.

ทรัพย์สินสิ่งเดียวที่เจ้าของนำมาจำนองประกันหนี้ในบางครั้งมีจำนวนมูลค่ามากกว่าหนี้ที่ไปจำนองไว้ในครั้งแรก ดังนั้นกฎหมายจึงเปิดโอกาสให้สามารถนำทรัพย์สินดังกล่าวไปจำนองประกันหนี้รายอื่นได้อีก ตามความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่บัญญัติว่า “แม้ถึงว่ามีข้อสัญญาเป็นอย่างอื่นก็ตาม ทรัพย์สินที่จำนองไว้แก่บุคคลคนหนึ่งนั้น ท่านว่าจะเอาไปจำนองแก่บุคคลอีกคนหนึ่ง ในระหว่างเวลาที่สัญญาอันก่อนยังมีอายุอยู่ก็ได้” เพราะฉะนั้นแม้ผู้สัญญาในสัญญาจำนองจะได้ตกลงกันไว้ว่าทรัพย์สินที่นำมาจำนองแล้วห้ามนำไปจำนองประกันหนี้รายอื่นอีก เจ้าของอาจนำทรัพย์สินที่ติดจำนองไปประกันหนี้รายอื่นได้ ข้อตกลงที่ห้ามนำไปจำนองซ้อนไม่เป็นผล⁵⁶

ทรัพย์สินที่จำนองนั้น นอกจากอสังหาริมทรัพย์แล้วสังหาริมทรัพย์บางชนิดก็อาจจำนองได้ เช่น เรือมีระวางตั้งแต่ห้าตันขึ้นไป แพ สัตว์พาหนะ ซึ่งได้จดทะเบียนไว้แล้วตามกฎหมาย นอกจากนี้เครื่องจักรกลขนาดใหญ่บางชนิดก็อาจจดทะเบียนจำนองได้เช่นเดียวกัน หลักการสำคัญของสัญญาจำนองนี้เป็นเพียงสัญญาอุปกรณ์เพื่อประกันการชำระหนี้เดิม ดังนั้นจึงต้องมีหนี้เดิมอยู่ก่อนแล้วจึงจะมีการจำนองได้ แต่อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 707 กำหนดให้นำมาตรา 681 ว่าด้วยการค้ำประกันมาใช้ด้วยโดยอนุโลม หมายความว่า การจำนองเพื่อหนี้ในอนาคตก็อาจมีได้เช่นเดียวกัน เช่น จำนองเป็นประกันการเข้าทำงานของลูกจ้างซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่นายจ้างได้ในอนาคต แต่การจำนองเพื่อประกันเงินกู้ยืมนั้นจะต้องมีการกู้ยืมกันก่อนแล้วจึงจะมีการจดทะเบียนจำนองได้ จะจดทะเบียนจำนองก่อนแล้วและมากู้ยืมกันภายหลังไม่ได้ หรือในครั้งก่อนมีการจดทะเบียนจำนองประกันหนี้เงินกู้ยืมจำนวนหนึ่ง เมื่อชำระหนี้เงินจำนวนนั้นหมดแล้วก็มีการกู้ยืมกันอีกแต่ไม่ได้มีการจดทะเบียนจำนองกันใหม่ จะถือว่า การจดทะเบียนจำนองเพื่อประกันหนี้จำนวนเดิมนั้นมาเป็นประกันการชำระหนี้จำนวนหลังไม่ได้ ซึ่งในเรื่องนี้ กรมส่งเสริมสหกรณ์เคยได้หารือไปยังสำนักงานอัยการสูงสุด ขอให้วินิจฉัยว่าการที่จดทะเบียนจำนองเป็นประกันหนี้เงินกู้ยืม และได้มีการจดทะเบียนจำนองที่ดินไว้เป็นประกันการชำระหนี้ด้วย โดยระบุในสัญญาการจำนองว่าประกันหนี้ในอนาคตด้วย ต่อมาเมื่อลูกหนี้ชำระหนี้กู้ยืมหมดได้กู้ยืมกันใหม่ สัญญาจำนองนั้นจะเป็นประกันการกู้ยืมครั้งหลังหรือไม่ ซึ่งสำนักงานอัยการสูงสุดวินิจฉัยไว้ว่าไม่เป็นการประกันการกู้ยืมครั้งหลัง

คำวินิจฉัยขอหารือ เรื่อง การจำนองประกันหนี้ออนาคต

คำวินิจฉัยขอหารือ ที่ 19/2538

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การระงับสิ้นของสัญญาจำนอง มาตรา 744 การที่ผู้กู้ได้จดทะเบียนจำนองที่ดินเพื่อเป็นประกันการชำระหนี้เงินกู้ยืม และต่อมาได้ชำระหนี้เงินกู้ดังกล่าวเสร็จสิ้นแล้ว ภายหลังจึงได้มากู้ยืมเงินใหม่โดยไม่ได้จดทะเบียนจำนองที่ดินใหม่ย่อมไม่มีผลทำให้

⁵⁶ ปิตุภูล จิระมงคลพาณิชย์. (2552). *กฎหมายประกันด้วยบุคคลและทรัพย์สิน ค้ำประกัน จำนอง จำน่า*. หน้า 152.

การจำนองที่ดินดังกล่าวเป็นประกันหนี้เงินกู้ยืมในครั้งหลังได้ แม้ในสัญญาจำนองดังกล่าวจะระบุว่า จำนองเป็นประกันหนี้ในอนาคตด้วยก็ตาม ผู้ให้กู้ยืมคงต้องพึงบังคับคดีในฐานะเจ้าหนี้สามัญ ไม่อาจฟ้องบังคับจำนองได้ ตามหนังสือสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส 0017/4959 ลงวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2538

จะเห็นได้ว่า คำวินิจฉัยของสำนักงานอัยการสูงสุดนั้นถูกต้องชัดเจนและชอบด้วยหลักกฎหมายเป็นที่สุดแล้ว เพราะว่าการจดทะเบียนจำนองเป็นประกันหนี้ในอนาคตนั้น เป็นหลักกฎหมายที่ยึดหยุ่นเพื่อให้การทำนิติกรรมใดๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ แต่ยังไม่เกิดขึ้นทันทีในขณะที่นิติกรรมนั้น สามารถมีหลักประกันได้ จึงกำหนดให้มีการจำนองเพื่อประกันหนี้ในอนาคตได้ แต่การกู้ยืมเงินมิใช่กรณีที่นิติกรรมอย่างใดแล้วอาจเกิดขึ้นภายหลัง เพราะการให้กู้ยืมย่อมสมบูรณ์เมื่อตกลงกันและส่งมอบทรัพย์สินที่ให้ยืม อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติอาจมีการขอลงเงินกู้ยืมในลักษณะหมุนเวียน โดยกำหนดวงเงินกู้ยืมไว้ล่วงหน้า หลังจากนั้นผู้กู้ยืมก็เบิกเงินตามสัญญาในจำนวนที่ไม่เกินวงเงินเป็นครั้งคราว และชำระหนี้เงินที่เบิกไปแต่ละคราวโดยยังมีสิทธิที่จะเบิกเงินได้อีกตามสัญญา เช่นนี้ การชำระหนี้แต่ละคราวไม่ทำให้สัญญาจำนองระงับไป เพราะยังอยู่ในวงเงินที่ตกลงกัน สัญญาจำนองก็ยังไม่ระงับไป เพราะหนี้เดิมยังไม่ระงับ

สัญญาจำนองย่อมระงับสิ้นไปในกรณีต่อไปนี้

1) เมื่อหนี้ที่จำนองเป็นประกันระงับสิ้นไปด้วยเหตุประการอื่นใดมิใช่เหตุอายุความ หมายความว่า เมื่อหนี้เดิมที่จดทะเบียนจำนองเป็นประกันไว้แล้วนั้น ระงับสิ้นไป สัญญาจำนองซึ่งมีขึ้นเพื่อเป็นประกันหนี้เดิมก็ย่อมระงับไปด้วย ส่วนการขาดอายุความมิได้ทำให้หนี้ระงับไป สัญญาจำนองจึงไม่ระงับตามไปด้วย

2) เมื่อปลดจำนองให้แก่ผู้จำนองด้วยหนังสือเป็นสำคัญ กล่าวคือ เมื่อการจดทะเบียนจำนองต้องทำเป็นหนังสือการที่จะปลดจำนองได้ก็ต้องทำเป็นหนังสือด้วย โดยผู้รับจำนองแสดงเจตนาว่าไม่ต้องการเอาทรัพย์สินนั้นเป็นหลักประกันอีกต่อไป

3) เมื่อผู้จำนองหลุดพ้น คือ กรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 727 ที่บุคคลคนเดียวจำนองทรัพย์สินของตนประกันหนี้ของบุคคลอื่น กรณีตามมาตรา 697 เมื่อเจ้าหนี้กระทำการใดๆ อันเป็นเหตุให้ผู้จำนองไม่อาจเข้ารับช่วงได้

กรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 700 คือ เจ้าหนี้ยอมผ่อนเวลาให้ลูกหนี้ โดยผู้จำนองไม่รู้เห็นยินยอมด้วย ผู้จำนองก็หลุดพ้นจากความรับผิดชอบหนี้หนี้ไป หรือกรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 701 หลังจากหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว ผู้จำนองไปขอชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้ไม่ยอมรับชำระหนี้ ผู้จำนองก็หลุดพ้นความรับผิดชอบ

4) เมื่อถอนจำนอง หมายความว่า เมื่อมีการจดทะเบียนจำนองแล้วมีการโอนทรัพย์สินที่จำนองนั้นไปยังบุคคลอื่น ผู้รับโอนนั้นสามารถขอไถ่ถอนจำนองได้โดยเสนอมว่าจะใช้เงินเป็นจำนวนอันสมควรกับราคาทรัพย์สินที่จำนอง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 738 แต่สำหรับลูกหนี้หรือผู้จำนองจะขอไถ่ถอนจำนองได้ก็ต่อเมื่อชำระหนี้เต็มจำนวนและชำระดอกเบี้ยด้วย

5) เมื่อขายทอดตลาดทรัพย์สินซึ่งจำนองตามคำสั่งศาลอันเนื่องมาแต่การบังคับจำนองหรือถอนจำนอง หมายความว่า เมื่อมีการขายทอดตลาดบังคับจำนองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 728 หรือมีการบังคับจำนองจากผู้รับโอน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 739

6) เอาทรัพย์สินซึ่งจำนองนั้นหลุด เป็นกรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 729 ที่ลูกหนี้ขาดส่งดอกเบี้ย 5 ปี แล้วผู้จำนองไม่ได้แสดงให้เห็นว่าราคาทรัพย์สินนั้นท่วมหนี้ที่ค้างชำระ และไม่มีการจำนองหรือมีบริมสิทธิอื่นที่จดทะเบียนไว้ เมื่อมีการฟ้องเอาทรัพย์สินจำนองหลุดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 729 จำนองก็ระงับสิ้นไป

อย่างไรก็ตามผู้รับจำนองก็สามารถบังคับจำนองได้ แม้หนี้ที่ประกันนั้นขาดอายุความแล้วก็ตาม แต่จะบังคับเอาดอกเบี้ยที่ค้างชำระในการจำนองเกินกว่าห้าปีไม่ได้ ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 745

3.1.4 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

การดำเนินคดีแพ่งแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญา จะไม่มีการร้องทุกข์ ไม่มีการสอบสวนก่อนฟ้องคดี แต่เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคติของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพราะฉะนั้นบุคคลใดจะดำเนินคดีแพ่งหรือฟ้องร้องในทางแพ่งต่อศาลได้จะต้องมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

3.1.3.1 มีการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายแพ่ง

บุคคลทุกคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมย่อมมีสิทธิและหน้าที่แตกต่างกันไป ในการใช้สิทธิหรือหน้าที่เหล่านั้น หากมีบุคคลใดมากระทำการใดๆ อันเป็นการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ดังกล่าว บุคคลผู้ถูกโต้แย้งสิทธินั้นชอบที่จะนำคดีมาฟ้องต่อศาลส่วนแพ่งได้ ในการฟ้องคดีในลักษณะเช่นนี้ต้องดำเนินคดีอย่างคดีมีข้อพิพาทกล่าวคือ ทำเป็นคำฟ้องในฐานะโจทก์ฟ้องผู้โต้แย้งสิทธิเป็นจำเลย สิทธิและหน้าที่ในที่นี้จะขอนามกล่าวไว้เป็น 2 ประการ⁵⁷ คือ

⁵⁷ สุพจน์ หนูเกลี้ยง, เล่มเดิม, หน้า 38 – 40.

1) สิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมาย

เพื่อความสงบสุขของสังคม จึงจำเป็นต้องมีกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ เพื่อให้สังคมนั้นมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทุกคนที่อยู่ในสังคมจึงต้องเคารพกฎเกณฑ์เหล่านั้น โดยไม่ทำการฝ่าฝืน เพราะหากทำการใดอันเป็นการฝ่าฝืนและการฝ่าฝืนนั้น ไปกระทบสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น ก็อาจถูกฟ้องร้องให้รับผิดชอบได้ เช่น ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 บัญญัติเอาไว้ ได้ความว่าผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิต แกร่างกาย ออมน้ำ เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดนั้น ฉะนั้น เมื่อบุคคลใดก็ตามถูกทำละเมิดไม่ว่าการทำละเมิดนั้นจะทำให้ผู้นั้นเสียหายในชีวิตร่างกายตลอดจนทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างใดก็ตาม บุคคลนั้นมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้ทำละเมิดรับผิดชอบ หรือมีอำนาจที่จะนำคดีมาฟ้องต่อศาลเพื่อบังคับให้ผู้ทำละเมิดใช้ค่าเสียหายได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 109/2532 จำเลยทั้งสามเป็นพนักงานของโจทก์ร่วมกันปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบไม่ระวังรักษาข้าวเปลือกที่โจทก์รับฝากจากชาวนา เป็นเหตุให้คนร้ายลักข้าวเปลือกนั้นไป เป็นผลโดยตรงที่ทำให้โจทก์ได้รับความเสียหาย ต้องใช้เงินให้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรผู้รับจำนำข้าวเปลือกจากชาวนาไว้ โจทก์ย่อมมีอำนาจฟ้องจำเลยทั้งสามให้ชดใช้ค่าเสียหายให้โจทก์ได้ โดยไม่คำนึงถึงว่าขณะที่ข้าวเปลือกหายไปยังเป็นกรรมสิทธิ์ของชาวนาอยู่หรือไม่ และโจทก์ได้ชดใช้ค่าเสียหายให้กับชาวนาหรือไม่

2) สิทธิหน้าที่ตามสัญญา

การเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจที่มีเจริญมากยิ่งขึ้น สหกรณ์ซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งที่มีดำเนินธุรกิจเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่คณะกรรมการดำเนินการในฐานะผู้บริหารสหกรณ์ จะต้องมีความเข้าใจในการทำนิติกรรมสัญญาในรูปแบบต่างๆ เช่น สัญญากู้ยืม สัญญาซื้อขาย สัญญาค้ำประกัน สัญญาจ้าง เป็นต้น เมื่อมีการทำนิติกรรมสัญญาดังกล่าวแล้ว หากมีกรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดผิดสัญญาอีกฝ่ายหนึ่งก็เรียกร้องให้ปฏิบัติตามสัญญาหรือฟ้องคดีต่อศาลขอให้บังคับได้ดังตัวอย่างในคำพิพากษาศาลฎีกาต่อไปนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 868/2506 การที่ผู้กู้เป็นผู้เขียนสัญญาค้ำประกันที่ผู้ค้ำประกันทำให้ไว้แก่ผู้กู้มีข้อความแสดงว่าผู้กู้เป็นผู้กู้เงินของผู้ให้กู้ไปแล้วผู้กู้ได้ลงลายมือชื่อไว้ในช่องผู้เขียนนั้นด้วย ถือว่าเป็นหลักฐานการกู้ยืมเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 แล้ว

คำพิพากษาฎีกาที่ 2274/2533 หนังสือสัญญาจ้างมีข้อความระบุว่าให้ถือสัญญาจ้างเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมเงินจำนวนเงิน 300,000 บาท แม้ต่อมาสัญญาจ้างนั้นจะถูกเพิกถอน ก็ไม่กระทบกระเทือนถึงข้อความที่ระบุไว้เกี่ยวกับการกู้ยืม ถือได้ว่าการกู้ยืมมีหลักฐานเป็นหนังสือแล้ว

3.1.3.2 การเสนอคดีต่อศาลส่วนแพ่ง

การนำคดีเสนอต่อศาลนั้น มิใช่บุคคลใดๆ จะทำได้เสมอไป ผู้ที่จะนำคดีเสนอต่อศาลได้นั้น จะต้องเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 เท่านั้น อันมีสาระสำคัญว่า “เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้น เกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือ บุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาลบุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้

เพราะฉะนั้นจากบทบัญญัติในมาตรา 55 ได้กำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสนอคดีแพ่งต่อศาล ได้ 2 กรณี คือ

1) กรณีที่มีการโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง โดย คำว่า “สิทธิ” ได้แก่ประโยชน์อันบุคคลมีอยู่ แต่ประโยชน์จะเป็นสิทธิหรือไม่ก็ต้องพิจารณาว่าบุคคลอื่นนี้มีหน้าที่ต้องเคารพหรือไม่ ถ้าบุคคลอื่นมีหน้าที่ต้องเคารพประโยชน์นั้นก็ถือว่าเป็นสิทธิ กล่าวคือ จะได้รับการรับรองและคุ้มครองของกฎหมาย ดังนั้น สิทธิใดที่มีกฎหมายรับรองคุ้มครองใครทำให้เสียหายแก่สิทธิเช่นนี้เป็นผิดกฎหมายเหมือนกันหมด

คำว่า “หน้าที่” หมายถึงสิ่งที่ต้องปฏิบัติหรือคว้นปฏิบัติกรอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อประโยชน์แก่สิทธินั้น

คำว่า “โต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่” ในการพิจารณาว่าเป็นการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ที่จะต้อง เข้าใจคำว่าสิทธิ หรือหน้าที่ก่อน จึงพิเคราะห์ได้ว่าเป็นการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ดังกล่าวมาแล้วว่า ความรับผิดชอบเมื่อไปกระทบกระเทือนสิทธิหรือหน้าที่ผู้ใดเข้าถือว่าเป็นการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ บุคคลนั้น ในการพิจารณาว่าเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิหรือกระทำผิดหน้าที่อย่างไร ต้องพิจารณา จากกฎหมายสารบัญญัติ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์⁵⁸

2) กรณีที่ต้องใช้สิทธิทางศาล โดยการนำสิทธิทางศาลเป็นกรณีที่บุคคลหนึ่งบุคคลใด จะต้องใช้สิทธิทางศาลจริงๆ เพื่อให้ศาลแสดงสิทธิของตน แม้บางกรณีจะไม่มีผู้ใดโต้แย้งสิทธิ หน้าที่ แต่มีความจำเป็นที่จะต้องนำสิทธิทางศาล โดยขอสิทธิจากศาลหรือขอให้ศาลมีคำสั่งเสียก่อนจึงจะ กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งให้มีผลตามที่กฎหมายรับรองไว้ได้ ส่วนกรณีใดบ้างจะต้องใช้สิทธิทาง ศาลต้องพิจารณาจากกฎหมายสารบัญญัติ เช่น การร้องขอตั้งผู้ปกครองผู้เยาว์ การขอให้ศาลสั่งให้คน วิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถและตั้งผู้อนุบาล เป็นต้น แต่ถ้าเรื่องใดไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าจำต้องขอ สิทธิจากศาลแล้วจะมาขอใช้สิทธิทางศาล ไม่ได้ เช่น คนมีสัญชาติไทยอยู่แล้วจะมาขอให้ศาลสั่งแสดงว่า ตนเป็นคนไทยอีกไม่ได้

⁵⁸ วินัย ล้ำเลิศ. 2545. *กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง 1*. หน้า 21 – 22.

การดำเนินคดีในกรณีนี้จะต้องปรากฏว่า กรณีใดมีกฎหมายสารบัญญัติรับรองให้บุคคลใดใช้สิทธิทางศาลแล้วบุคคลนั้นย่อมมีอำนาจที่จะเสนอคดีต่อศาลได้ โดยทำเป็นคำร้องขอให้ศาลไต่สวน กรณีเช่นนี้มิได้ฟ้องใครเป็นจำเลย การดำเนินคดีในคดีนี้จึงเรียกว่า “คดีไม่มีข้อพิพาท”

คดีไม่มีข้อพิพาท หากมีบุคคลอื่นร้องคัดค้านเข้ามาในคดีก็ทำให้คดีนั้นกลายเป็นคดีมีข้อพิพาทไป เสมือนว่าผู้ร้องเริ่มคดีเป็นโจทก์และผู้คัดค้านเป็นจำเลย⁵⁹

คำพิพากษาฎีกาที่ 4514/2531 บุคคลใดจะใช้สิทธิทางศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 ได้ ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายสารบัญญัติสนับสนุนว่าเป็นกรณีจำเป็นจะต้องร้องขอต่อศาลเพื่อรับรอง หรือคุ้มครองสิทธิของตนที่มีอยู่ การที่ผู้ร้องยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งถอนมารดาผู้ร้องออกจากการเป็นตัวแทน เป็นกรณีที่ไม่มีความหมายบัญญัติให้สิทธิแก่ผู้ร้องในอันที่จะต้องใช้อำนาจทางศาล ผู้ร้องจึงไม่มีสิทธิยื่นคำร้อง

คำพิพากษาฎีกาที่ 363/2510 การฟ้องขอให้ศาลสั่งให้ผลของการประชุมใหญ่ของร้านสหกรณ์เป็นโมฆะ ต้องฟ้องร้านสหกรณ์เป็นจำเลย จะฟ้องสหกรณ์จังหวัดเป็นจำเลยไม่ได้

รูปแบบของสหกรณ์นั้นถ้าจัดตั้งร้านสหกรณ์ขึ้นมาหรือจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นมาแล้ว สภาพของสหกรณ์นั้นจะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ในทันที ส่วนสหกรณ์จังหวัดนั้นเป็นเพียงตำแหน่งเจ้าพนักงานคนหนึ่งซึ่งเข้าไปกำกับดูแลสหกรณ์เท่านั้น เพราะฉะนั้นการฟ้องก็ต้องฟ้องร้านสหกรณ์ ซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคล ไม่ใช่ฟ้องสหกรณ์จังหวัด ซึ่งเป็นตำแหน่งรองนายทะเบียนสหกรณ์ที่ไม่มีอำนาจใดๆ ในร้านสหกรณ์⁶⁰

ก่อนนำข้อพิพาทขึ้นดำเนินคดีต่อศาลนั้น สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงและต้องพิจารณา คือ เรื่องเขตอำนาจศาล โดยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 4 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ 2 ประการ⁶¹ คือ

(1) คำฟ้อง ให้เสนอต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาล ไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่ หมายความว่า คดีที่ต้องเสนอต่อศาล โดยทำเป็นคำฟ้องหรือเรียกว่าคดีมีข้อพิพาทนั้น โจทก์จะต้องนำคดีไปฟ้องยังศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนา หรือศาลอันมูลคดีเกิดขึ้นก็ได้

(2) คำร้องขอ ให้เสนอต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาล หรือต่อศาลที่ผู้ร้องมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล

⁵⁹ แหล่งเดิม . หน้า 28 – 29.

⁶⁰ สุพจน์ หนูเกลี้ยง. เล่มเดิม. หน้า 42 – 43.

⁶¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 4.

นอกจากนี้การฟ้องคดีที่เกี่ยวข้องด้วยอสังหาริมทรัพย์ หรือสิทธิประโยชน์อันเกี่ยวข้องกับอสังหาริมทรัพย์ให้เสนอต่อศาลที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ในเขตศาล เช่น การฟ้องบังคับจำนองจะต้องฟ้องต่อศาลที่ทรัพย์จำนองนั้นตั้งอยู่⁶²

คำร้องขอแต่งตั้งผู้จัดการมรดก ให้เสนอต่อศาลที่เจ้ามรดกมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลในขณะถึงแก่ความตาย ในกรณีเจ้ามรดกไม่มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักร ให้เสนอต่อศาลที่ทรัพย์มรดกตั้งอยู่ในเขตศาล⁶³

3.1.3.3 คำฟ้อง

คำฟ้องในคดีแพ่งนั้น หมายถึง กระบวนพิจารณาใดๆ ที่โจทก์ได้เสนอข้อหาต่อศาลไม่ว่าจะได้เสนอด้วยวาจาหรือทำเป็นหนังสือ ไม่ว่าจะเสนอต่อศาลชั้นต้น หรือชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา ไม่ว่าจะได้เสนอในขณะที่เริ่มคดี โดยทำคำฟ้องหรือคำร้องขอ หรือเสนอในภายหลังโดยคำฟ้องเพิ่มเติมหรือแก้ไข หรือฟ้องแย้งหรือโดยสอดเข้ามาในคดีไม่ว่าด้วยสมัครใจหรือถูกบังคับ หรือโดยมีคำขอให้พิจารณาใหม่ ตามความในมาตรา 1 (3) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดย คำฟ้องต้องแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาของโจทก์ และคำขอบังคับ ทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา เช่นว่านั้น⁶⁴ สภาพแห่งข้อหา หมายถึง คดีที่นำมาฟ้องนั้นเป็นสัญลักษณ์อย่างไร เช่น สัญญากู้ยืม ละเมิด เป็นต้น ข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา หมายถึง มูลเหตุซึ่งต้องนำคดีมาฟ้องต่อศาล เช่น ผิดสัญญา กู้ยืม ทำละเมิด โดยได้รับความเสียหายและไม่ชดใช้ค่าเสียหาย คำขอบังคับ หมายถึง จุดประสงค์สุดท้ายที่โจทก์ขอให้ศาลบังคับให้จำเลยปฏิบัติต่อโจทก์ เช่น ขอให้ชำระหนี้ตามสัญญากู้ยืมเงินต้นและดอกเบี้ย หรือขอให้ใช้คำรักษาพยาบาลจากการทำละเมิด เป็นต้น

3.2 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินกิจการสหกรณ์ในต่างประเทศ

3.2.1 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

1) ประเภทของสหกรณ์

(1) สหกรณ์เครดิตหรือธนาคารสหกรณ์ (Co-operative Banks)

สหกรณ์ประเภทนี้เป็นสหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจสินเชื่อในรูปแบบของการธนาคาร ได้แก่ ธนาคารสำหรับประชาชน (People's Banks หรือ Volksbanken) และธนาคารไรฟ์ไฟเซิน (Raiffeisen Banks หรือ Raiffeisen Banken) สหกรณ์เหล่านี้ร่วมกับธนาคารกลางสหกรณ์ (Cooperative Central Banks) จัดตั้ง

⁶² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 4 ทวิ.

⁶³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 4 จัตวา.

⁶⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 172 วรรค 2.

เครือข่ายธนาคารได้ถึง 14,554 สาขา ด้วยปริมาณธุรกิจถึง 800,000 ล้านเหรียญยูโร ใน ค.ศ 2004 รูปแบบของธนาคารเป็นแบบ Universal Banks คือให้บริการด้านการเงิน สินเชื่อครบวงจร ให้บริการธุรกิจทั้งกับสมาชิกและบุคคลทั่วไป สหกรณ์กลุ่มนี้จะจัดตั้งองค์กรแบบกระจายอำนาจ สหกรณ์ทั้งหมดในท้องถิ่นต่างเป็นอิสระซึ่งกันและกัน แต่สหกรณ์เหล่านี้และสหกรณ์ระดับภูมิภาคและระดับประเทศจะต้องให้ความสนับสนุนสหกรณ์ระดับท้องถิ่นตามหลักการให้ความสนับสนุนกัน ระบบธนาคารสหกรณ์ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจัดตั้งองค์กรเป็นสามระดับซึ่งพื้นฐานความเข้มแข็งของระบบก็คือ การที่มีเครือข่ายของธนาคารสหกรณ์จำนวนมากรวมทั้งยังมีสาขาของธนาคารสหกรณ์เหล่านี้อีกด้วย โดยธนาคารสหกรณ์เหล่านี้ไม่ได้มีเพียงธนาคารประชาชน (People's Bank) และธนาคารไรฟ์ไฟเซน (Raiffeisen Banks) เท่านั้น แต่ยังมีธนาคารสหกรณ์อื่นซึ่งเจาะจงไปยังเฉพาะอาชีพที่แน่นอน เช่น ธนาคารสหกรณ์ข้าราชการพลเรือน (Public Servants' Banks) หรือธนาคารสหกรณ์บุคคลกรทางการแพทย์ (Medical Professions' s Banks) เป็นต้น

นอกจากนี้ ระบบธนาคารสหกรณ์ยังรวมไปถึงธนาคาร ไรฟ์ไฟเซน ธุรกิจค้าขายสินค้าด้วย สหกรณ์เหล่านี้ดำเนินธุรกิจทั้งธุรกิจด้านธนาคารและธุรกิจการค้า ภายใต้สหกรณ์เดียวกัน สหกรณ์ประเภทนี้เรียกว่า สหกรณ์อเนกประสงค์ (Multipurpose Co-operative)

สำหรับระดับที่สูงขึ้นไปเป็นระดับที่สองของระบบธนาคารสหกรณ์ ประกอบด้วย ธนาคารระดับภูมิภาค หรือธนาคารกลางสหกรณ์ภาคตะวันตกของเยอรมนี หรือเรียกว่า WGZ Bank (Westdeutsche Genossenschafts Zentralbank) และสำนักงานในระดับภูมิภาคของธนาคารสหกรณ์กลางแห่งเยอรมนี หรือ DZ Bank (Deutsche Zentral – Genossenschafts bank) วัตถุประสงค์หลักของธนาคารสหกรณ์เหล่านี้คือการบริหารจัดการเงินส่วนเกินในระบบ กล่าวคือ เป็นศูนย์กลางรับฝากเงินสดส่วนเกินจากธนาคารสหกรณ์ และให้กู้กับธนาคารสหกรณ์อื่นที่ขาดเงินสดหมุนเวียน นอกจากนี้ ยังทำหน้าที่เป็นแหล่งเงินสดหมุนเวียนให้กับธนาคารสหกรณ์ด้วย

ธนาคารสหกรณ์ระดับที่สาม คือ ธนาคารสหกรณ์ระดับประเทศ⁶⁵ หรือที่เรียกว่าธนาคารสหกรณ์กลางแห่งเยอรมนี DZ bank (Deutsche Zentral – Genossenschafts – Bank) ซึ่งธนาคารสหกรณ์ระดับปฐมและธนาคารสหกรณ์ WGZ – Bank ต่างก็เป็นผู้ถือหุ้นสำคัญของ DZ Bank นอกจากนี้ ยังมีสถาบันการเงินที่ให้บริการทางการเงินพิเศษเฉพาะอย่าง หรือให้บริการพิเศษเฉพาะอย่าง ซึ่งธนาคารระดับประเทศเหล่านี้เป็นผู้ถือหุ้นของ WGZ – Bank และ DZ Bank ด้วย ธนาคารสหกรณ์เหล่านี้จะเรียกรวมกันว่า ชุมชุมสหกรณ์ทางการเงิน หรือ Co-operative Financial Federation ซึ่งจะ

⁶⁵ Cooperatives in germany. *History of cooperatives*. Retrieved june 5, 2012, from

ประกอบด้วย ธนาคารสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อเกษตร และให้สินเชื่อเพื่อการเกษตร กับบริษัท ประกันภัย R+ V (R+V Insurance Company – R+ V คือ ธนาคารไรฟ์ไฟเซน และธนาคารประชาชน)

ทั้งนี้ ธนาคารสหกรณ์ทั้งสามระดับที่กล่าวมานี้ทั้งหมดเป็นสมาชิกของชุมนุมตรวจบัญชี สหกรณ์ระดับภูมิภาค (Regional Cooperative Auditing Federation) และเป็นสมาชิกของชุมนุม สหกรณ์ธนาคารประชาชน และธนาคารไรฟ์ไฟเซนแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Federation of the German People's Banks and Raiffeisen Banks ชื่อย่อ BVR) ซึ่งทั้งหมดจะเป็นชุมนุมสหกรณ์ใน ระดับประเทศ

(2) สหกรณ์ภาคเกษตร (Cooperatives in the Agricultural Sector)

สหกรณ์กลุ่มนี้จัดเป็นสหกรณ์ไรฟ์ไฟเซนเพื่อผลผลิต การแปรรูปและการบริการใน ระดับปฐมซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 7 ประเภทย่อยส่วนใหญ่จะเป็นสหกรณ์ไรฟ์ไฟเซน เช่น สหกรณ์เอนกประสงค์ สหกรณ์การซื้อการขาย สหกรณ์โคนม เป็นต้น จะทำหน้าที่ด้านการตลาดและ บริการให้กับภาคเกษตรกรของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

สหกรณ์ไรฟ์ไฟเซน ระดับที่สองเป็นสหกรณ์ไรฟ์ไฟเซนระดับภูมิภาค ได้แก่

- (ก) ศูนย์กลางสหกรณ์สินค้า (Cooperative Commodity Centers)
- (ข) ศูนย์กลางสหกรณ์โคนมและการตลาดไข่ (Dairy and Egg-marketing Centers)
- (ค) ศูนย์กลางสหกรณ์องุ่น (Central Wine Cellars)
- (ง) สหกรณ์อื่น ๆ

สำหรับองค์กรสูงสุดระดับประเทศของสหกรณ์ไรฟ์ไฟเซน คือ ชุมชุมสหกรณ์ไรฟ์ไฟเซน แห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (German Raiffeisen Union – DRV : Deutscher Raiffeisenverband)

(3) สหกรณ์ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมขนาดเล็กและการบริการ (Small Scale Industry Commodity and Service Cooperatives) สหกรณ์ในกลุ่มนี้เป็นสหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจในเมือง หรือ ภาคอุตสาหกรรม ซึ่งมีทั้งหมด 6 ประเภทย่อยเป็นการให้บริการทางด้านสินค้าอุปโภคบริโภค การบริการ ต่างๆ เช่น สหกรณ์กลุ่ม EDEKA REWE สหกรณ์ด้านช่างฝีมือต่างๆ

2) โครงสร้างสหกรณ์

- (1) สหกรณ์ระดับปฐมหรือระดับท้องถิ่น
- (2) สหกรณ์ระดับภูมิภาค
- (3) สหกรณ์ระดับประเทศ

นอกจากชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศทั้ง 3 ชุมชุมแล้ว ขบวนการสหกรณ์ในสหพันธ์ สาธารณรัฐเยอรมนียังมีองค์กรที่ทำหน้าที่องค์กรสูงสุดของขบวนการสหกรณ์เยอรมนี คือ สมาพันธ์ สหกรณ์เยอรมนีและสหกรณ์ไรฟ์ไฟเซน (German Cooperative and Raiffeisen Confederation : DGRV)

ทำหน้าที่เป็นองค์กรสูงสุด (Apex Confederation) ของขบวนการสหกรณ์เยอรมนีซึ่งมีสมาชิกประกอบด้วยสหกรณ์ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร สหกรณ์สินเชื่อและออมทรัพย์ สหกรณ์เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมขนาดเล็กและการบริการ ชุมชุมสหกรณ์ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ ชุมชุมและสมาคม รวมทั้งองค์กรพิเศษในรูปแบบอื่น

ในฐานะองค์กรสูงสุดของขบวนการสหกรณ์เยอรมนี DGRV มีหน้าที่ดังนี้

(1) ดำเนินการเป็นชุมนุมตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ระดับประเทศ โดยทำหน้าที่ตรวจสอบบัญชีธนาคารสหกรณ์และองค์กรธุรกิจของสหกรณ์ระดับประเทศและระดับภูมิภาค

(2) รับผิดชอบดูแลเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรสหกรณ์ทั้งหมด ได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาทางกฎหมายและนโยบายทางการเงินของภาครัฐ DGRV ทำหน้าที่ให้คำแนะนำและช่วยเหลือสหกรณ์ด้านการตรวจสอบบัญชี กฎหมายสหกรณ์และข้อบังคับสหกรณ์ การพัฒนาบุคลากร เป็นต้น

3) กฎหมายสหกรณ์

กฎหมายสหกรณ์ฉบับแรกได้ประกาศใช้ในภายหลังการก่อตั้งสหกรณ์ในประเทศได้ล่วงเลยมาถึง 22 ปี สหกรณ์จึงได้เป็นสถาบันที่มีกฎหมายรองรับ กฎหมายสหกรณ์ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีหลักการคล้ายกับกฎหมายสหกรณ์ในประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกทั้งหลายคือการให้รัฐลดบทบาทการควบคุมดูแลสหกรณ์ให้น้อยลงไม่ว่าในเรื่องการจดทะเบียน การตรวจสอบบัญชี การกำหนดระเบียบข้อบังคับและการเลิกสหกรณ์ กฎหมายฉบับนี้ได้บัญญัติการจัดตั้งและดำเนินการสหกรณ์ รวมทั้งการบัญชีให้มีการตรวจสอบบัญชีโดยการบังคับซึ่งสหกรณ์ได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามที่กฎหมายบัญญัตินี้ได้ด้วยตนเอง ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงภาวะเศรษฐกิจและสังคมในประเทศ และสหกรณ์จะต้องดำเนินการให้สามารถอยู่ได้ภายใต้ภาวะการเปลี่ยนแปลงนี้ รัฐบาลจึงได้เข้าช่วยเหลือสหกรณ์โดยการแก้ไขกฎหมายสหกรณ์ฉบับแรก กฎหมายสหกรณ์ฉบับแก้ไขนี้ได้เปิดโอกาสให้สหกรณ์สามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างกว้างขวาง ให้สหกรณ์มีความเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเอง และให้มีความคล่องตัวสูงขึ้น ทั้งนี้ ได้บัญญัติให้สหกรณ์มีการจัดตั้งองค์กรระดับสูงให้สามารถแข่งขันในระบบเศรษฐกิจได้ ยินยอมให้สหกรณ์ดำเนินธุรกิจกับบุคคลภายนอกได้โดยไม่จำกัดการดำเนินธุรกิจเฉพาะเพียงกับสมาชิกเท่านั้นเหมือนเมื่อก่อน การใช้อำนาจทางกฎหมายในการพัฒนาสหกรณ์ให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมเช่นนี้ เป็นการช่วยให้สหกรณ์สามารถเปิดตลาดของตนได้กว้างขวางขึ้น รวมทั้งให้มีการปรับปรุงการจัดการของสหกรณ์ให้เข้มแข็งขึ้นด้วย⁶⁶

⁶⁶ กฤษณา ประศาสน์วุฒิ, วิเชียร แทนธรรมโรจน์. (2550). การสหกรณ์ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน *ประมวลสารคดีสหกรณ์นานาชาติ* หน้าที่ 6-10. หน้า 6-48 – 6-49.

4) เปรียบเทียบกับสหกรณ์ในประเทศไทย

กระบวนการจัดตั้งสหกรณ์ ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นสามารถดำเนินการได้โดยกฎหมายสหกรณ์กำหนดให้มีสมาชิกไม่น้อยกว่า 7 คน ก็สามารถขอจัดตั้งสหกรณ์ได้แต่ขั้นตอนการดำเนินการ คือ กฎหมายกำหนดให้จัดตั้งเป็นกลุ่มเตรียมสหกรณ์และดำเนินการไปเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปี แล้วจึงขอจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ เมื่อชุมนุมสหกรณ์และชุมนุมตรวจบัญชีสหกรณ์ให้ความเห็นชอบแล้วนายทะเบียนสหกรณ์จึงจะรับจดทะเบียนเป็นสหกรณ์

สำหรับกระบวนการจัดตั้งสหกรณ์ในประเทศไทย จะไม่มีกำหนดในเรื่องของกลุ่มเตรียมสหกรณ์ ดังนั้นควรมีการปรับปรุงวิธีการเช่นเดียวกันเพื่อให้คณะบุคคลที่จะจัดตั้งสหกรณ์ได้เรียนรู้การดำเนินงานโดยวิธีสหกรณ์ โดยการจัดตั้งเป็นกลุ่มเตรียมสหกรณ์ แล้วทดลองดำเนินงานจนมีความชำนาญเหมาะสมแล้ว จึงขอจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ จะทำให้สหกรณ์ที่ได้รับการจดทะเบียนมีความพร้อมในการดำเนินงาน⁶⁷

3.2.2 ประเทศเกาหลี

เนื่องจากประเทศเกาหลีเป็นประเทศเกษตรกรรม โดยในระยะแรกที่มีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในการเพิ่มผลผลิตให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น จึงได้มีการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรขึ้นก่อนเป็นพื้นฐาน และได้มีการแบ่งเป็นประเภทสหกรณ์ไว้แต่อย่างใด จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1957 ได้มีกฎหมายสหกรณ์การเกษตรเป็นกฎหมายรองรับการจัดตั้งสหกรณ์ ต่อมาในปี ค.ศ. 1962 มีการประกาศใช้กฎหมายสหกรณ์การประมง และใน ค.ศ 1980 ได้มีการประกาศกฎหมายสหกรณ์การปศุสัตว์ออกใช้บังคับ และโอนสหกรณ์การปศุสัตว์ซึ่งเดิมได้ตั้งขึ้นโดยอาศัยกฎหมายสหกรณ์การเกษตรออกมาตั้งเป็นสหกรณ์ประเภทใหม่เพิ่มขึ้นเรียกว่า สหกรณ์การปศุสัตว์ นอกจากนี้ยังมีธุรกิจอีกประเภทหนึ่งคือ เครดิทยูเนียนที่เป็นที่ยอมรับว่าเป็นสหกรณ์ประเภทหนึ่งที่ทำหน้าที่ในด้านธุรกรรมการเงินกับสมาชิก ได้จัดตั้งขึ้นโดยอาศัยกฎหมายเครดิทยูเนียนในปี ค.ศ 1972

1) ประเภทของสหกรณ์⁶⁸

(1) สหกรณ์การเกษตร (Agricultural Cooperative) มีวัตถุประสงค์ในการช่วยเหลือสมาชิกด้านเงินทุนในการประกอบอาชีพ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์การประกอบอาชีพการตลาด รวมทั้งให้คำแนะนำทางวิชาการด้านการเกษตรแผนใหม่แก่การเกษตรกร เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่เกษตรกรผู้มีอาชีพการทำนา ทำสวน ทำไร่

⁶⁷ แหล่งเดิม. หน้า 6-52.

⁶⁸ วิจิตต์ศรี สงวนวงศ์. (2550). การสหกรณ์ในประเทศไทย ประเภทมวลสารชุดวิชาสหกรณ์นานาชาติ หน่วยที่ 11-15. หน้า 12-23 – 12-24.

(2) สหกรณ์การประมง (Fisheries Cooperative) มีวัตถุประสงค์ในการช่วยเหลือสมาชิกด้านเงินทุนโดยการให้กู้ยืมไปลงทุนประกอบอาชีพ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพประมง รวมทั้งการให้คำแนะนำด้านเทคโนโลยีอันทันสมัย การใช้วิทยุในการเดินเรือ และสำรวจปริมาณปลาในทะเล เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ชาวประมงผู้มีอาชีพในการจับสัตว์น้ำซึ่งมีอยู่ทั่วไป

(3) สหกรณ์การปศุสัตว์ (Livestock Cooperative) มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อเพิ่มผลผลิตด้านผลิตภัณฑ์การปศุสัตว์ให้เพียงพอแก่การบริโภคและมียาที่ไม่สูงเกินไป โดยการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์การให้กู้ยืมเงินไปลงทุน การจัดหาหน่วยแพทย์เพื่อช่วยในการป้องกันและรักษาโรคสัตว์ การจัดตลาดผลิตภัณฑ์เนื้อสัตว์ การจัดตั้งกองทุนประกันราคาผลิตภัณฑ์ รวมทั้งการให้คำแนะนำด้านเทคโนโลยีอันทันสมัยแก่เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่เกษตรกรผู้มีอาชีพเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภค เช่น วัว หมู ไก่ เป็นต้น

(4) เครดิตยูเนียน (Credit Union) มีวัตถุประสงค์ที่ช่วยเหลือด้านการรับฝากเงินและให้กู้ยืมเมื่อสมาชิกมีความจำเป็นเดือดร้อน การช่วยเหลือด้านการประกันชีวิตสมาชิก ประกันเพื่อการศึกษาของลูกหลานสมาชิกด้วยกัน และกิจกรรมที่สำคัญส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับสวัสดิภาพในสังคมชนบทได้แก่ การช่วยเหลือจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้ร่วมกันในหมู่บ้าน เช่น ห้องสมุด หอประชุม ทางระบายน้ำ เป็นสหกรณ์ประเภทหนึ่งซึ่งจัดตั้งในหมู่ประชาชนผู้มีรายได้ต่ำกว่าอัตราเฉลี่ยของประชาชนทั่วไป

2) โครงสร้างสหกรณ์

โครงสร้างของสหกรณ์ในประเทศไทย จะแบ่งเป็นประเภทสหกรณ์ได้เพียง 4 ประเภท คือ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์การประมง สหกรณ์การปศุสัตว์และเครดิตยูเนียน โครงสร้างของสหกรณ์แต่ละประเภทมีลักษณะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ มี 2 ระดับ 1) ระดับปฐม สหกรณ์ชั้นปฐมตั้งในระดับอำเภอ 2) ระดับชาติ ชุมนุมสหกรณ์ มีสำนักงานสาขาของชุมนุมระดับชาติอยู่ตามท้องที่ต่างๆ ในระดับจังหวัด ยกเว้นเฉพาะเครดิตยูเนียน ซึ่งยังคงจัดเป็น 3 ระดับ คือ ระดับปฐม ระดับจังหวัด และระดับชาติ

3) กฎหมายสหกรณ์

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ได้มีการส่งเสริมการจัดตั้งสหกรณ์เป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการออกกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์แต่ละประเภทสนับสนุนขบวนการสหกรณ์ในแต่ละประเภท ซึ่งมีผลบังคับใช้ในปัจจุบัน ได้แก่

(1) กฎหมายสหกรณ์การเกษตร

เมื่อปี ค.ศ 1957 รัฐบาลได้จัดตั้งให้มีสหกรณ์การเกษตรขึ้นในระดับหมู่บ้าน (Village Level) ทั่วไปทั้งประเทศแบ่งสหกรณ์ในประเทศไทยเป็น 3 ระดับ ต่อมาในปีค.ศ 1961 กฎหมายสหกรณ์

การเกษตรฉบับใหม่ได้มีการประกาศใช้ขึ้น⁶⁹ ได้มีการรวมธนาคารเพื่อการเกษตรแห่งเกาหลีกับสหกรณ์การเกษตรซึ่งจัดตั้งมาตั้งแต่ปี ค.ศ 1957 เข้าเป็นสหกรณ์การเกษตรอเนกประสงค์ โดยทำหน้าที่ต่างๆ ครบวงจร จนเป็นรากฐานของสหกรณ์การเกษตรในประเทศเกาหลีจนถึงปัจจุบัน

หลังจากนั้นในปี ค.ศ 1982 มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายสหกรณ์การเกษตรในระดับจังหวัด โดยให้เป็นสาขาของชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งชาติ (National Agricultural Cooperative Federation : NACF) ทั้งนี้ เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายและขั้นตอนการดำเนินงานลง จึงทำให้สหกรณ์การเกษตรมีเพียง 2 ระดับเท่านั้นจนถึงปัจจุบัน

(2) กฎหมายสหกรณ์การประมง

เมื่อปี ค.ศ 1962 มีการบังคับใช้กฎหมายสหกรณ์การประมงขึ้น ซึ่งบัญญัติขึ้นเพื่อใช้บังคับเฉพาะกับสหกรณ์การประมงเท่านั้น จากผลแห่งกฎหมายฉบับนี้ทำให้มีการจัดตั้งชุมนุมสหกรณ์การประมงแห่งชาติ (National Federation of Fisheries Cooperatives: NFFC) ขึ้น⁷⁰ และปัจจุบันสหกรณ์การประมงในประเทศเกาหลีมีโครงสร้างแบ่งเป็น 2 ระดับ

(3) กฎหมายสหกรณ์การปศุสัตว์

เมื่อปี ค.ศ 1980 มีกฎหมายสหกรณ์การปศุสัตว์ ขึ้นใช้บังคับเฉพาะกับสหกรณ์การปศุสัตว์เท่านั้น เดิมสหกรณ์การปศุสัตว์จัดอยู่ในประเภทสหกรณ์การเกษตรรูปพิเศษ แต่เนื่องจากรัฐบาลได้พิจารณาเห็นว่าควรมีการเร่งรัดการส่งเสริมด้านการปศุสัตว์ให้มากขึ้น จึงได้แยกสหกรณ์การเกษตรรูปพิเศษนี้ออกมาเป็นสหกรณ์อีกประเภทหนึ่ง และได้ตรากฎหมายฉบับนี้ขึ้น เป็นผลให้มีการจัดตั้งชุมนุมการปศุสัตว์แห่งชาติ (National Livestock Cooperatives Federation : NLCF) ขึ้น โดย ปัจจุบันสหกรณ์การปศุสัตว์ในสาธารณรัฐเกาหลี มีโครงสร้างแบ่งเป็น 2 ระดับ

(4) กฎหมายเครดิตยูเนียน

เมื่อปี ค.ศ 1972 มีการบังคับใช้กฎหมายเครดิตยูเนียน เพื่อรับรองเครดิตยูเนียน ซึ่งมีผลให้ขบวนการเครดิตยูเนียนในเกาหลีเป็นสถาบันที่ถูกต้องและได้รับรองตามกฎหมาย โดยเครดิตยูเนียนได้รับการยอมรับว่าเป็นสหกรณ์ประเภทหนึ่งที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการเงิน การออมทรัพย์ของประชาชน และได้มีส่วนช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยให้มีการกินดีอยู่ดีขึ้น

⁶⁹ National Agricultural Cooperative Federation. *History NACF*. Retrieved June 5, 2012, from http://en.wikipedia.org/wiki/National_Agricultural_Cooperative_Federation

⁷⁰ National Federation of Fisheries Cooperatives. *Company profile*. Retrieved June 5, 2012, from http://suhyup.en.ec21.com/company_info.jsp

เพราะฉะนั้นสหกรณ์ในประเทศเกาหลีได้มีการออกกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ของแต่ละประเภทโดยเฉพาะ เพื่อเป็นการสนับสนุนขบวนการสหกรณ์ในแต่ละประเภท ซึ่งมีผลบังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน⁷¹

4) เปรียบเทียบกับสหกรณ์ในประเทศไทย

สหกรณ์ในประเทศเกาหลีจะมีกฎหมายรองรับสหกรณ์ในแต่ละประเภท ซึ่งทำให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และการดำเนินงานของสหกรณ์ในแต่ละประเภท สำหรับประเทศไทย สหกรณ์ในทุกประเภท มีพระราชบัญญัติสหกรณ์เพียงฉบับเดียวคือพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ใช้บังคับกับสหกรณ์ทุกประเภท ทำให้ไม่สะดวกในการดำเนินงานเพราะสหกรณ์ในแต่ละประเภทมีจุดกำเนิดและวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสหกรณ์ที่แตกต่างกัน รวมทั้งทำให้เกิดช่องว่างในการปฏิบัติและการบริหาร ดังนั้น รัฐบาลควรทำการปรับปรุงข้อจำกัดทางกฎหมายนี้เพื่อให้ขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทยดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป ด้วยการปรับปรุงพระราชบัญญัติให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และการดำเนินงานของสหกรณ์ในแต่ละประเภท เพื่อให้สหกรณ์ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดโดยไม่ถูกจำกัดอีกต่อไป

3.2.3 ประเทศสิงคโปร์

1) โครงสร้างสหกรณ์

สหกรณ์ในประเทศสิงคโปร์แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ⁷²

(1) สหกรณ์ระดับปฐม (Primary Cooperative Society) คือ สหกรณ์ที่จัดตั้งโดยบุคคลทั่วไปตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป

(2) สหกรณ์ระดับมัธยม (Secondary Cooperative Society) คือ สมาชิกของสหกรณ์ คือ สหกรณ์ในระดับปฐม จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือการดำเนินงานของสหกรณ์ปฐม

(3) ชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติ (The Singapore National Co-operative Federation : SNCF) เป็นองค์กรสูงสุดของขบวนการสหกรณ์ในประเทศสิงคโปร์ มีหน้าที่ ดังนี้

1. ส่งเสริมหลักการและคุณค่าของการสหกรณ์
2. ส่งเสริมธรรมาภิบาลระหว่างสมาชิก
3. ช่วยเหลือสมาชิกในการพัฒนาการบริหารงานอย่างมืออาชีพ
4. เป็นเครือข่ายและผู้ประสานงานแก่สมาชิกทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ

⁷¹ วิจิตต์ศรี สงวนวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 12 – 29.

⁷² ปัญญา หิรัญรัมย์. (2550). *การสหกรณ์ในประเทศไทยสิงคโปร์ ประมวลสาระชุดวิชาสหกรณ์นานาชาติ หน่วยที่ 11-15*. หน้า 13 – 22.

5. ส่งเสริมให้สหกรณ์เป็นเครื่องมือด้านเศรษฐกิจและสังคม⁷³
6. สนับสนุนให้มีการจัดตั้งสหกรณ์เพิ่มขึ้นและตลอดจนส่งเสริมให้เพิ่มจำนวนสมาชิก
7. เสริมสร้างขบวนการสหกรณ์ในประเทศสิงคโปร์ให้มีความเข้มแข็งในระดับสากล

2) กฎหมายสหกรณ์

ประเทศสิงคโปร์มีกฎหมายที่สำหรับบังคับใช้กับสหกรณ์ เมื่อปี ค.ศ. 1979 (The Cooperative Societies Act 1979 : CSA) เพื่อให้สหกรณ์ดำเนินการตามกฎหมายฉบับดังกล่าวซึ่งจะบังคับใช้กับสหกรณ์ในทุกประเภท

โดยโครงสร้างของกฎหมายสหกรณ์ ค.ศ. 1979 (The Cooperative Societies Act 1979) มีทั้งหมด 9 หมวด และมีบทบัญญัติทั้งสิ้น 101 มาตรา ดังนี้

- หมวด 1 บททั่วไป (มาตรา 1 – มาตรา 3)
- หมวด 2 การจัดตั้งและจดทะเบียนสหกรณ์ (มาตรา 4 – มาตรา 10)
- หมวด 3 สิทธิและหน้าที่ของสหกรณ์ (มาตรา 11 – มาตรา 37)
- หมวด 4 สิทธิและความรับผิดชอบของสมาชิก (มาตรา 38 – มาตรา 49)
- หมวด 5 การจัดองค์การและการจัดการสหกรณ์ (มาตรา 50 – มาตรา 65)
- หมวด 6 ทรัพย์สินและเงินทุนของสหกรณ์ (มาตรา 66 – มาตรา 73)
- หมวด 7 การควบและการโอน (มาตรา 74 – มาตรา 75)
- หมวด 8 หน้าที่และอำนาจของนายทะเบียนสหกรณ์ (มาตรา 76 – มาตรา 94)
- หมวด 9 เบ็ดเตล็ด (มาตรา 95 – มาตรา 101)⁷⁴

3.2.4 ประเทศจีน

1) ประเภทสหกรณ์

ก่อนการปฏิรูประบบเศรษฐกิจของประเทศจีนในช่วงปลายปี ค.ศ 1978 พบว่า สหกรณ์ส่วนใหญ่ในประเทศจีนเป็นสหกรณ์ในภาคการเกษตรที่จัดตั้งในเขตพื้นที่ชนบท โดยจัดแบ่งเป็น 4 ประเภทหลัก ได้แก่

- 1) สหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตร (Agricultural Producers Cooperatives)
- 2) สหกรณ์สินเชื่อในชนบท (Rural Credit Cooperatives)

⁷³ Singapore National Co-operative Federation (SNCF). *Mission of SNCF*. Retrieved June 5, 2012, from http://www.snfc.org.sg/web/index.php?option=com_content&view=article&id=13&Itemid=2#mission

⁷⁴ The Cooperative Societies Act 1979

3) สหกรณ์การซื้อและการขาย (Supply and Marketing Cooperatives)

4) สหกรณ์หัตถกรรม (Handicraft Cooperatives)

สำหรับในเขตชุมชนเมืองมีการจัดตั้งสหกรณ์อยู่บางประเภท เช่น สหกรณ์ผู้บริโภคและสหกรณ์สินเชื่อในเขตเมือง

ภายหลังมีการปฏิรูประบบเศรษฐกิจในประเทศจีนพบว่านอกเหนือจากการขยายการจัดตั้งสหกรณ์ประเภทต่างๆ ที่มีอยู่เดิม ได้มีการเริ่มจัดตั้งสหกรณ์ประเภทอื่นๆ เพิ่มขึ้นด้วย เช่น สหกรณ์การแพทย์ สหกรณ์การท่องเที่ยว สหกรณ์การพลังงาน สหกรณ์ที่อยู่อาศัย สหกรณ์การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสหกรณ์การพัฒนาและอนุรักษ์วัฒนธรรม เป็นต้น

ถึงกระนั้นสหกรณ์ที่มีจำนวนมากและมีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจของประเทศจีนยังคงเป็นสหกรณ์ที่มีการจัดตั้งมาแต่เดิม ได้แก่ สหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตร สหกรณ์สินเชื่อในชนบท และสหกรณ์การซื้อและการขาย ซึ่งเป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งในเขตพื้นที่ชนบท อันเป็นที่อยู่อาศัยของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศมากกว่าร้อยละ 60 ของจำนวนประชากรทั้งสิ้น หรือประมาณ 700 – 800 ล้านคน โดยสหกรณ์ที่มีจำนวนมากที่สุดในปัจจุบัน ได้แก่ สหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตร โดยมีจำนวนประมาณ 150,000 สหกรณ์

2) โครงสร้างสหกรณ์

สหกรณ์โดยทั่วไปในประเทศจีนมีการจัดตั้งและดำเนินงานเพียงในระดับชุมชน เป็นสหกรณ์ขั้นปฐมหรือมีการจัดตั้งเพียงในระดับมณฑล/จังหวัด สหกรณ์ที่มีการเชื่อมโยงการดำเนินงานตั้งแต่สหกรณ์ขั้นปฐมจนถึงชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติ และมีผลการดำเนินงานโดดเด่นมีเพียงประเภทเดียว ได้แก่ สหกรณ์การซื้อและการขาย ซึ่งมีจัดแบ่งโครงสร้างองค์กรเป็น 5 ระดับ ได้แก่ สหกรณ์ขั้นปฐมในระดับชุมชน ชุมชุมสหกรณ์ระดับอำเภอ ชุมชุมสหกรณ์ระดับเมือง ชุมชุมสหกรณ์ระดับจังหวัด และชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติ (All China Federation of Supply and Marketing Cooperative : ACFSMC) ซึ่งจัดตั้งในปี ค.ศ 1954 เป็นองค์กรสูงสุด (Apex Organization) ของสหกรณ์การซื้อและการขาย และขบวนการสหกรณ์ในประเทศจีน และ ACFSMC ได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การสัมพันธ์ภาพสหกรณ์ระหว่างประเทศ (ICA) ในปี ค.ศ 1985

สำหรับการจัดโครงสร้างองค์กรภายในของสหกรณ์ ในประเทศจีนมีการจัดโครงสร้างภายในของแต่ละสหกรณ์ในทำนองเดียวกันกับสหกรณ์ในประเทศอื่นๆ กล่าวคือ จากที่ประชุมใหญ่บรรดาสมาชิก ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในสหกรณ์ จะมีการเลือกตั้งคณะกรรมการจำนวนหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่บริหารงานของสหกรณ์ และจัดหาคณะบุคคลจำนวนหนึ่ง ทำหน้าที่จัดการและปฏิบัติงานประจำวันของสหกรณ์ โดยสหกรณ์จะแบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ ตามประเภทของกิจกรรมที่แต่ละสหกรณ์ดำเนินการ ซึ่งมีความแตกต่างกับสหกรณ์แต่ละประเภท และในระหว่างแต่ละสหกรณ์ แต่ละชนิดของ

ชุมนุมสหกรณ์ในสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยเฉพาะชุมนุมสหกรณ์ในระดับบนพบว่า เป็นองค์กรที่มีขนาดใหญ่ มีแผนงานและหน่วยงานในการกำกับดูแลมากมาย

3) กฎหมายสหกรณ์

สหกรณ์ในประเทศจีนได้พัฒนามาเป็นระยะนาน แต่เมื่อพิจารณาในด้านกฎหมายสหกรณ์พบว่า การจัดตั้งและการดำเนินงานของสหกรณ์แต่ละประเภทต่างๆ ยกเว้นสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตร จะใช้การอ้างอิงจากกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจเป็นกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เสนอ และได้รับการอนุมัติ โดยหน่วยงานส่วนกลางผู้ทำหน้าที่กำกับดูแลสหกรณ์ประเภทนั้นๆ หรือที่ออกโดยรัฐบาลในระดับมณฑล หรือที่แต่ละสหกรณ์กำหนดขึ้นใช้เอง ภายใต้กรอบบทบัญญัติของกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง โดยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะสำหรับสหกรณ์ นอกจากสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตร

โดยกรณีของสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตร ซึ่งเริ่มมีการออกกฎหมายรองรับการจัดตั้งและการดำเนินงานของสหกรณ์ขึ้นเป็นการเฉพาะ โดยคณะกรรมการถาวรของสภาประชาชนแห่งชาติได้ให้ความเห็นชอบต่อร่างกฎหมายดังกล่าว เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม ค.ศ. 2006 และต่อมาได้ออกประกาศฉบับที่ 57 กำหนดให้เริ่มต้นมีผลบังคับใช้ในทางปฏิบัติตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 2007 เป็นต้น โดยมีบทบัญญัติของกฎหมายที่สำคัญๆ ดังนี้

(1) วัตถุประสงค์ในการออกกฎหมาย เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการจัดตั้ง ดำเนินงาน พัฒนา ปกป้อง สิทธิ และคุ้มครองผลประโยชน์ตามกฎหมายของสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตร รวมถึงเพื่อผลักดันการพัฒนาชนบทและเศรษฐกิจในชนบท

(2) เงื่อนไขการจัดตั้ง จะต้องสมาชิกผู้มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนดในมาตรา 14 และมาตรา 15 ของกฎหมายนี้ ตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป และมีธรรมนูญของสหกรณ์ มีองค์กรและชื่อองค์กรตามข้อกำหนดของกฎหมายนี้ รวมถึงมีข้อกำหนดเกี่ยวกับกฎระเบียบปฏิบัติ สถานที่ตั้ง และการถือหุ้นของสมาชิกกำหนดไว้ในธรรมนูญของสหกรณ์ (มาตรา 10)

(3) ข้อกำหนดเกี่ยวกับสมาชิก ซึ่งมีข้อกำหนดดังต่อไปนี้

3.1 คุณสมบัติของสมาชิก สมาชิกของสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตรอาจเป็นบุคคลธรรมดา องค์กรธุรกิจ (Enterprises) หรือสถาบัน (Institutions) หรือองค์กรทางด้านสังคม (Social Bodies) ที่ดำเนินการผลิตและประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับธุรกิจของสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตร และอยู่ในสถานะที่สามารถใช้บริการของสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตร ได้รับทราบและสามารถถือปฏิบัติตามธรรมนูญของสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตรได้ (มาตรา 14)

3.2 สัดส่วนของสมาชิกแต่ละประเภท ในทุกกรณีสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตรจะต้องมีสมาชิกที่เป็นเกษตรกรอย่างน้อยที่สุดร้อยละ 80 ของจำนวนสมาชิกสหกรณ์ทั้งหมด หากสหกรณ์มีจำนวน

สมาชิกทั้งหมดน้อยกว่า 20 คน สามารถรับสมาชิกที่เป็นองค์กรธุรกิจ สถาบัน หรือองค์กรทางสังคมได้ แต่ต้องไม่เกินร้อยละ 20 ของจำนวนสมาชิกสหกรณ์ทั้งหมด แต่กรณีสหกรณ์มีจำนวนสมาชิกทั้งหมดมากกว่า 20 คน จะรับสมาชิกที่เป็นองค์กรธุรกิจ สถาบัน หรือองค์กรทางสังคมได้ไม่เกินร้อยละ 5 ของจำนวนสมาชิกสหกรณ์ทั้งหมด (มาตรา 15)

3.3 การออกเสียง

3.3.1 สมาชิกในที่ประชุมใหญ่มีสิทธิพื้นฐานในการออกเสียงตามหลักปฏิบัติทั่วไปของสหกรณ์ คือ “หนึ่งคน หนึ่งเสียง” (One-man One-Vote) แต่สมาชิกสหกรณ์ที่มีหุ้นมาก หรือมีปริมาณการทำธุรกิจกับสหกรณ์มาก อาจจะได้รับสิทธิในการออกเสียงเพิ่มจากสิทธิในการออกเสียงพื้นฐาน โดยสิทธิในการออกเสียงเพิ่มให้ขึ้นไปตามที่กำหนดไว้ในธรรมนูญของสหกรณ์ ซึ่งจะต้องไม่เกินร้อยละ 20 ของจำนวนการออกเสียงพื้นฐาน และจะต้องแจ้งให้ที่ประชุมใหญ่ทราบถึงจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงเพิ่ม และจำนวนเสียงที่จะออกเพิ่ม (มาตรา 17)

3.3.2 กรรมการในที่ประชุมคณะกรรมการบริหารงานของสหกรณ์ (Council) หรือกรรมการในที่ประชุมคณะกรรมการที่ปรึกษาของสหกรณ์ (Board of Supervisors) มีสิทธิในการออกเสียง “หนึ่งคนหนึ่งเสียง” (มาตรา 26 วรรค 4)

3.4 การลาออกจากสมาชิก หากมิได้ระบุไว้ในธรรมนูญของสหกรณ์เป็นอย่างอื่น สมาชิกสหกรณ์ที่เป็นบุคคลธรรมดา จะต้องแจ้งความประสงค์ขอลาออกจากความเป็นสมาชิกสหกรณ์ ต่อประธานคณะกรรมการบริหารงานของสหกรณ์ หรือคณะกรรมการบริหารงานของสหกรณ์ เป็นการล่วงหน้าก่อนหรือองค์กรทางสังคม โดยการลาออกจะมีผลตั้งแต่วันสิ้นสุปีการเงินของสหกรณ์ที่ขอลาออก หากได้รับการอนุมัติให้ลาออก (มาตรา 19)

4. การประชุมใหญ่

4.1 ผู้เข้าประชุม การประชุมใหญ่จะต้องประกอบด้วยสมาชิกทั้งหมดของสหกรณ์ โดยที่ประชุมใหญ่ถือเป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดของสหกรณ์ (มาตรา 22) แต่กรณีสหกรณ์มีจำนวนสมาชิกมากกว่า 150 คน อาจจะดำเนินการประชุมใหญ่โดยผู้แทนสมาชิกสหกรณ์ก็ได้ โดยให้ขึ้นไปตามที่กำหนดไว้ในธรรมนูญของสหกรณ์ (มาตรา 25)

4.2 องค์กรประชุมและมติของที่ประชุมใหญ่ ที่ประชุมใหญ่จะต้องมีสมาชิกมาประชุมมากกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกสหกรณ์ทั้งหมด และมติชี้ขาดเรื่องต่างๆ ในที่ประชุมใหญ่โดยทั่วไปให้ใช้เสียงข้างมาก แต่หากเป็นเรื่องการแก้ไขธรรมนูญของสหกรณ์ การควบรวม หรือเลิกสหกรณ์ ต้องใช้เสียงมากกว่า 2 ใน 3 และหากมีการกำหนดให้ต้องใช้คะแนนเสียงที่มากกว่าที่กำหนดไว้ในธรรมนูญของสหกรณ์ก็ให้ถือปฏิบัติตามนั้น (มาตรา 23)

4.3 กำหนดจัดประชุมใหญ่ จะต้องจัดประชุมใหญ่น้อยปีละหนึ่งครั้ง แต่หากมีกรณีต่อไปนี้จะต้องเรียกประชุมใหญ่วิสามัญภายใน 20 วัน (มาตรา 24) ได้แก่

4.3.1 สมาชิกสหกรณ์มากกว่าร้อยละ 30 ยื่นเรื่องขอให้เรียกประชุมใหญ่วิสามัญ

4.3.2 ประธานคณะกรรมการที่ปรึกษาของสหกรณ์ หรือคณะกรรมการที่ปรึกษาของสหกรณ์ ยื่นเรื่องขอให้เรียกประชุมใหญ่วิสามัญ

4.3.3 มีกรณีตามที่ธรรมนูญของสหกรณ์กำหนดให้ต้องเรียกประชุมใหญ่วิสามัญ

5. คณะกรรมการและฝ่ายจัดการของสหกรณ์

5.1 ประธานและกรรมการของคณะกรรมการบริหารงานของสหกรณ์ ประธาน และกรรมการของคณะกรรมการที่ปรึกษาของสหกรณ์ เลือกตั้งจากสมาชิกสหกรณ์โดยที่ประชุมใหญ่ (มาตรา 26 วรรคสาม)

5.2 ประธานคณะกรรมการบริหารงานของสหกรณ์ ถือเป็นตัวแทนตามกฎหมายของสหกรณ์ (มาตรา 26 วรรคแรก)

5.3 ประธานหรือคณะกรรมการบริหารงานของสหกรณ์ ดำเนินการคัดเลือก และแต่งตั้งผู้จัดการ และเจ้าหน้าที่บัญชีการเงินของสหกรณ์ตามมติของที่ประชุมใหญ่ โดยประธานหรือกรรมการของคณะกรรมการบริหารงานของสหกรณ์สามารถทำหน้าที่เป็นผู้จัดการของสหกรณ์ได้ และผู้จัดการสหกรณ์มีหน้าที่คัดเลือก และแต่งตั้งเจ้าหน้าที่อื่นๆ ของสหกรณ์ ตามที่กำหนดไว้ในธรรมนูญของสหกรณ์ และมติของคณะกรรมการบริหารงานของสหกรณ์ (มาตรา 28 วรรคแรก)

5.4 ประธานกรรมการหรือคณะกรรมการดำเนินงานของสหกรณ์หรือผู้จัดการของสหกรณ์ ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นกรรมการในคณะกรรมการที่ปรึกษาของสหกรณ์ได้ในเวลาเดียวกัน (มาตรา 26 วรรค 2)

5.5 ประธานหรือกรรมการของคณะกรรมการบริหารงานของสหกรณ์หรือผู้จัดการของสหกรณ์ไม่สามารถดำรงตำแหน่งเดียวกันในสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตรอื่นๆ ซึ่งดำเนินธุรกิจในลักษณะเดียวกันกับสหกรณ์ของตนในเวลาเดียวกัน (มาตรา 30)

6. การดำเนินงานของสหกรณ์

6.1 สหกรณ์จะต้องจัดให้สมาชิกแต่ละคนมีบัญชีซึ่งแสดงข้อมูลที่สำคัญๆ 3 ประการ (มาตรา 36) ได้แก่

6.1.1 ทุนเรือนหุ้นของสมาชิก

6.1.2 ทุนสำรองที่แปลงมาเป็นทุนเรือนหุ้นของสมาชิกแต่ละราย

6.1.3 ปริมาณการทำธุรกิจกับสหกรณ์ของสมาชิก

6.2 สหกรณ์อาจจัดให้มีเงินสำรองจากกำไรประจำปีตามที่กำหนดไว้ในธรรมนูญของสหกรณ์หรือตามมติที่ประชุมใหญ่ และเงินสำรองดังกล่าวจะใช้เพื่อชดเชยการขาดทุน ขยายการผลิต และการดำเนินธุรกิจสหกรณ์ หรือเพื่อแปลงเป็นทุนเรือนหุ้นให้กับสมาชิกตามที่กำหนดไว้ในธรรมนูญของสหกรณ์ (มาตรา 35)

6.3 หลังจัดสรรกำไรประจำปีเป็นทุนสำรองของสหกรณ์แล้ว สามารถจัดสรรกำไรส่วนที่เหลือให้แก่สมาชิก ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในธรรมนูญของสหกรณ์ หรือมติในที่ประชุมใหญ่ (มาตรา 37) ดังนี้

6.3.1 จัดสรรเป็นเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนของปริมาณธุรกิจที่สมาชิกทำกับสหกรณ์ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของกำไรที่จัดสรร

6.3.2 กำไรส่วนที่เหลือให้จัดสรรเป็นทุนเรือนหุ้นแก่สมาชิก ตามสัดส่วนทุนเรือนหุ้นของสมาชิก และทุนเรือนหุ้นของสมาชิกที่แปลงมาจากเงินสำรอง รวมถึงทรัพย์สินที่สมาชิกรายนั้นได้รับการสนับสนุนโดยตรงจากรายได้ที่ได้รับจากรัฐของสหกรณ์ และทรัพย์สินที่ได้รับจากการบริจาค

6.4 สหกรณ์ที่มีคณะกรรมการที่ปรึกษาของสหกรณ์ ให้ประธานกรรมการ หรือคณะกรรมการที่ปรึกษาของสหกรณ์ทำหน้าที่ผู้ตรวจสอบบัญชี เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบบัญชีของสหกรณ์ได้ (มาตรา 38)⁷⁵

4) เปรียบเทียบกับสหกรณ์ในประเทศไทย

1. สหกรณ์ทุกประเภทในประเทศไทยอยู่ภายใต้การกำกับแนะนำของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพียงหน่วยงานเดียว แต่สหกรณ์ในประเทศจีนอยู่ภายใต้การกำกับแนะนำของหน่วยงานผู้เกี่ยวข้องโดยตรงแตกต่างกัน

2. กรณีของสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตรตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 2007 เป็นต้นไป พบว่ามีข้อกำหนดหลายประการที่แตกต่างไปจากกฎหมายสหกรณ์ของประเทศไทย ดังนี้

2.1 ตามมาตรา 14 ของกฎหมายสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตรของประเทศจีนนั้น กำหนดให้ นอกเหนือจากบุคคลธรรมดา องค์กร ธุรกิจ สถาบัน และองค์การทางสังคม ที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวข้องกับสหกรณ์ สามารถสมัครเข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์ได้ แต่ในกรณีของประเทศไทยตามนัยมาตรา 33 (2) ของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 กำหนดให้เฉพาะบุคคลธรรมดาเท่านั้นที่สามารถสมัครเข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์ได้

2.2 ตามมาตรา 37 ของกฎหมายสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตรของประเทศจีนนั้น กำหนดให้สหกรณ์จัดสรรกำไรสุทธิหลังจากหักชำระการขาดทุน (หากมี) และจัดสรรเป็นเงินทุนสำรอง

⁷⁵ ปรีชา วงศ์สกุลเกียรติ . (2550). *การสหกรณ์ในประเทศจีน ประมวลสาระชุดวิชาสหกรณ์นานาชาติ* หน่วยที่ 6-10. หน้า 9-29 – 9-35.

เป็นเงินเฉลี่ยคืนแก่สมาชิกตามสัดส่วนแห่งปริมาณธุรกิจที่สมาชิกทำกับสหกรณ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของกำไรสุทธิหลังการหักชำระขาดทุนและจัดสรรเป็นเงินทุนสำรอง และหากยังมีกำไรเหลืออยู่อีกให้จัดสรรเป็นทุนเรือนหุ้นของสมาชิก แต่ในกรณีของประเทศไทย ตามนัยมาตรา 60 ของพระราชบัญญัติสหกรณ์ ฉบับ พ.ศ. 2542 ระบุแต่เพียงว่าที่ประชุมใหญ่อาจจัดสรรกำไรสุทธิที่เหลือจากการจัดสรรเป็นทุนสำรองและค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นเงินเฉลี่ยคืนแก่สมาชิกตามสัดส่วนธุรกิจที่สมาชิกนั้นๆ ได้ทำไว้กับสหกรณ์ในระหว่างปี โดยไม่มีข้อกำหนดในเรื่องของการจัดสรรเป็นทุนเรือนหุ้นให้กับสมาชิก

2.3 ตามมาตรา 35 ของกฎหมายสหกรณ์ประเทศจีนนั้น ระบุว่าเงินทุนสำรองของสหกรณ์จะใช้เพื่อชดเชยการขาดทุน ขยายการผลิต และการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ หรือเปลี่ยนเป็นทุนเรือนหุ้นให้สมาชิกแต่ในกรณีของประเทศไทย ตามนัยมาตรา 61 ของพระราชบัญญัติสหกรณ์ฉบับ พ.ศ. 2542 กำหนดให้ใช้เงินทุนสำรองของสหกรณ์เพื่อชดเชยการขาดทุน หรือเพื่อเป็นเงินสำรองของสหกรณ์ใหม่ที่ได้จดทะเบียนแยกจากสหกรณ์เดิม⁷⁶

3.2.5 ประเทศญี่ปุ่น

การจัดตั้งสหกรณ์ในประเทศญี่ปุ่น โดยเฉพาะสหกรณ์การเกษตรนั้นมีการพัฒนามาจากองค์กรการเกษตรโดยรัฐบาลสมัยเมจิให้การสนับสนุนการจัดตั้งสหกรณ์เพื่อปรับสภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกร กล่าวคือ ในยุคศักดินา เจ้าที่ดินมีอิทธิพลมาก เกษตรกรหรือชาวนาส่วนใหญ่ต้องเช่าที่ดินทำกินจากเจ้าที่ดิน ประกอบกับการเพาะปลูกต้องอาศัยสภาพดินฟ้าอากาศ เกษตรกรต้องกู้ยืมเงินจากเจ้าที่ดินหรือเจ้าหนี้เงินกู้ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเพาะปลูกและการดำรงชีพ เมื่อสภาพดินฟ้าไม่มีการเพาะปลูกไม่ได้ผล เกษตรกรไม่สามารถชำระหนี้สินได้ มีหนี้สินมากขึ้นทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่แร้นแค้น จึงมีการจัดตั้งองค์กรการเกษตรขึ้นเพื่อแบ่งเบาภาระดังกล่าว ต่อมารัฐบาลในสมัยเมจิ ซึ่งมีนโยบายช่วยเหลือเกษตรกรอย่างจริงจัง จึงสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้น โดยต่อมาในปี ค.ศ. 1900 ได้มีการออกกฎหมายสหกรณ์อุตสาหกรรม (The Industrial Cooperative Association Law) ซึ่งเป็นกฎหมายสหกรณ์ฉบับแรกของญี่ปุ่น กฎหมายฉบับดังกล่าวอนุญาตให้มีการจัดตั้งสหกรณ์ได้ 4 ประเภท ได้แก่ สหกรณ์เครดิต สหกรณ์การซื้อ สหกรณ์การขายและสหกรณ์แปรรูป โดยให้สหกรณ์ที่จัดตั้งให้อยู่ในการควบคุมดูแลของรัฐบาล

นับตั้งแต่การออกกฎหมายสหกรณ์นี้ ทำให้มีการจัดตั้งสหกรณ์กันอย่างแพร่หลายและมีการพัฒนาสหกรณ์ตลอดมา ในปี ค.ศ. 1947 รัฐบาลได้ออกกฎหมายให้สำหรับสหกรณ์การเกษตรโดยเฉพาะ ซึ่งเรียกว่า กฎหมายสหกรณ์การเกษตร ปี ค.ศ. 1947 (The Agricultural Cooperative Law) กฎหมายฉบับดังกล่าวกำหนดให้การจัดตั้งสหกรณ์ต้องดำเนินการตามหลักการสหกรณ์ทุกประการและดำเนินธุรกิจ

⁷⁶ แหล่งเดิม. หน้า 9-46.

หลายอย่าง ได้แก่ สินเชื่อ การตลาด การซื้อ การแปรรูป การประกันภัย เป็นต้น นอกจากนี้ สหกรณ์ต้องทำหน้าที่ให้คำแนะนำเกษตรกรที่เป็นสมาชิก ให้สามารถจัดการฟาร์มของตนเองได้ กฎหมายฉบับนี้ได้รับการแก้ไขหลายครั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาสหกรณ์และให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ทั้งนี้ สหกรณ์ในประเทศญี่ปุ่นมีแนวคิดของการพึ่งพาตนเองและรับผิดชอบตนเอง มีอุดมการณ์ที่จะแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิก โดยวิธีการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

1) ประเภทของสหกรณ์

ปัจจุบันสหกรณ์ในประเทศญี่ปุ่นแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

(1) สหกรณ์การเกษตร (Agricultural Cooperative) หมายถึง สหกรณ์ที่จัดตั้งโดยกลุ่มผู้ที่มีอาชีพทางเกษตร ซึ่งตามกฎหมายสหกรณ์การเกษตร (The Agricultural Cooperative Association Law of Japan) การเกษตร หมายถึง การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงไหม การทำโคนม เป็นต้น

โดยสหกรณ์การเกษตรในปัจจุบันมีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้มีการจัดองค์กรและการบริหารด้านผลผลิตระบบใหม่ โดยไม่มุ่งเน้นที่เกษตรกรรายตัว แต่ให้มีการรวมกลุ่มหรือร่วมมือกันระหว่างสมาชิกโดยการกำหนดแผนร่วมกันในการพัฒนาผลผลิตและพัฒนาด้านการตลาดให้เข้าสู่ระดับประเทศรวมถึงการลดต้นทุนการผลิต ซึ่งมาตรการดังกล่าวมีเป้าหมายในการปรับโครงสร้างทางการเกษตรและเป็นแนวทางในการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรในระดับภูมิภาค

การจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในด้านการประกอบอาชีพและปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร ดังนั้น สหกรณ์การเกษตรจึงมีการดำเนินการสหกรณ์เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. การให้บริการคำแนะนำ (Farm Guidance) โดยทางสหกรณ์ทำหน้าที่ให้คำแนะนำด้านการประกอบอาชีพของเกษตรกร ด้านการผลิตทางการเกษตรและด้านการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรสหกรณ์จะจัดให้มีเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ประจำอยู่ทุกสหกรณ์ เพื่อทำหน้าที่ให้คำแนะนำแก่เกษตรกรในด้านต่างๆ

2. จัดจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร โดยสหกรณ์ดำเนินการรวบรวมผลผลิตจากสมาชิกเพื่อจัดจำหน่ายไปยังตลาดหรือผู้ค้าอื่นๆ

3. จัดหาปัจจัยทางการเกษตร สหกรณ์ทำหน้าที่จัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการผลิต เช่น ปุ๋ย สารเคมี เครื่องมือและอุปกรณ์ทางการเกษตร รวมถึงสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นมาจำหน่ายแก่สมาชิก โดยให้สมาชิกสั่งซื้อสินค้าที่ต้องการใช้ตามแผนการเกษตรและแผนครอบครัวที่จัดทำไว้ สหกรณ์จะรวบรวมใบสั่งซื้อจากสมาชิกส่งให้ชุมนุมเศรษฐกิจจังหวัดของสหกรณ์การเกษตร ชุมชนเศรษฐกิจจังหวัดส่งให้ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับชาติและชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับชาติ

เป็นผู้สั่งซื้อจากโรงงานหรือบริษัทผู้ผลิต ซึ่งส่วนใหญ่เป็น โรงงาน และบริษัทที่ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรระดับชาติถือหุ้นอยู่ด้วย สหกรณ์ขั้นปฐมหรือชุมนุมเศรษฐกิจจังหวัดอาจสั่งซื้อจากโรงงาน ผู้ผลิต โดยตรงก็ได้

4. การธนาคาร ธุรกิจธนาคารของสหกรณ์การเกษตร คือ การรับฝากเงินจากสมาชิกและ บุคคลทั่วไปและให้สินเชื่อแก่สมาชิก แต่เพื่อการดำเนินธุรกิจที่คุ้มค่าใช้จ่ายและสนองความต้องการ ของสมาชิกให้มากที่สุด ธุรกิจสินเชื่อของสหกรณ์การเกษตรจึงครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ เช่น ซื้อลด ตัวเงิน ซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินตราทั้งในและต่างประเทศ ค้ำประกันหนี้ ฯลฯ ผู้ถือบัตรสมาชิกสหกรณ์ เพียงใบเดียวสามารถดำเนินธุรกิจโดยใช้บริการจากสถาบันการเงินเกือบทุกแห่งทั่วประเทศ รวมทั้ง ธนาคารทุกแห่งของสหกรณ์และธนาคารพาณิชย์ทั่วไป นอกจากนี้ยังสามารถใช้บัตรสมาชิกนี้จ่ายค่า โทศัพท์ ค่าไฟฟ้าผ่านระบบ โอนเงินอัตโนมัติของธนาคารได้

สำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านสหกรณ์นั้น รัฐบาลประเทศญี่ปุ่นจะมีหน่วยงานกลาง และรัฐบาลท้องถิ่นที่ทำหน้าที่ดูแลด้านการเกษตร มีงบประมาณไปสนับสนุนรัฐบาลส่วนท้องถิ่น ซึ่ง ในส่วนของเกษตรกรเองก็จะมีการรวมตัวกันดำเนินธุรกิจ มีการวางแผนการผลิตและการทำการตลาด เอง รัฐเพียงคอยสนับสนุนด้านวิชาการ เจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับจังหวัดจะมีผู้ที่คอยตรวจสอบคุณภาพ ของผลผลิตที่เรียกว่า Prefecture's Inspectors ทำหน้าที่คอยตรวจสอบ ประเมินราคาของผลผลิต โดยเฉพาะ เรื่องข้าวจะกำหนดชั้นคุณภาพข้าวที่เกษตรกรแต่ละรายจะได้รับราคาแตกต่างกันไปตามเกรดของข้าว ในระดับรัฐบาลกลางจะมีหน่วยงานที่คอยตรวจสอบคุณภาพสินค้าเกษตรที่วางขายเรียกว่า Food Agency โดยจะมีเจ้าหน้าที่ออกไปสุ่มนำเอาตัวอย่างสินค้าที่วางขายมาตรวจดูว่าตรงตามที่ระบุไว้ใน ฉลากหรือไม่ หากไม่ตรง มีสิทธิ์สั่งระงับการผลิต และจะถูกดำเนินคดีทางกฎหมาย และในส่วนของ หน่วยงานมหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยของรัฐจะทำหน้าที่สนับสนุนการวิจัยทางด้านพันธุ์พืช พันธุ์ สัตว์ และด้านเทคโนโลยีการผลิต ตลอดจนการแปรรูป มีการจัดหลักสูตรการฝึกอบรมแก่เกษตรกร ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนให้ความช่วยเหลือด้านเงินช่วยเหลือ และส่งผู้เชี่ยวชาญไปยัง ต่างประเทศอยู่เสมอ

สำหรับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์จะมีเจ้าหน้าที่จากทางรัฐบาลและองค์กรเอกชน ดังที่กล่าวมาแล้วในหน่วยงานที่รับผิดชอบ ในส่วนของเกษตรกรจะมีการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ที่ เรียกว่า JA หรือ Japan Agricultural Cooperatives ดำเนินงานจัดการวางแผน โดยผ่านคณะกรรมการ ของสหกรณ์ พร้อมรับปัญหาความต้องการ ในส่วนที่รัฐ หรือหน่วยงานของรัฐควรให้การสนับสนุน เช่น การวิจัย และเทคโนโลยีการปลูกพืช การใช้เครื่องจักรกล การปศุสัตว์ การประมง และการปลูกป่า สิ่งเหล่านี้ทำให้การสหกรณ์ของญี่ปุ่นมีความเจริญก้าวหน้ามาก เกษตรกรในญี่ปุ่นสามารถติดต่อ

สอบถามกับเจ้าหน้าที่ในการส่งเสริมทางการสื่อสารโดยตรง เช่น โทรศัพท์หรือเมื่อมีการรวมกลุ่มกัน สามารถเชิญเจ้าหน้าที่ไปร่วมปรึกษาหารือตามสถานที่ต่างๆ ได้

ด้านการส่งเสริมการสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยปัจจุบันนี้ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ มักมีการรวมกลุ่ม หรือรวมตัวกันเป็นสหกรณ์การเกษตร ซึ่งรัฐบาลได้มีนโยบายที่จะพยายามให้ สหกรณ์การเกษตรหลายๆ แห่ง รวมตัวกันเข้าเป็นแผนสหกรณ์ขนาดใหญ่ ยิ่งทำให้ระบบการจัดการ ต่างๆ ดำเนินการเป็นรูปธุรกิจเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น การวางแผนการผลิต การแปรรูป และการตลาด จะทำได้โดยง่ายจากคณะกรรมการของสหกรณ์ในด้านการส่งเสริม โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐได้มีการ ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์การเกษตร ในการให้ความรู้เสริมเป็นการเพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่ สหกรณ์การเกษตรที่มีอยู่แล้ว และขณะเดียวกันการติดต่อสื่อสารกันกระทำได้โดยผ่านทางโทรศัพท์ เอกสารสิ่งพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์

(2) สหกรณ์ประมง (Fishery Cooperative) คือ สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นโดยกลุ่มผู้ทำธุรกิจด้านการประมง สหกรณ์ประมงจัดตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายสหกรณ์ประมง (Fishery Cooperative Union Law)

การจัดตั้งสหกรณ์ประมงมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

ก. เพื่อพัฒนาการประกอบอาชีพประมง

ข. เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของผู้ประกอบอาชีพประมง

(3) สหกรณ์ผู้เป็นเจ้าของป่าไม้ (Forestry Cooperative) สหกรณ์ผู้เป็นเจ้าของป่าไม้เป็น สหกรณ์ที่จัดตั้งในหมู่ผู้ที่เป็นเจ้าของป่า ไม้ภายใต้กฎหมายสหกรณ์ป่าไม้ (The Forest Cooperative Law) เพื่อช่วยเหลือสมาชิกในการปลูกป่าและทำธุรกิจด้านป่า

(4) สหกรณ์ผู้บริโภค (Consumer Cooperative) สหกรณ์ผู้บริโภคนั้น จัดตั้งขึ้นโดยที่มี วัตถุประสงค์เพื่อปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของผู้บริโภค ภายใต้กฎหมายสหกรณ์ผู้บริโภค (The Consumers' Livelihood Cooperatives Society Law) สหกรณ์ผู้บริโภคมียหลายประเภท เช่น สหกรณ์ ร้านค้า สหกรณ์การแพทย์ สหกรณ์เคหสถานและสหกรณ์ประกันภัย สหกรณ์ร้านค้าเป็นสหกรณ์ที่มี ธุรกิจกว้างขวางที่สุด

2) โครงสร้างสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยปัจจุบัน

สหกรณ์การเกษตรเป็นประเภทสหกรณ์ที่สำคัญที่สุดในขบวนการสหกรณ์และมีบทบาท สำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยรัฐบาลให้ความสำคัญและสนับสนุนสหกรณ์มากที่สุด

สหกรณ์การเกษตรแบ่งการจัดองค์การออกเป็น 3 ระดับ คือ

(1) สหกรณ์การเกษตรระดับท้องถิ่น (Town and Village Level) คือ สหกรณ์การเกษตรขั้นปฐม (Primary Agricultural Cooperative societies) จัดตั้งในระดับเมืองและหมู่บ้านหรือเขต สมาชิกของ สหกรณ์มี 2 ประเภท คือ

1.1 สมาชิกสามัญ (Regular Member) ได้แก่ ผู้ที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรในท้องที่ที่สหกรณ์ตั้งอยู่ มีสิทธิใช้บริการของสหกรณ์และลงคะแนนเสียงในการประชุม

1.2 สมาชิกสมทบ (Associate Member) ได้แก่ ผู้ที่ไม่ได้ทำอาชีพทางการเกษตร แต่อาศัยอยู่ในท้องที่ที่สหกรณ์ตั้งอยู่ และมีสิทธิที่จะใช้บริการของสหกรณ์ได้ แต่ไม่มีสิทธิลงคะแนนเสียง

สหกรณ์การเกษตรระดับท้องถิ่นหรือขั้นปฐมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สหกรณ์อเนกประสงค์ (Multi-Purpose Cooperative) คือ สหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจหลายประเภท เช่น การขาย การซื้อ การจัดหาสินค้ามาจำหน่าย สินเชื่อ การประกันภัย การแปรรูป การใช้เครื่องใช้และสิ่งอำนวยความสะดวกร่วมกันและบริการแนะนำด้านอาชีพและการพัฒนาชีวิตแก่สมาชิกสหกรณ์อเนกประสงค์นับเป็นสหกรณ์ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดต่อขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย

2. สหกรณ์เอกประสงค์ (Single Purpose) คือ สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นโดยกลุ่มเกษตรกรเพื่อทำการเกษตรเฉพาะด้าน เช่น ปศุสัตว์ โคนม พืชผัก ผลไม้ โดยทำหน้าที่ด้านการตลาดเพื่อนำผลิตผลของสมาชิกไปจำหน่าย การจัดหาวัสดุอุปกรณ์การผลิตและแนะนำด้านการผลิตแก่สมาชิก

(2) สหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด (Prefectural Level) ได้แก่ ชุมนุมสหกรณ์ระดับจังหวัด และสหภาพสหกรณ์ระดับจังหวัด ได้แก่

2.1 ชุมนุมสหกรณ์ระดับจังหวัด (Prefectural Federations) โดยสหกรณ์การเกษตรระดับท้องถิ่นจะรวมตัวกันจัดตั้งชุมนุมสหกรณ์ของตนขึ้นในระดับจังหวัด โดยแยกการจัดตั้งตามประเภทธุรกิจของสหกรณ์ มีลักษณะเป็นเอกประสงค์ ชุมนุมเหล่านี้แบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภท คือ ชุมนุมสหกรณ์จังหวัดที่สมาชิกส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์อเนกประสงค์ ได้แก่ ชุมนุมเศรษฐกิจจังหวัด (Prefectural Economic Federations) ทำธุรกิจด้านการซื้อและการขาย ชุมนุมสินเชื่อจังหวัด (Prefectural Credit Federations) ชุมนุมประกันภัยจังหวัด (Prefectural Mutual-Insurance Federations) และสวัสดิการจังหวัด (Prefectural Welfare Federations) และชุมนุมสหกรณ์จังหวัดที่สมาชิกส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์เอกประสงค์

2.2 สหภาพสหกรณ์ระดับจังหวัด (Prefectural Unions) สหกรณ์การเกษตรขั้นปฐม และชุมนุมสหกรณ์จังหวัดในแต่ละจังหวัด จัดตั้งสหภาพสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัดจำนวน 1 สหภาพ โดยสหภาพสหกรณ์จังหวัดไม่ได้ทำธุรกิจทางเศรษฐกิจ แต่ทำหน้าที่ให้คำแนะนำการศึกษาอบรมให้ข้าราชการ ติตต่อ ประสานงาน ตรวจสอบบัญชีของสหกรณ์ขั้นปฐมและชุมนุมสหกรณ์ต่างๆ ในจังหวัด

(3) สหกรณ์การเกษตรระดับชาติ (National Level) ได้แก่

3.1 สหภาพกลางของสหกรณ์การเกษตร (Central Union of Agricultural Cooperative หรือ JA Zenchu) เป็นองค์กรขั้นสูงสุดของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย จัดตั้งโดยสหกรณ์การเกษตรสหภาพ และชุมนุมสหกรณ์จังหวัด ซึ่งเป็นสมาชิกประจำ ได้แก่ สหภาพสหกรณ์จังหวัดทุกจังหวัด

สหกรณ์การเกษตรขั้นปฐมและชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติต่างๆ นอกจากนั้นมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์การเกษตรอีก 10 แห่ง ซึ่งเป็นสมาชิกสมทบ

สหภาพกลางไม่ได้ดำเนินธุรกิจทางเศรษฐกิจแต่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นหน่วยงานกลางของสหกรณ์การเกษตร เพื่อเป็นตัวแทนปกป้องผลประโยชน์และสนองความต้องการของสหกรณ์การเกษตรทั่วประเทศ และดำเนินการต่างๆ เพื่อพัฒนาขบวนการสหกรณ์การเกษตร โดยทำหน้าที่ในการให้คำแนะนำ ศึกษาอบรมแก่สมาชิกเกษตรกรและติดต่อประสานงานกับสหภาพจังหวัดและรัฐบาลสหภาพ สหภาพกลางได้จัดตั้งวิทยาลัยสหกรณ์กลางสำหรับการฝึกอบรมผู้ที่เข้าทำงานในสหกรณ์และพนักงานของสหกรณ์ และจัดตั้งสถาบันพัฒนาสหกรณ์การเกษตรแห่งเอเชีย (The Institute for the Development of Agricultural Cooperatives in Asia: IDACA) เพื่อการฝึกอบรมด้านสหกรณ์การเกษตรแก่เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์การเกษตรในประเทศกำลังพัฒนา

เงินทุนของสหกรณ์ส่วนใหญ่ได้รับจากสมาชิกและได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเป็นส่วนใหญ่จึงทำให้มีอิสระในการบริหารงาน ผู้มีอำนาจสูงสุดในการกำหนดนโยบายของสหภาพกลาง คือที่ประชุมใหญ่ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนหน่วยงานต่างๆ เป็นสมาชิก ได้แก่ ประธานของสหภาพทุกจังหวัด ผู้แทนของสหกรณ์สมาชิก ทั้งสหกรณ์การเกษตรขั้นปฐมและชุมนุมสหกรณ์จังหวัด และผู้แทนของชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติต่างๆ

3.2 ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับชาติ (National Federations หรือ ZEN-NOH) จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการค้าดำเนินธุรกิจ การลงทุนในบริษัทต่างๆ เพื่อประโยชน์ของขบวนการสหกรณ์ โดยเป็นตัวแทนสหกรณ์สมาชิกทั่วประเทศในการทำธุรกิจซื้อขายและการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่สหกรณ์

3.3 ธนาคารสหกรณ์กลางเพื่อการเกษตรและป่าไม้ (Central Cooperative Bank) จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนของสหกรณ์การเกษตร รับฝากเงินและให้กู้ยืมแก่สมาชิก ธนาคารสหกรณ์กลางนี้มีสมาชิกที่เป็นสหกรณ์เป็นผู้ถือหุ้นทั้งหมด

3.4 สมาคมการพิมพ์อีโนะฮิการิ (Ie-No-Hikari Association) เป็นสมาคมที่ให้การสนับสนุนสหกรณ์ด้านการศึกษาและวัฒนธรรม โดยจัดทำหนังสือและวารสารต่างๆ เพื่อเผยแพร่ด้านวัฒนธรรม

3.5 ชุมนุมประกันภัยสหกรณ์การเกษตรระดับชาติ (National Mutual Insurance Federation) ตั้งขึ้นโดยชุมนุมประกันภัยของสหกรณ์การเกษตรจังหวัดต่างๆ โดยรับประกันต่อจากชุมนุมประกันภัยจังหวัด

3.6 สมาคมชุมนุมสินเชื่อจังหวัดแห่งชาติ (The National Association of Prefectural Credit Federations)

3.7 ยูนิคอป เจแปน (Unicoop Japan) ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานเรื่องต่างๆที่เกี่ยวกับการทำการค้าระหว่างสหกรณ์กับต่างประเทศ

ระบบสหกรณ์ทั้งสามระดับนั้นมีความสัมพันธ์ทั้งในแนวราบและแนวตั้ง ทุกระดับมีความร่วมมือกันอย่างดี ให้คำแนะนำช่วยเหลือกันและดำเนินการเพื่อปกป้องประโยชน์ของสมาชิก เพื่อให้สมาชิกมีความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ขบวนการสหกรณ์ในประเทศญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งขบวนการสหกรณ์การเกษตรมีความเข้มแข็งและเจริญก้าวหน้ามากที่สุด

3) กฎหมายสหกรณ์

กฎหมายสหกรณ์ในประเทศญี่ปุ่น บังคับใช้ตามประเภทของสหกรณ์เป็น 4 ประเภท ดังนี้

(1) กฎหมายสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยญี่ปุ่น (The Agricultural Cooperative Association Law of Japan) เป็นกฎหมายที่บังคับใช้กับสหกรณ์การเกษตร

(2) กฎหมายสหกรณ์การประมงแห่งประเทศไทยญี่ปุ่น (The Fishery Cooperative Union Law) เป็นกฎหมายที่บังคับใช้กับสหกรณ์ประมง

(3) กฎหมายสหกรณ์ป่าไม้แห่งประเทศไทยญี่ปุ่น (The Forest Cooperative Law) เป็นกฎหมายที่บังคับใช้กับสหกรณ์ผู้เป็นเจ้าของป่าไม้

(4) กฎหมายสหกรณ์ผู้บริโภคแห่งประเทศไทยญี่ปุ่น (The Consumers' Livelihood Cooperative Society Law of Japan) เป็นกฎหมายที่บังคับใช้กับสหกรณ์ผู้บริโภค⁷⁷

4) เปรียบเทียบกับสหกรณ์ในประเทศไทย

โครงสร้างสหกรณ์การเกษตรของประเทศญี่ปุ่นแบ่งโครงสร้างออกเป็น 3 ระดับ เช่นเดียวกับโครงสร้างสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย กล่าวคือ มีสหกรณ์การเกษตรระดับท้องถิ่นหรือขึ้นปฐม สหกรณ์ระดับจังหวัด และสหกรณ์ระดับประเทศ แต่ประเทศญี่ปุ่นจะมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินกิจกรรมสหกรณ์การเกษตร ที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้กับรัฐบาลและหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์การเกษตรหลายหน่วยงาน โดยแต่ละหน่วยงานนั้นจะมีการกำหนดหน้าที่ ขอบเขตที่ชัดเจนในการส่งเสริมและพัฒนาสมาชิกสหกรณ์ได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ ไม่มีการซ้ำซ้อนและการก้าวท้าวหน้าที่ซึ่งกันและกัน โดยมีความครอบคลุม ตอบสนองความต้องการของเกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพอย่างเป็นเครือข่าย

รัฐบาลประเทศญี่ปุ่นได้กำหนดกฎหมายที่ควบคุมดูแล และสนับสนุนสหกรณ์และภาคเกษตรกรรมโดยเฉพาะและให้ความช่วยเหลือโดยไม่เข้าไปแทรกแซงกิจการของสหกรณ์มากเกินไป

⁷⁷ พรรณี วัฒนจงกล. (2550). การสหกรณ์ในประเทศญี่ปุ่น ประมวลสาระชุดวิชาสหกรณ์นานาชาติ หน่วยที่ 6-10. หน้า 10 – 14 – 10-17.

โดยรัฐมีนโยบายส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านสหกรณ์ และหมู่บ้านเกษตรกร เพื่อสืบทอดอาชีพเกษตรกรในฐานะเป็นสมบัติของชาติสู่คนรุ่นต่อรุ่น เช่น การสนับสนุนเงินงบประมาณเพื่อสร้างชุมชนสหกรณ์ และชุมชนเกษตรกรให้เข้มแข็ง รวมถึงมีนโยบายด้านการรักษาดินและน้ำ โดยการเก็บพื้นที่เกษตรกรรมชั้นดีไว้ เก็บพื้นที่เกษตรกรรมไว้สำหรับผู้เข้ามาสืบทอด สร้างระบบเพื่อจัดการพัฒนาสภาวะแวดล้อมของพื้นที่เกษตรกรรมทางน้ำ ส่งเสริมการจัดการเกี่ยวกับการลดค่าใช้จ่ายของโครงการภาคเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมการใช้อุตสาหกรรมภาคเกษตรชีวมวล (Biomass) ในทุกด้าน เพื่อปรับปรุงสิ่งแวดล้อมของชุมชนเกษตรกร และสร้างพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรมที่ทนทานและปลอดภัย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สรุปได้ว่ากฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินกิจการสหกรณ์การเกษตรของประเทศไทยนั้น ยังมีมาตรการทางกฎหมายบางประการที่เป็นอุปสรรคทำให้ขบวนการสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยนั้นไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายของสหกรณ์ และไม่ตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกสหกรณ์ได้ ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรการทางกฎหมายของประเทศที่มีขบวนการสหกรณ์การเกษตรที่เข้มแข็ง และประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจการสหกรณ์ เช่น ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศเกาหลี ประเทศสิงคโปร์ ประเทศจีน และประเทศญี่ปุ่น ซึ่งผู้ศึกษาจะได้นำปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวไปวิเคราะห์ในบทต่อไป

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินกิจการ ของสหกรณ์การเกษตร

การดำเนินกิจการของสหกรณ์การเกษตรถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพราะสหกรณ์นั้นจะมีอุดมการณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์เป็นเครื่องมือในการที่จะแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกโดยการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง แต่จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ประเด็นปัญหาและอุปสรรคต่างๆ พบว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการช่วยเหลือสมาชิกสหกรณ์ รวมถึงปัญหาในการจัดตั้งและบริหารกิจการของสหกรณ์อยู่หลายประการ อันเป็นเหตุทำให้การดำเนินกิจการของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายของสหกรณ์ และไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกสหกรณ์ได้ดังต่อไปนี้

4.1 ปัญหาเกี่ยวกับการช่วยเหลือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร

1) ปัญหาการจัดสรรทุนเรือนหุ้นให้กับสมาชิกสหกรณ์การเกษตร

ทุนเรือนหุ้นหรือหุ้นของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ถือเป็นทุนของสหกรณ์การเกษตร ส่วนหนึ่งที่ใช้หมุนเวียนดำเนินงานของสหกรณ์ ซึ่งตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 33 (3) กำหนดให้การจัดตั้งสหกรณ์จะตั้งขึ้นได้โดยการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และจะต้องมีทุนซึ่งแบ่งเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่าๆ กัน โดยสมาชิกแต่ละคนจะต้องถือหุ้นอย่างน้อยหนึ่งหุ้น แต่ต้องไม่เกิน 1 ใน 5 ของหุ้นที่ชำระแล้วทั้งหมด และมาตรา 43 (5) ยังกำหนดให้ข้อบังคับของสหกรณ์อย่างน้อยจะต้องมีรายการทุนซึ่งแบ่งเป็นหุ้น มูลค่าของหุ้น การชำระค่าหุ้นด้วยเงินหรือทรัพย์สินอื่น การขายและโอนหุ้น ตลอดจนการจ่ายคืนค่าหุ้นด้วย ส่วนหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการชำระค่าหุ้นนั้น มาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 กำหนดให้สมาชิกจะนำค่าหุ้นหักกลบลบหนี้กับสหกรณ์ไม่ได้ และสมาชิกมีความรับผิดชอบไม่เกินจำนวนเงินค่าหุ้นที่ยังส่งใช้ไม่ครบ

มูลค่าหุ้นที่ตนถือ และในระหว่างที่สมาชิกภาพของสมาชิกยังไม่สิ้นสุด ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ของสมาชิกใช้สิทธิเรียกร้องในค่าหุ้นของสมาชิกผู้นั้น

โดยหุ้นของสหกรณ์ กฎหมายไม่ได้บังคับให้สหกรณ์ต้องกำหนดจำนวนทุนเรือนหุ้นไว้ก่อนจดทะเบียนสหกรณ์ จึงทำให้สหกรณ์สามารถออกหุ้นจำหน่ายให้แก่สมาชิกใหม่อยู่เสมอตามมูลค่าหุ้นที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ ดังนี้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สหกรณ์การเกษตร และเพื่อเป็นการตอบแทนแก่สมาชิกสหกรณ์ เมื่อสหกรณ์การเกษตรดำเนินกิจการและมีกำไรอันเนื่องจากการประกอบกิจการของสหกรณ์นั้น ควรมีการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี โดยจ่ายเป็นทุนเรือนหุ้นให้แก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร แต่ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 60 กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ไว้ ดังนี้ “การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ ให้จัดสรรเป็นทุนสำรองไม่น้อยกว่าร้อยละสิบของกำไรสุทธิ และเป็นค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่ต้องไม่เกินร้อยละห้าของกำไรสุทธิ

กำไรสุทธิประจำปีที่เหลือจากการจัดสรรเป็นทุนสำรองและค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ที่ประชุมใหญ่อาจจัดสรรได้ภายใต้ข้อบังคับ ดังต่อไปนี้

- (1) จ่ายเป็นเงินปันผลตามหุ้นที่ชำระแล้ว แต่ต้องไม่เกินอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวงสำหรับสหกรณ์แต่ละประเภท
- (2) จ่ายเป็นเงินเฉลี่ยคืนให้แก่สมาชิกตามส่วนธุรกิจที่สมาชิกได้ทำไว้กับสหกรณ์ในระหว่างปี
- (3) จ่ายเป็นเงินโบนัสแก่กรรมการและเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ไม่เกินร้อยละสิบของกำไรสุทธิ
- (4) จ่ายเป็นทุนสะสมไว้ เพื่อดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดของสหกรณ์ตามที่กำหนดในข้อบังคับ

เพราะฉะนั้นการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์ตามกฎหมายสหกรณ์ของประเทศไทยนั้น ระบุแต่เพียงว่าที่ประชุมใหญ่อาจจัดสรรกำไรสุทธิที่เหลือจากการจัดสรรเป็นทุนสำรองและค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นเงินเฉลี่ยคืนแก่สมาชิกตามสัดส่วนธุรกิจที่สมาชิกนั้นๆ ได้ทำไว้กับสหกรณ์ในระหว่างปี โดยไม่มีข้อกำหนดในเรื่องของการจัดสรรเป็นทุนเรือนหุ้นให้กับสมาชิกสหกรณ์ ต่างจากสหกรณ์ในประเทศจีน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสหกรณ์ในภาคการเกษตรหรือที่เรียกว่า สหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตร (Agricultural Producers Cooperatives) ซึ่งมีจำนวนประมาณ 150,000 สหกรณ์ โดยมีกฎหมายสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตรขึ้นถือใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. 2007 และมีวัตถุประสงค์ในการออกกฎหมายเพื่อเป็นกรอบแนวทางในการจัดตั้ง ดำเนินงาน พัฒนา ปกป้องสิทธิ และคุ้มครองผลประโยชน์ตาม

กฎหมายของสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตร รวมถึงเพื่อผลักดันการพัฒนาชนบทและเศรษฐกิจในชนบท การดำเนินงานของสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตรตามกฎหมายสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตรของประเทศจีนในมาตรา 36 กำหนดให้สหกรณ์จะต้องจัดให้สมาชิกแต่ละคนมีบัญชีซึ่งแสดงข้อมูลที่สำคัญๆ 3 ประการ ได้แก่

- 1) ทุนเรือนหุ้นของสมาชิก
- 2) ทุนสำรองที่แปลงมาเป็นทุนเรือนหุ้นของสมาชิกแต่ละราย
- 3) ปริมาณการทำธุรกิจกับสหกรณ์ของสมาชิก

ส่วนมาตรา 35 กำหนดให้สหกรณ์ต้องจัดให้มีเงินสำรองจากกำไรประจำปีตามที่กำหนดไว้ในธรรมนูญของสหกรณ์หรือตามมติที่ประชุมใหญ่ และเงินสำรองดังกล่าวจะใช้เพื่อชดเชยการขาดทุน ขยายการผลิต และการดำเนินธุรกิจสหกรณ์ หรือเพื่อแปลงเป็นทุนเรือนหุ้นให้กับสมาชิก และในมาตรา 37 กำหนดว่า หลังจากการจัดสรรกำไรประจำปีเป็นทุนสำรองของสหกรณ์แล้ว สามารถจัดสรรกำไรส่วนที่เหลือให้แก่สมาชิก ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในธรรมนูญของสหกรณ์ หรือมติในที่ประชุมใหญ่ ดังนี้

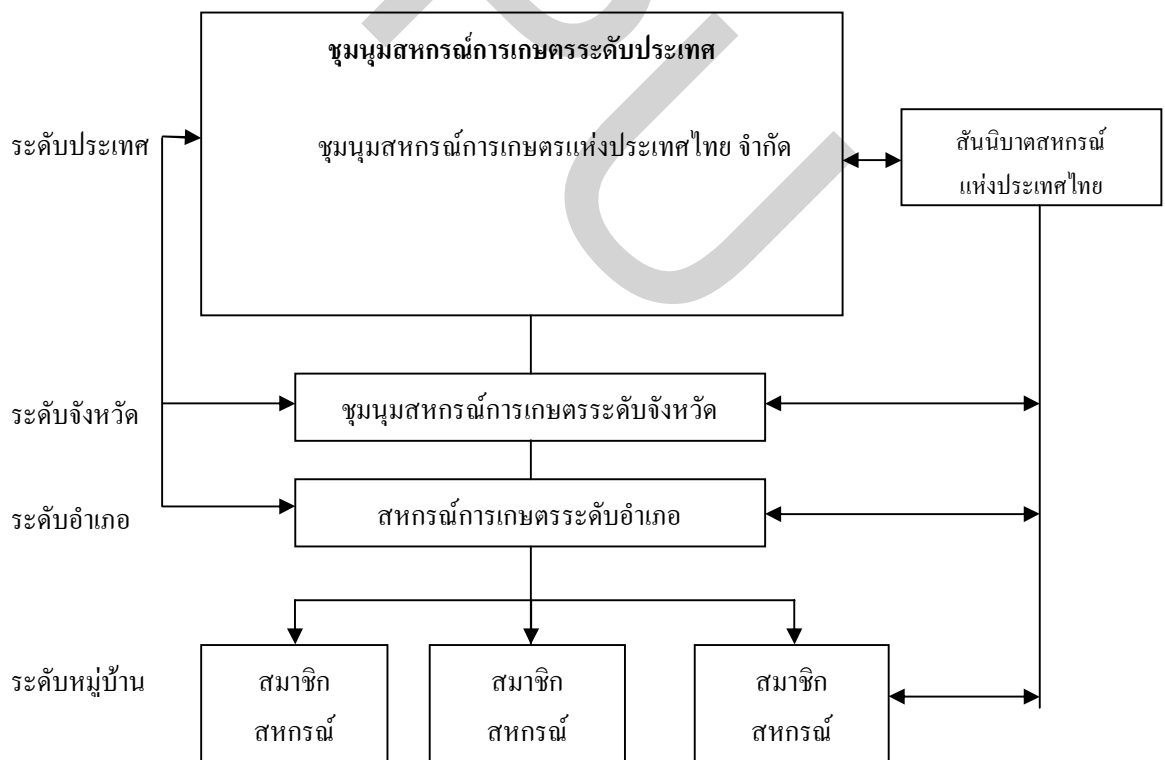
1. จัดสรรเป็นเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนของปริมาณธุรกิจที่สมาชิกทำกับสหกรณ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของกำไรที่จัดสรร

2. กำไรส่วนที่เหลือให้จัดสรรเป็นทุนเรือนหุ้นแก่สมาชิก ตามสัดส่วนทุนเรือนหุ้นของสมาชิก และทุนเรือนหุ้นของสมาชิกที่แปลงมาจากเงินสำรอง รวมถึงทรัพย์สินที่สมาชิกรายนั้นได้รับการสนับสนุน โดยตรงจากรายได้ที่ได้รับจากรัฐของสหกรณ์ และทรัพย์สินที่ได้รับบริจาค

ดังนั้น จะเห็นว่าตามบทบัญญัติกฎหมายสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตรของประเทศจีนจะกำหนดให้สหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตรจัดสรรกำไรสุทธิหลังจากหักชำระการขาดทุน (หากมี) และจัดสรรเป็นเงินทุนสำรอง เป็นเงินเฉลี่ยคืนแก่สมาชิกตามสัดส่วนแห่งปริมาณธุรกิจที่สมาชิกทำกับสหกรณ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของกำไรสุทธิหลังการหักชำระการขาดทุนและจัดสรรเป็นเงินทุนสำรอง และหากยังมีกำไรเหลืออยู่อีกให้นำไปจัดสรรเป็นทุนเรือนหุ้นให้แก่สมาชิกสหกรณ์ต่อไป แต่สำหรับในกรณีของประเทศไทย มาตรา 60 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ระบุแต่เพียงว่าที่ประชุมใหญ่อาจจัดสรรกำไรสุทธิที่เหลือจากการจัดสรรเป็นทุนสำรองและค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นเงินเฉลี่ยคืนแก่สมาชิกตามสัดส่วนธุรกิจที่สมาชิกรายนั้นๆ ได้ทำไว้กับสหกรณ์ในระหว่างปี โดยไม่มีข้อกำหนดในเรื่องของการจัดสรรเป็นทุนเรือนหุ้นให้กับสมาชิกสหกรณ์เมื่อสหกรณ์มีกำไร

2) ปัญหาการเชื่อมโยงเครือข่ายสหกรณ์การเกษตร

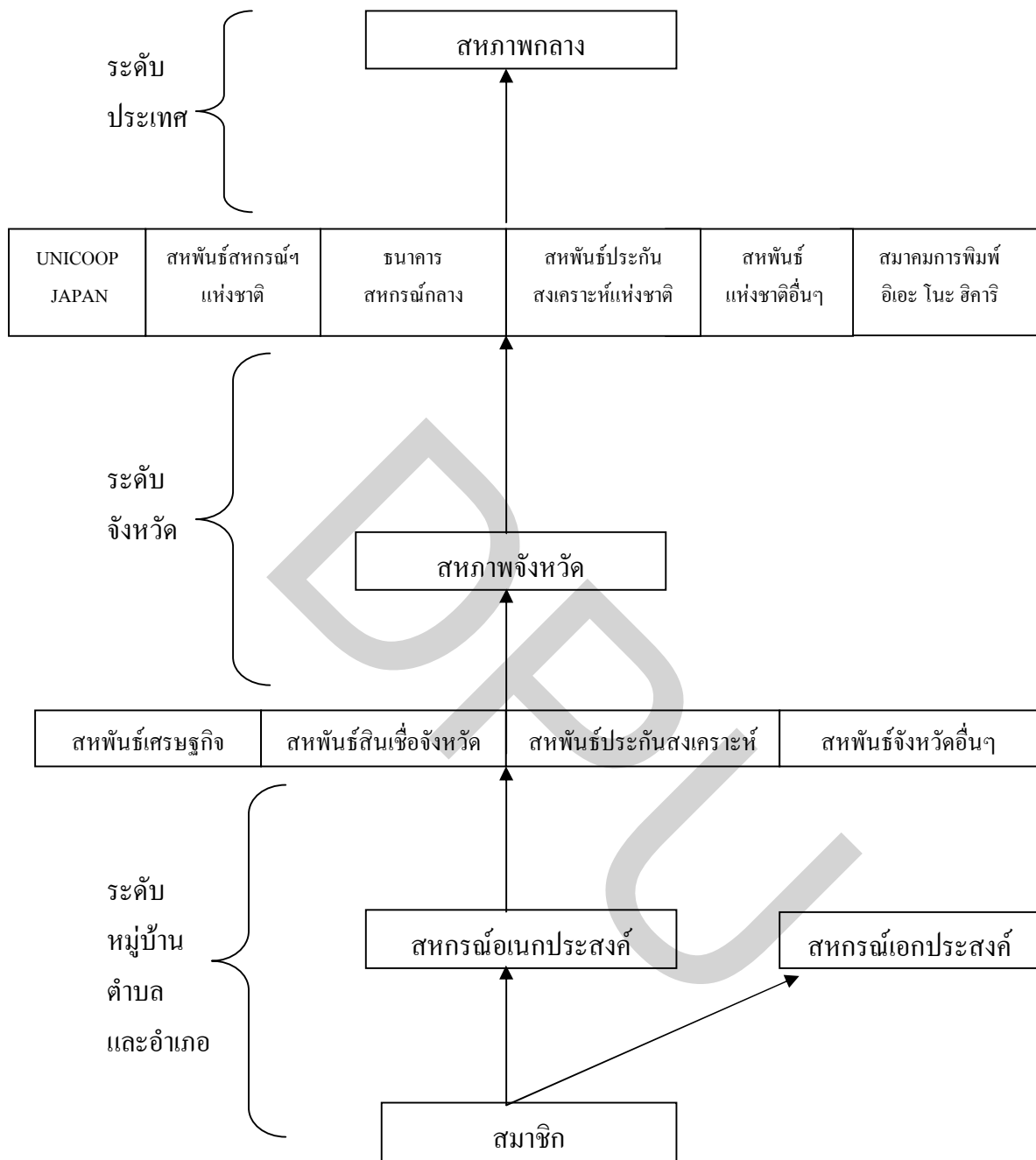
ปัจจุบันในประเทศไทยมีสหกรณ์การเกษตรจำนวน 4,401 แห่ง ข้อมูลจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ ณ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2555 โดยโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรสหกรณ์การเกษตรไทยหรือโครงสร้างของขบวนการสหกรณ์การเกษตรไทยจะแบ่งเป็น 3 ระดับ โดยจะเริ่มต้นจากสมาชิกรายบุคคล ระดับหมู่บ้านหรือระดับตำบล รวมตัวกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตรระดับอำเภอ และสหกรณ์การเกษตรในระดับอำเภอจะรวมตัวจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด และชุมนุมสหกรณ์ระดับจังหวัดรวมตัวกันจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับประเทศ หรือที่เรียกว่า ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด โดยมีสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ซึ่งมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามที่พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 109 กำหนดไว้ และเป็นองค์กรที่มีได้หาผลกำไร หรือทำธุรกิจเหมือนธุรกิจของสหกรณ์ทั่วไป แต่เป็นองค์กรที่ส่งเสริมและพัฒนากิจการสหกรณ์ แนะนำช่วยเหลือทางวิชาการแก่สหกรณ์ ให้การศึกษาฝึกอบรมวิชาการเกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์ อำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานระหว่างสหกรณ์กับส่วนราชการหรือบุคคลอื่น และช่วยส่งเสริมธุรกิจการค้าอุตสาหกรรม หรือบริการของสหกรณ์ทุกประเภททั่วราชอาณาจักร

ภาพที่ 4.1 โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรของสหกรณ์การเกษตรประเทศไทย

จากการศึกษาพบว่า การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยแม้ว่าจะสามารถพัฒนาให้ดำเนินธุรกิจในลักษณะอเนกประสงค์ซึ่งสามารถดำเนินธุรกิจได้หลายลักษณะและได้มีการจัดระบบการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงในระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศแล้ว แต่สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันขบวนการสหกรณ์การเกษตรประเทศไทยยังไม่มีบทบาทสำคัญเท่าที่ควรสำหรับการตอบสนองนโยบายในการพัฒนาการเกษตรของภาครัฐ การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจด้านการเงิน ธุรกิจการซื้อ การแปรรูป และธุรกิจการขายยังอยู่ในขอบเขตจำกัด และขาดการเชื่อมโยงเครือข่าย หรือการรวมตัวระหว่างสหกรณ์ทั้งในระดับปฐมภูมิ สหกรณ์ระดับจังหวัด และสหกรณ์ระดับชาติ เป็นเหตุให้การทำกิจกรรม และการทำธุรกิจร่วมกันของสหกรณ์การเกษตรมีค่อนข้างน้อย ทำให้อำนาจในการต่อรองในเรื่องต่างๆ ต่อภาครัฐ หรือเอกชนด้วยกัน ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะไม่สามารถใช้กลไก และเครือข่ายในการพัฒนาสหกรณ์ให้เข้มแข็ง และให้บริการแก่สมาชิกสหกรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับสมาชิกสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ยังมีความรู้ความเข้าใจในหลักการ และการดำเนินการของสหกรณ์ไม่เพียงพอ ขาดทักษะและความชำนาญที่จะบริหารงานสหกรณ์ให้เจริญก้าวหน้า แม้ว่าในปัจจุบันสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยจะเป็นองค์กรที่ส่งเสริมและพัฒนากิจการสหกรณ์ แนะนำช่วยเหลือทางวิชาการแก่สหกรณ์ รวมทั้งให้การศึกษฝึกรวมวิชาการเกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์ แต่เนื่องด้วยสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นองค์กรที่ส่งเสริมและพัฒนากิจการสหกรณ์ทุกประเภททั่วประเทศ มิได้มีแบ่งสาขาเฉพาะด้านในแต่ละประเภทสหกรณ์ จึงทำให้ไม่สามารถให้การส่งเสริม และสนับสนุนในการดำเนินงานของสหกรณ์ จัดฝึกรวมให้ความรู้ ความเข้าใจในกิจการสหกรณ์แก่สมาชิกสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ และเจ้าหน้าที่สหกรณ์ซึ่งอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ได้อย่างทั่วถึง

สำหรับสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยปัจจุบันนั้น ถือเป็นประเภทสหกรณ์ที่สำคัญที่สุดในขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทยและมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลประเทศไทยให้ความสำคัญและสนับสนุนสหกรณ์ภาคการเกษตรมากที่สุด โดยโครงสร้างของขบวนการสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยจะแบ่งการจัดองค์กรออกเป็น 3 ระดับ เหมือนกับโครงสร้างสหกรณ์การเกษตรของประเทศไทย กล่าวคือ มีสหกรณ์การเกษตรระดับท้องถิ่น สหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัดหรือชุมนุมสหกรณ์ระดับจังหวัด และมีสหกรณ์การเกษตรระดับชาติ เป็นองค์กรขั้นสูงสุดของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยปัจจุบัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 4.2 โครงสร้างของขบวนการสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย

1) สหกรณ์การเกษตรระดับปฐมภูมิ หรือระดับท้องถิ่น โดยสหกรณ์การเกษตรในระดับนี้จะจัดตั้งขึ้นในเขตหมู่บ้าน และเขตในเมือง มีสมาชิกสามัญเป็นเกษตรกร และมีสมาชิกสมทบเป็นผู้ที่อาศัยในเขตหมู่บ้าน หรือเมือง แต่ไม่ได้เป็นเกษตรกร สหกรณ์ระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

(1) สหกรณ์เอกประสงค์ เป็นสหกรณ์ประเภททำธุรกิจครบวงจร ธุรกิจการซื้อ การตลาด สินเชื่อ การประกันภัย การร่วมกันใช้ การแปรรูป รวมถึงการบริการให้คำแนะนำต่างๆ แก่สมาชิก สหกรณ์

(2) สหกรณ์เอกประสงค์ เป็นสหกรณ์ประเภทธุรกิจเพียงอย่างเดียว สหกรณ์จัดตั้งในกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรเฉพาะอย่าง เช่น โคนม ผลไม้ หรือปศุสัตว์

2) สหภาพและชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด คือ การที่สหกรณ์การเกษตรระดับปฐมจะรวมตัวกันเป็นชุมนุมสหกรณ์เพื่อดำเนินธุรกิจเฉพาะด้าน เช่น การตลาด สินเชื่อ ประกันภัย และสวัสดิการ ซึ่งชุมนุมสหกรณ์สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

(1) ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด โดยเกิดจากการรวมตัวกันของสหกรณ์การเกษตรเอกประสงค์ เช่น ชุมนุมสหกรณ์เศรษฐกิจจังหวัด ชุมนุมสหกรณ์สินเชื่อจังหวัด ชุมนุมประกันภัยจังหวัด ชุมนุมสหกรณ์สวัสดิการ และอื่น ๆ

(2) สหภาพสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด สหกรณ์การเกษตรขึ้นปฐมและชุมนุมสหกรณ์จังหวัดในแต่ละจังหวัด จัดตั้งสหภาพสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด 1 สหภาพ ซึ่งสหภาพสหกรณ์จังหวัดไม่ได้ทำธุรกิจทางเศรษฐกิจ แต่ทำหน้าที่ให้คำแนะนำ คำปรึกษา การศึกษาอบรม ให้ข่าวสาร ติดต่อประสานงาน ตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ขึ้นปฐม และชุมนุมสหกรณ์ต่างๆ ในจังหวัด นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นตัวแทนของขบวนการสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดนั้นๆ

3) ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับชาติหรือสหภาพกลาง เกิดขึ้นจากการที่ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรในแต่ละจังหวัดรวมตัวกันเป็นสหภาพกลาง หรือชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับชาติ โดยสามารถแบ่งประเภทได้ ดังนี้

(1) สหภาพกลางของสหกรณ์การเกษตร (Central Union of Agricultural Cooperative หรือ JA Zenchu) ถือเป็นองค์กรขั้นสูงสุดของสหกรณ์การเกษตรในประเทศญี่ปุ่น จัดตั้งโดยสหกรณ์การเกษตรสหภาพและชุมนุมสหกรณ์จังหวัด ชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติที่สัมพันธ์กับทางสหกรณ์การเกษตรเอกประสงค์ เช่น ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งชาติ ชุมนุมประกันภัยแห่งชาติเพื่อสหกรณ์การเกษตร ชุมนุมข้อมูลข่าวสารแห่งชาติเพื่อสหกรณ์การเกษตร ชุมนุมสวัสดิการแห่งชาติเพื่อสหกรณ์การเกษตร

โดยสหภาพกลางของสหกรณ์การเกษตร ไม่ได้ทำธุรกิจทางเศรษฐกิจแต่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นหน่วยงานกลางของสหกรณ์การเกษตร ถือเป็นองค์กรสูงสุด เพื่อเป็นตัวแทนปกป้องผลประโยชน์และสนองความต้องการของสหกรณ์การเกษตรทั้งประเทศ และการดำเนินการต่างๆ เพื่อพัฒนาขบวนการสหกรณ์การเกษตรและติดต่อประสานงานกับสหภาพจังหวัดและรัฐบาล สหภาพกลางได้จัดตั้งวิทยาลัยสหกรณ์กลางสำหรับทำการฝึกอบรมให้คำแนะนำผู้ที่เข้าทำงานในสหกรณ์ และพนักงานของสหกรณ์ และจัดตั้งสถาบันเพื่อการพัฒนาความร่วมมือภาคเกษตรแห่งเอเชีย (The Institute for the Development of Agricultural Cooperatives in Asia หรือ IDACA) การเผยแพร่และสนับสนุนนโยบายของขบวนการสหกรณ์ ตลอดจนริเริ่มแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม

(2) ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับชาติ (National Federation หรือ ZEN-NOH) จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการดำเนินธุรกิจ การลงทุนในบริษัทต่างๆ เพื่อประโยชน์ของขบวนการสหกรณ์ โดยเป็นตัวแทนสหกรณ์สมาชิกทั่วประเทศในการทำธุรกิจซื้อขายและการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่สหกรณ์

(3) ธนาคารกลางเพื่อการเกษตรและป่าไม้ จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนของสหกรณ์การเกษตร รับฝากเงินและให้กู้ยืมแก่สมาชิก ธนาคารสหกรณ์กลางนี้มีสมาชิกที่เป็นสหกรณ์เป็นผู้ถือหุ้นทั้งหมด

(4) สมาคมการพิมพ์โอโนะฮิการิ เป็นสมาคมที่ให้การสนับสนุนสหกรณ์ด้านการศึกษา วัฒนธรรม โดยจัดทำหนังสือและวารสารต่างๆ เพื่อเผยแพร่ด้านวัฒนธรรม

(5) ชุมนุมประกันภัยของสหกรณ์การเกษตรระดับชาติ ตั้งขึ้นโดยชุมนุมประกันภัยของสหกรณ์การเกษตรจังหวัดต่างๆ โดยรับประกันต่อจากชุมนุมประกันภัยจังหวัด

(6) สมาคมชุมนุมสินเชื่อบริษัทแห่งชาติ

(7) ยูนิคูป เจแปน (Unicoop Japan) โดยหน่วยงานนี้จะทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางคอยประสานงานในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับการการค้าระหว่างสหกรณ์กับต่างประเทศ

เพราะฉะนั้น ตามโครงสร้างกระบวนการสหกรณ์การเกษตรของประเทศญี่ปุ่น สหกรณ์การเกษตรจะมีระบบการดำเนินงานที่ครอบคลุมเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของเกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพ มีขอบข่ายการดำเนินงานที่กว้างขวาง เป็นระบบ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ระดับเมือง ระดับจังหวัด และระดับชาติที่ชัดเจน ครอบคลุมและเกื้อกูลกันอย่างเป็นเครือข่าย มีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนในการส่งเสริมและพัฒนาสมาชิกสหกรณ์ได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ ในแต่ละระดับๆ โดยไม่มีการซ้ำซ้อน และการก้าวข้ามหน้าที่ซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินกิจกรรมกับสหกรณ์การเกษตรหลายหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกกับสหกรณ์และสมาชิกสหกรณ์ โดยแต่ละหน่วยงานจะมีความสัมพันธ์กันทั้งในแนวราบและแนวตั้ง ทุกระดับมีความร่วมมือกันอย่างดี ให้คำแนะนำช่วยเหลือกันและดำเนินการเพื่อปกป้อง

ประโยชน์ของสมาชิก เพื่อให้สมาชิกมีความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ขบวนการสหกรณ์ในประเทศญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งขบวนการสหกรณ์การเกษตรมีความเข้มแข็งและเจริญก้าวหน้ามากที่สุด

ในขณะที่ประเทศไทย นอกจากสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย และหน่วยงานภาครัฐแล้วยังไม่มีหน่วยงานอื่นที่จะสนับสนุน เชื่อมโยงเครือข่ายสหกรณ์ และอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจการต่างๆ ให้แก่สหกรณ์การเกษตรเหมือนกับสหกรณ์การเกษตรในประเทศญี่ปุ่นทำให้สหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยที่มีจำนวนมากขาดการรวมตัวกันเพื่อร่วมกันดำเนินกิจการสหกรณ์ และทำให้ขาดอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจในการเรียกร้องผลประโยชน์ให้กับสมาชิกสหกรณ์

4.2 ปัญหาเกี่ยวกับการจัดตั้งและการบริหารกิจการสหกรณ์การเกษตร

1) ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์

การขอจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ในประเทศไทยจะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 ประกอบระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการดำเนินการจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ พ.ศ.2552 กล่าวคือ จะเป็นการรวบรวมบุคคลที่มีกิจการร่วมกันหรือมีความเดือดร้อนเหมือนกัน รวมตัวกันเพื่อจัดตั้งสหกรณ์มาดำเนินธุรกิจเพื่อให้บริการแก่สมาชิกหรือเป็นตัวแทนของสมาชิก อันมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิก โดยวิธีช่วยเหลือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์ การจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นมาจึงต้องพิจารณาความเป็นไปได้ทางธุรกิจ และจะต้องเป็นกิจการร่วมกันที่มุ่งกระทำธุรกิจกับสมาชิกเป็นหลัก โดยจะมีขั้นตอนการดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมการเบื้องต้น

1.1 รวบรวมกลุ่มบุคคลที่มีกิจการร่วมกันจำนวนไม่น้อยกว่าสิบคน บุคคลที่รวมกันนี้ต้องเป็นบุคคลธรรมดา และบรรลุนิติภาวะ

1.2 กำหนดวัตถุประสงค์และกิจกรรมของสหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้น เพื่อให้บริการและส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิก ทั้งนี้ จะต้องเป็นไปตามหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการสหกรณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดประเภทสหกรณ์

1.3 ดำเนินการจัดทำร่างแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้นอย่างคร่าวๆ อย่างน้อย 1 – 3 ปี ประกอบด้วย ธุรกิจที่จะให้บริการแก่สมาชิก การจัดจ้างเจ้าหน้าที่ แหล่งที่มาของเงินทุน รายได้และค่าใช้จ่ายต่างๆ เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ และความเหมาะสมในการจัดตั้งสหกรณ์

ขั้นตอนที่ 2 ประสานงาน

คณะบุคคลซึ่งประสงค์จะจัดตั้งสหกรณ์แต่งตั้งตัวแทนในการประสานงานกับเจ้าหน้าที่กลุ่มจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ ณ สำนักงานสหกรณ์ในพื้นที่ที่จะจัดตั้งสหกรณ์

2.1 เพื่อดำเนินการ ประชุมและจัดให้มีการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการสหกรณ์ ไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง จากผู้ทรงคุณวุฒิ หรือนักวิชาการ หรือผู้ที่มีประสบการณ์ด้านสหกรณ์

2.2 ขอคำแนะนำในการจัดทำแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์ และอื่นๆ

2.3 กำหนดวันประชุมในแต่ละครั้ง เพื่อให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์เข้าร่วมประชุมชี้แจง และแนะนำการดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการจัดประชุมผู้ซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกสหกรณ์ เพื่อพิจารณา

3.1 กำหนดชื่อสหกรณ์ที่จะขอจัดตั้งอย่างน้อย 3 ชื่อ เรียงลำดับตามความต้องการ

3.2 คัดเลือกบุคคลในที่ประชุม จำนวน ไม่น้อยกว่า 10 คน เป็นผู้แทนเพื่อดำเนินการ ขอจดทะเบียนสหกรณ์ เรียกว่า “คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์” แล้วให้คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์เลือกในระหว่างกันเอง เป็นประธาน รองประธาน เลขานุการ และเหรัญญิก

3.3 เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดวัตถุประสงค์ ประเภทของสหกรณ์ กำหนดแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์ และร่างข้อบังคับเฉพาะส่วนที่สำคัญเพื่อให้คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ใช้ประกอบการพิจารณาต่อไป

3.4 คณะผู้จัดตั้งจะต้องดำเนินการยื่นเรื่องขอจองชื่อสหกรณ์ ซึ่งสามารถดำเนินการได้ 2 วิธี คือ จองชื่อสหกรณ์ผ่านเว็บไซต์ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ หรือแจ้งชื่อสหกรณ์ให้สำนักงานสหกรณ์จังหวัด

ขั้นตอนที่ 4 ประชุมคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ เพื่อพิจารณา

4.1 เลือกประเภทสหกรณ์ และกำหนดวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่จะจัดตั้ง

4.2 จัดทำแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์

4.3 จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกสหกรณ์ตามใบสมัครที่รวบรวมได้ พร้อมทั้งกำหนดรูปแบบการจัดทำทะเบียนสมาชิกและทะเบียนหุ้น

4.4 จัดทำร่างข้อบังคับสหกรณ์

ขั้นตอนที่ 5 ประชุมผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิก เพื่อพิจารณา

5.1 รับทราบชื่อ การกำหนดประเภท และวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ ที่คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์เสนอ

5.2 แผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์

5.3 คำเนิการร่างข้อบังคับของสหกรณ์ และเสนอให้ที่ประชุมผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิก พิจารณากำหนดเป็นข้อบังคับของสหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้น

ขั้นตอนที่ 6 คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ลงลายมือชื่อในคำขอจดทะเบียนตามแบบที่นายทะเบียน สหกรณ์กำหนด ยื่นต่อนายทะเบียนสหกรณ์พร้อมเอกสาร ดังต่อไปนี้

6.1 สำเนารายงานการประชุมผู้ซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกสหกรณ์ จำนวน 2 ชุด

6.2 สำเนารายงานการประชุมผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกสหกรณ์ จำนวน 2 ชุด

6.3 บัญชีรายชื่อผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกพร้อมลายมือชื่อและจำนวนหุ้นที่แต่ละคนจะถือเมื่อ จัดตั้งสหกรณ์แล้ว จำนวน 2 ชุด

6.4 แผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์ จำนวน 2 ชุด

6.5 ข้อบังคับสหกรณ์ จำนวน 4 ชุด

นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ หรือ พนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งนายทะเบียน สหกรณ์มอบหมาย มีอำนาจออกคำสั่ง เป็นหนังสือให้บุคคลใดๆ ซึ่งเกี่ยวข้องมาชี้แจงข้อเท็จจริงหรือ ให้ส่งเอกสาร มาเพื่อประกอบการพิจารณาเกี่ยวกับการรับจดทะเบียนสหกรณ์ได้ในการพิจารณารายการ ที่เกี่ยวกับ คำขอหรือรายการในข้อบังคับของสหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้น ถ้านายทะเบียนสหกรณ์เห็นว่า รายการดังกล่าวไม่ถูกต้อง นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งให้คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์แก้ไข หรือดำเนินการ ให้ถูกต้องได้

เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์พิจารณาแล้วเห็นว่า สหกรณ์ตามที่ขอจดทะเบียนมีวัตถุประสงค์ ถูกต้อง คำขอจดทะเบียนมีเอกสารครบถ้วน และการจัดตั้งสหกรณ์ตามที่ขอจดทะเบียนจะไม่เสียหายแก่ ระบบสหกรณ์ให้นายทะเบียนสหกรณ์รับจดทะเบียนและออกใบสำคัญรับจดทะเบียนให้แก่สหกรณ์นั้น

แต่เนื่องจากในปัจจุบันสหกรณ์ได้เกิดปัญหาในการดำเนินกิจการมากมายหลายประการ คือ

(1) การบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพ สมาชิกสหกรณ์หรือคณะกรรมการดำเนินการไม่ สามารถบริหารงานสหกรณ์ของตนได้เท่าที่ควรจะเป็น เพราะขาดความรู้ความเข้าใจในการ บริหารงานสหกรณ์ บางสหกรณ์ไม่มีผู้จัดการเป็นของตนเองและมีเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ ทำให้การ บริหารงานเป็นไปอย่างเชื่องช้าและไม่มีประสิทธิภาพ

(2) การแข่งขัน สหกรณ์ต้องแข่งขันกับพ่อค้าคนกลางหรือนายทุนหรือธุรกิจประเภทอื่น ตลอดเวลา ซึ่งคู่แข่งมีข้อได้เปรียบในทุกๆ ด้าน เช่น มีเงินทุนที่เหนือกว่า มีทรัพยากรบุคคลที่มี ความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในทางการค้าและธุรกิจมากกว่า ทำให้สหกรณ์แข่งขันสู้ ไม่ได้ เป็นเหตุให้ประสบกับการขาดทุนหรือล้มเหลวในที่สุด

(3) เงินทุนไม่เพียงพอ การดำเนินธุรกิจต้องอาศัยเงินทุนเป็นปัจจัยสำคัญ แต่สหกรณ์จำนวนมากยังขาดเงินทุนที่จะขยายธุรกิจให้กว้างขวางออกไป และไม่สามารถให้สมาชิกกู้ยืมเงินได้ตามที่ต้องการ

(4) ธุรกิจไม่เพียงพอ หมายถึง ปริมาณธุรกิจที่สหกรณ์ดำเนินการอยู่มีน้อย ไม่ครบวงจรตามที่กำหนดไว้ เนื่องจากมีเงินทุนไม่เพียงพอ ทำให้สหกรณ์ไม่สามารถสนองความต้องการทางเศรษฐกิจของสมาชิกได้ทุกอย่าง ซึ่งส่งผลให้สมาชิกไม่สนใจทำธุรกิจกับสหกรณ์ของตน แต่ไปสนใจทำธุรกิจกับองค์กรอื่นๆ แทน

จากปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสหกรณ์การเกษตรหลายแห่งต้องประสบปัญหาหนี้สินมากมาย และเลิกกิจการสหกรณ์ไปในที่สุด ซึ่งจากข้อมูลกรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้รวบรวมจำนวนสหกรณ์ ข้อมูล ณ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2555 โดยสหกรณ์การเกษตรกับชุมนุมสหกรณ์การเกษตรรวมกันจะมีจำนวนสหกรณ์ทั้งสิ้น 4,401 สหกรณ์ โดยสหกรณ์การเกษตรที่ยังไม่สามารถดำเนินธุรกิจได้จำนวน 132 สหกรณ์ อยู่ในระหว่างดำเนินธุรกิจ 3,636 สหกรณ์ และอยู่ในระหว่างชำระบัญชี หรือ เลิกสหกรณ์จำนวน 633 สหกรณ์ ดังนี้ จะเห็นได้ว่าจำนวนสหกรณ์การเกษตรที่จัดตั้งขึ้นแต่ยังไม่สามารถดำเนินธุรกิจได้ และสหกรณ์การเกษตรที่อยู่ในระหว่างชำระบัญชีจะมีจำนวนมาก เพราะฉะนั้นจึงควรกำหนดให้มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มเตรียมสหกรณ์เพื่อทดลองดำเนินกิจการให้มีความชำนาญเหมาะสมแล้วจึงขอจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ จะทำให้สหกรณ์ที่ได้รับการจดทะเบียนมีความพร้อมในการดำเนินกิจการดังเช่นการจัดตั้งสหกรณ์ในประเทศเยอรมนี การจัดตั้งสหกรณ์สามารถดำเนินการได้โดยกฎหมายสหกรณ์ประเทศเยอรมนีกำหนดให้มีสมาชิกไม่น้อยกว่า 7 คน สามารถขอจัดตั้งสหกรณ์ได้แต่ขั้นตอนการดำเนินการ กฎหมายกำหนดให้จะต้องจัดตั้งเป็นกลุ่มเตรียมสหกรณ์และดำเนินการไปเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปี แล้วจึงขอจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ เมื่อชุมนุมสหกรณ์และชุมนุมตรวจบัญชีสหกรณ์ให้ความเห็นชอบแล้ว นายทะเบียนสหกรณ์จึงสามารถจะรับจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ได้ในที่สุด ดังนั้น การจัดตั้งสหกรณ์ในประเทศไทยควรมีการปรับปรุงวิธีการเช่นเดียวกันเพื่อให้คณะบุคคลที่จะจัดตั้งสหกรณ์ได้เรียนรู้การดำเนินงานโดยวิธีสหกรณ์ก่อน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารกิจการสหกรณ์

ทั้งนี้ การดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ทุกประเภทในประเทศไทย คือ 1) สหกรณ์การเกษตร 2) สหกรณ์การประมง 3) สหกรณ์นิคม 4) สหกรณ์ร้านค้า 5) สหกรณ์บริการ 6) สหกรณ์ออมทรัพย์ 7) สหกรณ์เครดิตยูเนียน ทั้งหมดจะต้องดำเนินการต่างๆ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 เท่านั้น เนื่องจากเป็นกฎหมายสหกรณ์เพียงฉบับเดียวที่ใช้บังคับ ปัญหาที่เกิดขึ้นคือทำให้เกิดช่องว่างในบางเรื่องและไม่เอื้อต่อการพัฒนาสหกรณ์ เพราะสหกรณ์ในแต่ละประเภทมีจุดกำเนิด วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งและข้อจำกัดที่ไม่เหมือนกัน เช่น สหกรณ์การเกษตร เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นโดยเกษตรกร

มีหน้าที่ให้บริการสมาชิกในด้านการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร และสินค้าที่จำเป็นในการบริโภคมาจำหน่ายแก่สมาชิก ให้บริการด้านสินเชื่อ เงินรับฝาก รวบรวมผลผลิตทางการเกษตรเพื่อจำหน่ายหรือแปรรูป ให้บริการด้านปรับปรุงบำรุงดิน หรือสหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในกลุ่มคนที่ทำงานในหน่วยงานเดียวกัน หรืออาศัยอยู่ในถิ่นฐานใกล้เคียงกัน มีวัตถุประสงค์หลัก คือ ส่งเสริมการออมทรัพย์และให้สมาชิกกู้ยืมเงินเมื่อมีความจำเป็น เป็นต้น

ในประเทศเกาหลีนั้น รัฐได้ส่งเสริมในการจัดตั้งสหกรณ์ในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการออกกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ในแต่ละประเภทสนับสนุนขบวนการสหกรณ์ในแต่ละประเภท คือ กฎหมายสหกรณ์การเกษตร กฎหมายสหกรณ์การประมง กฎหมายสหกรณ์การปศุสัตว์ กฎหมายเครดิตยูเนียน เพื่อเป็นการสนับสนุนขบวนการสหกรณ์ในแต่ละประเภท ซึ่งมีผลบังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน

2) ปัญหาเกี่ยวกับองค์ประกอบของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ เป็นคณะบุคคลผู้ได้รับเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ เพื่อทำหน้าที่บริหารงานสหกรณ์ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ ซึ่งตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ในมาตรา 50 วรรค 1 กำหนดให้สหกรณ์มีคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ประกอบด้วย ประธานกรรมการหนึ่งคน และกรรมการอื่นอีกไม่เกินสิบสี่คนซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิก⁷⁸ จากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว องค์ประกอบของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์จะประกอบไปด้วยประธานกรรมการจำนวนหนึ่งคน และกรรมการอื่นอีกจำนวนไม่เกินสิบสี่คน โดยจะมีความแตกต่างจากผู้แทนของนิติบุคคลอื่นๆ เช่น กรรมการบริษัทจำกัด กฎหมายกำหนดแต่เพียงว่า ผู้เป็นกรรมการจะพึงมีจำนวนมากน้อยเท่าใด ให้สุดแล้วแต่ที่ประชุมใหญ่จะกำหนด⁷⁹ เพราะฉะนั้น การที่องค์ประกอบคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ประกอบไปด้วย 2 ส่วนที่สำคัญ ส่วนที่หนึ่ง คือ “ประธานกรรมการ” ซึ่งมีได้เพียงหนึ่งคน และส่วนที่สอง คือ “กรรมการอื่น” ซึ่งมีได้ไม่เกินสิบสี่คน ดังนั้น ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจการสหกรณ์จะเกิดขึ้นในกรณีที่ตำแหน่งประธานกรรมการซึ่งมีเพียงหนึ่งคนนั้นว่างลงไม่ว่าจะด้วยเหตุเพราะขาดคุณสมบัติ ถึงแก่กรรม หรือลาออก หรือด้วยเหตุใดก็ตาม จะมีผลทำให้ความเป็นคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์หมดสิ้นไป ไม่สามารถดำเนินกิจการของสหกรณ์ได้ตามวัตถุประสงค์

⁷⁸ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 , มาตรา 50.

⁷⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ , มาตรา 1150.

เพราะขาดองค์ประกอบในความเป็นคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยประธานกรรมการดำเนินงานสหกรณ์ มีอำนาจหน้าที่ดังนี้⁸⁰

1. เป็นประธานในที่ประชุมใหญ่ และที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการและควบคุมการ ประชุมให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

2. ควบคุมดูแลการดำเนินงานทั่วไปของสหกรณ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและอยู่ใน วัตถุประสงค์ของสหกรณ์ หน้าที่ของประธานในเรื่องนี้ เป็นหน้าที่เฉพาะตัวประธานที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นเรื่องของการใช้อำนาจการบริหารในเรื่องของการดำเนินงานของสหกรณ์

1) การควบคุมการดำเนินงาน เป็นอำนาจที่ประธานสามารถที่จะสั่งการในเรื่องต่างๆ ได้เป็นการเฉพาะ ไม่ต้องอาศัยมติคณะกรรมการดำเนินการ บางส่วนอาจเป็นเรื่องที่ระเบียบให้อำนาจ ไว้เป็นการเฉพาะเรื่องเหล่านั้นประธานใช้อำนาจได้เป็นการเฉพาะตัว เช่น การควบคุม งบประมาณ ค่าใช้จ่าย การควบคุมการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ การจัดซื้อจัดจ้างตามระเบียบ การอนุมัติ ค่าใช้จ่ายต่างๆ ของกรรมการและเจ้าหน้าที่สหกรณ์ การควบคุมงานต่างๆ ให้เป็นไปตามมติของ คณะกรรมการดำเนินการ

2) การดูแลการดำเนินงาน ซึ่งเป็นการดูแลโดยทั่วไปเพื่อให้การดำเนินงานของ สหกรณ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและการให้บริการที่ดีแก่สมาชิก เช่น การดูแลทางด้านการ บริหารงานของสหกรณ์ การดูแลทางด้านการให้บริการแก่สมาชิก การดูแลทางด้านทรัพย์สินต่างๆ ของสหกรณ์ การดูแลงานที่สหกรณ์ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก

นอกจากที่กล่าวมาแล้วประธานจะต้องรับผิดชอบในการดำเนินงานทั้งปวงของสหกรณ์ ให้เป็นไปด้วยความถูกต้องเรียบร้อยตามควรแก่กรณีและสภาพของสหกรณ์

3. ลงลายมือชื่อในเอกสารต่างๆ ในนามสหกรณ์ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ

4. ดำเนินการอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการดำเนินการมอบหมายให้ภายใต้กฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ มติ และคำสั่งของสหกรณ์

อำนาจหน้าที่ของประธานกรรมการตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับนั้น อำนาจหน้าที่ตามข้อ 1 - 3 ถือเป็นอำนาจเฉพาะตัวของประธาน สำหรับอำนาจตามข้อ 4 เป็นอำนาจที่คณะกรรมการ ดำเนินการพิจารณา มอบหมายให้ประธานมีอำนาจกระทำการเป็นเรื่องๆ ไป ซึ่งคณะกรรมการดำเนินการ สหกรณ์จะมอบให้หรือไม่ก็ได้ โดยเป็นอำนาจของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ไม่ใช่อำนาจของ ประธานกรรมการ

⁸⁰ วรเทพ ไวกยวิโรจน์. 2550. บทบาท อำนาจ หน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการดำเนินการ โครงสร้างองค์การ และการกระจายอำนาจการบริหารงาน การวินิจฉัยและการอนุมัติเงินกู้ การตรวจสอบการใช้เงินกู้และ การบริหารเงินกู้. หน้า 14.

3) ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดโครงสร้างของกฎหมายสหกรณ์

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายสำคัญที่ใช้บังคับกับสหกรณ์ในทุกประเภท โดยโครงสร้างของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 นั้น ได้มีการจัดระบบหมวดหมู่ของกฎหมายไว้ดังนี้

หมวด 1 บททั่วไป

หมวด 2 การกำกับและส่งเสริมสหกรณ์

ส่วนที่ 1 คณะกรรมการพัฒนาสหกรณ์แห่งชาติ

ส่วนที่ 2 นายทะเบียนสหกรณ์

ส่วนที่ 3 การกำกับดูแลสหกรณ์

ส่วนที่ 4 กองทุนพัฒนาสหกรณ์

หมวด 3 สหกรณ์

ส่วนที่ 1 การจัดตั้งและการจดทะเบียนสหกรณ์

ส่วนที่ 2 ข้อบังคับและการแก้ไขเพิ่มเติม

ส่วนที่ 3 การดำเนินงานของสหกรณ์

ส่วนที่ 4 การสอบบัญชี

ส่วนที่ 5 การเลิกสหกรณ์

หมวด 4 การชำระบัญชี

หมวด 5 การควบสหกรณ์เข้ากัน

หมวด 6 การแยกสหกรณ์

หมวด 7 ชุมชุมสหกรณ์

หมวด 8 สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย

หมวด 9 กลุ่มเกษตรกร

หมวด 10 บทกำหนดโทษบทเฉพาะกาล

เพราะฉะนั้นจากโครงสร้างของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการจัดหมวดหมู่แห่งบทบัญญัติของกฎหมายนั้น ยังมีความไม่เหมาะสม ไม่เป็นระบบ และมีได้เรียงลำดับหมวดหมู่ตามลักษณะธรรมชาติของสหกรณ์ ทำให้เป็นเรื่องที่ยากแก่การศึกษา และทำความเข้าใจสำหรับสมาชิกสหกรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกสหกรณ์ส่วนใหญ่เป็นเพียงบุคคลธรรมดา มิใช่ นักกฎหมาย นักวิชาการ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถในการศึกษาทำความเข้าใจถึงโครงสร้างและบทบัญญัติของกฎหมายสหกรณ์ รวมทั้งบทบัญญัติของกฎหมายสหกรณ์นั้น

ไม่มีบทบัญญัติที่ถือเป็นหลักการพื้นฐานของสหกรณ์ หรือมีเจตนาอาจมีข้อความที่ไม่ชัดเจนเพียงพอ เป็นเหตุให้ต้องเสนอให้นายทะเบียนสหกรณ์ตีความเนื้อหาโดยไม่จำเป็น

โดยหลักการพื้นฐานบางเรื่องที่ควรจะมีบัญญัติไว้ในกฎหมายสหกรณ์เพื่อให้เกิดความชัดเจน แต่กลับบัญญัติว่าให้กำหนดในข้อบังคับ เช่นในเรื่องของ สิทธิและหน้าที่ของสมาชิก ข้อกำหนดเกี่ยวกับการประชุมใหญ่และการประชุมคณะกรรมการดำเนินการ ซึ่งต้องดำเนินการตามหลักประชาธิปไตย ตลอดจนอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบขององค์กรทั้งสอง การที่กฎหมายบัญญัติให้สหกรณ์กำหนดกิจกรรมสำคัญอันเกี่ยวกับหลักการพื้นฐานของสหกรณ์และผลประโยชน์ส่วนได้ส่วนเสียของสมาชิกไว้ในข้อบังคับเช่นนี้จะทำให้สาระสำคัญของข้อบังคับ สหกรณ์ขาดมาตรฐาน เสี่ยงต่อการที่สหกรณ์แต่ละสหกรณ์จะกำหนดหรือแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ แม้ในเรื่องเดียวกันให้แตกต่างกันออกไปได้ ดังนั้น กฎหมายสหกรณ์ที่ดี ควรมีบทบัญญัติที่ครบถ้วนสมบูรณ์ภายใต้โครงสร้างกฎหมายที่ครอบคลุมตั้งแต่การจัดตั้งและการจดทะเบียนสหกรณ์ สิทธิและหน้าที่ของสหกรณ์ สิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิก การจัดองค์กรและการจัดการสหกรณ์ทรัพย์สินและเงินทุนของสหกรณ์ ฯลฯ จนถึงการเลิกและการชำระบัญชีสหกรณ์ และอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนสหกรณ์ และหรือส่วนราชการส่งเสริมสหกรณ์ เช่น ตามโครงสร้างกฎหมายสหกรณ์ของประเทศสิงคโปร์ (The Cooperative Societies Act 1979) ซึ่งจัดหมวดหมู่ของกฎหมายที่ทำให้ง่ายแก่การศึกษา เรียนรู้และเข้าใจ เพราะได้จัดเรียงลำดับหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ เช่น หมวด 2 การจัดตั้งและการจดทะเบียนสหกรณ์ ก็ครอบคลุมเนื้อหาสาระสำหรับสหกรณ์ทุกระดับ หมวด 3 ได้รวบรวมสิทธิและหน้าที่ของสหกรณ์ทุกระดับไว้ในหมวดเดียวกัน และหมวด 4 ยังได้รวบรวมสิทธิและความรับผิดชอบของสมาชิกไว้ ทำให้สะดวกแก่การศึกษาและเข้าใจแก่สมาชิกสหกรณ์

หลักการพื้นฐานอีกประการหนึ่งซึ่งยังขาดหรือไม่มีความชัดเจนในกฎหมายสหกรณ์ไทย คือ หน้าที่ของสหกรณ์ในการให้การศึกษาฝึกอบรมแก่สมาชิก กรรมการดำเนินการ และพนักงานของสหกรณ์ รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์ไปสู่ประชาชนทั่วไป เพราะถ้าสมาชิกสหกรณ์ขาดความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานของสหกรณ์ของตน รวมทั้งข่าวสารความเคลื่อนไหวของสหกรณ์ย่อมจะขาดความสนใจและไม่เห็นคุณค่าของสหกรณ์มากไปกว่าประโยชน์เฉพาะหน้าที่ตนจะได้รับจากสหกรณ์ ดังนี้ กฎหมายสหกรณ์จึงควรมีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนในเรื่องของการศึกษาฝึกอบรมและสารสนเทศ เพื่อให้เป็นระบบ เกิดความสอดคล้อง สนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างสหกรณ์ด้วยกัน และระหว่างสหกรณ์กับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

4) ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจกระทำการของสหกรณ์

การดำเนินงานของสหกรณ์นั้นจะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด และอยู่ภายใต้วัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่สหกรณ์นั้นๆ ได้กำหนดไว้ โดยตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 46 ได้กำหนดให้สหกรณ์มีอำนาจกระทำการได้ ดังนี้ (1) ดำเนินธุรกิจ การผลิต การค้า การบริการ และอุตสาหกรรมเพื่อประโยชน์ของสมาชิก (2) ให้สวัสดิการหรือการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกและครอบครัว (3) ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่สมาชิก (4) ขอหรือรับความช่วยเหลือทางวิชาการจากทางราชการ หน่วยงานของต่างประเทศหรือบุคคลอื่นใด (5) รับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือประเภทประจำจากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่นได้ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ (6) ให้กู้ยืมเงิน เชื้อ ให้เช่า ให้เช่าซื้อ โอน รับ จำนองหรือจำนำ ซึ่งทรัพย์สินแก่สมาชิกหรือของสมาชิก (7) จัดให้ได้มา เชื้อ ถูกรรมสิทธิ์หรือทรัพย์สิน สิทธิครอบครอง กู้ยืม เช่า เช่าซื้อ รับโอนสิทธิการเช่าหรือสิทธิการเช่าซื้อ จำนองหรือจำนำ ขายหรือจำหน่ายด้วยวิธีอื่นใดซึ่งทรัพย์สิน (8) ให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงินได้ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ และ (9) ดำเนินกิจการอย่างอื่นบรรดาที่เกี่ยวกับ หรือเนื่องในการจัดให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์

จากบทบัญญัติดังกล่าว เห็นได้ว่าการที่ได้กำหนดอำนาจกระทำการของสหกรณ์ไว้ในลักษณะเป็นรายละเอียดเช่นนี้จะมีผลเสียแก่สหกรณ์มากกว่าที่จะเป็นผลดี เพราะจะเป็นการจำกัดอำนาจในการดำเนินกิจการของสหกรณ์ และถึงแม้กฎหมายได้กำหนดรายละเอียดของอำนาจไว้มากมายประการใด ก็ยังน้อยกว่าอำนาจของนิติบุคคลทั่วไปตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 66 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ความว่า “นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ภายในขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ ดังได้บัญญัติหรือกำหนดไว้ในกฎหมาย ข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง” โดยรายละเอียดอำนาจกระทำการข้อใดข้อหนึ่งตามมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 นั้น หากสหกรณ์นั้นมิได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์เอง ก็จะใช้อำนาจกระทำการข้อนั้นมิได้ เพราะมาตรา 46 บัญญัติว่า “เพื่อปฏิบัติให้เป็นตามวัตถุประสงค์ ให้สหกรณ์มีอำนาจกระทำการดังต่อไปนี้ได้...” ตรงกันข้าม สหกรณ์จะกำหนดในข้อบังคับให้มีวัตถุประสงค์นอกเหนือจากที่บัญญัติไว้ให้เป็นอำนาจกระทำการในมาตรา 46 ไม่ได้

5) ปัญหาการบริหารงานสหกรณ์การเกษตร

ปัญหาในการดำเนินกิจการสหกรณ์การเกษตรให้มีประสิทธิภาพ และให้สมาชิกได้รับการบริการและประโยชน์ทางเศรษฐกิจสูงสุดนั้น นอกจากปัญหาอุปสรรคภายนอกสหกรณ์การเกษตร เช่น เรื่องของการเปลี่ยนแปลงภาวะทางเศรษฐกิจ การแข่งขันทางการตลาดกับองค์กร

ธุรกิจอื่นๆ เงินทุนของสหกรณ์ กฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้อง นโยบายของภาครัฐ และการได้รับช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ ที่ยังไม่เพียงพอ นั้น ปัญหาอุปสรรคที่มีความสำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อให้การดำเนินกิจการสหกรณ์การเกษตรไม่ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ และไม่ตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับสมาชิกสหกรณ์ได้คือ ปัญหาการบริหารงานภายในสหกรณ์การเกษตร เพราะการที่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรขึ้นนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนด้านเงินทุน ด้านการผลิต และการจำหน่ายเพื่อให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นด้วยการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์ ซึ่งสมาชิกสหกรณ์ทุกคนถือเป็นเจ้าของสหกรณ์การเกษตรนั้นๆ แต่เนื่องจากสมาชิกสหกรณ์การเกษตรทุกคนไม่สามารถร่วมกันบริหารงานสหกรณ์ได้ จึงจำเป็นต้องจัดให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เพื่อเข้ามาทำหน้าที่บริหารงานและกิจการต่างๆ ของสหกรณ์การเกษตร รวมถึงจัดจ้างผู้จัดการและเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติงานในสหกรณ์การเกษตรด้วย เพราะฉะนั้นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้สหกรณ์การเกษตรดำเนินกิจการให้มีความเจริญก้าวหน้าหรือล้มเหลวขึ้นขึ้นอยู่กับการบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ แต่จากการศึกษาพบว่าปัจจัยสำคัญที่มีผลทำให้สหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยไม่ประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจการสหกรณ์ในปัจจุบันเท่าที่ควรนั้น ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งเกิดจากการบริหารงานภายในของสหกรณ์ กล่าวคือ ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการบริหารงานของคณะกรรมการสหกรณ์ เนื่องจากคณะกรรมการดำเนินการไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอ ขาดประสบการณ์ในการกำหนดนโยบาย การวางแผนและบริหารงานสหกรณ์ ไม่ทราบถึงบทบาทและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ว่ามีอย่างไร ไม่สามารถติดตามควบคุม ตามตรวจสอบการดำเนินงานของฝ่ายจัดการได้ และคณะกรรมการสหกรณ์มีการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามที่กฎหมายกำหนด ทำให้การบริหารงานไม่ต่อเนื่องประกอบด้วยคณะกรรมการไม่มีความตั้งใจในการแก้ปัญหาของสหกรณ์ ไม่รับผิดชอบในการบริหารงานสหกรณ์ไม่ซื่อสัตย์ โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและพรรคพวกมากเกินไป ทำให้การบริหารงานสหกรณ์ไม่มีประสิทธิภาพ

เพราะฉะนั้นการที่คณะกรรมการสหกรณ์เป็นตัวจักรสำคัญในการดำเนินกิจการสหกรณ์ให้ประสบความสำเร็จ และเป็นกลุ่มบุคคลที่จะทำหน้าที่ตัวแทนสมาชิกสหกรณ์ในการบริการงานสหกรณ์ ดังนั้น กรรมการสหกรณ์จึงต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต เข้าใจสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองและวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ ที่สำคัญจะต้องมีความเข้าใจในปรัชญา อุดมการณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์อย่าง

แท้จริง ซึ่งผู้ศึกษามีตัวอย่างกรณีศึกษาของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยที่มีผลการดำเนินงานกิจการสหกรณ์การเกษตรที่ดี ดังต่อไปนี้

1) สหกรณ์การเกษตรท่าวังผา จำกัด โดยจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 เป็นประเภทสหกรณ์ "การชนกิจ" เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2516 หมายเลขทะเบียน กสก. 8/2516 มีคณะผู้จัดตั้ง 12 คน นำโดยนายขยงยุทธ แวงหงษ์ มีสมาชิกแรกตั้ง 9 กลุ่มจำนวน 242 คน มีทุนดำเนินงานครั้งแรก 12,100 บาท ต่อมาเมื่อทางราชการได้จัดประเภทสหกรณ์ใหม่ตามกฎหมายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น "สหกรณ์การเกษตร" เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และปัจจุบันมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าวังผา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน สำหรับสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรท่าวังผา จำกัด นั้น นับถึงปีทางบัญชีสิ้นสุด 31 มีนาคม พ.ศ. 2555 สหกรณ์การเกษตรท่าวังผา จำกัด มีสมาชิกทั้งสิ้น 5,971 คน

สหกรณ์การเกษตรท่าวังผา จำกัด มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสหกรณ์ เพื่อส่งเสริมให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และสังคมของบรรดาสมาชิกโดยวิธีช่วยตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักสหกรณ์ รวมทั้ง การให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรแก่สมาชิก การรับฝากเงิน การจัดหาสินค้าปัจจัยการผลิต หรือสิ่งของที่จำเป็นมาจำหน่ายให้กับสมาชิก การส่งเสริมและให้บริการแก่สมาชิก การรวบรวมผลผลิตจากสมาชิกเพื่อจัดการขาย การแปรรูปผลผลิตออกจำหน่าย และการให้สวัสดิการและการสงเคราะห์แก่สมาชิก และกระทำการต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ คำสั่งตามที่สหกรณ์กำหนดไว้ในข้อบังคับ และระเบียบของสหกรณ์ ซึ่งสหกรณ์การเกษตรท่าวังผา จำกัด⁸¹ ได้รับพระราชทานโล่รางวัลเป็นสหกรณ์ดีเด่นแห่งชาติ เป็นจำนวน 3 ครั้ง คือ สหกรณ์ดีเด่นแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. 2532 ประจำปี พ.ศ. 2540 และประจำปี พ.ศ. 2550

2) ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด (ชสท.) เป็นองค์กรที่เกิดจากรวมตัวของชุมนุมสหกรณ์ระดับจังหวัดทั่วประเทศซึ่งมีสมาชิกเป็นสหกรณ์การเกษตรและเกษตรกรตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 จดทะเบียนจัดตั้งเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2495 มีสถานะเป็นนิติบุคคล โดยใช้ชื่อว่า "สหกรณ์ขายส่งแห่งประเทศไทยจำกัดสินใจ" และขอจดทะเบียนเปลี่ยนชื่อเป็น "ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด" เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2518 เป็นต้นมาใช้ชื่อย่อว่า "ชสท." โดยมีสมาชิกเป็นชุมนุมสหกรณ์การเกษตรหรือ ชุมนุมสหกรณ์จังหวัด ครอบคลุมสหกรณ์การเกษตร จำนวนประมาณ 3,900 สหกรณ์ มีสมาชิกรวมกันกว่า 6,000,000 คน โดยมีการร่วมทุนระหว่างชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยกับชุมนุมสหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่นและขอจดทะเบียนก่อตั้ง บริษัทร่วมลงทุนขึ้น เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2513 ใช้ชื่อว่า "บริษัท ที.เจ.ซี เคมี

⁸¹ สหกรณ์การเกษตรท่าวังผา จำกัด . *ประวัติความเป็นมา* . สืบค้นเมื่อ 26 ตุลาคม 2555, จาก http://www.coopt.com/content.php?Con_ID=1&SystemModuleKey5=content.

จำกัด” เพื่อประกอบกิจการโรงงานผลิตยาปราบศัตรูพืช เพื่อจำหน่ายแก่สหกรณ์สมาชิกและเกษตรกรทั่วไป ทุนจดทะเบียนครั้งแรก 5 ล้านบาท ต่อมาเพิ่มเป็น 60 ล้านบาท ฝ่ายไทยถือหุ้น 51 % ฝ่าย ญี่ปุ่นถือหุ้น 49% การดำเนินงานของบริษัทมีความก้าวหน้าจนถึงปัจจุบัน

ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด (ชสท.) มีวัตถุประสงค์ ส่งเสริมให้สหกรณ์สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามวิธีการสหกรณ์ที่ไม่หวังผลกำไร เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สหกรณ์และสังคมส่วนรวมทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคม โดยใช้หลักคุณธรรมพื้นฐานของสังคมและจริยธรรมอันดีงามอันมีการประหยัด เป็นต้น⁸² ซึ่งทางชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด ได้รับการประเมินจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ให้มีผลการดำเนินงานสหกรณ์ ตามการจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์ประจำปี พ.ศ. 2554 และพ.ศ. 2555 ในระดับดีเลิศ ตามข้อกำหนดตัวชี้วัดระดับมาตรฐานสหกรณ์

สำหรับผลิตภัณฑ์และสินค้าที่ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด จัดจำหน่ายนั้น ได้แก่ ข้าวสารสหกรณ์ ปุ๋ยเคมี ฟ้าพิมพ์ลายเกลียวเชือก รวมทั้งจำหน่ายแบบพิมพ์ทุกประเภท และรับจ้างทำงานพิมพ์ทุกชนิด

3) สหกรณ์การเกษตรเวียงสา เป็นสหกรณ์การเกษตรตัวอย่างที่สามารถพัฒนาระบบการบริหารจัดการองค์กรแบบมีส่วนร่วม ผนวกกับการทำประโยชน์เพื่อสังคมจนประสบความสำเร็จ เป็นที่ยอมรับของสมาชิกสหกรณ์ตลอดจนคนในชุมชนอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เป็นอย่างดี โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้คัดเลือกให้เป็นหนึ่งใน สถาบันเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ ประจำปี 2555 ด้านการเกษตร

ปัจจุบันสหกรณ์การเกษตรเวียงสา ตั้งอยู่เลขที่ 159 หมู่ที่ 10 ถนนยันตรกิจโกศล ตำบล อ่ายนาโหล อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี 2513 มีสมาชิกแรกเข้า 363 คน ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งสิ้น 7,267 คน โดยสหกรณ์แห่งนี้มีระบบการบริหารจัดการโดยยึดการบริหารองค์กรแบบมีส่วนร่วม มีการร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผนและตัดสินใจ สมาชิกทุกคนต้องมีความเป็นเจ้าของสหกรณ์ร่วมกัน ทำให้สมาชิกตระหนักถึงความเป็นเจ้าของสหกรณ์ มีความศรัทธาและเชื่อมั่นในหลักการสหกรณ์ ทำให้จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อยมาและสหกรณ์ก็ได้รับการยอมรับทั้งจากสมาชิกและคนในชุมชน นอกจากนี้ สหกรณ์ยังใช้วิธีดำเนินการบริหารด้วยการคัดเลือกผู้นำกลุ่มละ 5 คน เรียกว่า “กรรมการบริหารกลุ่ม” เป็นตัวแทนของสมาชิก มีการกระจายอำนาจจากกรรมการบริหารชุดใหญ่ (15 คน) สู่กรรมการบริหารกลุ่ม 5 คน โดยมอบอำนาจให้กรรมการบริหารกลุ่ม ดำเนินการรับสมัครสมาชิกเข้าใหม่ การพิจารณาเงินกู้ การพิจารณาให้สวัสดิการ การบริการและการติดตามงาน

⁸² ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. *รู้จักชสท.*. สืบค้นเมื่อ 26 ตุลาคม 2555, จาก <http://www.co-opthai.com/index.php?mo=59&action=page&id=386834>

ของสหกรณ์ รูปแบบการทำงานลักษณะเครือข่ายแมงมุม ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น เป็นผลจากการร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ส่งผลให้กรรมการบริหารกลุ่มมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของกรรมการบริหารกลุ่มมากขึ้น เปลี่ยนแนวคิดของกรรมการบริหารกลุ่ม ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีหลักการทำงานเป็นทีมสามารถบริการสมาชิกได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว ลดขั้นตอนการทำงานของสหกรณ์และเกิดความภาคภูมิใจในองค์กรสหกรณ์มีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น โครงการส่งเสริมสหกรณ์ในโรงเรียน หรือต้นกล้าสหกรณ์ โครงการผลิตไบโอดีเซลจากน้ำมันเหลือใช้และสบู่ดำในสหกรณ์ ที่สำคัญคือ โครงการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ซึ่งทางสหกรณ์การเกษตรเวียงสา จำกัด ได้จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนสามอาชีพ เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตร ธรรมชาติและศูนย์การเรียนรู้ด้านสหกรณ์ สำหรับเป็นสถานที่ฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกสหกรณ์และเกษตรกรทั่วไป โดยเฉพาะเรื่องการทำการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาสรู้จักช่วยเหลือตนเอง ชุมชนและสังคม รู้จักการเสียสละ รวมทั้งส่งเสริมการใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูง ประหยัดสุดอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมทางสายกลาง เช่น การนำวัสดุเหลือใช้มาทำปุ๋ยไว้ใช้เองเพื่อลดต้นทุนและเพื่อความปลอดภัยต่อตัวเอง ผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม⁸³ ถือได้ว่าเป็นสหกรณ์การเกษตรตัวอย่างที่สามารถพัฒนาระบบการบริหารจัดการองค์กรแบบมีส่วนร่วม ผนวกกับการทำประโยชน์เพื่อสังคมจนประสบความสำเร็จ

จากตัวอย่างกรณีศึกษาของสหกรณ์การเกษตรดังกล่าวข้างต้นนั้น สามารถวิเคราะห์ได้ว่าปัจจัยที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้สหกรณ์การเกษตรจะประสบความสำเร็จนั้น คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์การเกษตร ต้องปฏิบัติงาน ดังนี้

1. เข้าใจสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองและวัตถุประสงค์ของสหกรณ์
2. ทำความเข้าใจกับปรัชญา อุดมการณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์
3. ศึกษา ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมายสหกรณ์และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจสหกรณ์
4. มีการบริหารงานอย่างโปร่งใส มีความซื่อสัตย์และดำรงรักษาความสามัคคีในหมู่คณะ
5. การเข้าร่วมประชุมเป็นหน้าที่สำคัญของกรรมการสหกรณ์ที่ต้องเข้าประชุมอย่างสม่ำเสมอ

⁸³ แนวหน้า . รายงานพิเศษ สหกรณ์การเกษตรเวียงสา ตัวอย่างสหกรณ์ดีเด่น. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2556, จาก <http://www.naewna.com/local/5629>.

6. การทำงานของกรรมการเป็นการทำหน้าที่แทนสมาชิกสหกรณ์ซึ่งต้องบริหารงานตามมติของที่ประชุมใหญ่

7. การติดต่อประสานงานระหว่างสหกรณ์เพื่อศึกษาหาความรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมมือซึ่งกันและกัน

8. ให้การศึกษาอบรมแก่สมาชิกสหกรณ์อยู่เสมอ เพื่อให้สมาชิกรู้เรื่องงานของสหกรณ์ และรักดีต่อสหกรณ์

9. คณะกรรมการดำเนินการ มีหน้าที่ควบคุมการบริหารงานสหกรณ์ของผู้จัดการ แต่ไม่ใช่การทำงานแทนผู้จัดการ

10. คัดเลือกและจัดจ้างผู้จัดการที่มีความรู้ความสามารถให้ปฏิบัติงานสหกรณ์

11. การแบ่งแยกหน้าที่ระหว่างกรรมการสหกรณ์และผู้จัดการสหกรณ์ที่ชัดเจน

12. กรรมการสหกรณ์ไม่มีสิทธิพิเศษใด ๆ เหนือกว่าสมาชิกอื่น

13. กรรมการสหกรณ์ต้องมีความสัมพันธ์กับสมาชิก แจ้งข่าวสารให้สมาชิกทราบ พร้อมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากสมาชิก เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

14. กรรมการสหกรณ์ต้องศึกษาหาความรู้ทางสหกรณ์และความรู้ที่เกี่ยวข้องอยู่เสมอ

15. พัฒนาเครือข่ายและการสร้างพันธมิตรทางการเงิน การผลิต การตลาดและเทคโนโลยี

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ระบบสหกรณ์เป็นการดำเนินการของกลุ่มหรือชุมชนผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ เพื่อช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการที่จะแก้ไขปัญหาความยากจน ความเดือดร้อน ในการดำรงชีพและการประกอบอาชีพ ด้วยความประหยัด ซึ่งเป็นวิธีการที่ดีที่สุดวิธีการหนึ่งในการพัฒนาชนบทและชุมชน โดยเป็นการรวมกันอย่างมีเอกภาพอันก่อให้เกิดกำลังช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในด้านธุรกิจ เพราะลำพังบุคคลคนเดียวย่อมไม่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมด้วยตนเองได้ เพราะเนื่องจากการขาดเงินทุน ขาดความรู้ขาดอำนาจในการต่อรอง จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันในระหว่างสมาชิกสหกรณ์ ในการดำเนินกิจการของสหกรณ์เป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นการที่จะถือว่า สหกรณ์ใดประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด จึงมิได้อยู่ที่กำไรที่สหกรณ์ได้รับ แต่ขึ้นอยู่กับ ประโยชน์และบริการที่สมาชิกได้รับจากสหกรณ์เป็นสิ่งสำคัญ และหากกิจการสหกรณ์ได้รับความ แพ้หลายขึ้นในหมู่ประชาชนชาวไทยในทุกสาขาอาชีพแล้ว ย่อมจะก่อให้เกิดผลเกื้อกูลรัฐบาลและ สามารถช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาลในระบบเศรษฐกิจ อันจะทำให้ประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจมี ความเป็นอยู่ดีกินดีขึ้นนั่นเอง ในขณะที่สหกรณ์การเกษตรเป็นองค์กรที่ผู้ประกอบอาชีพทางการ เกษตรรวมกันจัดตั้งขึ้นและจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลต่อนายทะเบียนสหกรณ์ตามกฎหมายว่าด้วย สหกรณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไข ความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของสมาชิกให้ดีขึ้น ถือได้ว่าสหกรณ์ในภาคการเกษตรเป็น สหกรณ์ที่มีความสำคัญและมีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย และโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ ไทยประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมเป็นหลัก

แต่อย่างไรก็ตามในการดำเนินกิจการของสหกรณ์การเกษตรจะสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ของสหกรณ์ได้จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายประการที่จะต้องเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินกิจการ สหกรณ์ และบทบัญญัติของกฎหมายสหกรณ์ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะส่งผลให้ สหกรณ์มีความเจริญก้าวหน้าจากการศึกษาวิเคราะห์แล้วพบว่าปัจจุบันการดำเนินกิจการของสหกรณ์

การเกษตร ประสบกับปัญหาและอุปสรรคทางกฎหมายที่ไม่เอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินกิจการของสหกรณ์ ทำให้สหกรณ์การเกษตรไม่ประสบความสำเร็จในการประกอบกิจการและสมาชิกสหกรณ์ไม่ได้รับบริการ และประโยชน์เท่าที่ควร ซึ่งสามารถจำแนกปัญหาต่างๆ ได้ดังต่อไปนี้

1) ปัญหาเกี่ยวกับการช่วยเหลือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร

(1) ปัญหาการจัดสรรทุนเรือนหุ้นให้กับสมาชิกสหกรณ์การเกษตร

เมื่อสหกรณ์การเกษตรดำเนินกิจการจนมีผลกำไรแล้วนั้น ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 60 ได้กำหนดในเรื่องการจัดสรรกำไรสุทธิไว้ว่า ให้จัดสรรเป็นทุนสำรองไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของกำไรสุทธิ และเป็นค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่ต้องไม่เกินร้อยละ 5 ของกำไรสุทธิ และที่เหลือจากการจัดสรรเป็นทุนสำรองและค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยแล้ว ให้ที่ประชุมใหญ่จัดสรรโดยจ่ายเป็นเงินปันผลตามหุ้นที่ชำระแล้ว จ่ายเป็นเงินเฉลี่ยคืนให้แก่สมาชิกตามส่วนธุรกิจที่สมาชิกได้ทำไว้กับสหกรณ์ในระหว่างปีจ่ายเป็นเงิน โบนัสแก่กรรมการและเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ไม่เกินร้อยละสิบของกำไรสุทธิ จ่ายเป็นทุนสะสมไว้ เพื่อดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดของสหกรณ์ตามที่สหกรณ์กำหนดไว้ในข้อบังคับของตน เพราะฉะนั้นการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยจะต้องปฏิบัติตามหลักกฎหมายดังกล่าว ซึ่งจะต่างจาก สหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตรในประเทศจีน (Agricultural Producers Cooperatives) โดยกฎหมายสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตรของประเทศจีน ค.ศ. 2007 มาตรา 37 กำหนดว่า หลังจากการจัดสรรกำไรประจำปีเป็นทุนสำรองของสหกรณ์แล้ว สามารถจัดสรรกำไรส่วนที่เหลือให้แก่สมาชิก ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในธรรมนูญของสหกรณ์ หรือมติในที่ประชุมใหญ่ ดังนี้

1. จัดสรรเป็นเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนของปริมาณธุรกิจที่สมาชิกทำกับสหกรณ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของกำไรที่จัดสรร

2. จัดสรรกำไรส่วนที่เหลือให้เป็นทุนเรือนหุ้นแก่สมาชิก ตามสัดส่วนทุนเรือนหุ้นของสมาชิก และทุนเรือนหุ้นของสมาชิกที่แปลงมาจากเงินสำรอง รวมถึงทรัพย์สินที่สมาชิกรายนั้นได้รับการสนับสนุนโดยตรงจากรายได้ที่ได้รับจากรัฐของสหกรณ์ และทรัพย์สินที่ได้รับบริจาค

เพราะฉะนั้น จะเห็นว่าตามบทบัญญัติกฎหมายสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตรของประเทศจีนจะกำหนดให้สหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตรจัดสรรกำไรสุทธิหลังจากหักชำระการขาดทุน (หากมี) และจัดสรรเป็นเงินทุนสำรอง เป็นเงินเฉลี่ยคืนแก่สมาชิกตามสัดส่วนแห่งปริมาณธุรกิจที่สมาชิกทำกับสหกรณ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของกำไรสุทธิหลังการหักชำระการขาดทุนและจัดสรรเป็นเงินทุนสำรอง และหากยังมีกำไรเหลืออยู่อีกให้นำไปจัดสรรเป็นทุนเรือนหุ้นให้แก่สมาชิกสหกรณ์ต่อไป

แต่สำหรับในกรณีของประเทศไทย จะไม่มีข้อกำหนดในเรื่องของการจัดสรรเป็นทุนเรือนหุ้นให้กับสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมื่อสหกรณ์มีกำไร

(2) ปัญหาการเชื่อมโยงเครือข่ายสหกรณ์การเกษตร

โครงสร้างของขบวนการสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยจะแบ่งออกเป็น 3 ระดับ เริ่มต้นจากสมาชิกสหกรณ์รายบุคคล ระดับหมู่บ้านหรือระดับตำบล รวมตัวกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตรระดับอำเภอ และสหกรณ์การเกษตรในระดับอำเภอจะรวมตัวจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด และชุมนุมสหกรณ์ระดับจังหวัดรวมตัวกันจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับประเทศ โดยมีสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นองค์กรที่ส่งเสริม แนะนำและพัฒนากิจการสหกรณ์ในด้านการศึกษาอบรมทางด้านสหกรณ์และการทำธุรกิจของสหกรณ์ให้มีความเจริญก้าวหน้า อันไม่ใช่องค์กรที่ทำธุรกิจเหมือนธุรกิจของสหกรณ์ทั่วไป แต่จากสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันขบวนการสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยยังไม่มีบทบาทสำคัญเท่าที่ควรสำหรับการตอบสนองนโยบายในการพัฒนาการเกษตรของภาครัฐ ทั้งการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจด้านการเงิน ธุรกิจการซื้อ การแปรรูป และธุรกิจการขายยังอยู่ในขอบเขตที่จำกัด และขาดการรวมตัวและเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสหกรณ์การเกษตรในแต่ละระดับ ทำให้มีการทำธุรกิจร่วมกันค่อนข้างน้อย ไม่มีอำนาจในการต่อรองทางเศรษฐกิจกับภาครัฐ รวมทั้งไม่มีหน่วยงานอื่นที่จะคอยสนับสนุนเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสหกรณ์การเกษตรด้วยกัน ให้ความสะดวกในการดำเนินกิจการต่างๆ แก่สหกรณ์ การเกษตรและสมาชิกสหกรณ์ขึ้น โดยเฉพาะ ถึงแม้จะมีสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นองค์กรที่คอยให้การสนับสนุนขบวนการสหกรณ์อยู่ในปัจจุบัน แต่สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยจะสนับสนุนสหกรณ์ในทุกๆ ประเภทที่มีในประเทศไทย ไม่ได้เฉพาะเจาะจงกับสหกรณ์ประเภทใด ต่างจากสหกรณ์การเกษตรในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นสหกรณ์ที่สำคัญที่สุดในขบวนการสหกรณ์ในประเทศญี่ปุ่นและมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยโครงสร้างของขบวนการสหกรณ์การเกษตรแบ่งการออกเป็น 3 ระดับ เหมือนกับโครงสร้างสหกรณ์การเกษตรของประเทศไทย คือ มีสหกรณ์การเกษตรระดับท้องถิ่น ในระดับจังหวัด และในระดับชาติ และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมสหกรณ์การเกษตร ซึ่งทำหน้าที่ในการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกแก่ระบบสหกรณ์การเกษตรหลายหน่วยงานด้วยกัน โดยหน่วยงานต่างๆจะมีขอบข่ายการดำเนินงานที่กว้างขวาง เป็นระบบ ทั้งในระดับหมู่บ้าน ระดับเมือง ระดับจังหวัด และระดับชาติที่ชัดเจน ครอบคลุมและเกี่ยวเนื่องกันอย่างเป็นเครือข่าย โดยแต่ละหน่วยงานจะมีความสัมพันธ์ ไม่มีการทับซ้อนและก้าวก่ายหน้าที่ซึ่งกันและกัน คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือกันและดำเนินการเพื่อปกป้องประโยชน์ของสมาชิก เพื่อให้สมาชิกมีความเป็นอยู่ที่ดี

ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ขบวนการสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยญี่ปุ่น มีความเข้มแข็งและเจริญก้าวหน้ามากที่สุด

2) ปัญหาเกี่ยวกับการจัดตั้งและการบริหารกิจการสหกรณ์การเกษตร

(1) ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์

การจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ จะต้องเป็นไปตามขั้นตอนและวิธีการตามที่พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ประกอบกับระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการดำเนินการจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ พ.ศ.2552 กำหนดไว้ แต่เนื่องจากในปัจจุบันนั้น สหกรณ์การเกษตรได้ประสบปัญหาในการดำเนินกิจการและธุรกิจมากมายหลายประการ เช่น คณะกรรมการดำเนินการไม่สามารถบริหารงานสหกรณ์ของตนได้เท่าที่ควรจะเป็น เพราะขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารงานสหกรณ์ หรือการที่สหกรณ์ต้องแข่งขันกับพ่อค้าคนกลางหรือนายทุนหรือธุรกิจประเภทอื่นตลอดเวลา ซึ่งคู่แข่งขั้นมีข้อได้เปรียบในทุกๆด้าน ทำให้สหกรณ์แข่งขันสู้เขาไม่ได้ ต้องประสบกับการขาดทุนหรือล้มเหลวในที่สุด รวมทั้งสหกรณ์มีเงินทุนไม่เพียงพอ เพราะการดำเนินธุรกิจต้องอาศัยเงินทุนเป็นปัจจัยสำคัญ แต่สหกรณ์จำนวนมากยังขาดเงินทุนที่จะขยายธุรกิจให้กว้างขวางเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจให้กับสมาชิกสหกรณ์ และจากปัญหาดังกล่าวข้างต้นส่งผลกระทบต่อสหกรณ์การเกษตรหลายแห่งประสบปัญหานี้สินมากมายน และต้องเลิกกิจการสหกรณ์ไปในที่สุด เพราะฉะนั้นจึงควรกำหนดให้มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มเตรียมสหกรณ์เพื่อทดลองดำเนินกิจการให้มีความพร้อมทางด้านบุคลากร และเงินทุน รวมทั้งให้มีความชำนาญในการบริหารกิจการสหกรณ์ซักระยะหนึ่งก่อนแล้วจึงขอจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ต่อนายทะเบียนสหกรณ์ จะทำให้สหกรณ์ที่ได้รับการจดทะเบียนมีความพร้อมในการดำเนินกิจการดังเช่นการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยกฎหมายสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะกำหนดให้มีสมาชิกไม่น้อยกว่า 7 คน สามารถขอจัดตั้งสหกรณ์ได้ แต่ขั้นตอนการดำเนินการนั้นกฎหมายกำหนดให้จะต้องจัดตั้งเป็นกลุ่มเตรียมสหกรณ์และดำเนินการไปเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปี แล้วจึงขอจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ เมื่อชุมนุมสหกรณ์และชุมนุมตรวจบัญชีสหกรณ์ให้ความเห็นชอบแล้ว นายทะเบียนสหกรณ์จึงสามารถจะรับจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ได้ในที่สุด ทำให้สหกรณ์การเกษตรในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีความเข้มแข็ง และมั่นคงเป็นอย่างมาก

(2) ปัญหาเกี่ยวกับองค์ประกอบของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 50 วรรค 1 กำหนดให้สหกรณ์มีคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ประกอบด้วยประธานกรรมการหนึ่งคนและกรรมการอื่นอีกไม่เกินสิบสี่คนซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิก เพราะฉะนั้นจากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว องค์ประกอบของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์จะมีสองส่วน ส่วนที่หนึ่งคือ “ประธานกรรมการ” ซึ่งมีเพียงหนึ่งคน

ส่วนที่สองคือ “กรรมกรอื่น” ซึ่งมีได้ไม่เกินสิบสี่คน ดังนั้น เมื่อใดที่ตำแหน่งประธานกรรมกรว่างลง ไม่ว่าจะเพราะเหตุใดๆ ก็จะมีผลทำให้ความเป็นคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์หมดสิ้นไป ไม่สามารถดำเนินการของสหกรณ์ได้ตามวัตถุประสงค์ เพราะขาดองค์ประกอบในความเป็นคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ และส่งผลกระทบต่อการทำงานของสหกรณ์การเกษตรโดยตรง

(3) ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดโครงสร้างตามกฎหมายสหกรณ์

โครงสร้างของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 นั้น การจัดหมวดหมู่แห่งบทบัญญัติของกฎหมายนั้น ยังมีความไม่เป็นระบบ และไม่เรียงลำดับหมวดหมู่ ทำให้เป็นเรื่องที่ยากแก่การศึกษา และทำความเข้าใจสำหรับสมาชิกสหกรณ์การเกษตรทั้งหลาย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเพียงบุคคลธรรมดา นอกจากนี้ในบทบัญญัติของกฎหมายสหกรณ์นั้น จะไม่มีบทบัญญัติที่ถือเป็นหลักการพื้นฐานของสหกรณ์ เช่นในเรื่องของ สิทธิและหน้าที่ของสหกรณ์ สิทธิและความรับผิดชอบของสมาชิก ข้อกำหนดเกี่ยวกับการประชุมใหญ่และการประชุมคณะกรรมการดำเนินการ ซึ่งต้องดำเนินการตามหลักประชาธิปไตย ตลอดจนอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบขององค์กรทั้งสอง โดยสิ่งเหล่านี้กฎหมายบัญญัติให้สหกรณ์กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์แทน ซึ่งอาจทำให้สาระสำคัญของข้อบังคับสหกรณ์นั้นๆ ขาดมาตรฐานเสี่ยงต่อการที่สหกรณ์แต่ละสหกรณ์จะกำหนดหรือแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ แม้ในเรื่องเดียวกันให้แตกต่างกันออกไปได้ เพราะถึงแม้ว่านายทะเบียนสหกรณ์จะมีแบบข้อบังคับ สหกรณ์ประเภทต่างๆ ไว้ให้สหกรณ์เป็นแนวทางในการกำหนดหรือแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติก็ยังคงเกิดความสับสนในมาตรฐานของข้อบังคับสหกรณ์ต่างๆ อยู่พอสมควร และที่สำคัญ ข้อบังคับมิใช่กฎหมาย จึงอาจใช้บังคับได้ภายในสหกรณ์เท่านั้น บางกรณีไม่อาจใช้เป็นข้อต่อสู้กับบุคคลภายนอกได้ ดังนั้น กฎหมายสหกรณ์ที่ดี ควรมีบทบัญญัติที่ครบถ้วนสมบูรณ์ภายใต้โครงสร้างกฎหมายที่ครอบคลุมตั้งแต่การจัดตั้งและการจดทะเบียนสหกรณ์ สิทธิและหน้าที่ของสหกรณ์ สิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิก การจัดองค์กรและการจัดการสหกรณ์ทรัพย์สินและเงินทุนของสหกรณ์ ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการศึกษาฝึกอบรมและสารสนเทศที่ถือเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างให้สหกรณ์มีความเข้าใจ และให้เกิดความเป็นระบบ สอดคล้อง สนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างสหกรณ์กับสมาชิกและกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

(4) ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจกระทำการของสหกรณ์

ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 46 (1) – (9) ได้กำหนดให้สหกรณ์มีอำนาจกระทำการต่างๆ ไว้ แต่การที่กฎหมายได้กำหนดอำนาจกระทำการของสหกรณ์ไว้ในลักษณะเป็นรายละเอียดเช่นนี้จะมีผลเสียแก่สหกรณ์มากกว่าที่จะเป็นผลดี เพราะจะเป็นการจำกัดอำนาจในการดำเนินกิจการของสหกรณ์จนเกินไป โดยรายละเอียดอำนาจกระทำการข้อใดข้อหนึ่งตามมาตรา 46 แห่ง

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 นั้น หากสหกรณ์นั้นมิได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์เอง ก็จะใช้อำนาจกระทำการช้อนั้นมิได้ เพราะมาตรา 46 บัญญัติว่า “เพื่อปฏิบัติให้เป็นตามวัตถุประสงค์ ให้สหกรณ์มีอำนาจกระทำการดังต่อไปนี้ได้” ในทางตรงกันข้าม สหกรณ์จะกำหนดในข้อบังคับให้มีวัตถุประสงค์นอกเหนือจากที่บัญญัติไว้ให้เป็นอำนาจกระทำการ ในมาตรา 46 ไม่ได้

(5) ปัญหาการบริหารงานสหกรณ์การเกษตร

ปัญหาในการดำเนินกิจการสหกรณ์การเกษตรให้มีประสิทธิภาพ และให้สมาชิกได้รับการบริการและประโยชน์ทางเศรษฐกิจสูงสุดนั้น นอกจากปัญหาอุปสรรคภายนอกสหกรณ์การเกษตร เช่น เรื่องของการเปลี่ยนแปลงภาวะทางเศรษฐกิจ การแข่งขันทางการตลาดกับองค์กรธุรกิจอื่นๆ เงินทุนของสหกรณ์ กฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้อง นโยบายของภาครัฐ และการได้รับช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ ที่ยังไม่เพียงพอ นั้น ปัญหาอุปสรรคที่มีความสำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินกิจการสหกรณ์การเกษตรไม่ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ และไม่ตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับสมาชิกสหกรณ์ได้ คือ ปัญหาการบริหารงานภายในสหกรณ์การเกษตร ซึ่งมีสาเหตุมาจากการขาดประสิทธิภาพในการบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ประกอบกับคณะกรรมการดำเนินการไม่มีความรู้ความสามารถที่เพียงพอหรือขาดประสบการณ์ในการกำหนดนโยบาย การวางแผนและบริหารงานสหกรณ์ ไม่ทราบถึงบทบาทและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ว่ามีอย่างไร รวมทั้งไม่สามารถติดตาม ควบคุม ตามตรวจสอบการดำเนินงานของฝ่ายจัดการได้ และคณะกรรมการสหกรณ์มีการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดตามวาระที่กฎหมายกำหนด ทำให้การบริหารงานไม่ต่อเนื่อง เพราะฉะนั้น คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์การเกษตรถือเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะนำไปให้สหกรณ์การเกษตรจะประสบความสำเร็จ ซึ่งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์การเกษตรต้องเข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองและวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ ศึกษา ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมายสหกรณ์และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจสหกรณ์ มีความซื่อสัตย์และดำรงรักษาความสมัคสมานสามัคคีในหมู่คณะ ติดตามประสานงานระหว่างสหกรณ์เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมมือซึ่งกันและกัน หมั่นศึกษาหาความรู้ทางสหกรณ์และความรู้ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งให้การฝึกอบรมแก่สมาชิกสหกรณ์อยู่เสมอ โดยจะต้องมุ่งมั่นพัฒนาเครือข่ายและการสร้างพันธมิตรทางการเงิน การผลิต การตลาดและเทคโนโลยีต่างๆ

5.2 ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการช่วยเหลือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร

(1) แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 60 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 โดยเพิ่มเติมให้มีข้อกำหนดในเรื่องของการจัดสรรเป็นทุนเรือนหุ้นให้กับสมาชิกสหกรณ์ในกรณีที่สหกรณ์นั้นดำเนินกิจการ และมีกำไรสุทธิประจำปีที่เหลือจากการจัดสรรเป็นทุนสำรองและค่าบำรุงต้นนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยแล้ว เพื่อให้สหกรณ์มีทุนหมุนเวียนในการดำเนินกิจการสหกรณ์มากยิ่งขึ้น และยังเป็นการตอบแทนประโยชน์กลับคืนสู่สมาชิกสหกรณ์อีกทางหนึ่ง

(2) กำหนดให้มีการจัดตั้งหน่วยงานกลางของสหกรณ์การเกษตรประจำขึ้นในแต่ละจังหวัด โดยคัดเลือกมาจากผู้แทนของสหกรณ์การเกษตรระดับชั้นปฐม เพื่อทำหน้าที่ ติดต่อประสานงาน และเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสหกรณ์การเกษตรระดับชั้นปฐมด้วยกัน และระหว่างสหกรณ์การเกษตรระดับชั้นปฐมกับชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินกิจการสหกรณ์ และรวมตัวกันสร้างความเข้มแข็งให้กับขบวนการสหกรณ์การเกษตรที่อยู่ในจังหวัดนั้นๆ โดยหน่วยงานกลางดังกล่าวนี้จะมีได้เป็นหน่วยงานที่ทำธุรกิจทางเศรษฐกิจแข่งขันกับสหกรณ์การเกษตร แต่จะทำหน้าที่ให้คำแนะนำ ศึกษาอบรมทางวิชาการเกี่ยวกับกิจการสหกรณ์ให้แก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร อำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานระหว่างสหกรณ์การเกษตรกับส่วนราชการหรือบุคคลอื่น เป็นตัวแทนเพื่อรักษาผลประโยชน์ให้กับสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ตลอดจนทำการวิจัยและรวบรวมสถิติเกี่ยวกับกิจการสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดนั้นๆ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาสหกรณ์การเกษตรต่อไป

นอกจากนี้ เมื่อมีการจัดตั้งหน่วยงานกลางของสหกรณ์การเกษตรประจำขึ้นในแต่ละจังหวัดแล้ว ให้มีการรวมกันระหว่างหน่วยงานกลางสหกรณ์การเกษตรในแต่ละจังหวัดเพื่อจัดตั้งขึ้นเป็นหน่วยงานกลางของสหกรณ์การเกษตรระดับประเทศ โดยทำหน้าที่เช่นเดียวกับหน่วยงานกลางระดับจังหวัด แต่จะทำหน้าที่เชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือของสหกรณ์ภาคการเกษตรในระดับประเทศ และส่งเสริมสัมพันธ์ภาพระหว่างสหกรณ์การเกษตร ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ หรือองค์การต่างประเทศ หรือองค์การระหว่างประเทศที่มีวัตถุประสงค์ทำนองเดียวกัน

2) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดตั้งและการบริหารกิจการสหกรณ์การเกษตร

(1) กำหนดมาตรการทางกฎหมายให้มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มเตรียมสหกรณ์ขึ้นก่อนเพื่อทดลองดำเนินกิจการสหกรณ์ให้มีความพร้อม และความชำนาญในการดำเนินงานสหกรณ์ระยะเวลาหนึ่งก่อน จึงจะสามารถจดทะเบียนต่อนายทะเบียนสหกรณ์จัดตั้งเป็นสหกรณ์ได้

(2) กำหนดให้มีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติในมาตรา 50 วรรค 1 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 โดยกำหนดให้สหกรณ์มีคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ได้ไม่เกิน 15 คน ซึ่งที่

ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิก และให้ที่ประชุมใหญ่แต่งตั้งประธานกรรมการขึ้นหนึ่งคนโดยคัดเลือกจากคณะกรรมการที่ได้รับเลือกตั้งดังกล่าวนั้น เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาในการดำเนินกิจการของสหกรณ์ในเรื่องเกี่ยวกับองค์ประกอบของคณะกรรมการดำเนินการ

(3) ให้มีการแก้ไขปรับปรุงการจัดหมวดหมู่ของกฎหมายตามโครงสร้างของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ให้มีความเป็นระบบยิ่งขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกการศึกษา เรียนรู้และทำความเข้าใจสำหรับสมาชิกสหกรณ์ และเพิ่มเติมบทบัญญัติที่ถือเป็นหลักการพื้นฐานของสหกรณ์ต่างๆ ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ครอบคลุมเนื้อหาสาระสำหรับสหกรณ์ในทุกระดับ โดยผู้วิจัยขอเสนอตัวอย่างในการจัดหมวดหมู่ตามโครงสร้างของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ดังนี้

- หมวด 1 บททั่วไป
- หมวด 2 การจัดตั้งและจดทะเบียนสหกรณ์
- หมวด 3 สิทธิและหน้าที่ของสหกรณ์
- หมวด 4 สิทธิและความรับผิดชอบของสมาชิก
- หมวด 5 การจัดองค์การและการจัดการสหกรณ์
- หมวด 6 ทรัพย์สินและเงินทุนของสหกรณ์
- หมวด 7 การควบและการแยกสหกรณ์
- หมวด 8 หน้าที่และอำนาจของนายทะเบียนสหกรณ์
- หมวด 9 การศึกษาฝึกอบรม และสารสนเทศ
- หมวด 10 การชำระบัญชี
- หมวด 11 บทกำหนดโทษบทเฉพาะกาล

(4) กำหนดให้มีการแก้ไขบทบัญญัติในมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 โดยให้มีความสำคัญ กำหนดให้สหกรณ์มีอำนาจถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ทำนิติกรรมดำเนินคดีและกระทำการทุกสิ่งที่เป็นเพื่อให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ โดยการพิจารณาให้ความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการขยายขอบเขตในเรื่องอำนาจกระทำการต่างๆของสหกรณ์ ให้สหกรณ์สามารถดำเนินกิจการให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ไม่ถูกจำกัด และตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจของสมาชิกสหกรณ์ได้อย่างครอบคลุม

จากข้อเสนอแนะดังกล่าว ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะมีประโยชน์สำหรับการศึกษาอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป ตลอดจนเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมาย เพื่อให้การดำเนินกิจการของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยมีความเข้มแข็ง มั่นคง ก้าวหน้าได้อย่างเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดกลับคืนสู่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร

DRPU

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กฤษฎา ประศาสน์วุฒิ , วิเชียร แทนธรรมโรจน์. (2550). *การสหกรณ์ในประเทศไทย* ประมวลสารชุดวิชาสหกรณ์นานาชาติ หน่วยที่ 6-10 (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เกษมสันต์ วัฒวรรณ. (2553). *กฎหมายแรงงานสำหรับนักบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- จำปี โสคติพันธุ์. (2546). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะ เช่าทรัพย์ เช่าซื้อ* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2544). *กฎหมายเบื้องต้นทางธุรกิจ* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธีระ ศรีธรรมรักษ์. (2550). *กฎหมายแรงงาน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นรินทร์พร จุลมนต์. (2531). *เอกสารการสอน ชุดวิชา 92116 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสหกรณ์ เล่มที่ 1* หน่วยที่ 1-7 (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ประพันธ์ เสวตนันท์. (2538). *เศรษฐศาสตร์สหกรณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปัญญา หิรัญรัมย์. (2550). *การสหกรณ์ในประเทศไทย* ประมวลสารชุดวิชาสหกรณ์นานาชาติ หน่วยที่ 11-15 (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ปิติกุล จีระมงคลพาณิชย์. (2552). *กฎหมายประกันด้วยบุคคลและทรัพย์ คำประกัน จำนอง จำนำ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ปรีชา สุวรรณทัต , ทรงพล พนาวงศ์. (2542). *คำอธิบายกฎหมายสหกรณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ปรีชา วงศ์สกุลเกียรติ. (2550). *การสหกรณ์ในประเทศไทย* ประมวลสารชุดวิชาสหกรณ์นานาชาติ หน่วยที่ 6-10 (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ไพฑูริศ เอกจริยกร. (2546). *คำอธิบายกฎหมาย ยืม ผักทรัพย์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- พรรณี วัฒนจงกล. (2550). *การสหกรณ์ในประเทศไทย* ประมวลสารชุดวิชาสหกรณ์นานาชาติ หน่วยที่ 6-10 (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- มหาชัย ศรีทองกลาง. (2545). คำอธิบายกฎหมายกู้ยืมเงิน (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- มานิตย์ กมลเวชช. (2546). ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์ หน่วยที่ 8-15 (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- มานิตย์ จุมปา. (2545). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย ยืม ฝากทรัพย์ (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- เริงศักดิ์ สุธกวาทีน. (2528). คู่มือการสอนวิชาการสหกรณ์ในโรงเรียน (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมสหกรณ์.
- วิจิตต์ศรี สงวนวงศ์. (2550). การสหกรณ์ในประเทศเกาหลี ประมวลสาระชุดวิชาสหกรณ์นานาชาติ หน่วยที่ 11-15 (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วิจิตรา (ฟุ้งัดดา) วิเชียรชม. (2544). ย่อหลักกฎหมายแรงงาน (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- วิชัย โถสุวรรณจินดา. (2544). คำอธิบายพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- วินัย ล้าเลิศ. (2545). กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง 1 (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สังเสริม หอมกลิ่น. (2546). ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์ หน่วยที่ 8-15 (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สมเกียรติ ฉายไชน์. (2540). การสหกรณ์ (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: วังอักษร.
- สมัย รื่นสุข. (2528). การสหกรณ์ (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- สุดา (วัชรวัฒนากุล) วิสชุดพิชญ์. (2540). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คำประกัน จำนอง จำนำ (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- สุดาศิริ วสวงศ์. (2538). คำบรรยายกฎหมายคุ้มครองแรงงาน (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.
- สุพจน์ หนูเกลี้ยง. (2553). การแก้ปัญหาทางกฎหมายของสหกรณ์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- สุริยะ เจียมประชานรากร. (2533). การสหกรณ์ (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- สมยศ เชื้อไทย. (2552). หลักกฎหมาย ชื่อขาย แลกเปลี่ยน ใจ (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

เอกสารอื่นๆ

- ปรเมศวร์ อินทรชุมนุม. (2553). เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร การพัฒนาบุคลากรเพื่อพัฒนาสหกรณ์สู่ความสำเร็จ (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

วรเทพ ไวกยวิโรจน์. (2550). *บทบาท อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการ
ดำเนินการ โครงสร้างองค์การ และการกระจายอำนาจการบริหารงาน, การวินิจฉัยและ
การอนุมัติเงินกู้, การตรวจสอบการใช้เงินกู้และการบริหารเงินกู้*. คู่มือคณะกรรมการ
ดำเนินการและคณะกรรมการเงินกู้ (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี : ชุมชนสหกรณ์ออมทรัพย์
แห่งประเทศไทย จำกัด.

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

กรมส่งเสริมสหกรณ์ สำนักนายทะเบียนและกฎหมาย. *หลักการ อุดมการณ์ วิธีการสหกรณ์*. สืบค้น
เมื่อ 26 มกราคม 2555, จาก <http://webhost.cpd.go.th/rlo/principles.html>
_____. *ประเภทสหกรณ์*. สืบค้นเมื่อ 26 มกราคม 2555, จาก
<http://webhost.cpd.go.th/rlo/creditunion.html>
_____. *การจัดตั้งสหกรณ์*. สืบค้นเมื่อ 26 มกราคม 2555, จาก
<http://webhost.cpd.go.th/rlo/coopestab.html>
ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. *รู้จักสห...* สืบค้นเมื่อ 26 ตุลาคม 2555, จาก
<http://www.co-opthai.com/index.php?mo=59&action=page&id=386834>
สหกรณ์การเกษตรทำวังผา จำกัด. *ประวัติความเป็นมา*. สืบค้นเมื่อ 26 ตุลาคม 2555, จาก
http://www.cooptp.com/content.php?Con_ID=1&SystemModuleKey5=content
แนวหน้า. *รายงานพิเศษ สหกรณ์การเกษตรเวียงสา ตัวอย่างสหกรณ์ดีเด่น*. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม
2556, จาก <http://www.naewna.com/local/5629>.

กฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ภาษาต่างประเทศ

LAW

The Cooperative Societies Act 1979

ELECTRONIC SOURCES

Cooperatives in germany. *History of cooperatives*. Retrieved June 5, 2012,

from <http://www.dgrv.de/en/cooperatives/historyofcooperatives.html>

National Agricultural Cooperative Federation. *History NACF*. Retrieved June 5, 2012, from

http://en.wikipedia.org/wiki/National_Agricultural_Cooperative_Federation

National Federation of Fisheries Cooperatives. *Company profile*. Retrieved June 5, 2012, from

http://suhyup.en.ec21.com/company_info.jsp

Singapore National Co-operative Federation (SNCF). *Mission of SNCF*. Retrieved June 5, 2012, from

http://www.sncf.org.sg/web/index.php?option=com_content&view=article&id=13&Itemid=2#mission

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล	ธนวิทย์ งามวงศ์น้อย
ประวัติการศึกษา	ปีการศึกษา 2548 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ปีการศึกษา 2549 ประกาศนียบัตรวิชาชีพพณิชยการ รุ่นที่ 28 สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาทนายความ ปีการศึกษา 2550 เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 60 สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน	ปี พ.ศ. 2553 – ปัจจุบัน นิติกร ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด